

Wie Let Er Op De Kleintjes?

Dr. A.T.A. Menting
Prof. dr. B. Orobio de Castro

Universiteit Utrecht

11 november 2014

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Gezin in Balans, Humanitas. De voortgang en kwaliteit van het project Wie Let Er Op De Kleintjes zijn mede bewaakt door een stuurgroep bestaande uit:

Ine Aasted-Madsen (voorzitter)	Provinciale Staten Limburg
Frits Langeraar	DJI, Ministerie van Veiligheid en Justitie
Madelon van Berne	Raad voor de Kinderbescherming
Monique Verboven	Landelijke projectleider Gezin in Balans
Sofie Vriends	Hoofd Ontwikkeling en Ondersteuning Humanitas

Wie Let Er Op De Kleintjes werd mede mogelijk gemaakt door:

© 2014, Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Utrecht, auteursrecht voorbehouden.

Voorwoord

Voor u ligt de wetenschappelijke rapportage over de deelname aan het project Wie Let Er Op De Kleintjes en een eerste indicatie van de effectiviteit daarvan. Wie Let Er Op De Kleintjes is een project van Gezin in Balans/Humanitas dat zich richt op de ontwikkeling van een ondersteuningsaanbod voor kinderen van wie de moeder (of in sommige gevallen de vader) in de gevangenis zit. Dit project werd vanaf 2012 toegevoegd aan het aanbod van Gezin in Balans, dat sinds 2002 ondersteuning biedt aan (ex-)gedetineerde moeders, zowel tijdens detentie als na hun terugkeer in hun gezin en de samenleving.

Wij willen in de eerste plaats alle deelnemende gezinnen (alle moeders en vaders, alle “kleintjes” en al hun verzorgers) hartelijk danken voor hun deelname aan het project en het invullen van alle vragenlijsten. De uitvoering van dit project, en daarmee het onderzoek rondom het project, was niet mogelijk geweest zonder de tomeloze inzet en betrokkenheid van talloze beroepskrachten en getrainde vrijwilligers. Zij hadden niet alleen te maken met een nieuw project, maar vormden ook een belangrijke schakel in de uitvoering van het onderzoek. Hartelijk dank voor de afname en het verzamelen van alle vragenlijsten! Een deel van de beroepskrachten en vrijwilligers, en een aantal gedetineerde moeders, maakten (tevens) op een andere manier uit deel van het onderzoek: zij gaven hun visie in de online vragenlijst, een interview of de focus group. Hartelijk dank voor het beantwoorden van deze aanvullende vragen! Deze vragen werden gedeeltelijk gesteld door studenten en medewerkers van de Universiteit Utrecht, die zich vrijwillig voor dit project hebben ingezet. Speciale dank gaat daarom uit naar Elise Goudriaan, Gwen Otten, Emmy Ebersson en Lieve Winkelaar voor hun inzet tijdens (de voorbereiding op) een “onderzoeksdag”. Wij willen Lieve Winkelaar bovendien hartelijk danken voor de telefoongesprekken die zij met medewerkers van de verschillende penitentiaire inrichtingen heeft gevoerd en het verslag dat zij hierover heeft geschreven.

Ankie Menting

Bram Orobio de Castro

Samenvatting

Het onderliggende rapport betreft een verslag van het onderzoek dat door Dr. Ankie Menting en Prof. dr. Bram Orobio de Castro (Universiteit Utrecht), in opdracht van Humanitas, is uitgevoerd naar het project Wie Let Er Op De Kleintjes (WLEODK) van Gezin in Balans (Humanitas). In dit onderzoek, dat uitgevoerd is van 2012 tot en met 2014, werden zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt.

Hoofdstuk 1: Inleiding

In Hoofdstuk 1 van dit rapport wordt de wetenschappelijke literatuur verkend en worden de doelstellingen van het project WLEODK en het bijbehorende onderzoek beschreven. Kinderen van gedetineerde ouders worden ook wel de “verborgen slachtoffers van detentie” genoemd. Vanuit de wetenschappelijke literatuur is bekend dat deze kinderen een verhoogd risico op allerlei negatieve uitkomsten, zoals gedragsproblemen en latere delinquentie lopen. Met name als moeders opeens door detentie wegvallen, komen de verzorgers voor een uitdagende taak te staan die opvoedingsstress met zich mee kan brengen, terwijl er ook aanwijzingen zijn dat er sprake is van psychologische stress bij de moeder zelf. Gezien deze moeilijkheden, lijkt het een logische gedachte om deze gezinnen te ondersteunen: bijvoorbeeld door contact tussen moeders en kinderen te bevorderen en de kinderen en hun verzorgers door middel van mentoren te ondersteunen. Als een ouder in detentie komt, heeft een kind namelijk het recht om zijn/haar ouder te bezoeken; in de praktijk lijkt contact tussen ouder en kind echter bemoeilijkt te worden en zijn de effecten hiervan op kinderen onduidelijk. Ook ten aanzien van de doeltreffendheid van mentorprojecten bestaan onduidelijkheden: Hoewel dergelijke projecten aanspreken, worden er tegenstrijdige resultaten gevonden. Daarom is het niet alleen van belang om deze gezinnen adequaat te ondersteunen, maar ook om de doeltreffendheid van dergelijke ondersteuning te onderzoeken.

Het project Wie Let Er Op De Kleintjes (WLEODK) is ontstaan vanuit een roep van gedetineerde moeders om meer ondersteuning voor hun achterblijvende minderjarige kinderen. Het doel van WLEODK is om maatschappelijke uitval van kinderen van gedetineerde moeders te voorkomen. De onderzoeksdoelen zijn onder te verdelen in onderzoeksvragen die behoren bij de oorspronkelijke onderzoeksopzet en onderzoeksvragen die behoren bij aanvullend onderzoek. De oorspronkelijke onderzoeksvragen waren:

1. In hoeverre is WLEODK doeltreffend? (primair doel)
2. Hoe ernstig is de problematiek bij aanvang van de ondersteuningstrajecten? (secundair doel)
3. Hoe tevreden zijn de betrokkenen na afloop van een ondersteuningstraject over de geboden ondersteuning en de resultaten van de ondersteuning? (secundair doel)

Vanwege de tegenvallende instroom binnen het project werden hier op een later moment nieuwe onderzoeksvragen aan toegevoegd:

4. Waardoor wordt de tegenvallende instroom veroorzaakt?
5. Wat zijn sterke punten en verbeterpunten aan het project WLEODK?

Hoofdstuk 2: Wie Let Er Op De Kleintjes?

In Hoofdstuk 2 wordt het de doelgroep, de werkwijze en de organisatie van WLEODK beschreven. Het project WLEODK richt zich primair op minderjarige kinderen van moeders in detentie en de verzorgers van deze kinderen. Het project WLEODK bestaat uit twee onderdelen die tezamen of onafhankelijk van elkaar kunnen worden ingezet: een Gezinsmaatje en begeleide bezoekttrajecten. WLEODK wordt voornamelijk uitgevoerd door vrijwilligers, met behulp en begeleiding van beroepskrachten: coördinatoren binnen en buiten de penitentiaire inrichting.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksopzet

In Hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksopzet beschreven. Het onderzoek rondom WLEODK was oorspronkelijk volledig kwantitatief van opzet: een veranderingsonderzoek met een voormeting-nameting design. Het totale aantal deelnemers dat ingestroomde in het veranderingsonderzoek bedroeg 30 gezinnen met 58 kinderen. Er werden vragenlijsten bij moeders, verzorgers, kinderen/jongeren (vanaf 7 jaar), vrijwilligers en leerkrachten afgenomen, waarbinnen gebruik werd gemaakt van enkele gestandaardiseerde lijsten (Strengths and Difficulties Questionnaire, Nijmeegse Ouderlijke Stress Index Kort en Symptom Checklist).

Vanaf het voorjaar van 2013 werd er onderzoek dat voornamelijk kwalitatief van aard was aan het veranderingsonderzoek toegevoegd: interviews, schriftelijke feedback, een focus group en een inventarisatie van de intakegesprekken die in 2013 gevoerd werden. Er werden, aan de hand van een interviewschema, interviews afgenomen bij vijf niet-deelnemende, gedetineerde moeders, vier vrijwilligers en één coördinator. Daarnaast werd schriftelijke feedback van negen coördinatoren in de onderzoeksresultaten meegenomen. De inventarisatie van intakegesprekken vond plaats bij vier binnencoördinatoren: Zij vulden voor ieder intakegesprek uit 2013 een online vragenlijst in. Aan de focus group namen vier binnencoördinatoren (waarvan er twee ook als buitencoördinator werkzaam waren) en een buitencoördinator deel.

Hoofdstuk 4: Resultaten – interviews, schriftelijke feedback en onderzoeksdag

Hoofdstuk 4 is het eerste van een drietal hoofdstukken (Hoofdstuk 4 tot en met Hoofdstuk 6) waarin de resultaten van het onderzoek worden weergegeven. In Hoofdstuk 4 worden de resultaten uit de interviews die afgenomen zijn bij verschillende betrokkenen, schriftelijke feedback vanuit coördinatoren van Gezin in Balans *en* een onderzoeksdag met coördinatoren beschreven. Een overzicht van alle intakegesprekken die in 2013 gevoerd zijn, geeft aan dat 88,1% van de intakegesprekken uiteindelijk niet in een WLEODK-traject resulteerde. In de meeste gevallen (75,4%) gaven de coördinatoren één reden aan waarom er geen traject werd opgestart. In de overige gevallen, werden er twee (23,1%) of drie (1,5%) verschillende redenen gerapporteerd. Het gegeven dat kinderen niet in beeld zijn, het ontbreken van een hulpvraag, de aanwezigheid van adequate hulpverlening, behoefte aan andere hulp dan WLEODK, moeilijkheden in het contact en een te korte detentie waren binnen deze inventarisatie de belangrijkste redenen om geen WLEODK-traject te kunnen opstarten. Bij de trajecten die wel uit deze intakegesprekken voortkwamen (81,5% reeds afgerond of afgebroken), varieerde de mate waarin de doelen die tijdens de ondersteuning gesteld

werden, behaald waren. De kwaliteit van de begeleiding werd door de coördinatoren gemiddeld gezien als ruim voldoende tot zeer goed beoordeeld en de coördinatoren leken de belasting voor de vrijwilligers over het algemeen prima te vinden.

Uit het kwalitatieve onderzoek gericht op de instroom van gezinnen kwam naar voren dat de doelgroep relatief klein is; alleen gezinnen met een hulpvraag kunnen geholpen worden. De geschiktheid van een gezin zou verder samen kunnen hangen met kindfactoren, factoren die met de detentie van moeder te maken hebben, de mate of kwaliteit van moeder-kind contact, het gezinssysteem en de grootte van het netwerk. In de benadering van moeders en gezinnen zou het belangrijk zijn om actief te luisteren, praktisch, concreet en beeldend uit te leggen wat WLEODK inhoudt, langzaam op te bouwen, alert te blijven op nieuwe hulpvragen, de nadruk te leggen op het vrijwillige karakter en moeder de verantwoordelijkheid te laten nemen. Als redenen voor de lage instroom werden tijdens het kwalitatieve onderzoek genoemd:

- Moeders zijn nog niet afgestraft.
- Moeder verblijft te kort in detentie.
- Onbekendheid van het project.
- Het thuisfront wil niet meewerken.
- Er is behoefte aan andere hulp of behoeften zijn reeds gedekt.
- Controleverlies bij opvoeders.
- De vuile was niet buiten willen hangen.
- Onduidelijkheid of er problemen in het gezin zijn of niet.
- Kinderen weten niet van de detentie af.
- Andere organisaties willen niet meewerken.

Als belemmerende factoren ten aanzien van de instroom van deelnemers werden verder moeilijkheden om moeders te traceren, de inbedding van het project, de afwezigheid van moeder bij de start van een traject, de rolverdeling tussen coördinatoren en vrijwilligers en de zorgen rondom de instroom genoemd.

Ten aanzien van de inhoud van de interventie werd aangegeven dat op zijn minst een gedeelte van de gezinsleden niet weet wat zij kunnen verwachten gedurende de ondersteuning. Als belangrijke onderdelen van deze ondersteuning werden het faciliteren van contact tussen moeders en kinderen, het samen werken aan elkaars knelpunten en doelen, orde scheppen in de chaos, het geven van concrete tips, detentie bespreekbaar maken en een luisterend oor bieden genoemd. Ten aanzien van de tijdens de ondersteuning gebruikte methodiek kan gezegd worden dat er gemengde gevoelens over het stappenplan en de sociale netwerkstrategieën bestaan (waarbij het de vraag is in hoeverre deze nog worden uitgevoerd), terwijl het formuleren van doelen als positief wordt ervaren. Over het verloop van de ondersteuning werd aangegeven dat het vraaggericht werken, de samenwerking om behoeften van kinderen te vervullen en een compleet beeld verkrijgen belangrijke kenmerken zijn. Gedurende de ondersteuning is het als vrijwilliger belangrijk om kleine stapjes te nemen en valkuilen (met name ten aanzien van grenzen) te vermijden, wat lastig is als de uitvoering van een traject onder (tijds)druk staat.

Over de afronding van trajecten werd gemeld dat trajecten over het algemeen positief worden afgerond, waarbij gezinnen weer zelfstandig verder lijken te kunnen. Er werden echter ook

negatieve ervaringen rondom de afronding van trajecten genoemd (waaronder met de veiligheid van vrijwilligers). Niet iedere vrijwilliger is even geschikt voor WLEODK.

Als de belangrijkste eigenschappen voor medewerkers van WLEODK werden rust en geduld, flexibiliteit, een vertaalslag kunnen maken, jezelf kunnen wegcijferen en niet te veel verwachten genoemd. De training die alle vrijwilligers hebben gehad, wordt door hen echt gezien als basisopleiding: het meeste dient daarna in de praktijk geleerd en ervaren te worden, wat niet altijd even gemakkelijk gaat. Er werd dan ook door vrijwilligers aangegeven dat zij meer begeleiding zouden willen en het met het oog op de emotionele belasting belangrijk vinden om van gedachten te kunnen wisselen met iemand die minder betrokken is. Sommige vrijwilligers vragen zich hardop af of het project wel op deze manier door vrijwilligers uitgevoerd kan worden.

Ten slotte is tijdens de interviews WLEODK vergeleken met ander aanbod. WLEODK verschilt – zowel voor moeder als voor vrijwilligers – aanzienlijk van ander aanbod van Gezin in Balans. Of het project ook meerwaarde heeft bovenop reeds aanwezige hulpverlening, wordt door verschillende betrokkenen verschillend beantwoord. Sterke punten van WLEODK zijn volgens de betrokkenen in ieder geval de laagdrempeligheid, het aansluiten bij de behoeften van het gezin, het aanspreken van de eigen kracht, het preventieve karakter en de expertise op het gebied van detentie.

Hoofdstuk 5: Resultaten – deelnemers

In Hoofdstuk 5 worden de gegevens die verzameld zijn door afname van gestandaardiseerde vragenlijsten bij de start van een ondersteuningstraject (bij 27 gezinnen met 44 deelnemende kinderen) vergeleken met normgegevens. Ten aanzien van het gedrag van kinderen valt op dat met name de moeders en de verzorgers relatief meer moeilijkheden in het gedrag rapporteren dan in ouderrapportage in de algemene, Nederlandse populatie het geval is. Het geringe aantal kinderen en leerkrachten dat over het gedrag van de kinderen heeft gerapporteerd, lijkt echter niet meer moeilijkheden in het gedrag van de deelnemende kinderen te zien dan bij andere Nederlandse kinderen het geval is. De bevindingen ten aanzien van opvoedingsstress bij de verzorgers geven geen reden om aan te nemen dat de opvoedingsstress binnen deze steekproef gemiddeld hoger is dan in de algemene, niet-klinische populatie. De bevindingen ten aanzien van psychologische stress geven wel aanleiding om aan te nemen dat de psychologische stress bij moeders in deze steekproef groter is dan in de normale bevolking.

Hoofdstuk 6: Resultaten – verandering en tevredenheid

In Hoofdstuk 6 worden de resultaten uit het veranderingsonderzoek (bij zeven gezinnen met acht deelnemende kinderen) en de gegevens die na afloop van de ondersteuning verzameld zijn ten aanzien van de tevredenheid over de geboden ondersteuning besproken. Met betrekking tot het gedrag van kinderen, werd er voor geen van de informanten een verandering gedurende het ondersteuningstraject waargenomen: moeders, verzorgers, kinderen en leerkrachten rapporteerden geen verschillen in het gedrag van de kinderen (tussen de voor- en nameting). Ditzelfde gold voor psychologische stress bij de moeders: er werden geen verschillen in angst, depressie en somatische klachten gevonden tussen de voor- en nameting. Er leek wel verandering in opvoedingsstress op te treden: de verzorgers leken na afloop van de ondersteuning iets minder opvoedingsstress te rapporteren dan bij aanvang van de ondersteuning. De ondersteuning werd door de personen die de

evaluatie hebben ingevuld (drie moeders, drie verzorgers, twee jongeren en zeven vrijwilligers) over het algemeen als (enigszins) positief ervaren, waarbij er ook minder positieve beoordelingen werden gegeven.

Hoofdstuk 7: Conclusie

Hoofdstuk 7 bevat de conclusie van dit rapport. Het hoofdstuk start met een samenvatting van het verrichte onderzoek, waarbij de onderzoeksvragen worden beantwoord:

1. Tijdens de ondersteuningsperiode lijkt er een vermindering in opvoedingsstress te zijn opgetreden, maar geen verandering in moeilijkheden in het gedrag van kinderen of psychologische stress bij moeders.
2. Bij aanvang van de ondersteuning leek er met name bij de moeders relatief veel psychische problematiek aanwezig te zijn; of er bij de kinderen sprake is van relatief veel moeilijkheden in het gedrag, is afhankelijk van wie je het vraagt.
3. De ondersteuning wordt over het algemeen als (enigszins) positief ervaren.
4. De redenen om niet aan WLEODK mee te doen zijn divers; in een deel van de gevallen werden er ook meerdere redenen binnen één gezin genoemd. Belangrijke redenen om niet mee te kunnen/willen doen, lijken kinderen die niet in beeld zijn, een te korte detentie, het ontbreken van een hulpvraag, behoefte aan andere hulp, aanwezigheid van adequate hulp, wantrouwen en angst voor controleverlies te zijn.
5. Vrijwilligheid, flexibiliteit en snel willen handelen lijken – naast expertise ten aanzien van detentie – potentiële sterke punten te zijn binnen het project, die volgens de medewerkers tevens verstevigd zouden kunnen worden. De bekendheid van het project lijkt daarnaast een belangrijk verbeterpunt te zijn.

Vervolgens worden enkele beperkingen ten aanzien van het huidige onderzoek belicht: het design van het veranderingsonderzoek, de kleine onderzoeksgroep en mogelijke selectieve uitval. Deze beperkingen zijn van invloed op de conclusies die uit het onderzoek getrokken kunnen worden.

Ten slotte volgt een discussie ten aanzien van resultaten die direct en indirect uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. De indruk ontstaat dat het huidige aanbod WLEODK niet geheel aansluit bij de doelgroep. Er lijken knelpunten met het oog op de doelgroep, werving, methodiek en de uitvoering daarvan door vrijwilligers te (zijn) ontstaan.

- Belemmerend ten aanzien van de doelgroep lijkt onder meer te zijn dat de doelgroep niet altijd in staat is om een hulpvraag te formuleren, dat een korte detentie als contra-indicatie wordt gezien en dat de behoefte van de doelgroep vooral op het gebied van informatie, een “vertaler” tussen instanties en het gezin en orde scheppen in de chaos lijkt te liggen.
- Op het gebied van de werving, lijken belangrijke belemmerende factoren het feit dat de instroom volledig op de schouders van de coördinatoren rust, de opzet van de start van een traject, de naam van het project en de manier waarop WLEODK aangeboden wordt te liggen.
- Ten aanzien van de methodiek lijkt gebrek aan helderheid op dit moment een belemmerende factor te zijn: Past iedereen de methodiek (met een bij de methodiek passende vrijheid) toe of is iedereen compleet vrij om te doen wat hij/zij wenselijk acht? Wat zijn de grenzen binnen de ondersteuning?

- Ten aanzien van de vrijwilligers, is er wellicht enige winst te behalen in de screening van nieuwe vrijwilligers en het matchen van vrijwilligers en gezinnen, maar lijkt vooral het investeren in opleiding, supervisie en intervisie van belang te zijn.

De kleine doelgroep die overblijft binnen het project zou wel eens juist de meest complexe doelgroep kunnen zijn, wat de moeilijkheden ten aanzien van de aansluiting tussen WLEODK/Gezin in Balans en de doelgroep verder bemoeilijkt. Het verdient de aanbeveling om een aantal heldere keuzes te maken – onder andere ten aanzien van wat men binnen het project wil: hulpverlening (met duidelijke doelstellingen om de situatie te verbeteren) of minder resultaatgerichte mentoring waarbij geen concrete doelen maar “een leuke tijd hebben” en “een luisterend oor bieden” centraal staan. Heldere keuzes zullen ten goede komen aan de vrijwilligers en daarmee hopelijk ook aan de gezinnen. Een duidelijke omschrijving van het project en de rol die er wel en *niet* gespeeld wordt, geeft bovendien duidelijkheid richting andere betrokken instanties.

Hopelijk draagt dit rapport daarmee bij aan de zichtbaarheid van kinderen van gedetineerde moeders en een bundeling van krachten om hun ontwikkeling zo optimaal mogelijk te laten verlopen, ondanks het gemis van hun moeder. De kwetsbare groep kinderen van gedetineerde moeders verdient alle inspanningen die gedaan worden om hen optimaal te kunnen ondersteunen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	4
Hoofdstuk 2: Wie Let Er Op De Kleintjes?.....	5
Hoofdstuk 3: Onderzoeksopzet	5
Hoofdstuk 4: Resultaten – interviews, schriftelijke feedback en onderzoeksdag.....	5
Hoofdstuk 5: Resultaten – deelnemers	7
Hoofdstuk 6: Resultaten – verandering en tevredenheid	7
Hoofdstuk 7: Conclusie	8
1. Inleiding.....	13
1.1 Wetenschappelijke literatuur	13
1.1.1 Gedrag van kinderen.....	13
1.1.2 Verzorgers tijdens detentie.....	15
1.1.3 Psychologische stress bij moeder	17
1.1.4 Contact tussen moeder en kind	18
1.1.5 Een maatje tijdens detentie.....	20
1.2 Doelstelling WLEODK	22
1.3 Doel van het onderzoek	22
1.4 Leeswijzer.....	22
2. Wie Let Er Op De Kleintjes?	24
2.1 Doelgroep.....	24
2.2 Werkwijze	24
2.2.1 Gezinsmaatje.....	24
2.2.2 Bezoektraject	26
2.3 Organisatie	27
3. Onderzoeksopzet	28
3.1 Design.....	28
3.2 Deelnemers.....	28
3.2.1 Deelnemers aan het veranderingsonderzoek.....	28
3.2.2 Deelnemers aan de interviews	29
3.2.3 Deelnemers aan de onderzoeksdag.....	29
3.3 Procedure.....	29
3.4 Instrumenten	30

3.4.1	Vragenlijsten binnen het veranderingsonderzoek.....	31
3.4.2	Interviewschema's	34
3.4.3	Online vragenlijst	34
3.4.4	Topic list voor focus group.....	34
3.5	Data-analyse	34
4.	Resultaten: Interviews, schriftelijke feedback en onderzoeksdag	36
4.1	Intakegesprekken (overzicht 2013).....	37
4.2	Instream gezinnen	41
4.2.1	Doelgroep.....	41
4.2.2	Benadering moeders en gezinnen	48
4.2.3	Redenen voor lage instroom.....	52
4.2.4	Instream WLEODK: de praktijk	61
4.3	De interventie	65
4.3.1	Inhoud interventie – algemeen.....	65
4.3.2	Methodiek interventie – stappenplan en hulpmiddelen.....	70
4.3.3	Verloop interventie.....	74
4.4	Afronding van WLEODK-trajecten.....	78
4.4.1	Hulpvragen beantwoord?	78
4.4.2	Na WLEODK.....	79
4.4.3	Negatieve redenen voor afronding.....	80
4.5	Medewerkers	81
4.5.1	Contact tussen medewerkers en gezinsleden	81
4.5.2	Training en begeleiding vrijwilligers.....	84
4.5.3	Kanttekeningen bij de het inzetten van vrijwilligers.....	90
4.6	WLEODK vergeleken met ander aanbod en hulpverlening	91
4.6.1	WLEODK vergeleken met het overige aanbod van Gezin in Balans.....	91
4.6.2	WLEODK versus andere hulpverlening	92
4.6.3	Sterke punten van WLEODK.....	98
5.	Resultaten: Deelnemers.....	102
5.1	Gedrag van de kinderen.....	102
5.2	Opvoedingsstress bij de verzorgers	103
5.3	Psychologische stress bij de moeders.....	103
6.	Resultaten: Verandering en tevredenheid.....	105
6.1	Deelnemers	106

6.2	Veranderingen in gedrag van de kinderen.....	107
6.3	Veranderingen in opvoedingsstress bij de verzorgers.....	108
6.4	Veranderingen in psychologische stress bij de moeders.....	110
6.5	Tevredenheid	110
6.6	Verbeterpunten	113
7.	Conclusie.....	114
7.1	Beperkingen van het onderzoek.....	117
7.2	Discussie.....	118
7.2.1	Doelgroep.....	118
7.2.2	Werving.....	120
7.2.3	Methodiek.....	121
7.2.4	Vrijwilligers.....	122
7.2.5	Tot slot	124
	Literatuur	126
Bijlage A:	Interviewschema's	132
Bijlage B:	Online vragenlijst	144
Bijlage C:	Opzet focus group.....	152
Bijlage D:	Toegankelijkheid van de ouder-kindfunctionaris	160

1. Inleiding

Het project Wie Let Er Op De Kleintjes (WLEODK) is ontstaan vanuit een roep van gedetineerde moeders om meer ondersteuning voor hun achterblijvende minderjarige kinderen. Een toenemende vraag vanuit deze doelgroep heeft tot een behoeftepeiling onder (ex-)gedetineerde moeders geleid, waaruit bleek dat er behoefte aan ondersteuning was: behoefte om iemand te hebben waarmee hun kinderen kunnen praten. De verzorgers van de kinderen weten zich vaak geen raad met de emoties van de kinderen en allerlei praktische problemen in het gezin, en de kinderen belanden in een sociaal isolement vanwege het taboe dat op de gevangenschap van de moeder rust (*Jaarverslag*, 2012).

In dit hoofdstuk wordt allereerst de wetenschappelijke literatuur op een aantal voor WLEODK relevante punten verkend (paragraaf 1.1). Vervolgens worden de doelstellingen binnen WLEODK (paragraaf 1.2) en het daaraan gekoppelde onderzoek (paragraaf 1.3) kort beschreven. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer ten aanzien van het gehele onderliggende rapport (paragraaf 1.4).

1.1 Wetenschappelijke literatuur

Kinderen van gedetineerde ouders worden ook wel de “verborgen slachtoffers van detentie” genoemd (Cunningham & Baker, 2003). Net als in veel andere landen (Murray & Farrington, 2008b) is het in Nederland niet bekend hoeveel kinderen een ouder in detentie hebben. Het is echter wel duidelijk dat de detentie van een ouder samengaat met negatieve gevolgen voor de kinderen. Ouderlijke detentie wordt in verband gebracht met allerlei negatieve uitkomsten. Hierbij worden uitkomsten als antisociaal gedrag en delinquentie, psychische problemen, schooluitval en werkloosheid vaak genoemd (Murray & Farrington, 2008b), hoewel de wetenschappelijke evidentie voor diverse uitkomstmaten sterk uiteenloopt. De detentie van moeder is echter niet alleen stressvol voor de kinderen: er komt ook heel wat op de moeders zelf en de verzorgers van de kinderen af.

Hieronder volgt een literatuurverkenning ten aanzien van het gedrag van kinderen, verzorgers tijdens detentie en psychologische stress bij moeders. Daarnaast worden het contact tussen moeder en kind tijdens detentie en mentorprojecten bij deze doelgroep besproken.

1.1.1 Gedrag van kinderen

Blok 1 Een 11-jarig meisje over het moment dat over de detentie verteld werd
We werden gebeld door mama op schiphol (sic) en toen dacht ik ze is vanavond weer thuis, maar toen hoorde ik dat ze niet thuis kwam. [...]

We weten eigenlijk vrij weinig over het gedrag van kinderen met een gedetineerde moeder, *voordat* hun moeder in detentie terecht kwam. Het lijkt echter aannemelijk te zijn dat een deel van de kinderen al *voor* detentie problematisch gedrag vertoonden, dat verergert gedurende de detentie (Wakefield & Wildeman, 2011).

Hoe kinderen reageren op de detentie van hun moeder is verschillend, maar vaak gerapporteerde reacties zijn: verdriet, angst, zorgen, eenzaamheid, onverschilligheid, verwarring en boosheid (Poehlmann, 2005b; Schlafer & Poehlmann, 2010b). Vlak na de scheiding met hun ouder rouwen veel kinderen, terwijl veel kinderen op den duur boos worden. Kinderen zijn dan boos over de arrestatie en detentie, maar een deel van de kinderen wordt op den duur ook boos op zichzelf: Zij voelen zich afgewezen door hun ouder en/of leggen de schuld van de scheiding van hun ouder of de problemen die zij zelf ervaren bij zichzelf neer (Johnston, 1995b). Deze gevoelens zouden gerelateerd kunnen zijn aan gedragsproblemen bij deze groep kinderen. Een substantieel deel van de kinderen met een ouder in detentie vertoont internaliserende problemen (19%; bijvoorbeeld angst en depressieve klachten) of externaliserende problemen (33%; bijvoorbeeld agressief of opstandig gedrag) (Schlafer & Poehlmann, 2010b).

Blok 2 Opmerking van een leerkracht

[Naam kind] is een vriendelijke jongen. Hij werkt hard op school. Tijdens een individueel gesprek heeft hij verteld over zijn moeder. De laatste maand is [naam kind] wat stiller. Ik heb tijdens een gesprekje gevraagd of er wat is, misschien gepest wordt. Hij geeft aan dat er niets is! Ik maak me soms wel zorgen om [naam kind].

Dergelijke problemen kunnen ook op de langere termijn zichtbaar blijven of pas op een later moment – tot jaren na de detentie – ontstaan. Scheiding van een ouder vanwege detentie gedurende de eerste 10 jaar van het leven van een kind voorspelde delinquent, antisociaal en internaliserend gedrag bij jongens gedurende hun hele levensloop (Murray & Farrington, 2005, 2008a). Bij jongeren die gebruik maakten van de geestelijke gezondheidszorg, bleken adolescenten van wie een ouder ooit in detentie had gezeten bovendien een grotere kans te hebben op diagnoses als een gedragsstoornis of ADHD (Phillips, Burns, Wagner, Kramer, & Robbins, 2002).

Het duidelijkste effect van ouderlijke detentie op de kinderen wordt gevonden voor antisociaal gedrag, zoals agressie, opstandigheid en (kleine) criminaliteit (Murray, Farrington, & Sekol, 2012). Het risico dat deze kinderen later zelf delinquent gedrag gaan vertonen is relatief groot (Lipsey & Derzon, 1998), zowel voor kinderen met een gedetineerde moeder als voor kinderen met een gedetineerde vader (Bijleveld & Wijkman, 2009).

Blok 3 Een 17-jarige jongen over het moment dat over de detentie verteld werd

Ik zat zelf vast en kreeg dit te horen. Pijnlijk.

1.1.2 Verzorgers tijdens detentie

Blok 4 Opmerking van een leerkracht

Oma zorgt ontzettend goed voor [naam kind]! Ze probeert ervoor te zorgen dat zijn leven zo normaal mogelijk blijft. Ze is nu voor hem zijn enige houvast. Oma slaagt hier bijzonder goed in.

Met name als moeder voor detentie de primaire verzorger van haar kind(eren) was, brengt haar detentie (een) wisseling(en) in verzorger(s) met zich mee. Als moeders de kans hebben om te bepalen op welke manier hun kinderen opgevangen worden, nemen zij bij die keuze factoren die gerelateerd zijn aan de kwaliteit en stabiliteit van de zorg voor hun kinderen in beschouwing (Poehlmann, Shlafer, Maes, & Hanneman, 2008). Haar keuze lijkt daarbij – in de Verenigde Staten – relatief vaak op de grootouder(s) van haar kind(eren) te vallen (Hanlon, Carswell, & Rose, 2007; Johnston, 1995c), maar dit zou in Nederland anders kunnen liggen: In een Nederlandse studie verbleef ongeveer een derde van de kinderen in een pleeggezin en slechts 13 procent bij hun grootouders (Hissel, Bijleveld, & Kruttschnitt, 2011).

Alle typen verzorgers van kinderen van gedetineerde moeders – of zij nu familie of geen familie zijn, voor detentie wel of niet voor de kinderen zorgden en voor detentie wel of niet in één huis met moeder woonden – krijgen te maken met een aantal uitdagingen tijdens moeder's afwezigheid. Belangrijke uitdagingen zijn: aan de materiele behoeften van de kinderen voldoen, uitleggen waar moeder is, als verzorger een relatie met moeder opbouwen en onderhouden, en als verzorger een relatie met het kind opbouwen en onderhouden (Johnston, 1995c).

Voldoen aan de materiele behoeften van kinderen met een gedetineerde moeder, zou wel eens de meest uitdagende taak voor een verzorger kunnen zijn (Johnston, 1995c). Aangezien gedetineerde moeders een relatief lage sociaal economische status hebben (zie bijvoorbeeld, Allen, Flaherty, & Ely, 2010; Menting, Orobio de Castro, & Matthys, 2014a) en detentie de kans vergroot dat een gezin in financiële moeilijkheden terecht komt (Arditti, Lambert-Shute, & Joest, 2003; Phillips & Erkanli, 2006), is het aannemelijk dat veel van de gezinnen binnen hun netwerk die de zorg voor hun kinderen op hen nemen ook relatief weinig geld te besteden hebben. De materiele behoeften van de kinderen zouden in dat geval de financiële nood en de daaraan gerelateerde stress kunnen verhogen. In overeenstemming met deze gedachte, geven Hanlon en collega's (2007) aan dat de sociale en economische offers die grootouders brengen om voor hun kleinkinderen te kunnen zorgen, hun tol eisen ten aanzien van de gezondheid en financiële situatie van deze grootouders.

Blok 5 Een verzorger over één van haar doelen

Stabiele financiële situatie, zodat ik aandacht kan geven aan mijn kind

Veel kinderen met een gedetineerde moeder zullen niet aanwezig zijn geweest bij de arrestatie van hun moeder. Dit betekent dat het veelal de taak van anderen – veelal de verzorger van het kind – is om kinderen uit te leggen wat er gebeurd is. Dit is een moeilijke taak voor verzorgers; alleen al vanwege het feit dat kinderen geneigd zullen zijn om hen als boodschapper de schuld te geven (Johnston, 1995c). Vaak krijgen kinderen geen eerlijke, op hun ontwikkelingsniveau

aangepaste uitleg over waar hun ouder is (Murray et al., 2012). Terwijl kinderen *wel* graag meer willen weten, weigeren sommige verzorgers hen meer informatie te geven (Bocknek, Sanderson, & Britner, 2009). In een onderzoek van Poehlmann (2005b) gaf de helft van de verzorgers een eenvoudige, eerlijke verklaring over de detentie van moeder en 7% van de verzorgers een verklaring die aansloot bij het ontwikkelingsniveau van het kind. Zo'n 20% van de verzorgers gaf echter een onjuiste verklaring (bijvoorbeeld, moeder is op vakantie) en 15% van de verzorgers zei helemaal niets over de verblijfplaats van moeder. Andere verzorgers (8%) vertelden de kinderen allerlei afschrikwekkende details. Dat een aanzienlijk deel van de kinderen niets weet over de detentie van hun moeder, lijkt ook op te gaan voor de Nederlandse situatie: zo'n 40% van de jonge kinderen (4 tot 11 jaar oud) wist volgens moeder niets af van haar detentie (Menting, 2012). Stigmatisering voorkomen kan een reden zijn om voor kinderen verborgen te houden dat hun moeder in detentie verblijft (Phillips & Gates, 2011). Dit is wellicht voor verzorgers een relatief zwaarwegende reden: schaamte en stigmatisering zijn thema's die bij de verzorgers van de kinderen meer lijken te leven dan bij de kinderen en hun gedetineerde ouder(s) zelf (Johnston, 1995a).

De relatie die de verzorger met de moeder in detentie heeft, hangt af van de relatie die zij voor detentie met elkaar hadden en in hoeverre zij het beiden aanvaardbaar vinden dat het kind bij deze verzorger verblijft (Johnston, 1995c). In het beste geval, werken moeder en verzorger samen om het kind groot te brengen en ontstaat er zo een sterke band tussen gedeelde opvoeders (Cecil, McHale, Strozier, & Pietsch, 2008). Deze band zou mogelijkheden voor contact en communicatie op kunnen leveren, wat beschermend voor de kinderen zou kunnen werken (Loper & Clarke, 2013). Echter, *samen* opvoeden is niet eenvoudig, bijvoorbeeld door moeder's fysieke afwezigheid en doordat zij slechts beperkte informatie ontvangt over haar kinderen en hun ontwikkeling (Strozier, Armstrong, Skuza, Cecil, & McHale, 2011). In minder gunstige gevallen neemt de verzorger bijvoorbeeld de gehele verantwoordelijkheid voor het kind over en wordt de verzorger een soort poortwachter die tussen moeder en kind komt in te staan (Loper, Carlson, Levitt, & Scheffel, 2009; Schlafer & Poehlmann, 2010b).

Tijdens de detentie van moeder dienen verzorgers een opvoedrelatie met het kind waarvoor zij zorgen op te bouwen of de bestaande opvoedrelatie uit te breiden. Met name verzorgers die voor de detentie van moeder niet samen met het kind in één huis leefden, moeten *opeens* een opvoedrelatie opbouwen. Aangezien een gezonde ouder-kindrelatie zich normaal gesproken zeer geleidelijk ontwikkelt, levert de plotselinge overgang in geval van detentie veel stress op bij zowel de verzorgers als de kinderen (Johnston, 1995c). In een Amerikaans onderzoek werd inderdaad relatief veel opvoedingsstress bij verzorgers gevonden: Bijna 30% van de verzorgers rapporteerde opvoedingsstresscores boven het 90ste percentiel. Deze opvoedingsstress lijkt bovendien gerelateerd te zijn aan gedragsproblemen bij de kinderen en de verdere opvoedrelatie: De warmte en acceptatie die verzorgers richting de kinderen lieten zien, was lager naarmate zij het gedrag van de kinderen als problematischer beschouwden en meer opvoedingsstress ervoeren (Mackintosh, Myers, & Kennon, 2006).

Vanwege alle bovengenoemde moeilijkheden kan de stabiliteit van de opvang voor kinderen met een gedetineerde moeder in het geding komen: Verzorgers kunnen het wellicht op den duur niet meer opbrengen om voor een kind te zorgen. Poehlmann en collega's (2008) rapporteren dat 34% van de kinderen *nadat* moeder in detentie was gekomen (waarbij de moeders gemiddeld 22 maanden in detentie hadden verbleven) twee of meerdere verzorgers had gehad. De kans dat

kinderen in een stabiele leefomgeving terecht komen wordt vergroot als moeders zelf de verzorger kunnen kiezen, als kinderen bij hun vader wonen en als de relatie tussen moeder en verzorger positief is (Poehlmann et al., 2008).

1.1.3 Psychologische stress bij moeder

Blok 6 Opmerking van een moeder in detentie

Het is me nog niet heel goed duidelijk hoe ik geholpen kan worden?! Wat ik kwijt wil is dat het niet goed gaat met me kinderen me mams die er voor hun is en met mij. Ik maak me heel erg zorgen.

Detentie, en alles wat daarmee samenhangt, heeft ook invloed op moeder zelf. Verschillende internationale studies laten zien dat moeders in detentie psychologische stress ervaren. Moeders rapporteren bijvoorbeeld relatief veel angst, depressie en somatische klachten (Houck & Loper, 2002).

Enerzijds lijkt dit te maken te hebben met de detentie op zich: Slotboom, Kruttschnitt en Menting (2011) lieten zien dat meer dan de helft van hun Nederlandse steekproef van vrouwen in detentie symptomen van depressie vertoonden. In hun onderzoek werd het welzijn van deze vrouwen zowel door importfactoren (ervaringen voor de detentie) als door deprivatiefactoren (ervaringen tijdens de detentie) statistisch voorspeld, maar leken factoren die met het leven in de gevangenis te maken hadden (bijvoorbeeld, een stressvolle omgeving, weinig respect vanuit het gevangenispersoneel en beperkt contact met familie) het sterkste samen te hangen met de psychologische stress bij vrouwen.

Anderzijds lijken moederschap en stress verweven te zijn binnen detentie. Houck en Loper (2002) relateerden de psychologische stress bij moeders aan de eveneens hoge stressniveaus met betrekking tot de moederrol. Het ging hierbij zowel om stress rondom hun competentie als ouder als om stress rondom contact met en bezoek door hun kinderen. De psychologische stress zou dus wellicht extra hoog zijn bij gedetineerde moeders, in vergelijking tot andere gedetineerde vrouwen. Omdat de scheiding van kinderen wel gezien wordt als ondraaglijk en een belangrijke bron van zorgen (Hairston, 1991), zou de psychologische stress bij moeders hun negatieve gevoelens met betrekking tot zorgen over betekenisvolle contacten met en begeleiding van hun kinderen kunnen weerspiegelen (Loper & Novero, 2010).

Er zijn echter tevens aanwijzingen dat de psychologische stress bij deze moeders niet geheel gerelateerd is aan de detentie: Bij een deel van deze moeders blijft er ook na detentie sprake van een relatief hoog niveau van psychologische stress. Arditti en Few (2008) suggereren dat er (in hun kleine steekproef van 10 moeders) ook na terugkeer binnen het gezin en in de maatschappij depressieve symptomen aanwezig blijven bij ex-gedetineerde moeders. In overeenstemming hiermee, werden in een Nederlandse steekproef van gedetineerde en ex-gedetineerde moeders ($N = 98$; circa twee-derde verbleef niet meer in detentie) relatief veel symptomen van depressie gevonden, vergeleken met normgegevens en vergeleken met andere moeders uit achterstandswijken (Menting, Orobio de Castro, & Matthys, 2014a).

Het bovenstaande suggereert dat *als* de psychologische stress inderdaad deels te maken heeft met zorgen over betekenisvolle contacten met en begeleiding van kinderen, en een interventie deze zorgen deels weg zou kunnen nemen, de psychologische stress bij moeders tijdens detentie wellicht verlicht zou kunnen worden. Aangezien er aanwijzingen zijn dat de psychologische stress ook na detentie blijft bestaan, zou dit niet alleen in het belang van moeder, maar ook in het belang van haar kinderen zijn. Onderzoek laat namelijk een duidelijk verband tussen psychologische stress bij moeders en gedragsproblemen bij hun kinderen zien, waarbij deze relatie gemedieerd wordt door opvoedgedrag (Barry, Dunlap, Lochman, & Wells, 2009; Elgar, Mills, McGrath, Waschbusch, & Brownridge, 2007). Dat wil zeggen dat de depressieve klachten van invloed zijn op het opvoedgedrag van moeder (zie ook, Lovejoy, Graczyk, O'Hare, & Neuman, 2000) en dat haar minder optimale opvoedgedrag vervolgens de gedragsproblemen bij haar kinderen veroorzaakt en/of in stand houdt.

1.1.4 Contact tussen moeder en kind

In het internationale verdrag inzake de rechten van het kind (Verenigde Naties, 1989) staat aangegeven dat de rechten van het kind beschermd worden ongeacht de status van het kind of zijn/haar ouders (Artikel 2), dat ieder kind recht heeft om zijn/haar ouders te kennen en door hen verzorgd te worden (Artikel 7) en dat kinderen die gescheiden zijn van hun ouders het recht hebben om een persoonlijke relatie en op regelmatige basis direct contact met beide ouders te onderhouden, tenzij dit strijdig is met zijn/haar eigen belangen (Artikel 9). Dit betekent voor kinderen met een gedetineerde ouder dat zij het recht hebben om hun ouder te bezoeken; al het beleid en alle praktijken die dergelijk bezoek moeilijk of onmogelijk maken, zouden op gespannen voet met de rechten van het kind staan (Boudin, 2011).

Kinderen mogen hun gedetineerde moeder dus bezoeken. Veel moeders in detentie vinden het echter moeilijk om in contact te blijven met hun kinderen. Het gaat daarbij zowel om de kwaliteit als de kwantiteit van het contact. Moeders weten bijvoorbeeld op den duur niet meer goed waar zij met hun kinderen over kunnen praten, omdat het leven van hun kinderen doorgaat en zij er het zicht op verliezen. De hoeveelheid contact die moeders tijdens detentie met hun kinderen hebben, verschilt aanzienlijk tussen gezinnen, waarbij sommige moeders *geen* contact met hun kinderen hebben (Hissel et al., 2011; Poehlmann, 2005a). Natuurlijk kan dit in overeenstemming met de wens van moeder zijn: sommige moeders *willen* geen bezoek van hun kinderen, omdat zij bijvoorbeeld niet willen dat hun kinderen weten dat zij in detentie verblijven. Andere moeders willen echter wel contact met hun kinderen en/of zouden meer contact met hun kinderen willen hebben dan nu het geval is. Bezoek van kinderen lijkt echter belemmerd te worden door een aantal factoren. Ten eerste worden er veelal logistieke problemen genoemd: de penitentiaire inrichting (PI) waar moeder verblijft, ligt bijvoorbeeld ver weg en de kinderen hebben geen vervoer (Braam, Mak, & Tan, 2007; Hairston, 1991; Hissel et al., 2011). Daarnaast worden de tijden waarop bezoek mogelijk is (tijdens school; Braam et al., 2007; Hissel et al., 2011) en de reactie van kinderen op de procedures binnen de PI (Braam et al., 2007; Hairston, 1991; Hissel et al., 2011) genoemd als belemmerende factoren ten aanzien van bezoek. De moeilijkheden lijken echter niet beperkt te blijven tot bezoek: Ook telefonisch contact wordt belemmerd doordat moeders bijvoorbeeld alleen onder schooltijd kunnen bellen (Braam et al., 2007; Hissel et al., 2011).

Blok 7 Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind

- Artikel 1 Definitie van het kind
- Artikel 2 Non-discriminatie
- Artikel 3 Belang van het kind
- Artikel 4 Realiseren van kinderrechten
- Artikel 5 Rol van de ouders
- Artikel 6 Recht op leven en ontwikkeling
- Artikel 7 Naam en nationaliteit
- Artikel 8 Identiteit
- Artikel 9 Scheiding kind en ouders
- Artikel 10 Gezinshereniging
- Artikel 11 Kinderontvoering
- Artikel 12 Participatie en hoorrecht
- Artikel 13 Vrijheid van meningsuiting
- Artikel 14 Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst
- Artikel 15 Vrijheid van vereniging
- Artikel 16 Privacy
- Artikel 17 Recht op informatie
- Artikel 18 Verantwoordelijkheden van ouders
- Artikel 19 Bescherming tegen kindermishandeling
- Artikel 20 Kinderen zonder ouderlijke zorg
- Artikel 21 Adoptie
- Artikel 22 Vluchtelingen
- Artikel 23 Kinderen met een handicap
- Artikel 24 Gezondheidszorg
- Artikel 25 Uithuisplaatsing
- Artikel 26 Sociale zekerheid
- Artikel 27 Levensstandaard
- Artikel 28 Onderwijs
- Artikel 29 Onderwijsdoelstellingen
- Artikel 30 Kinderen uit minderheidsgroepen
- Artikel 31 Recreatie
- Artikel 32 Bescherming tegen kinderarbeid
- Artikel 33 Bescherming tegen drugs
- Artikel 34 Seksueel misbruik
- Artikel 35 Handel in kinderen
- Artikel 36 Andere vormen van uitbuiting
- Artikel 37 Kinderen in detentie
- Artikel 38 Kinderen in oorlogssituaties
- Artikel 39 Bijzondere zorg voor slachtoffers
- Artikel 40 Jeugdstrafrecht

Bron: overgenomen van www.kinderrechten.nl

Welke moeders lukt het dan om met hun kinderen in contact te blijven? Het blijkt dat moeders die dicht bij hun kinderen in detentie verblijven, die voor detentie relatief weinig sociaal-demografische risicofactoren hadden en die een positieve relatie met de verzorger van het kind hadden relatief veel bezoek van hun kinderen krijgen. Moeders blijken bovendien relatief veel telefonisch contact met hun kind te hebben als de relatie tussen moeder en de verzorger van het kind relatief goed is (Poehlmann et al., 2008). De (relatie met de) verzorger van het kind lijkt dus een

relatief groot aandeel in de mate van contact tussen moeder en kind te hebben. Met name bij jonge kinderen, regelen en “beheren” de verzorgers het contact dat kinderen met hun ouders in detentie hebben (Shlafer & Poehlmann, 2010a).

Gezien de bovengenoemde reacties van kinderen op de procedures binnen de PI, gezien het voor alle betrokkenen moeilijke afscheid na het bezoek en vanwege allerlei andere redenen, is er veel discussie over de voordelen van contact tussen moeder en kind en bezoek van kind aan moeder tijdens detentie. Dat een kind huilt bij het afscheid van zijn/haar moeder kan bijvoorbeeld – terecht of onterecht – door moeder, verzorger en/of een medewerker van een instantie worden geïnterpreteerd als dat het beter is als dit kind zijn/haar moeder niet meer bezoekt. Een review van de bestaande literatuur (Poehlmann, Dallaire, Loper, & Shear, 2010) laat zien dat contact met de kinderen eigenlijk altijd goed is voor de gedetineerde ouder zelf. De literatuur laat echter gemengde resultaten zien als het gaat om de uitkomsten voor kinderen. Er werden positieve uitkomsten gevonden als de bezoeken als onderdeel van een interventie plaatsvonden, terwijl er negatieve uitkomsten voor kinderen werden gevonden als deze bezoeken *geen* onderdeel van een interventie waren. Een optimale interventie zou de ouder daarbij helpen om met zijn eigen gevoelens om te gaan, het kind centraal te stellen, zich in te leven in de kinderen en strategieën voor succesvol contact te bedenken. Voor briefcontact maakte dit niet uit: briefcontact was positief, ongeacht de inbedding in een interventie (Poehlmann et al., 2010).

Blok 8 Redenen van een moeder om geen bezoek van haar kinderen te willen tijdens detentie

1. *Afscheid nemen zou zeer moeilijk zijn*
2. *We kunnen niet bij elkaar zijn hoe we het eigenlijk zouden willen.*
3. *Ik ben bang dat ik het zwaar zal hebben omdat ik weet dat ik gefaald heb.*

1.1.5 Een maatje tijdens detentie

Mentorprojecten zijn in de afgelopen jaren ook in Nederland steeds meer onder de aandacht gekomen. Er zijn inmiddels in ons land heel wat verschillende projecten waarbij een vrijwillig(e) coach, mentor of maatje contact heeft met iemand met een minder kansrijke positie dan hij-/zijzelf. Deze projecten richten zich op allerlei verschillende doelgroepen en wat er precies binnen de projecten gebeurt, verschilt ook aanzienlijk. Of mentorprojecten werken, is over het algemeen onduidelijk omdat het onduidelijk is wat mentoren nou precies doen. Het weinige onderzoek dat hiernaar verricht is, laat bovendien veelal tegenstrijdige resultaten zien. In de meeste gevallen worden er slechts bescheiden effecten gevonden (DuBois, Holloway, Valentine, & Cooper, 2002; Zwiebach, Rhodes, & Rappaport, 2010). Hierbij is bovendien juist over mentorschap bij groepen met het hoogste risico weinig bekend (Shlafer, Poehlmann, Coffino, & Hanneman, 2009).

Ondanks alle onduidelijkheden rondom dergelijke projecten, zijn er intuïtief wel redenen te bedenken waarom mentorprojecten aanspreken. Inhoudelijk gezien, lijkt het een logische gedachte dat een “rolmodel” iemand kan ondersteunen en leiden. Zeker als jouw vertrouwde rolmodel weggevallen is, zoals bij kinderen van gedetineerde ouders het geval is, zou er wellicht behoefte zijn aan een rolmodel dat helpt om jouw maatschappelijke kansen te vergroten. Een relatie met een volwassene die zich over jou bekommert, wordt dan ook gezien als een beschermende factor in het leven van kinderen (Masten & Coatsworth, 1998). Daarnaast lijken mentorprojecten ook politiek

gezien interessant: Doordat er met vrijwilligers gewerkt wordt, kunnen de kosten relatief laag worden gehouden.

Een mentorproject zou dus – indien behoedzaam en volgens *best practices* uitgevoerd, ook positieve effecten op kinderen of jongeren met een gedetineerde ouder kunnen hebben (Zwiebach et al., 2010). De mate waarin een dergelijk project effectief zou kunnen zijn, lijkt – naast een goede opzet en uitvoering – echter ook afhankelijk te zijn van de risico's binnen de doelgroep, of liever gezegd binnen het specifieke kind. Een meta-analyse (DuBois et al., 2002) toont aan dat de grootste effecten van mentorprogramma's gevonden worden bij jongeren die vanwege risico's in hun omgeving tot een risicogroep behoren. Echter, als het gaat om risico's die in het kind zelf liggen, wordt het een ander verhaal: bij jongeren met persoonlijke kwetsbaarheden werden er substantiële verschillen in de uitkomsten van dergelijke programma's gevonden, die gerelateerd waren aan de kenmerken van de mentorprogramma's. Een slecht geïmplementeerd mentorprogramma heeft daarbij de potentie om zelfs negatieve effecten bij jongeren te bewerkstelligen.

In de Verenigde Staten heeft men een langere traditie van mentorprojecten dan in Nederland. In lijn met deze traditie, zijn er in de Verenigde Staten ook mentorprogramma's bij kinderen met een gedetineerde ouder toegepast; met name in de periode 2000-2010 is het aantal projecten daar sterk toegenomen (Zwiebach et al., 2010). Een bekend mentorprogramma – Big Brothers/Big Sisters (BBBS) – is toegepast en onderzocht bij kinderen van gedetineerde ouders (Shlafer et al., 2009). Binnen BBBS spreken volwassen vrijwilligers twee tot vier keer per maand af met een kind/jongere. BBBS heeft een omvangrijke infrastructuur, waarbij vrijwilligers intensief gescreend worden, er matching plaatsvindt tussen vrijwilligers en kinderen/jongeren en er sprake is van supervisie van de vrijwilligers. Ondanks deze goede randvoorwaarden, geven Shlafer en haar collega's aan dat de uitval binnen dit project zorgelijk was: Ongeveer een-derde van de aan elkaar gekoppelde mentor-kind-paren had na een half jaar geen contact meer met elkaar. De belangrijkste redenen die hiervoor genoemd werden, waren: moeilijkheden om afspraken in te plannen, persoonlijke problemen of problemen binnen het gezin, verhuizingen, onderschatting van de overeenkomst door de mentor en geen goede match tussen mentor en kind. Vanwege deze grote uitval, moeten de resultaten van dit project dan ook zeer voorzichtig geïnterpreteerd worden. Desalniettemin lijken de resultaten wel in de richting van doeltreffendheid van een mentorproject bij kinderen van gedetineerde ouders te wijzen. Bij de mentor-kind-paren die elkaar na een half jaar nog zagen, werden er bij de kinderen die hun mentor vaker zagen, minder internaliserende en externaliserende symptomen gevonden. Gemiddeld gezien, ontmoetten de mentor-kind-paren in dit project elkaar drie keer per maand, waarbij zij iets meer dan acht uur per maand met elkaar doorbrachten (Shlafer et al., 2009). Ook in Nederland is een kleinschalig mentorproject voor kinderen met een gedetineerde ouder bekend (Van Nijnatten, 1997).

Naast interventiestrategieën direct gericht op de kinderen, geven Shlafer en Poehlmann (2010) – in de context van adolescenten – tevens aan dat interventie ook gericht zou moeten worden op verzorgers van adolescenten met een gedetineerde ouder, om op die manier deze adolescenten te helpen. Verzorgers bieden ondersteuning en houden toezicht, en kunnen op die manier wellicht negatieve uitkomsten ten aanzien van school, middelengebruik en delinquent gedrag helpen voorkomen. Zij zouden bovendien een rol kunnen spelen ten aanzien van positieve uitkomsten voor adolescenten, zoals een zinvolle dagbesteding of hobby's.

1.2 Doelstelling WLEODK

Het doel van WLEODK is om maatschappelijke uitval van kinderen van gedetineerde moeders te voorkomen, door:

- te investeren in de ondersteuning van achterblijvende kinderen en het sociale netwerk dat deze kinderen opvangt;
- te investeren in het verbeteren en onderhouden van de relatie tussen kinderen en moeders tijdens detentie;
- en te investeren in het verminderen van het (sociale) isolement van achterblijvende kinderen.

Om dit te kunnen bereiken werd er samen met de doelgroep, vrijwilligers en mensen uit het werkveld een methodiek ontwikkeld voor:

1. ondersteuning van achterblijvende kinderen en het eigen netwerk
2. het bevorderen van de relatie tussen moeders en kinderen tijdens de detentie van hun moeder

Er werd beoogd om in de periode 2012 tot en met eind 2014 150 begeleidingstrajecten voor kinderen (en hun sociale netwerk) en 150 begeleide bezoektrajecten van kinderen aan hun moeders te realiseren en evalueren (*Jaarverslag, 2012*).

1.3 Doel van het onderzoek

Om deze ondersteuning te evalueren, werd vanaf april 2012 onderzoek aan de ondersteuning gekoppeld. Het hoofddoel van het onderzoek was om na te gaan in hoeverre WLEODK doeltreffend is. Secundaire doelen van dit onderzoek waren om de ernst van de problematiek bij de instromende gezinnen en de tevredenheid van betrokkenen over de afgeronde trajecten te onderzoeken. Een tertiair doel van het aanvankelijke onderzoek was om in beeld te brengen in hoeverre de Rechten van het Kind (Verenigde Naties, 1989) in het geding zijn bij Nederlandse kinderen met een gedetineerde ouder. Omdat deze laatste onderzoeksvraag alleen te beantwoorden is met een representatieve steekproef en niet direct gerelateerd is aan WLEODK, is deze tertiaire onderzoeksvraag komen te vervallen toen de instroom binnen het traject een stuk geringer bleek dan vooraf verwacht was (zie paragraaf 3.2.1).

Vanwege de tegenvallende instroom binnen het project werden hier op een later moment nieuwe onderzoeksvragen met betrekking tot de instroom en sterke punten en verbeterpunten binnen WLEODK aan toegevoegd.

1.4 Leeswijzer

In Hoofdstuk 2 van het onderliggende rapport zal verder op de inhoud en opzet van het project WLEODK worden ingegaan, terwijl de opzet van het daarbij behorende onderzoek in Hoofdstuk 3 wordt toegelicht. De resultaten van dit onderzoek, zullen vervolgens in Hoofdstuk 4 (kwalitatief onderzoek en intakes 2013), Hoofdstuk 5 (kwantitatief onderzoek; gestandaardiseerde vragenlijsten afgenomen bij aanvang van de ondersteuning) en Hoofdstuk 6 (kwantitatief onderzoek; verandering

en tevredenheid) besproken worden. Een conclusie ten aanzien van dit onderzoek wordt in Hoofdstuk 7 geformuleerd.

In de bijlagen van het rapport treft u de bij het onderzoek gebruikte interviewschema's (Bijlage A), online vragenlijst (Bijlage B) en een begeleidend document ten behoeve van de focus group (Bijlage C) aan. Ten slotte treft u in Bijlage D een verslag van telefonisch contact met de penitentiaire inrichtingen (PI's) voor vrouwen over de ouder-kindfunctionaris in de betreffende PI.

In het rapport treft u diverse tekstblokken aan. Ten eerste treft u – met name in de hoofdstukken waarin de resultaten beschreven staan – tekstblokken met daarin citaten van deelnemers aan (blauwe tekstblokken met een boven- en onderrand). Deze citaten dienen ter onderbouwing van de beweringen in de tekst en zijn geanonimiseerd – zowel ten aanzien van de persoon die de uitspraak deed als de persoon die in het citaat genoemd wordt. Ten tweede treft u tekstblokken aan die ter illustratie zijn opgenomen (grijs, omkaderd tekstblok met in de titel "Blok"). Het kan hierbij tevens om een citaat gaan: In dat geval is de tekst cursief weergegeven. Hoewel deze tekstblokken zoveel mogelijk op een passende plaats zijn geplaatst, hoeft er hierbij geen direct verband met de tekst te bestaan.

Ten slotte dient opgemerkt te worden dat er omwille van de leesbaarheid veelal voor gekozen is om over gedetineerde *moeders* te spreken. Gedetineerde *vaders* vormen echter tevens een onderdeel van de doelgroep (zie paragraaf 2.1) en de vaders die aan WLEODK hebben deelgenomen zijn ook in dit rapport meegenomen (zie paragraaf 3.2.1). Tenzij anders vermeld, dient er als het over gedetineerde moeders binnen het project gaat gedetineerde moeders/vaders te worden gelezen.

2. Wie Let Er Op De Kleintjes?

2.1 Doelgroep

Het project WLEODK¹ richt zich primair op minderjarige kinderen van moeders in detentie en de verzorgers van deze kinderen. Voorwaarden voor deelname aan WLEODK zijn dat het achterblijvende gezin instemt met het voorgestelde traject en dat moeder bereid is om haar kind(eren) gedurende het traject over haar detentie in te lichten. Contra-indicaties voor deelname aan WLEODK zijn een aan het kind gerelateerd delict, psychische klachten en een zware drank-/drugsverslaving, waarbij de laatste contra-indicatie in mindere mate geldt voor de begeleide bezoektrajecten (zie paragraaf 2.2.2; I. van der Vies, persoonlijke communicatie, 24 september 2013). Deze contra-indicaties gelden omdat deze problematiek als te zwaar voor vrijwilligers wordt gezien en er reeds hulpverleningsnetwerken rondom deze problematieken bestaan (C. Hoekzema, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2014).

Indien een ondersteuningsvraag vanuit een gedetineerde vader zich aandient, kan WLEODK ook voor zijn kind(eren) worden ingezet. Er wordt echter geen intensieve wervingscampagne onder gedetineerde vaders gevoerd (*Jaarverslag, 2012*).

2.2 Werkwijze

Het project WLEODK bestaat uit twee onderdelen die tezamen of onafhankelijk van elkaar kunnen worden ingezet:

1. Gezinsmaatje (zie paragraaf 2.2.1)
2. Begeleide bezoektrajecten (zie paragraaf 2.2.2)

2.2.1 Gezinsmaatje

Een WLEODK-traject duurt zes maanden. Gedurende deze periode wordt een gezin wekelijks door een Gezinsmaatje bezocht (*Training uitgeschreven, 2012*). Dit traject wordt voorafgegaan door een *voortraject*, waarin onder andere de intake met de moeder wordt gedaan, een Gezinsmaatje wordt gezocht en het traject wordt voorbereid door contactlegging met verzorgers (*Jaarverslag, 2012*) en eventuele andere gezagsdragers (C. Hoekzema, persoonlijke communicatie, 16 oktober 2014). Tevens is er sprake van een *natraject*, waarin met name de vragenlijsten met betrekking tot de verschillende informanten worden verzameld (*Jaarverslag, 2012*). De binnen- en buitencoördinator dragen met inzet van een “neutrale” vrijwilliger zorg voor de verdere afwikkeling hiervan.

Belangrijke uitgangspunten binnen een WLEODK-traject zijn dat de moeder het vertrekpunt is van het te volgen traject en dat het belang van de kinderen voorop staat. Met het oog op het eerstgenoemde uitgangspunt, wordt moeder zoveel mogelijk betrokken bij het traject door (telefonische) gesprekken met het maatje en door contact met haar kinderen. Het tweede uitgangspunt is terug te zien in het feit dat er binnen WLEODK expliciet rekening wordt gehouden

¹ Het project WLEODK is onderdeel van het aanbod van Gezin in Balans/Humanitas. Het aanbod bestaat verder uit Moeder de Gans, Bezoekmoeders, Moeder en Kind Bezoek, Ik-Jij-Wij en Moedermaatjes (www.gezin-in-balans.nl).

met de wensen, behoeften en belangen van de kinderen. Als Jeugdzorg betrokken is bij het betreffende gezin, wordt er bovendien met hen bekeken hoe het traject gestart kan worden (*Jaarverslag, 2012*).

Een Gezinsmaatje streeft ernaar de gezinsleden samen in gesprek te brengen over knelpunten en zorgen waar de individuele gezinsleden tegenaan lopen en hen samen naar oplossingen te laten zoeken met behulp van hun eigen netwerk (*Training uitgeschreven, 2012*). In de begeleiding richt men zich op het contact van mens tot mens. Er wordt gewerkt op basis van gelijkwaardigheid en empowerment. Getracht wordt om zichzelf *misbaar* te maken door te empoweren en het netwerk te versterken (*Jaarverslag, 2012*).

2.2.1.1 Het stappenplan

Er wordt binnen WLEODK aan de hand van een stappenplan gewerkt. Dit stappenplan bestrijkt een periode van 6 maanden (de trajectperiode); er wordt per maand beschreven wie op welke manier waaraan gaat werken (*Jaarverslag, 2012*). In Tabel 2.1 is dit stappenplan schematisch weergegeven. Hierin is terug te zien dat het gezin de hoofddoelen bepaalt en dat men vervolgens in een gedetailleerd werkplan omschrijft hoe deze doelen behaald dienen te worden: stap voor stap, op welk moment en met wiens hulp (uit het eigen netwerk).

Tabel 2.1 *Stappenplan in het kort*

Moment	Stappen
Voortraject	- Uitleg project - Afname vragenlijsten
1 ^e maand	- Inventarisatie ondersteuningsvragen - Inventarisatie netwerk - Opstellen werkplan
2 ^e maand	- Terugkoppeling (en bijstelling) werkplan - Uitvoering werkplan
3 ^e maand	- Uitvoering werkplan
4 ^e maand	- Uitvoering werkplan - Tussenevaluatie - Eventuele bijstelling werkplan
5 ^e maand	- Uitvoering werkplan
6 ^e maand	- Evaluatie - Evaluatie doelen werkplan
Natraject	- Afname vragenlijsten

2.2.1.2 Hulpmiddelen

Om het bovenstaande stappenplan en traject te kunnen doorlopen, krijgen de Gezinsmaatjes een aantal hulpmiddelen² aangereikt. Deze hulpmiddelen zijn met name van belang voor de eerste maand van het traject, en zijn bedoeld om het netwerk of knelpunten in kaart te brengen en een veranderproces te starten.

² Deze hulpmiddelen zijn gebaseerd op de materialen uit de training sociale netwerkstrategieën, die de coördinatoren van Gezin in Balans in 2012 gevolgd hebben bij SoNeStra (zie paragraaf 2.3; I. van der Vies, persoonlijke communicatie, 24 september 2013).

Hulpmiddelen die ingezet kunnen worden om het netwerk in kaart te brengen zijn een genogram, een sociogram en een netwerkkaart. Een *genogram* is een grafische weergave van het familiesysteem. De grootte van het familienetwerk wordt hiermee zichtbaar gemaakt voor alle gezinsleden. Alle gezinsleden worden betrokken bij het tekenen van het genogram. Het *sociogram* is een opsomming van personen met wie (het) gezin(sleden) contact onderhoudt/onderhouden. Het gaat daarbij om een groter netwerk dan bij het genogram: De relaties worden ondergebracht in de categorieën familie, vrienden, kennissen en instellingen. Hierbij wordt ingegaan op zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het contact. Dezelfde vier categorieën vindt men terug op *netwerkkaart*: op deze kaart wordt inzichtelijk gemaakt waar de verschillende personen waarmee men een relatie heeft staan ten opzichte van een gezinslid. Hoe waardevoller de relatie wordt ervaren in het sociogram, hoe dichter de persoon bij het gezin(slid) wordt geplaatst. De netwerkkaart is een visualisering van het sociogram, maar kan ook op zichzelf staand gebruikt worden.

Hulpmiddelen die ingezet kunnen worden om de knelpunten binnen het gezin in kaart te brengen en een veranderproces te starten zijn het drieluik en een werkplan. Middels het *drieluik* worden knelpunten van alle individuele gezinsleden geïnventariseerd en worden doelen geformuleerd om deze knelpunten te kunnen veranderen. De gezinsleden maken gebruik van gekleurde post-its om hun knelpunten aan elkaar duidelijk te maken, waarbij zij een actieve rol hebben in de rangschikking van deze knelpunten (soort, per persoon of prioriteit). Ieder gezinslid kiest uiteindelijk drie punten waaraan ze willen gaan werken en voor deze drie doelen wordt beschreven wanneer het doel bereikt is. Deze drie doelen worden, naast de hoofddoelen van de gedetineerde moeder, uitgewerkt in het werkplan. In het *werkplan* wordt, zoals eerder beschreven, gedetailleerd beschreven wie wat wanneer met welke personen uit het sociaal netwerk gaat doen. Het werkplan dient zo in elkaar te zitten dat alle gezinsleden (inclusief de gedetineerde moeder) zich erin gekend en gesteund voelen. Dit werkplan wordt binnen WLEODK gezien als de basis van het veranderproces (*Trainingsmap WLEODK*, 2013).

2.2.2 Bezoektraject

Binnen WLEODK wordt de mogelijkheid voor moeders en kinderen om tijdens de detentie van moeder contact te houden gefaciliteerd. Dit kan binnen WLEODK in de vorm van een begeleid bezoektraject gebeuren. Bij een begeleid bezoektraject haalt een vrijwilliger de kinderen op bij hun verblijfadres en ondersteunt de vrijwilliger de kinderen zowel emotioneel als praktisch voor en tijdens het bezoek. Een dergelijk bezoektraject kan tot stand komen op verzoek van de moeder, de kinderen, de verzorger of jeugdzorg.

Voorafgaand aan een bezoek heeft de vrijwilliger een voorbereidend gesprek met de kinderen en (eventueel) hun verzorger. In dit gesprek komen praktische zaken aan de orde, maar ook de gespreksonderwerpen die een kind met zijn/haar moeder wil bespreken en de rol die de vrijwilliger daarin speelt.

Gedurende het bezoek treedt de vrijwilliger zo nodig op als begeleider van het gesprek. De vrijwilliger tracht het gesprek in een ontspannen sfeer te laten verlopen en stimuleert het contact tussen moeder en kind. De vrijwilliger houdt de interactie tussen moeder en kind in de gaten en begeleidt eventueel moeilijke onderwerpen.

Na afloop van het bezoek wordt het kind terug naar de verzorger gebracht en geeft de vrijwilliger aan deze verzorger een samenvatting van het verloop van het bezoek. De vrijwilliger zorgt er bovendien voor dat het verloop van het bezoek wordt teruggekoppeld aan de binnencoördinator, die het contact met de moeder onderhoudt (*Begeleid bezoek WLEODK*, 2013).

2.3 Organisatie

Binnen WLEODK worden trajecten begeleid door coördinatoren en vrijwilligers (Gezinsmaatjes). De Gezinsmaatjes zijn vrijwilligers die vaak zelf ook ouder zijn. De achtergrond van deze vrijwilligers is verder divers: Er worden geen ingangseisen met betrekking tot opleiding of ervaring gesteld (M. Verboven, persoonlijke communicatie, 10 april 2013). Wel dienen alle vrijwilligers een Verklaring Omtrent het Gedrag te kunnen overleggen; Humanitas vraagt van alle vrijwilligers die met kinderen of geld omgaan een Verklaring Omtrent Gedrag (www.humanitas.nl). De Gezinsmaatjes zijn getrainde vrijwilligers. Zij hebben naast een algemene training vanuit Gezin in Balans/Humanitas (vier trainingdagen) een specifieke trainingdag, gericht op de kennis en vaardigheden waarover de vrijwilligers moeten beschikken om als Gezinsmaatje aan de slag te gaan, gevolgd ([www.gezin-in-balans](http://www.gezin-in-balans.nl))³. Tijdens deze specifieke trainingdag wordt onder andere geoefend met de in paragraaf 2.2.1.2 beschreven hulpmiddelen en het stellen van vragen om knelpunten boven water te krijgen en helder te formuleren (*Training uitgeschreven*, 2012). Voor de begeleide bezoeken kunnen ook afzonderlijke vrijwilligers, die geen Gezinsmaatje zijn, worden ingezet (I. van der Vies, persoonlijke communicatie, 24 september 2013). Alle vrijwilligers ontvangen een onkostenvergoeding en zijn voor ongeveer een dagdeel per week inzetbaar in de eigen regio ([www.gezin-in-balans](http://www.gezin-in-balans.nl)).

Na het volgen van de training, worden de vrijwilligers op verschillende manieren ondersteund: door individuele gesprekken met een coördinator, terugkomdagen en themadagen (www.gezin-in-balans.nl).

De coördinatoren zijn beroepskrachten die binnen en/of buiten de PI werken (als binnen- en/of buitencoördinator). Contacten met instanties lopen altijd via deze beroepskrachten (*Jaarverslag*, 2012). Omdat er binnen WLEODK vooral ingezet wordt op het versterken van het sociale netwerk van de gezinnen, hebben alle coördinatoren (en een aantal vrijwilligers) de training “Werken vanuit Sociale Netwerk Strategieën” bij SoNeStra gevolgd (*Jaarverslag*, 2012).

³ Vanaf 2014 is er niet meer sprake van een afzonderlijke trainingdag voor WLEODK, maar wordt deze dag in de bestaande 4-daagse training geïntegreerd, zodat alle vrijwilligers bekend zijn met de hulpmiddelen zoals ze gebruikt worden binnen WLEODK en ze eventueel ook binnen andere onderdelen van het aanbod kunnen worden ingezet.

3. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt de opzet van het onderzoek dat gekoppeld was aan WLEODK beschreven. Het onderzoeksdesign, en de veranderingen daarin, worden beschreven in paragraaf 3.1. Vervolgens worden de deelnemers aan de verschillende onderdelen van het onderzoek beschreven in paragraaf 3.2, terwijl de gevolgde procedures in paragraaf 3.3 worden beschreven. In paragraaf 3.4 volgt een beschrijving van de gebruikte instrumenten en het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele opmerkingen ten aanzien van de data-analyse (paragraaf 3.5).

3.1 Design

Het onderzoek rondom WLEODK was oorspronkelijk volledig kwantitatief van opzet: Er werd een veranderingsonderzoek met een voormeting-nameting design beoogd. Dit wil zeggen dat er, om het effect van de interventie te kunnen onderzoeken, binnen alle ondersteuningstrajecten tweemaal vragenlijsten werden afgenomen: bij de start van het ondersteuningstraject en bij de afsluiting van het ondersteuningstraject (maximaal 6 maanden na de start van het traject). De veranderingen binnen WLEODK-trajecten werden hierbij getoetst door de gegeven antwoorden bij de start en bij de afsluiting met elkaar te vergelijken, en *niet* door de antwoorden van deze deelnemende gezinnen te vergelijken met de antwoorden binnen een controlegroep. Er werd bewust voor gekozen om niet met een controlegroep te werken, omdat een controlegroep zou betekenen dat een deel van de potentiële doelgroep geen gebruik zou kunnen maken van het aanbod en het wenselijk wordt geacht om diegenen die ondersteuning willen en kunnen gebruiken ook daadwerkelijk te ondersteunen.

In het voorjaar van 2013 werd, mede vanwege de tegenvallende instroom (zie paragraaf 3.2.1), besloten om hier kwalitatief onderzoek aan toe te voegen. Door middel van interviews werden de sterke kanten en knelpunten voor WLEODK in kaart gebracht. De interviews werden afgenomen bij gedetineerde moeders die in aanmerking kwamen voor deelname aan WLEODK maar *niet* hebben deelgenomen, bij coördinatoren en bij vrijwilligers. Door de keuze voor geïnterviewden met verschillende rollen werd getracht om verschillende posities rondom WLEODK aan bod te laten komen. Daarbij was het de bedoeling om nog meer groepen aan bod te laten komen (bijvoorbeeld verzorgers die aan WLEODK hebben deelgenomen). Dit bleek echter helaas niet mogelijk door de tijdsinvestering die benodigd is voor dergelijke interviews. De gegevens uit de interviews zijn vervolgens aangevuld met gegevens die verzameld zijn tijdens een onderzoeksdag (5 juni 2014): de instroom in 2013 en informatie vanuit een focus group⁴ bestaande uit coördinatoren.

3.2 Deelnemers

3.2.1 Deelnemers aan het veranderingsonderzoek

Het totale aantal deelnemers dat ingestroomde in het veranderingsonderzoek bedroeg 30 gezinnen met 58 kinderen. In 23 gezinnen (76,7%) bestond de ondersteuning uit een Gezinsmaatje, in 6

⁴ Een focus group is een gestructureerde discussie onder een kleine groep belanghebbenden, begeleid door een gespreksleider. Het is een veelgebruikte kwalitatieve methode om informatie te verkrijgen over een bepaald onderwerp, waarbij de meningen van uiteenlopende mensen aan bod komen. Er wordt getracht om te verklaren waarom zij die meningen hebben.

gezinnen (20,0%) ging het om een bezoektraject en in één gezin (3,3%) betrof de ondersteuning zowel een Gezinsmaatje als een bezoektraject. Wanneer men het aantal begeleide kinderen als uitgangspunt voor het aantal trajecten neemt, ging het in totaal om $(45 + 12 + 1 \cdot 2 =) 59$ ondersteuningstrajecten in plaats van de beoogde $(150 + 150 =) 300$ trajecten (zie paragraaf 1.2); dit is 19,7% van de beoogde steekproef.

De ouder in detentie betrof in 25 gezinnen (83,3%) de moeder en in 5 gezinnen (16,7%) de vader. De strafduur van de ouders was gemiddeld 14,4 maanden ($SD = 15,7$; $Range = 1,0$ tot 60,0) en de ouders stroomden gemiddeld na 3,6 maanden detentie ($SD = 3,7$; $Range = 0,3$ tot 15,1) in bij WLEODK. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het aantal maanden detentie en het instroommoment ontbrak voor een substantieel deel van de deelnemers: respectievelijk 56,7% en 36,7%.

Er werden ongeveer evenveel jongens als meisjes begeleid (25,9% jongens; 29,3% meisjes; 44,8% onbekend). De gemiddelde leeftijd van de begeleide kinderen was 9,2 jaar ($SD = 4,7$; $Range = 1$ tot 17; 32,8% onbekend). De meeste kinderen verbleven bij familie: hun grootouder (20,7%), andere ouder (13,8%), tante (5,2%) of broer of zus (3,4%). Andere kinderen waren ondergebracht bij niet-gerelateerde bekenden: de huidige partner van hun gedetineerde ouder (8,6%) of vrienden/kennissen (1,7%). 13,8% van de kinderen verbleef in een pleeggezin. Van de overige deelnemende kinderen (32,8%) is de verblijfplaats onbekend⁵.

3.2.2 Deelnemers aan de interviews

Er werden interviews afgenomen bij vijf niet-deelnemende, gedetineerde moeders, vier vrijwilligers en één coördinator. Daarnaast werd schriftelijke feedback van negen coördinatoren in de onderzoeksresultaten meegenomen.

3.2.3 Deelnemers aan de onderzoeksdag

Aan de onderzoeksdag hebben vier binnencoördinatoren (waarvan er twee ook als buitencoördinator werkzaam waren) meegewerkt. Aan de focus group in het middagedeelte (zie procedure) nam bovendien, naast de genoemde vier personen, een buitencoördinator deel.

3.3 Procedure

Deelname aan het project en het bijbehorende onderzoek was vrijwillig voor alle deelnemers. Aan de deelnemers werd verzekerd dat de binnen het onderzoek verkregen informatie vertrouwelijk behandeld zou worden en dat alle gegevens anoniem verwerkt zouden worden. Bij de interviews en interviews werd vooraf aangegeven dat er om onderzoeksredenen geluidsopnamen gemaakt werden. Moeders, verzorgers en kinderen/jongeren werden er voordat zij vragenlijsten invulden op gewezen dat er (geanonimiseerde) citaten konden worden gebruikt. Er werd geen vergoeding aan de deelnemers verstrekt.

⁵ De percentages die in deze paragraaf als onbekend of ontbrekend zijn genoemd, hebben betrekking op de gegevens zoals zij in dit onderzoek gebruikt konden worden; door onvolledig ingevulde A10-vragenlijsten (zie paragraaf 3.4.1.1) ontbreekt dergelijke achtergrond informatie in een deel van de gevallen, terwijl deze informatie waarschijnlijk wel bij de projectmedewerkers bekend was. Een onbekende verblijfplaats betekent derhalve niet per definitie dat de verblijfplaats ook onbekend was voor de projectmedewerkers.

Bij de start en aan het einde van een traject werden vragenlijsten afgenomen. De vragenlijsten werden in interviewvorm bij de deelnemende moeders, verzorgers en kinderen (7-10 jaar) afgenomen. Deze vragenlijsten werden door coördinatoren en vrijwilligers afgenomen, waarbij er bij de nametingen voor gezorgd werd dat de vragenlijsten door een *andere* vrijwilliger dan de vrijwilliger die het gezin begeleid had, werden afgenomen. De deelnemende jongeren (11-17 jaar) vulden de vragenlijsten in principe zelfstandig in, maar werden in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen. Nadat de coördinator de gezinsinformatie op het voorblad had genoteerd, vulden vrijwilligers een vragenlijst in over de gezinnen die zij begeleidden. De vragenlijsten voor leerkrachten en voogden werden per post opgestuurd met het verzoek deze ingevuld te retourneren.

De interviews (1 uur tot 1,5 uur) werden individueel afgenomen. De interviews waren semi-gestructureerd: Er werd gebruik gemaakt van een interviewschema, maar er werd steeds ruimte gelaten voor de persoonlijke meningen en ervaringen van de geïnterviewden *en* andere (door)vragen dan de vragen die op het interviewschema (zie Bijlage A) stonden weergegeven. Alle interviews werden door dezelfde persoon afgenomen. In twee gevallen (bij twee vrijwilligers) lukte het niet om tot een persoonlijke afspraak te komen en werd het interview telefonisch afgenomen. Bij de interviews met gedetineerde moeders was het niet mogelijk om geluidsopnamen te maken en was er derhalve een student als derde persoon bij het gesprek aanwezig als notulist. Bij de overige interviews werden geluidsopnamen gemaakt, zodat de interviews aan de hand van deze opnamen uitgewerkt konden worden.

Naast deze semi-gestructureerde interviews werd er binnen de resultaten uit kwalitatief onderzoek (Hoofdstuk 4) gebruik gemaakt van schriftelijke feedback door coördinatoren van Gezin in Balans. De coördinatoren van Gezin in Balans hebben daarbij schriftelijk antwoord gegeven op de vraag "Wat betekent het als we zouden moeten stoppen met WLEODK?". Hiermee werd getracht om de meerwaarde van het project in beeld te brengen.

De onderzoeksdag die op 5 juni 2014 is gehouden, bestond uit twee gedeelten: in de ochtend werden alle intakegesprekken van 2013 doorgenomen, terwijl in de middag in een focus group de sterke, zwakke en verbeterpunten van WLEODK onderzocht werden (deels aan de hand van de resultaten uit het ochtendgedeelte). De vier binnencoördinatoren van WLEODK vulden onder begeleiding van medewerkers vanuit de Universiteit Utrecht een online vragenlijst in (zie paragraaf 3.4.3). Op een laptop werd deze vragenlijst – voor ieder intakegesprek dat in 2013 binnen de P's gevoerd was – doorlopen. De focus group-discussie werd geleid door een gespreksleider en een assistent-gespreksleider aan de hand van een aantal vooraf opgestelde vragen (zie paragraaf 3.4.4). De gespreksleiders hadden echter de vrijheid om de discussie verder naar eigen inzicht en afhankelijk van de resultaten van het ochtendgedeelte – waar de gespreksleiders over beschikten – te leiden.

3.4 Instrumenten

Binnen het onderzoek werd gebruik gemaakt van diverse instrumenten. In paragraaf 3.4.1 worden de vragenlijsten binnen het kwantitatieve onderzoek beschreven, waarbij met name aandacht wordt besteed aan de gestandaardiseerde vragenlijsten die hierbinnen gebruikt zijn. In paragraaf 3.4.2 wordt kort ingegaan op de interviewschema's die gebruikt zijn voor de verschillende interviews. De

instrumenten die gebruikt zijn bij de onderzoeksdag komen aan bod in paragraaf 3.4.3 en paragraaf 3.4.4: de online vragenlijst en een *topic list* voor de focus group.

3.4.1 Vragenlijsten binnen het veranderingsonderzoek

3.4.1.1 Opbouw vragenlijsten

Binnen WLEODK waren er in alle trajecten verschillende “partijen” aanwezig die iets konden zeggen over het verloop en het resultaat van een ondersteuningstraject. Binnen het veranderingsonderzoek werd daarom gebruik gemaakt van de aanwezigheid van diverse informanten: Er werden vragenlijsten ingevuld door de moeders, huidige verzorgers van de kinderen, kinderen/jongeren (vanaf 7 jaar) en vrijwilligers. Waar mogelijk werden bovendien vragenlijsten ingevuld door mensen die niet direct betrokken waren bij het ondersteuningstraject (en daardoor wellicht ook objectiever waren), maar wel zicht op het welzijn van de kinderen hadden: leerkrachten/mentoren en voogden.

Behalve dat de vragenlijsten verschilden tussen verschillende informanten, waren er ook aparte vragenlijsten voor de voor- en nameting en waren er voor één informant in een aantal gevallen ook meerdere vragenlijsten. Zowel de moeder als de verzorger vulde bijvoorbeeld een vragenlijst in over zichzelf en de situatie in het geheel, een vragenlijst over ieder kind (vanaf 4 jaar) en een lijst waarop de doelen worden geformuleerd. Voor de kinderen waren er aparte vragenlijsten voor kinderen (7 tot en met 10 jaar) en jongeren (11 tot en met 17 jaar) en was er een aparte bijlage met vragen rondom de detentie van moeders⁶. De verschillende vragenlijsten die binnen WLEODK afgenomen werden, staan weergegeven in Tabel 3.1.

Tabel 3.1 *Overzicht vragenlijsten binnen WLEODK*

	Voormeting		Nameting	
A1	Moeder	B1	Moeder	
A2	Moeder – Kind	B2	Moeder – Kind	
A3	Moeder – Doelen	B3	Moeder – Doelen	
A4	Verzorger	B4	Verzorger	
A5	Verzorger – Kind	B5	Verzorger – Kind	
A6	Verzorger – Doelen	B6	Verzorger – Doelen	
A7	Kind	B7	Kind	
A8	Jongere	B8	Jongere	
A9	Bijlage kind of jongere	B9	Bijlage kind of jongere	
A10	Vrijwilliger	B10	Vrijwilliger	
A11	Leerkracht	B11	Leerkracht	
A12	Voogd	B12	Voogd	

3.4.1.2 Inhoud vragenlijsten

Binnen de verschillende vragenlijsten kwamen diverse onderwerpen aan bod, waarbij het welzijn van de kinderen, het welzijn van hun moeders en het welzijn van hun verzorgers belangrijke hoofdthema's waren. Ten aanzien van het welzijn van de kinderen werd het Internationale Verdrag

⁶ Hoewel het een voorwaarde voor een traject is dat moeders aan hun kinderen vertellen dat zij gedetineerd zijn, moest er vanuit worden gegaan dat niet alle kinderen (al) van deze detentie afwisten. In een eerder onderzoek (Menting, 2012) bleek bijvoorbeeld dat 40,6% van de 4- tot 11-jarige kinderen van gedetineerde moeders niet van de detentie van hun moeder afwist. Om deze reden werd er binnen dit onderzoek met een aparte bijlage met vragen rondom de detentie gewerkt.

Inzake de Rechten van het Kind (Verenigde Naties, 1989) als kader gebruikt. Er werd bijvoorbeeld met het oog op het recht op de best mogelijke gezondheidszorg (Artikel 24) nagegaan of er een zorgverzekering voor de kinderen is en of zij staan ingeschreven bij een huisarts bij hen in de buurt. Ten aanzien van het welzijn van de moeders werd bijvoorbeeld nagegaan in hoeverre de moeders symptomen van angst, depressie en somatische klachten vertonen. Ten aanzien van het welzijn van de opvoeders werd bijvoorbeeld nagegaan in hoeverre zij opvoedingsstress ervaren. In de vragenlijsten die bij de afsluiting van het ondersteuningstraject werden ingevuld, werd er bovendien expliciet geëvalueerd: er werd nagegaan in hoeverre de gestelde doelen bereikt zijn (bij moeders en verzorgers) en in hoeverre diverse aspecten van de situatie veranderd zijn (bij moeders, verzorger, jongeren, vrijwilligers en voogden). Hierbij werd bij een aantal informanten expliciet gevraagd naar de ervaringen met de medewerkers van Humanitas en mogelijke verbeterpunten in het aanbod⁷.

3.4.1.3 Bestaande, gevalideerde vragenlijsten binnen het veranderingsonderzoek

Hoewel de vragenlijsten specifiek voor dit veranderingsonderzoek zijn opgesteld, werd er binnen deze vragenlijsten daar waar mogelijk gebruik gemaakt van bestaande, gevalideerde lijsten. Door gebruik te maken van deze bestaande lijsten kon er met meer zekerheid gezegd worden dat er ook daadwerkelijk datgene wat beoogd werd te meten gemeten werd. Bovendien maakt het gebruik van deze vragenlijsten vergelijking met resultaten uit eerder onderzoek mogelijk.

Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997) is een screeningslijst ten aanzien van het gedrag van kinderen in de leeftijd van circa 3 tot en met 16 jaar. Deze lijst werd in het huidige onderzoek bij de moeders, verzorgers, jongeren en leerkrachten afgenomen. Deze korte lijst (25 items) is bedoeld om een inschatting te maken van zowel probleemgedrag als prosociaal gedrag van kinderen. De items kunnen onderverdeeld worden in vijf subschalen van ieder 5 items: hyperactiviteit, emotionele problemen, gedragsproblemen, sociale problemen en prosociaal gedrag. Samenvoeging van de eerste vier schalen geeft een totale probleemscore: totale moeilijkheden. Moeders, verzorgers, jongeren en leerkrachten beantwoordden iedere vraag door op een driepuntsschaal (van *niet waar* tot *zeker waar*) aan te geven in hoeverre een beschrijving van gedrag op het betreffende kind van toepassing is.

Er is voor de SDQ gekozen met het oog op de belasting van de respondenten (slechts 25 items) en vanwege een verwachte spreiding in de ernst en de aard van de gedragsproblemen. De lijst heeft goede psychometrische eigenschappen, zowel als het gaat om de (originele) Engelstalige versie (zie bijvoorbeeld, Goodman, 1997) als de Nederlandstalige versie (Goedhart, Treffers, & Van Widenfelt, 2003; Van Widenfelt, Goedhart, Treffers, & Goodman, 2003). Deze lijst is bovendien eerder gebruikt in Nederlands onderzoek onder (ex-)gedetineerde moeders (Menting, Orobio de Castro, & Matthys, 2014b) en is daarbij geschikt bevonden voor deze doelgroep, hoewel de interne consistenties voor de subschalen sociale problemen (Cronbach's alpha = .50) en prosociaal gedrag (Cronbach's alpha = .54) niet adequaat waren. In het huidige onderzoek waren er problemen bij de berekening van Cronbach's alpha of de adequaatheid van de interne consistentie bij de meeste subschalen en/of informanten: Bij 72,9% van de (sub)schalen was de Cronbach's alpha lager dan .70 of niet te berekenen. Met het oog op deze lage interne consistentie per subschaal is gekozen voor de

⁷ Een aantal van de vragen die tijdens de evaluatie gesteld werden, waren gebaseerd op de Parent Satisfaction Questionnaire (zie ook www.incredibleyears.com/resources/gl/measures-and-forms), die gebruikt wordt binnen de Incredible Years oudertraining (Webster-Stratton, 2001).

grotere probleemschaal: totale moeilijkheden. Dit wil echter niet zeggen dat de interne consistenties voor totale moeilijkheden goed waren. Bij de voormeting varieerden de Cronbach's alpha's op deze schaal van .44 (bij leerkrachten) tot .79 bij moeders. Bij de nameting waren de Cronbach's alpha's voor kinderen en leerkrachten niet te berekenen en waren de Cronbach's alpha's voor moeders en verzorgers respectievelijk .47 en .87.

Nijmeegse Ouderlijke Stress Index Kort (NOSIK)

Om een indruk te krijgen van de stress die de verzorgers bij de opvoeding van de kinderen ervaren, werd de verkorte versie van de Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (De Brock, Vermulst, Gerris, & Abidin, 1992) afgenomen. De NOSIK wordt met name gebruikt als signalerings- of screeningsinstrument om ouderlijke stress als risicofactor vroegtijdig te kunnen onderkennen. De NOSIK bestaat uit één schaal, die algemene stress meet. Bij het beantwoorden van de vragen dient men één kind voor ogen te houden. Deze lijst wordt normaalgesproken afgenomen bij ouders van kinderen in de leeftijd van 2 tot en met 13/14 jaar, maar in het huidige onderzoek werd de NOSIK afgenomen bij de verzorgers van kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 17 jaar. Verzorgers gaven voor 25 uitspraken op een zespuntsschaal (*helemaal mee oneens* tot *helemaal mee eens*) aan in hoeverre zij het eens zijn met de uitspraak die betrekking heeft op hoe zij als verzorger denken over de opvoeding van het betreffende kind. Hogere scores wijzen hierbij op meer opvoedingsstress.

De psychometrische eigenschappen van de NOSI zijn voldoende tot goed, met uitzondering van de normen, die verouderd zijn (Egberink, Janssen, & Vermeulen, 2014). Ook de NOSIK blijkt goed te kunnen differentiëren tussen klinische en niet-klinische groepen (De Brock et al., 1992). Deze lijst is in Nederland eerder gebruikt bij een vergelijkbare doelgroep, namelijk (ex-)gedetineerde moeders (zie bijvoorbeeld Menting, Orobio de Castro, & Matthys, 2014c). De resultaten met betrekking tot deze vragenlijst zijn tot op heden nog niet gepubliceerd, maar ten aanzien van de afname van de lijst kan gezegd worden dat deze in dat onderzoek bruikbaar was voor de doelgroep. Wel is tijdens dat onderzoek al gebleken dat deze lijst door sommige personen als negatief wordt ervaren, gezien de vraagstelling in de items: In de bewoording van alle items wordt uitgegaan van opvoedingsstress, waarbij een participant die dit niet ervaart steeds moet aangeven dat hij/zij het niet eens is met deze uitspraak. In het huidige onderzoek waren de interne consistenties adequaat met een Cronbach's alpha van .95 op de voormeting en .90 op de nameting. De normgegevens dienen voorzichtig geïnterpreteerd te worden, in verband met de verouderde normen en het feit dat een deel van de betreffende kinderen ouder was dan de kinderen uit de normgroep.

Symptom Checklist (SCL-90)

Er werden een aantal subschalen van de Symptom Checklist (SCL-90; Arrindell & Ettema, 2003) bij de moeders afgenomen. De SCL-90 is een Nederlandse aanpassing van de Symptom Checklist-90-Revised (Derogatis, 1994). Het is een zelf-rapportage vragenlijst die verschillende dimensies van psychopathologie bij volwassenen beoogt te meten. In dit onderzoek werden de subschalen angst, depressie en somatische klachten gebruikt om psychologische stress bij de moeders te meten. Moeders gaven op een vijfpuntsschaal aan in hoeverre (*helemaal niet* tot *heel erg*) zij 38 verschillende symptomen in de afgelopen week ervaren hebben. Hogere scores wijzen hierbij op meer symptomen van psychopathologie.

De SCL-90 heeft goede psychometrische eigenschappen (Arrindell & Ettema, 2003). Daarnaast is in eerder onderzoek bij (ex-)gedetineerde moeders (Menting, Orobio de Castro, &

Matthys, 2014a) de bruikbaarheid van de betreffende subschalen van deze vragenlijst voor deze doelgroep aangetoond. In het huidige onderzoek was de interne consistentie bij de voormeting voldoende voor de subschalen angst en depressie, maar onvoldoende voor de subschaal somatische klachten. Bij de nameting was de interne consistentie voldoende voor alle schalen: .89 voor angst, .76 voor depressie en .92 voor somatische klachten. Omdat de lage betrouwbaarheid bij de voormeting het gevolg kon zijn van een fout in de vragenlijst (bij de voormeting was een deel van de vragen weggevallen aan het einde van de vragenlijst), werden de Cronbach's alpha's opnieuw berekend voor de items die bij *alle* deelnemers waren afgenomen. Dit resulteerde in adequate Cronbach's alpha's voor alle schalen: .88 voor angst, .90 voor depressie en .84 voor somatische klachten. In de verdere resultaten zijn wel de gehele schalen meegenomen, ook voor diegenen die niet alle items hebben beantwoord: Hun totaalscores zijn geschat op basis van de reeds aanwezige scores indien zij ten minste 75% van de items van de complete subschaal hadden beantwoord.

3.4.2 Interviewschema's

Voor de verschillende typen geïnterviewden werden verschillende interviewschema's ontworpen. Deze zijn terug te vinden in Bijlage A. Deze interviewschema's waren bedoeld als leidraad voor het gesprek; de volgorde van de vragen en het aantal aanvullende vragen en onderwerpen kon variëren tussen geïnterviewden. In ieder interviewschema kwamen vragen rondom de thema's benadering van (potentiële) deelnemers, de interventie WLEODK, de medewerkers van WLEODK en WLEODK versus andere projecten en/of hulpverleningsorganisaties. Er werden zowel vragen die gericht waren op het in beeld brengen van sterke als zwakke kanten van WLEODK gesteld.

3.4.3 Online vragenlijst

Om te onderzoeken waardoor de instroom binnen het project WLEODK tegenvalt, is op 11 april 2014 besloten om de intakegesprekken (en het vervolg daarop) voor een heel kalenderjaar in kaart te brengen. Hoewel er niet met zekerheid gezegd kan worden dat alle moeders die mogelijk in aanmerking komen voor WLEODK ook gesproken worden, is het intakegesprek het meest inzichtelijke uitgangspunt ten aanzien van de instroom. Om inzichtelijk te maken wat er vanaf de intakegesprekken gebeurde – in termen van wel/geen deelname, maar ook het verdere verloop van trajecten – is er een online vragenlijst (zie Bijlage B) ontworpen, waarin per intakegesprek het verdere verloop uitgevraagd werd.

3.4.4 Topic list voor focus group

De gespreksleiders bij de focus group ontvingen voor de onderzoeksdag een document met daarin algemene aanwijzingen ten aanzien van de focus group (opzet en tips ten aanzien van gespreksvaardigheden), een outline voor het verloop van de focus group en een aantal vragen die tijdens de focus group gesteld kunnen worden (zie Bijlage C). De vooraf opgestelde vragen hadden betrekking op de toeleiding naar WLEODK, het intakegesprek, de interventie en de uitstroom, waarna het geheel afgesloten werd met een algehele conclusie. Op deze wijze werd het verloop van WLEODK min of meer in chronologische volgorde besproken.

3.5 Data-analyse

Alle gegevens die verzameld zijn binnen het kwantitatieve onderzoek werden geanalyseerd in SPSS (IBM Corp., 2013). Gezien de geringe omvang van de steekproef, werden hierbij geen verdere

beperkingen aan de mee te nemen data en/of deelnemers opgelegd, anders dan een voldoende aantal beantwoorde items om een schaalscore te kunnen berekenen.

De kwalitatieve data werden – zover mogelijk (zie paragraaf 3.3) – letterlijk uitgeschreven om analyse van datgene wat letterlijk gezegd is en de interactie tussen verschillende deelnemers aan de focus group mogelijk te maken. De verdere analyses werden op basis van deze uitwerkingen gedaan – zonder de citaten te coderen.

4. Resultaten: Interviews, schriftelijke feedback en onderzoeksdag

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit de interviews die afgenomen zijn bij verschillende betrokkenen, schriftelijke feedback vanuit coördinatoren van Gezin in Balans en een onderzoeksdag met coördinatoren beschreven. De resultaten uit kwalitatief onderzoek worden hierbij zoveel mogelijk onderbouwd door citaten uit interviews en de focus group. Aan het einde van ieder citaat staat weergegeven welke informant de bron van dit citaat was, bijvoorbeeld [V1]. De letter geeft hierbij aan om welk type informant het gaat, terwijl het cijfer aangeeft om welk persoon binnen deze groep informanten het gaat. Citaten met dezelfde letter-cijfer-combinatie behoren dus bij dezelfde geïnterviewde. Daarbij geven de letters de volgende groepen informaten aan:

- C = een coördinator van Gezin in Balans;
- N = een gedetineerde moeder die niet deelneemt aan WLEODK (niet-deelnemer);
- V = vrijwilliger binnen WLEODK;
- FG = focus group; deze citaten zijn niet genummerd, omdat het niet altijd te achterhalen is welke coördinator de uitspraak deed.

Citaten behorende bij één geïnterviewde betreffende één (sub-)onderwerp zijn samengebracht in één tekstvak. Hierbij is zoveel mogelijk de originele volgorde binnen het interview gehanteerd. Om verschillende citaten binnen een tekstvak te scheiden, zijn er steeds drie punten binnen teksthaken [...] weergegeven om aan te geven dat daar tekst “ontbreekt”. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om een (door)vraag van de interviewer, om een zin die minder relevant was of om een langer gedeelte van het interview dat betrekking had op een ander onderwerp.

Om de citaten ook buiten de context van het gehele interview begrijpelijk te maken, is er op verschillende plaatsen tekst aan de citaten toegevoegd. Deze tekst is dan tussen twee teksthaken [] toegevoegd, zodat de toegevoegde tekst te scheiden is van de originele tekst. Het gaat hierbij met name om verwijzingen en antwoorden op gesloten (door)vragen of parafraseringen.

De context is met name relevant als het gaat om de focus group: in de focus group discussieerden de aanwezige coördinatoren met elkaar en reageerden zij dus niet alleen op datgene wat de gespreksleider vroeg, maar ook op datgene wat een andere coördinator zojuist had ingebracht. In dit hoofdstuk zijn hier en daar delen uit deze discussie tussen coördinatoren overgenomen. Om aan te geven dat de citaten ook in deze discussie op elkaar volgden, is aan het begin van het citaat [*Reactie op het vorige citaat:*] genoteerd.

Zoals in de onderzoeksopzet aan is gegeven, konden er helaas niet van alle interviews geluidsopnamen worden gemaakt. Dit betekent dat de gesproken tekst niet altijd letterlijk kon worden uitgeschreven en in een aantal gevallen door derden is samengevat. Om dergelijke samenvattingen te kunnen onderscheiden van letterlijk uitgesproken tekst, is er in deze gevallen [*Fragment verslag:*] voor het “citaat” genoteerd. Deze fragmenten verschillen in de mate waarin het nog om de originele bewoording gaat: sommige fragmenten zullen heel dicht bij deze originele bewoording staan, terwijl het in sommige gevallen meer om een samenvatting door deze derde persoon gaat.

De resultaten uit kwalitatief onderzoek (interviews en focus group) worden in dit hoofdstuk in vijf paragrafen beschreven: de instroom van gezinnen (paragraaf 4.2), de interventie (paragraaf 4.3), de afronding van WLEODK-trajecten (paragraaf 4.4), de medewerkers (paragraaf 4.5) en WLEODK vergeleken met andere projecten en hulp (paragraaf 4.6). Deze structuur komt in hoofdlijnen overeen met de tijdens de interviews gehanteerde structuur (zie ook de interviewschema's in Bijlage A). Alleen de afronding van WLEODK-trajecten kwam niet op deze manier aan de orde tijdens de interviews. Binnen de betreffende paragrafen is de structuur van de interviews echter niet één-op-één doorgetrokken: Onderdelen van het interview kunnen in een andere volgorde zijn weergegeven, waarbij het ook mogelijk is dat er gebruik wordt gemaakt van citaten die tijdens een ander onderdeel van het interview naar voren zijn gekomen. Daarnaast worden de resultaten uit het ochtendgedeelte van de onderzoeksdag in dit hoofdstuk weergegeven (paragraaf 4.1), hoewel deze gegevens strikt genomen voornamelijk kwantitatief in plaats van kwalitatief van aard zijn. Deze keuze is op inhoudelijke gronden gemaakt: inhoudelijk gezien past deze informatie het beste bij de informatie die bij het (overige) kwalitatieve onderzoek is verzameld.

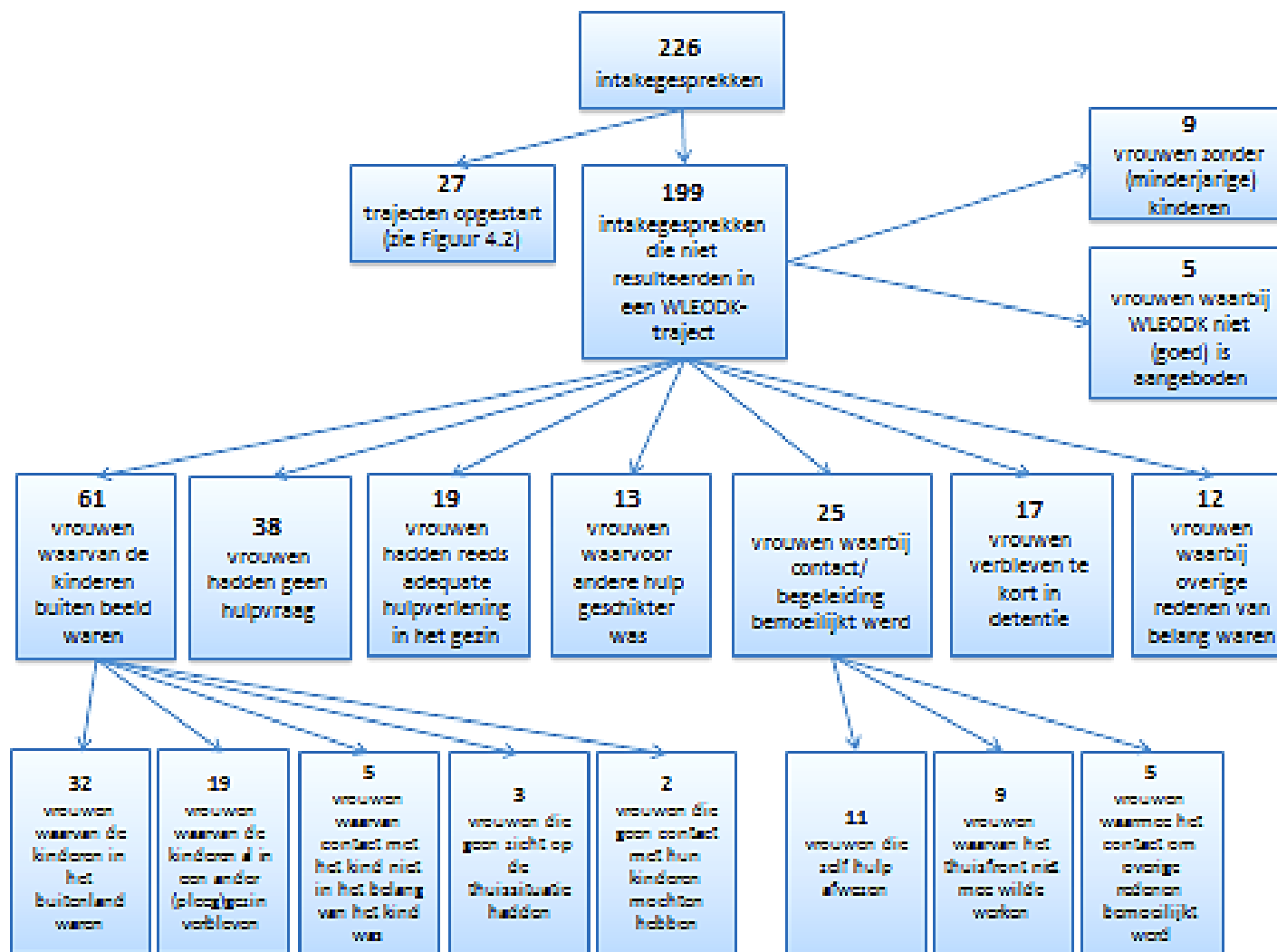
4.1 Intakegesprekken (overzicht 2013)

In 2013 werden door vier verschillende coördinatoren in totaal 226 intakegesprekken gevoerd. De intakegesprekken waren onevenredig verdeeld over de coördinatoren (en daarmee de penitentiaire inrichtingen): het grootste deel van de intakegesprekken werd gevoerd door twee coördinatoren die respectievelijk 106 en 68 intakegesprekken voor hun rekening namen. Deze twee coördinatoren waren hoofdzakelijk werkzaam binnen dezelfde penitentiaire inrichting. De overige twee coördinatoren voerden 29 en 23 intakegesprekken. Het grootste gedeelte van de intakegesprekken (97,8%) betrof een gedetineerde moeder: In slechts vijf gevallen (2,2%) werd het intakegesprek gevoerd met een gedetineerde vader.

Zoals in Figuur 4.1 staat weergegeven, resulteerden 199 van de 226 intakegesprekken (88,1%) uiteindelijk niet in een WLEODK-traject. In de meeste gevallen (75,4%) konden de coördinatoren één reden aangeven waarom er geen traject werd opgestart. In de overige gevallen, werden er twee (23,1%) of drie (1,5%) verschillende redenen gerapporteerd, waarbij het belang van deze verschillende redenen werd aangegeven. Alleen de hoofdreden werd in Figuur 4.1 meegenomen.

Dat er 226 intakegesprekken zijn gevoerd, wil niet zeggen dat er in alle 226 gesprekken WLEODK is aangeboden. Negen vrouwen (4,0%) bleken helemaal geen (minderjarige) kinderen te hebben, waardoor zij sowieso niet voor WLEODK in aanmerking kwamen. In vijf anderen gevallen (2,2%) gaven de coördinatoren aan dat zij eigenlijk niet zeker wisten of WLEODK wel (goed) aangeboden was tijdens dit intakegesprek. In een paar van deze gevallen lijkt deze onduidelijkheid veroorzaakt te worden doordat een ander (een stagiaire) de intakegesprekken had gevoerd. In andere gevallen wordt opgemerkt dat de coördinator waarschijnlijk gedurende het gesprek ook de indruk heeft gekregen dat er weinig problemen waren of dat de sekse van de gedetineerde ouder een rol kan hebben gespeeld: WLEODK richt zich primair op gedetineerde moeders, waardoor er bij gedetineerde vaders wellicht niet altijd aan WLEODK is gedacht.

Figuur 4.1 Intakegesprekken in 2013 die niet resulteerden in een WLEODK-traject, naar reden

De belangrijkste reden (27,0%) die door de coördinatoren genoemd werd voor het niet-opstarten van een WLEODK-traject was dat de kinderen niet in beeld waren. Het gaat hierbij met name om moeders waarvan de kinderen in het buitenland of binnen een ander (pleeg)gezin verbleven. In een kleiner aantal gevallen mochten moeders hun kinderen niet zien of was het niet in het belang van het kind als moeder en kind contact zouden hebben. In een aantal gevallen wordt tevens opgemerkt dat er bij moeder sprake is van verslavingsproblematiek of psychische problemen.

Een tweede belangrijke reden (16,8%) die genoemd werd voor het niet-opstarten van een traject was dat moeders geen hulpvraag hadden. Hierbij wordt bijvoorbeeld aangegeven dat er geen problemen in de thuissituatie zijn en dat het gezin voldoende ondersteuning vanuit het eigen netwerk krijgt. De aanwezigheid van adequate hulpverlening (8,4%) en de behoefte aan andere hulp dan WLEODK (5,8%) kunnen eveneens redenen zijn waarom er geen behoefte is aan ondersteuning binnen een WLEODK-traject. Een gezin krijgt bijvoorbeeld al goede begeleiding vanuit Bureau Jeugdzorg, wordt met een kleine hulpvraag doorverwezen naar een andere instantie of de problematiek wordt te complex voor WLEODK geacht. Bij 8 van de 15 moeders waarvoor andere hulp geschikter werd geacht, werd echter wel andere hulp vanuit Gezin in Balans aangeboden: Een Moedermaatje werd bijvoorbeeld als voldoende gezien of er werd liever geen vrijwilliger ingezet.

Het opstarten van een traject kon ook gestagneerd zijn doordat de ondersteuning door een deel van de gezinsleden afgewezen werd of doordat het onmogelijk bleek om met hen in contact te blijven (11,1%). Het gaat hierbij met name om moeders die zelf ondersteuning (structureel) afwijzen of achterblijvende gezinsleden die niet aan de ondersteuning willen meewerken. Bij overige redenen waardoor het contact bemoeilijkt werd, moet men denken aan uitzetting, opname in een psychiatrische instelling of het ontbreken van contactgegevens.

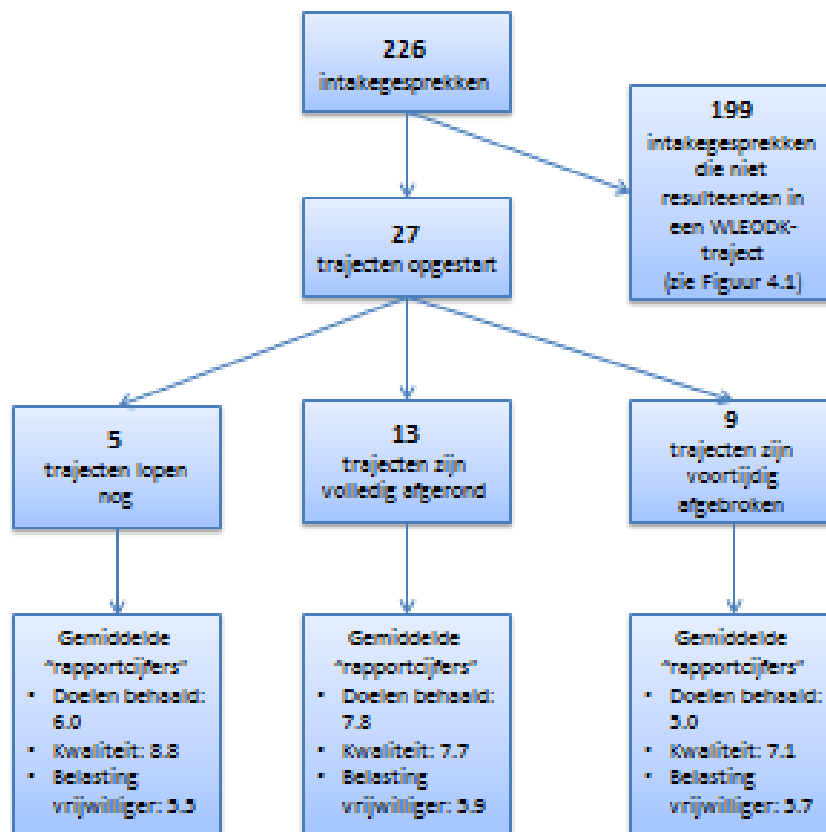
Een (te) korte detentie werd eveneens als reden genoemd om geen WLEODK-traject te kunnen opstarten (7,5%). Moeders zitten volgens de coördinatoren te kort in detentie om een traject van een half jaar te kunnen opstarten. Een korte detentie wordt regelmatig samen met “het niet hebben van een hulpvraag” genoemd.

Overige redenen die genoemd werden als belangrijkste redenen om geen WLEODK-traject op te (kunnen) starten, waren dat andere hulpverleners WLEODK niet geschikt vonden (4x), dat moeder het als een probleem zag dat anderen van haar detentie af zouden weten (2x), dat de situatie niet geschikt was voor de inzet van een vrijwilliger (onveiligheid; 2x) of dat de periode te onzeker was voor moeder om een beslissing te kunnen nemen (1x). In de overige drie gevallen werd door de coördinatoren gerapporteerd dat er weinig informatie was, dat de baby vrijwillig overgedragen was aan Bureau Jeugdzorg of dat er op dat moment een tekort aan vrijwilligers was.

Op 5 juni 2014 waren, van de 27 trajecten die in 2013 werden opgestart, 13 trajecten (48,2%) reeds volledig afgerond (zie Figuur 4.2). De overige trajecten liepen op dat moment nog (18,5%) of waren voortijdig beëindigd (33,3%). De coördinatoren gaven voor deze trajecten aan in hoeverre de doelen die tijdens de ondersteuning gesteld werden behaald waren (*helemaal niet behaald* [1] tot *helemaal behaald* [10]) en hoe zij de kwaliteit van de begeleiding (*extreem slecht* [1] tot *extreem goed* [10]) en de belasting voor de vrijwilliger (*heel laag* [1] tot *heel hoog* [10]) inschatten. Zoals men op grond van de langere duur van afgeronde trajecten zou kunnen verwachten, lijkt gemiddeld gezien het grootste gedeelte van de doelen binnen de *afgeronde trajecten* behaald ($M = 7,2$, $SD = 2,2$; zie Figuur 4.2). Het varieerde echter ook aanzienlijk tussen

trajecten in hoeverre de doelen behaald waren: zowel bij de afgeronde trajecten als bij de voortijdig beëindigde trajecten varieerden de “rapportcijfers” van 2 tot 10, terwijl deze cijfers bij de lopende trajecten van 2 tot 7 varieerden. In alle *typen* trajecten zijn er dus gezinnen die hun doelen nauwelijks behaald hebben, terwijl er ook gezinnen zijn die de doelen ruim voldoende behaald hebben. Bij veel gezinnen waarbij de doelen slechts in geringe mate behaald waren, werd door de coördinatoren opgemerkt dat er sprake was van weerstand: bij het thuisfront of bij moeder.

Figuur 4.2 Intakegesprekken in 2013 resulterend in een WLEODK-traject

De kwaliteit van de begeleiding werd door de coördinatoren gemiddeld gezien als ruim voldoende tot zeer goed ingeschat, waarbij deze kwaliteit tussen de trajecten varieerde. Hierbij werd de kwaliteit van de begeleiding bij enkele trajecten (1 afgerond traject en 2 voortijdig beëindigde trajecten) met een onvoldoende (5) beoordeeld, terwijl er eveneens drie “tienen” werden gegeven.

Ten aanzien van de belasting van vrijwilligers, werd door één van de coördinatoren bij een aantal trajecten die zij de score 5 had meegegeven, expliciet aangegeven dat zij dit een normale belasting vond: zoals het hoort. Aangezien alle gemiddelde scores met betrekking tot de belasting van vrijwilligers tussen de 5 en de 6 liggen, lijkt dit aan te geven dat de belasting van de vrijwilligers over het algemeen prima is. Bij enkele trajecten werd echter expliciet aangegeven dat de belasting

voor de vrijwilliger (te) hoog was. Bij de twee trajecten die met een 9 en een 10 beoordeeld werden, werd opgemerkt dat de vrijwilliger op eigen initiatief meer had gedaan dan had hoeven en dat de belasting van de vrijwilliger te hoog was.

4.2 Instroom gezinnen

In deze paragraaf wordt de instroom binnen WLEODK behandeld. In de eerste subparagraaf (4.2.1) komt aan de orde op welke gezinnen WLEODK zich richt en vooral zou moeten richten volgens de geïnterviewden. In de tweede subparagraaf (4.2.2) worden aanwijzingen ten aanzien van de benadering van moeders en gezinnen behandeld. In de derde subparagraaf (4.2.3) wordt getracht om een aantal redenen voor de tegenvallende instroom op een rijtje te zetten. Ten slotte komen in de vierde subparagraaf (4.2.4) een aantal overige knel-/verbeterpunten aan de orde, die betrekking hebben op de huidige vormgeving van de instroom binnen het project WLEODK.

4.2.1 Doelgroep

Kleine doelgroep

De doelgroep waar WLEODK zich op richt is niet groot en onder de coördinatoren bestaat bovendien de indruk dat de doelgroep steeds kleiner wordt.

Op dit moment is het verloop zo groot... Mensen zitten zo kort over het algemeen, dat je dus echt denkt "Nou, dan ga ik ze gewoon weer eens bekijken" en dan zijn ze weg. Dus het vat waaruit geput wordt steeds kleiner. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Echt, houd er rekening mee, gedetineerde vrouwen die zitten hooguit een maand of t... Gemiddeld is het echt nog geen drie maanden per jaar, nog geen drie maanden. En dan hebben we het over nog geen 2500 vrouwen op jaarbasis. De doelgroep is zo gigantisch klein... En dan zou je WLEODK doen... Nou, je kunt het ook van tev... [FG]

Hulpvraag

In diverse interviews kwam naar voren dat volgens de geïnterviewden alleen gezinnen die daadwerkelijk een hulpvraag hebben, geholpen kunnen worden. Om die reden zou het starten van een WLEODK-traject alleen zinvol zijn op het moment dat moeders/gezinnen zelf behoefte aan begeleiding ervaren. Op het moment dat deze behoefte bestaat en er aan kan worden gesloten bij deze behoefte, zou een traject volgens de geïnterviewden in principe bij een grote diversiteit aan gezinnen moeten kunnen slagen. Het komt niet echt uit de interviews naar voren wat er gebeurt als gezinnen zelf niet in staat zijn om een hulpvraag te formuleren. Binnen WLEODK wordt vraaggericht gewerkt, en het lijkt onduidelijk wat de rol van WLEODK is op het moment dat men niet in staat is om zelfstandig tot een vraag te komen.

Nou, als gezinnen er zelf om vragen dan is er een hulpvraag. En als je daar goed op aan kan sluiten als maatje, dan moet dat volgens mij lukken. [V4]

Ja, nou ja, ieder gezin dat hulp wil [is geschikt voor WLEODK]. Op het moment dat men twijfelt of dat men denkt van "ja, ik weet het niet hoor", of "ik heb het niet nodig", of "ik kan het wel alleen", dan moet je er niet aan beginnen. Dat is iets wat ik in mijn werk ook wel geleerd heb. Opgelegde hulpverlening dat heeft geen zin.

Dus die [het achterblijvende gezin] moeten zeggen van “oké, ik wil wel hulp; ik loop tegen dingen aan en daar kun jij mij misschien bij helpen”. [...] Nou ja, dat [als een vrijwilliger weinig tot niets bereikt binnen een gezin] kan liggen aan dat de hulpvraag niet duidelijk is, of er is geen hulpvraag. Het kan ook zijn dat de begeleiding... dat de vrijwilliger, zeg maar, niet goed weet wat ze met de hulpvraag aan moet; dus niet genoeg kennis en vaardigheden in huis heeft. Ja, ik denk dat dat de twee belangrijkste factoren zijn. Er kunnen nog technische dingen zijn; bijvoorbeeld dat jouw auto stuk is en je hebt geen nieuwe auto, zoiets. [V1]

Tegelijkertijd wordt aangegeven dat het niet altijd even gemakkelijk is om (vooraf) te bepalen of er een hulpvraag aanwezig is en of een gezin “geschikt” is voor WLEODK. Het is lastig om in te schatten hoeveel en welke gezinnen er hulp nodig hebben, omdat de behoefte aan hulp per gezin zal verschillen en deze hulpvragen niet altijd direct zichtbaar zijn.

Nou, vanuit de praktijk kan ik dan zeggen dat op de eerste plaats de verschillen enorm zijn als je denkt aan de behoefte van het gezin. [...] Dus de problematiek van de moeders waar het om gaat is heel divers. En was het maar zo dat het gewoon heel duidelijk was en dat je kon zeggen “het is nodig en we gaan daar wat mee doen”. Maar nee, dat ligt echt complex. [...] Nee, dat kun je niet vooraf zeggen [of een gezin geschikt is]. Want daardoor denk ik ook dat de verwachtingen niet zijn uitgekomen, omdat in de praktijk het moet uitwijzen of het gezin geschikt is, of je echt iets positiefs kan doen met het project of dat het zo complex is dat het niet lukt. [V2]

Onderschat niet dat mensen wel hulpvragen hebben, maar ze geven het niet altijd prijs. [C1]

Gezinnen lijken vaak pas hulp te vragen als de problemen groter worden.

Ja, ik denk toch dat dit project heel erg preventief zou kunnen werken, maar dat je vaak ziet dat het pas ter sprake komt als er in de gezinnen écht ernstige problemen zijn. [...] Bij de gezinnen waar de vragen gewoon nog heel basaal zijn en nog heel makkelijk nog eigenlijk op te lossen daar zie je vaak dat ze geen hulp gaan vragen. Ook om uit die circuits te blijven, he? Die gezinnen en kinderen zijn vaak echt onzichtbaar, voor iedereen, ook voor hun omgeving. [FG]

Veelal wordt een hulpvraag duidelijk via moeder; het zijn met name gedetineerde moeders zelf die aangeven dat zij hulp in de vorm van WLEODK wensen. Daarbij wordt er door de coördinatoren op gewezen dat het wellicht juist de moeders zijn met een wat hoger ontwikkelingsniveau die aan WLEODK willen deelnemen, omdat dit de moeders zijn die zich bewuster zijn van problemen en dus een hulpvraag hebben.

Gezegd moet dan wel worden dat de vrouwen die mee willen doen, die die kans pakken, wel vaak bewuster zijn van problemen. Die kunnen zich dan beter verplaatsen in de ander, dus dan praat je wel over vrouwen met een hoger ontwikkelingsniveau over het algemeen. [C1]

De deelnemers aan WLEODK staan wel wat beter in hun wereld en zijn de wat slimmere vrouwen, moeders [...] dan de deelnemers die meedoen aan Moedermaatjes. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Dat heeft denk ik ook te maken met het besef dat jouw detentie niet alleen over jou gaat, maar dat daar ook een heleboel mensen omheen last van hebben. En dat is iets waar je wel gewoon een gemiddeld IQ voor nodig hebt. [FG]

Tevens wordt erop gewezen dat een door moeder uitgesproken hulpvraag niet hoeft te betekenen dat er daadwerkelijk een hulpvraag is, van moeder zelf of het gehele gezin, waarop de hulp die in het kader van WLEODK wordt aangeboden zou kunnen aansluiten. De hulpvraag van moeder zou “aangepraat” kunnen zijn en wellicht ook door een andere vorm van hulp kunnen worden behandeld, als daar de ruimte voor zou zijn binnen de PI en/of binnen Gezin in Balans. Daarnaast kan de hulpvraag alleen in het perspectief van moeders zelf bestaan: Moeder denkt dat er een probleem is thuis, maar het thuisfront geeft aan dat alles wel geregeld is.

Ja, [moeder betreft ons] om meer regie te krijgen... dat heeft ze niet. Zij kan niets bepalen, dat is het lullige. Maar meer om iemand voor haar karretje te spannen. Dat klinkt heel onvriendelijk, maar dat is het wel. Zoveel mogelijk mensen voor jouw karretje spannen, zodat het met jouw kinderen goed gaat. En dat vind ik wel legitiem, hoor. [...] [Dat is in haar belang] en van de kinderen, ja. Omdat zij niets kon doen... En dan kan je zeggen “dit is een soort netwerkstrategie”; je pakt het netwerk en daar neem je iemand bij. Maar niet dat zij de regie heeft, want zij heeft geen regie. Ik denk wel het belang voor allemaal, maar het meest voor de kinderen. Ik denk ook dat dat het eerste is wat een moeder aan het hart gaat, natuurlijk. [...] Maar ik vraag me af: wordt er niet een hulpvraag aangepraat? [...] Ik denk dat er veel meer taken bij mensen in de PI liggen. Dan moeten we misschien van gevangenvaarders weer mensen maken. Dan moeten die zeggen van “Joh, die mevrouw zit elke avond te huilen en dan maak ik een praatje met ‘r en dan maakt ze zich zo’n zorgen om haar kinderen. Kan jij nou eens met ‘r komen praten? Ik heb niet zoveel tijd...”. En die zegt dan tegen [een binnencoördinator], ik noem maar iemand – die zit toch al in de PI –, “joh, ga jij er een keer heen” en dan gaat [een binnencoördinator] erheen en heeft een praatje. Of weet ik wat wie dat doet. En van daaruit: wat zou jij nou willen en wat zou jij nou nodig hebben om niet elke avond te hoeven huilen? Ik denk dat je dan met een hulpvraag bezig bent, waar je misschien adequaat op kunt reageren. [...] Ik denk dat, als ik het achteraf zo bekijk, dat het iets is wat we bedacht hebben vanuit onze positie buiten de gevangenis. Wij hebben die behoefte ingevuld voor de moeders in de gevangenis. En er zal heus wel eens iemand zijn die zich zorgen gemaakt heeft en die dat gezegd heeft... En eigenlijk zou je dan een organisatie moeten hebben die zegt: “Oké, jij maakt je zorgen? Dan zorg ik dat daar hulp komt.” Dus dan heb je geen project, maar dan zeg je tegen één van jouw vrijwilligers: “Moet je luisteren: dit is er aan de hand. Ik heb iemand nodig die dat gaat regelen. Wil jij dat doen?”. En dan ga je gewoon dat doen. En dan zien we wel wat er gebeurt. En misschien is een half jaar goed en misschien is het langer. Ja, dan kan je altijd in zo’n geval kijken hoe je budget daarin zit, maar ik denk dat het dan ook niet zoveel kost dan. Want ik doe toch al dat vrijwilligerswerk, dus wat kost dat extra als je mij dit laat doen of je laat mij Moedermaatje zijn? [V1]

Wat ook gebeurt, is dat moeder dingen heel anders zien dan de verzorgers. [C1]

Nou, waar ik ook best mee zit is dat... Ik vind heel vaak ook bij intakes dat de vraag van moeder niet klopt met de vraag van het thuisfront. Dus moeder zegt: "Ja, bij mij thuis hebben ze vooral dit en dit en dit nodig!". En dan kom je daar, hè, en dan bel je, en dan hebben ze gewoon iets heel anders nodig. [FG]

Dat moeder wel een probleem ziet, hangt wellicht samen met het vertrouwen dat moeder in de huidige verzorger heeft. Als moeder de spil in het gezin was en vader nu opeens die taak over moet nemen, vraagt zij zich wellicht af of hij dat wel kan en of hij dat wel op dezelfde manier doet als zij dat deed.

In al die zaken waar moeder aangaf "en dit gaat niet goed en daar maak ik me zorgen over en dit" ben ik allemaal nagelopen met die vader en hij had op alles had'ie een goed antwoord, goed geregeld, weet je. Dus dat gaat niet in het tempo van moeder, maar het gebeurt wel! Dus wat moet ik daar dan nog brengen? [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Dit was ook zo'n situatie waarin moeder echt de spil was van het gezin: altijd alles regelde en zorgde dat vader vooral geen kans had om iets te regelen. En kijk, als zo'n moeder dan wegvalt, dan heeft zij natuurlijk ook niet het vertrouwen dat zo'n vader dat kan. Terwijl zo'n vader, die is dat natuurlijk prima op zijn eigen tempo en zijn eigen manier aan het doen. [FG]

De hulpvragen van gedetineerde moeders kunnen ook anders zijn dan de hulpvragen van achterblijvende partners of vaders of gedetineerde vaders, door een meer "algemeen" verschil tussen mannen en vrouwen. De coördinatoren geven aan dat de moeders meer hulpvragen op het emotionele vlak hebben, terwijl de vaders tegen praktische moeilijkheden aanlopen of het allemaal (praktisch gezien) wel goed geregeld vinden.

Bij mij zijn de verschillen vooral dat de hulpvragen vooral op praktisch vlak liggen – van mannen – en van vrouwen op het emotionele. Dus mannen hebben zo iets van: Ja, mijn kind moet op bezoek komen en mijn vrouw moet hulp, want die heeft geen vervoer of die redt het thuis niet. [...] Bij vrouwen heb je veel meer zo iets van: Mijn kinderen missen me en hoe moeten ze daarmee dealen, ik weet niet hoe ik het moet vertellen. [FG]

Moeders zijn vaker meer met emotionele dingen bezig: die zien ook dat hun kinderen verdriet hebben omdat hun ouder er niet is. En zo'n vader heeft dan misschien sneller van: "Nou, het gaat eigenlijk wel goed, want ja, school is toch geregeld en oma komt nu wat vaker, dus het gaat goed". En moeder ziet gewoon 's nachts de nachtmerries en het bedplassen weer toenemen en dat soort zaken. Dat is wel wat ik meer heb gezien bij, nou ja, de drie trajecten van vaders die ik heb begeleid, het verschil met tijdens detentie van de moeders. Nou goed, dat dat meer vragen zijn die naar boven komen; veel meer van "de kinderen hebben er emotioneel last van, hoe ga ik daarmee om?" dan "ik kan geen kleren kopen", want ja, die moeder weet de weg wel [...] Die kan daar wel creatief mee omgaan. [FG]

Tegelijkertijd wordt aangegeven dat niet alleen de hulpvraag zelf, maar ook de motivatie achter die hulpvraag – van moeder en/of de overige gezinsleden – belangrijk is. Is men daadwerkelijk

gemotiveerd om samen ergens naartoe te werken of wordt de hulpvraag ingegeven door andere belangen of is deze onrealistisch?

Nee, sommigen willen gewoon niet en sommigen gebruiken je gewoon. En die pik ik er gauw genoeg uit. Dan is het voor mij ook klaar, over en uit. Die heb ik ook gehad. [V3]

[Fragment verslag:] Het project zou zich vooral moeten richten op moeders die gemotiveerd zijn en ook realistisch naar de toekomst kijken. [N4]

De hulpvraag van moeder kan bovendien niet in overeenstemming zijn met de belangen van haar kind(eren). In een dergelijk geval is het gezin ook niet geschikt voor WLEODK.

Want, je hebt ook situaties waarin moeders héél graag contact willen met de kinderen op het moment dat zij in detentie zitten, omdat zij buiten eigenlijk niet of nauwelijks contact hebben, en daar vaak onder invloed van verslaving ook geen vorm aan kunnen geven. Op het moment dat zij binnen zitten, zijn ze clean, gaan ze nadenken en het enige wat ze nog hebben zijn die kids. En dan wil ik graag contact en dan zegt Bureau Jeugdzorg van “Ja, maar deze moeder gaat al negen jaar in-en-uit en als we nu opeens dat kind naar de PI moeten brengen, dat is voor niemand goed”. Dan trekken wij ons terug. [FG]

Verschillen tussen gezinnen

Wellicht zijn er verschillen tussen gezinnen te noemen die maken dat het ene gezin zich sneller aanmeldt dan het andere gezin of dat een project als WLEODK bij het ene gezin beter aansluit dan bij het andere gezin. Wellicht zijn er kindfactoren te noemen die maken dat het ene gezin geschikter is dan het andere gezin: bijvoorbeeld de leeftijd van de kinderen (schoolgaande kinderen?) en de ernst van de problematiek bij deze kinderen.

Ik weet het niet [voor welke gezinnen WLEODK het meest geschikt is]. Kijk, als het een gezin is waar al allemaal problematiek is, en waar kinderen met gedragsproblemen zijn enzo, dan zou het hartstikke mooi zijn. Maar ik weet niet ofdat dat zinvol is. [...] Ja, en aan de andere kant: een gezin waar het allemaal al lekker loopt, dan is het een leuke ondersteuning... Maar dan kun je ook zeggen: “Kunnen ze het dan niet alleen?”. Ik vind dat heel moeilijk. [V1]

Kinderen, schoolgaande kinderen [daar zou ik WLEODK het meest aan kunnen aanbevelen]. [...] Waarom ze er de meeste baat bij hebben? Eh, hun – hoe zeg ik het netjes – ...hun veiligheid die ze hadden voor een rooskleurige toekomst, als het ware, – om naar school toe te gaan, om leuk buiten met vriendjes te kunnen spelen, gewoon “kind” kunnen zijn zonder kopzorgen – komt te vervallen op dat moment. [V3]

De geschiktheid voor de begeleiding vanuit WLEODK zou ook samen kunnen hangen met factoren die directer met de detentie van moeder te maken hebben: de fase waarin de detentie van moeder zich bevindt en het contact tussen het kind en zijn/haar moeder tijdens detentie. Door de coördinatoren wordt de detentiefase aangehaald in het kader van het ideale moment voor WLEODK, maar zij lijken het niet helemaal met elkaar eens te zijn over welk moment dan het ideale moment

is. WLEODK kan op ieder moment in de detentie aangeboden worden, maar wanneer is het beste moment? De afstraffing lijkt hier bepalend in te zijn.

Dus dan ben je in één keer een half jaar verder. En dan ben je de kracht van WLEODK – zo snel mogelijk in zo'n gezin aan de slag - ... het kan alsnog, maar ja goed... dan komt ze misschien wel al inderdaad binnenkort vrij. [...] WLEODK, onze visie erop is dat je zo snel mogelijk wel in een gezin terecht komt na de start van detentie, omdat je dan al de schade die ontstaat wanneer het geconstateerd wordt door moeder "het gaat toch niet goed", had je al voor kunnen zijn. [FG]

Ik heb altijd het gevoel "hoe later we het aanbieden in de detentiefase, dus op het moment dat ze bijvoorbeeld afgestraft zijn, hoe meer kans je hebt dat het werkt" [FG]

Er lijkt een omslagmoment te zijn in het tijdstip waarop WLEODK (nog) als zinvol gezien wordt: in het begin wordt alles nog wel redelijk opgevangen, maar op een gegeven moment escaleren de problemen of lukte het al zo lang zonder WLEODK dat WLEODK in de ogen van de gezinsleden geen toegevoegde waarde meer heeft.

Maar ik denk ook gewoon in het begin van de detentie dat thuis gewoon ad hoc zaken worden geregeld, maar op lange termijn de mensen afhaken om die ondersteuning aan die gezinnen te bieden. Hè, de familie of wie of wat dan ook. En ik bedoel, eer die problemen dan bij die moeder bekend zijn, dat de thuissituatie het wil delen met die moeder, is het al geëscaleerd. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, of het is zo ver gekomen... Ja we zitten een half jaar of driekwart jaar modderen we allemaal wel zo lekker aan, ik heb er geen behoefte aan, ik ga zo wel door. Laat maar. [FG]

Uit de interviews komt naar voren dat de mate van contact tussen moeder en kind tijdens detentie of de kwaliteit van dit contact van belang zou kunnen zijn voor deelname aan WLEODK. Er wordt door niet-deelnemers op gewezen dat WLEODK niet van toepassing is op hen omdat zij al bezoek van hun kinderen ontvangen, en dat moeders waarbij dit niet zo is *wel* geschikt zouden zijn voor het project.

Voor moeders die weinig of moeilijk contact hebben met hun kinderen [is WLEODK het meest geschikt]. [N2]

[Fragment verslag:] Bovendien komen haar kinderen al bij haar op bezoek. Daar ligt dus ook geen hulpvraag. [N1]

Er komen echter meer aanwijzingen uit de interviews naar voren dat verschillen in instroom en geschiktheid wellicht meer gelegen zijn in het gehele gezinssysteem. Allereerst wordt aangegeven dat het gezin nog wel een soort eenheid moet vormen, waarin de gezinsleden het beste met elkaar voor hebben.

Als dat gezin eigenlijk heel veel onderling nog heeft, als band of liefde, dan kan je daarmee verder. Toch wel een soort liefde in het gezin. [V2]

En de boodschap die ik ze wel altijd meegeef, aan het einde van een traject en ook aan het begin van een traject, is: “probeer van je fouten te leren”. Voor de kinderen is het wel zo van “je moeder is er nu niet, dus wees zuinig op elkaar”. Als ik bepaalde dingen ook zie – ik benoem het niet gelijk, maar ik kom er wel later op terug – van “wees wel zuinig op elkaar, hoe je nu met elkaar omgaat; je moet het nu gewoon met elkaar doen en, weet je, ga er niet bij de pakken neerzitten. Het maakt allemaal niets uit; je kan er nog wel het beste van maken”. Dat ik ze wel daarin begeleid in het gehele traject. Dat laat ik ze wel gewoon altijd wel merken. [V3]

De grootte van het netwerk van moeders en het achterblijvende gezin komt regelmatig naar voren als gevraagd wordt naar de gezinnen en moeders voor wie WLEODK het meest geschikt zou zijn. De niet-deelnemende moeders geven aan dat deze interventie vooral belangrijk is voor alleenstaande moeders.

[Fragment verslag:] Voor vrouwen die geen man hebben of die geen goede man hebben zou het wellicht wel belangrijker zijn dat ze tóch hulp krijgen. Zij hebben meer ondersteuning nodig. [N3]

[Fragment verslag:] Een meisje op mijn afdeling heeft dit nodig [, want] zij heeft veel meegemaakt. [...] Ja [mensen die veel hebben meegemaakt, hebben WLEODK nodig] en alleenstaanden. [...] Vaak stichten vaders weer een nieuw gezin en laten ze moeder alleen achter. Ze staat er helemaal alleen voor en als iets dan niet helemaal goed gaat wordt ze er op aangewezen. Juist zij hebben dit het hardste nodig. [N5]

De vrijwilligers en coördinator noemen de grootte van het netwerk met name met het oog op de inzet van sociale netwerkstrategieën. Door sommigen wordt aangegeven dat er eigenlijk wel sprake moet zijn van een minimale grootte van het reeds aanwezige netwerk om deze sociale netwerkstrategieën en dus WLEODK effectief te kunnen inzetten.

Ja, dat zou sowieso een voorwaarde moeten zijn. Dat ze gewoon kunnen zeggen van “ja, ik heb vrienden”. [V2]

Vooraf aan gezinnen waarbij de kinderen worden opgevangen door familieleden of door een achtergebleven partner (zowel een man als een vrouw) [zou ik WLEODK aan willen bevelen]. Dit zal het grootste effect hebben, omdat het netwerk er dan al is, en dit ga je versterken. [C1]

Een klein of ontbrekend netwerk wordt op zijn minst gezien als een uitdaging. Er is in deze gezinnen meer te doen voor de vrijwilliger, maar het is wellicht ook lastiger om deze gezinnen te laten instromen. Eén van de vrijwilligers wijst erop dat met name in deze gezinnen angst voor afwijzing een rol speelt.

Op het moment dat er een groot netwerk is waar mensen zelf kunnen zoeken – die kan dit en die kan dat, en die vraag ik zus en die vraag ik zo – heb ik minder te doen als wanneer er een klein netwerk is en ik ga helpen om dat netwerk te vergroten. Het eerste wat je dan doet is een netwerk op poten zetten. [V1]

[Gezinnen] die echt gewoon geen netwerk om zich heen hebben [zouden het meest geschikt zijn]. Die echt door familieleden echt gewoon in de steek zijn gelaten. En die wel, voor het belang van hun kinderen, gewoon zoiets hebben van “Ja, oké, ik heb een fout gemaakt en ik wil er ook gewoon echt voor gaan”. Alleen, die zullen niet zo snel aan de bel trekken, omdat ze zoiets hebben van “Mensen om mij heen hebben mij al afgewezen, dus dan ga ik geen hulp [in]roepen, als die me toch gaan afwijzen.”. Die nemen zichzelf daarvoor echt in bescherming: ik zit niet op nog een afwijzing te wachten. [V3]

Culturele verschillen lijken ook in meer of mindere mate een rol te spelen bij de instroom van gezinnen binnen het project WLEODK. Het lijkt erop dat bepaalde allochtone gezinnen zich minder snel aanmelden voor een dergelijk project, omdat er sprake is van een bepaalde trots of omdat men het liever binnen de familie, zonder inmenging van vreemden, wil oplossen. Dit wil echter niet zeggen dat het project ook minder geschikt zou zijn voor deze gezinnen.

Zwart-wit gezegd haken oorspronkelijk Nederlandse gezinnen er vaker op in. Ze willen de zorg voor het gezin zelf blijven doen en lukt dit niet zoeken ze hulp. Surinaamse, Antilliaanse gezinnen vinden het heel vanzelfsprekend om hulp te krijgen van familie. [...] Het is normaal dat je van alles van elkaar overneemt. [...] De allochtone gezinnen lijken het te zien als kijkje in de keuken en dat willen ze liever niet. [...] In de uitvoering [is WLEODK] niet [geschikter voor autochtone dan allochtone gezinnen]. Het sluit bij alle gezinnen aan. Maar de toegankelijkheid is meer voor Nederlandse vrouwen, ze erkennen het probleem eerder dan in andere culturen. [C1]

Nou, nee hoor [, het is niet zo dat in Surinaamse/Antilliaanse gezinnen vaak al een netwerk aanwezig is]! Absoluut niet! Was dat maar waar! Dat is echt niet zo. [...] Nee, want juist in een allochtoon gezin, waar de één een hogere opleiding heeft dan een ander; die hebben zoiets van “het is mijn pakkie an niet”. [...] En die hebben sowieso een bepaalde trots, waar ze zich overheen moeten zetten. [V3]

Ik heb dus heel veel met autochtonen vroeger in mijn beroep gewerkt. Maar ja, ik vind dat dat eigenlijk wel meevalt. Maar dat sommige vrijwilligers dat ervaren dat kan ik me wel voorstellen, want je hebt toch wel gesloten culturen waarmee je moeilijker aan de slag kan. Maar het is ook het karakter van ouders, kinderen; dat speelt natuurlijk ook een rol, he. Er zijn ouders die staan heel erg open voor allerlei dingen, maar er zijn er ook bij die dat niet zo hebben. Ja, ik zie niet zo'n heel groot verschil. [V2]

4.2.2 Benadering moeders en gezinnen

Wat zijn succesfactoren in het bereiken van de moeders en gezinnen? Volgens de geïnterviewden spelen de volgende factoren een rol. Natuurlijk is het voor de instroom van belang dat individuele medewerkers, het project WLEODK en Humanitas een goede naam hebben bij de moeders en/of de gezinnen.

En wederom is dus een goede naam binnen de PI van belang. [C1]

Maar wat kan de individuele medewerker doen om ervoor te zorgen dat de instroom optimaal verloopt? Welke aanpak dient gehanteerd te worden om ervoor te zorgen dat de gezinnen die in aanmerking komen voor WLEODK hier ook daadwerkelijk gebruik van gaan maken?

Match het verhaal met het aanbod

Er werd aangegeven dat de coördinatoren tijdens een intakegesprek actief dienen te luisteren. Zij dienen het verhaal van moeder te beluisteren en te signaleren waar welk deel van het aanbod van Gezin in Balans passend zou zijn.

Dus dan ga je daar gewoon naartoe en dan vertel je “Ik ben van Gezin in Balans. Wij zijn speciaal in deze PI ter ondersteuning van moeders en kinderen. En nou, ik zou graag een gesprekje met jou willen hebben en dan kan ik kijken of ik iets voor je kan doen of dat je nog ergens vragen over hebt, of wensen of zorgen. Dat kun je dan met ons bespreken”. En ik zeg altijd heel duidelijk: “Wij zijn niet van jeugdzorg, wij zijn niet van de Raad voor de Kinderbescherming, het is niet onze taak om te kijken of jij een goede moeder bent. Het belangrijkste is dat wij kunnen helpen in het contact met jouw kinderen, om dat zo goed mogelijk te houden en om jouw kinderen zo min mogelijk last te laten hebben van dat jij hier zit.” Dat is meestal een beetje de ingang waar je mee komt. [...] Door gewoon actief te luisteren, kun je zelf al kijken van nou, deze projectonderdelen passen bij hun”. Dus als een vrouw bijvoorbeeld aangeeft “Mijn moeder die is uit Suriname overgekomen en die zorgt nu voor de kinderen, maar die heeft helemaal geen geld, want die woont hier eigenlijk niet, en die weet ook helemaal niets van school” of zoiets, dan gaan bij mij de bellen rinkelen van “hé, die kan wel wat hulp gebruiken”. “Zal ik eens vragen of iemand buiten jouw moeder een beetje helpt of een beetje meekijkt?” Zo probeer ik het ten minste meestal te brengen. En als je merkt van “het gaat allemaal eigenlijk hartstikke goed, ja, het is alleen lastig want mijn man werkt en de kinderen kunnen niet op bezoek komen”, dan weet je al “misschien moeten we hier iets anders inzetten. [...] Dus een algemeen verhaal, en door hun verhaal ga jij matchen in je hoofd met de dingen die jij te bieden hebt. [FG]

Praktisch, concreet en beeldend uitleggen wat het project inhoudt

Het is voor moeders moeilijk te begrijpen wat een project als WLEODK precies voor hen kan betekenen en op welke manier dit gebeurt. De uitleg over het project dient daarom praktisch concreet en beeldend te zijn. Voorbeelden die gegeven worden door ervaringsdeskundigen zouden daarbij helpend kunnen zijn, evenals tekeningen.

Tuurlijk, wat ik heb begrepen, zijn er wel informatiebijeenkomsten geweest voor de moeders tijdens detentie over wat het allemaal precies inhoudt. Maar, is het wel concreet genoeg voor hun: goh, wat houdt het nou precies in? Ja, er komt iemand langs die ondersteuning gaat bieden aan je kinderen. Ja, wat gaat die persoon doen? Misschien moet die persoon, voor in het vervolg – dat is dan wel de tip – gewoon wat inhoudelijker, wat er nou precies gaat gebeuren. Neem desnoods een vrijwilligster mee naar de detentie waar ze op dat moment zit. Hey, dit is mijn ervaring, dit staat je te wachten, dit kunnen wij voor jullie betekenen. Dat ze het niet alleen horen van het zeggen, maar dat ze het ook horen hoe jij het hebt ervaren, en dat ze ook gericht vragen kunnen stellen. [V3]

Ook de vorm van uitleg is heel belangrijk. Vrouwen denken praktisch en visualisatie is belangrijk bij de uitleg. [...] Wees vooral praktisch, zodat de vrouwen goed begrijpen waar je het over hebt. [C1]

Langzame opbouw: het vertrouwen dient eerst gewonnen te worden

Er leven heel wat angsten bij gedetineerde moeders, waarvan de angst dat de kinderen “afgepakt” zullen worden een belangrijke is. Dit is een angst die weggenomen dient te worden voordat moeders de stap nemen om deel te nemen aan een project als WLEODK. Het vertrouwen dient dus eerst gewonnen te worden, het vertrouwen van de moeders zelf en van hun gezinnen. Dat het vertrouwen eerst gewonnen dient te worden, betekent ook dat er maar langzaam opgebouwd kan worden.

[Fragment verslag:] Redenen om niet mee te doen aan WLEODK zijn vooral haar eigen angsten: ze is bang dat de kinderen bij haar weggehaald worden en dat ze “zwart” gemaakt wordt door anderen. Dit is eerder gebeurd: haar nicht had aangegeven dat mevrouw zelfmoordneigingen zou hebben en dat de kinderen daarom weggehaald zouden moeten hebben (sic). Ze heeft vervolgens hulp vanuit de PI (m.n. de arts gehad): zij hebben gezegd dat dit niet waar is en haar kinderen zijn daarom niet weggehaald. Haar eigen familie heeft ook een rol gespeeld in haar delict: haar nicht zou 2 kilo drugs in haar koffer hebben gestopt. Zij is zelf onschuldig. Dat haar nicht haar dit heeft aangedaan, zorgt ervoor dat zij niemand meer kan vertrouwen. Dat geldt binnen ook. Ze praat wel veel met andere gedetineerden, maar ze maakt duidelijke keuzes in met wie zij contact wil hebben. Het contact met de familie staat ook op een laag pitje. Dat andere mensen niet te vertrouwen zijn, geeft ze ook in de richting van haar kinderen aan: zij en haar vriend/man zijn hun beste vrienden en anderen kun je niet vertrouwen. [...] Dat [binnen WLEODK] “vreemden” met haar kinderen praten, vindt ze niet zo’n probleem, zolang ze maar weet dat ze haar kinderen niet bij haar weghalen. [N3]

Je moet niet alleen moeder mee krijgen, maar ook het thuisfront. Dus in die zin is de benadering anders. Bovendien gaat het om hun kinderen, niet om hulp bij het aanvragen van een uitkering. Ze moeten je vertrouwen, willen ze toestemming geven. Ook een langzame opbouw is belangrijk, ze een beetje blijven volgen. [...] Verbeterpunt is de aanloop naar de start. Als je een “ja” hebt, wil je ook aan de slag. Terwijl, zodra iemand zegt dat ze mee wil doen, je die tijd ook nog even zou moeten gebruiken om meer te informeren en rustig uit te leggen. Meer accepteren dat de aanloop naar het project langer duurt, maar dan staat het wel. [...] WLEODK zou langzaam opgebouwd moeten worden. Niet in het eerste gesprek als doel hebben vrouwen te betrekken. Niet gelijk ja of nee vragen. Eerst inventariseren. Je kop moet bekend zijn willen ze met je in zee gaan. [...] Wanneer kinderen niet in het netwerk worden opgevangen zie je veel angst met betrekking tot jeugdhulpverlening omdat er direct door moeders een link wordt gelegd met het “afpakken van mijn kinderen”. Zij willen liever niet dat iemand in hun “keuken” kijkt uit angst of schaamte voor hun situatie. Hier moet vaak een drempel worden weggenomen door ons. [C1]

Op het moment dat jij heel kritisch bent, blijft die angst. En op het moment dat je iemand accepteert zoals’ie is, met alle boosheid en alle neigingen die ze hebben, dan is het vertrouwen heel snel aanwezig. [...] Als ze je niet vertrouwen, dan komt die klik er ook niet. Ik denk dat dat een eerste vereiste is. Als ze bang zijn dat jij dingen door... Dat was bij die oma wel een beetje, dat ik dingen door zou geven die in haar nadeel zouden zijn. Nee, dan moest ik eerst het vertrouwen winnen, in de manier waarop ik met haar omging, en dat ging vrij snel. Maar het was van haar kant wel een beetje: “Ja, ik moet wel oppassen”. [...] Acceptatie van alles. Luisteren, en alles wat zij zegt, is zoals het is. Geen oordeel. [V1]

[Gezinnen zijn] heel terughoudend [als je binnenkomt]. Ik vertel natuurlijk wel een praatje: wie ik ben, wat mijn achtergrond is. Je ziet ze vanzelf wel opener worden, naarmate je vaker komt. [...] Wees vooral jezelf. Ga niet gelijk puntsgewijs met die hele map aan de slag, om afspraken te maken, want dat werkt niet. Soms is het ook gewoon even het stukje vertrouwen. [...] Dat je soms niet tot de kern kunt komen, wat je op dat moment wil bereiken [, maakt het voor mijzelf moeilijk om met deze gezinnen te werken]. Omdat je gewoon eerst die hele vertrouwensband op moet bouwen, en dan ben je al drie maanden verder. [V3]

Dus het is altijd even zoeken naar “wat is een goede weg?”. En meestal klikt het; eigenlijk klikt het bijna altijd. Omdat... Na een tweede gesprek dan komen ze erachter wat je kan betekenen en dan gaat het eigenlijk pas lopen. Je hebt wel even, of even... Je kan wel een aantal weken zo wat.... strubbelingen niet... maar een beetje tegenwerkingen, geen totale behoefte of overgave hebben. [...] Dat is wel vertrouwen winnen en van “wat kun je hen bieden?”. En dan is het wel heel erg leuk dat, als het gaat om de kinderen, je daar gewoon echt voor bent en voor hen het beste wenst en daar echt aan mee wilt werken. Ja, dat is dan vaak doorslaggevend. Want dat hoorde je ook terug van “Nou ja, toen mijn kinderen konden komen, toen was het helemaal duidelijk”. En dan kan het echt starten. [V2]

Blijf alert op nieuwe hulpvragen

Zoals uit het voorgaande gebleken is, is er niet altijd meteen een hulpvraag aanwezig of wordt deze niet meteen gedeeld. Het is echter goed mogelijk dat die hulpvraag er op een later moment wel is: doordat de situatie is veranderd of doordat het vertrouwen of inzicht in de situatie er nu wel is. Uit de interviews blijkt dat het belangrijk is om herhaaldelijk contact met moeders te hebben. Een “nee” bij de eerste keer dat hulp wordt aangeboden, wil niet zeggen dat er op een later moment ook geen behoefte is aan deze of andere hulp. Moeders melden dit wellicht niet zelf: omdat ze het sowieso lastig vinden om hulp te vragen/aanvaarden en/of omdat zij binnen de PI drempels ervaren om contact op te nemen met bijvoorbeeld medewerkers van Gezin in Balans. Moeders raken “briefjes-moe” en vragen zich af waarvoor zij een verzoekbriefje mogen schrijven.

Het is maatwerk en er is follow-up. Ben je bewust van je positie. Blijf de vrouwen volgen en denk mee met de vrouwen! Als iets niet lukt, bied wat anders aan. Zodat ze je werkwijze leren kennen en vertrouwd met je raken. [...] Je moet het herhaaldelijk blijven aanbieden. Veel mensen hebben de neiging om te antwoorden “Oh nee, nee, het lukt wel!” wanneer je hulp aanbiedt. Maar als het na tien keer nog niet lukt en dan komt diegene weer: “Nou zal ik toch maar effe helpen?”. Dan zeg je vaak: “Oh ja doe maar!”. Zo gaat het bij ons zelf ook. [C1]

[Fragment verslag:] Ze [medewerkers Humanitas] mogen ons wel vaker uit de cel halen en vragen of je wat nodig hebt. Nu vragen ze iets bij de intake en daarna moet je een verzoekbriefje schrijven als je ze wil zien. Ze zouden ook tussendoor nog langs kunnen komen om te checken. Soms heb ik vragen en weet ik niet zeker of ik daar nu een briefje voor mag schrijven of niet. [N5]

Nadruk op het vrijwillige karakter van de hulp

Uit de interviews komt naar voren dat het vrijwillige karakter van de hulp belangrijk is, en dat dit benadrukt kan worden tijdens de benadering van moeders en gezinnen. Enerzijds gaat het dan om vrijwillige deelname door de moeders en gezinnen: het is hun belang dat gediend wordt en de

geboden hulp heeft geen opgelegd en/of controlerend karakter. Anderzijds gaat het hierbij om het feit dat er vrijwilligers worden ingezet: dat er mensen zijn die hen op vrijwillige basis helpen, wordt speciaal gevonden door de gezinnen.

Dat het duidelijk wordt waar het om gaat en dat ze weten dat je belangeloos en met volle overgave hen vooruit wil helpen [is het belangrijkste bij het eerste contact met de gezinnen]. Wij zijn geen controlerende instantie, zoals bijvoorbeeld reclassering is. [...] Het is... eigenlijk is het iets heel moois, want vrijwilligerswerk dat heeft echt die mooie kant van je doet het vrijwillig, je doet het belangeloos, je hebt geen enkel belang hierbij, hè. Zij staan in het middelpunt. En jij helpt hun erbij. [V2]

Bovendien vertel ik altijd even dat het vrijwilligers zijn. Moeders voelen zich dan toch speciaal. "Oh doen ze dat vrijwillig? Voor mij?". [C1]

Laat moeder de verantwoordelijkheid nemen

Ten slotte is er een aanwijzing dat het niet alleen belangrijk is om de regie bij moeder te laten en zo controleverlies tegen te gaan (zie ook paragraaf 4.2.3), maar dat het ook zinvol is om moeders expliciet op hun verantwoordelijkheid aan te spreken. Op die manier zou zij eerder geneigd zijn om de verantwoordelijkheid voor haar kinderen te nemen, en dus aan WLEODK deel te nemen.

Spreek vrouwen aan op verantwoordelijkheid. "Het is aan jou om die verantwoordelijkheid te pakken, nu je er niet bent. Als je deze kans aanpakt dan kun je zeggen: "oké, ik heb een fout gemaakt heb ik niet goed nagedacht, maar toen ik weer helder na kon denken, heb ik wel het juiste gedaan of in ieder geval geprobeerd." [C1]

Als moeder niet de verantwoordelijkheid neemt, en niet in beweging komt, gebeurt er niets: De start van een WLEODK-traject is afhankelijk van moeder.

Ja, het aanbod is er en je gaat pas iets doen als moeder in beweging komt. [FG]

4.2.3 Redenen voor lage instroom

Moeders zijn nog niet afgestraft

Zoals eerder is aangegeven, worden moeders vlak na binnenkomst in een PI benaderd door een medewerker van Gezin in Balans. Dit betekent dat moeders vaak nog niet weten hoe lang zij in detentie zullen moeten verblijven, omdat er nog geen rechterlijke uitspraak is. Zolang er nog geen rechterlijke uitspraak is, lijkt het voor moeders moeilijk om voor deelname aan WLEODK te kiezen.

[Fragment verslag:] Humanitas zou haar op dit moment niet kunnen helpen. Alle hulp die er voor de kinderen is, is al geregeld. Bovendien wil ze eerst wachten tot de uitspraak over haar straf. Tot de uitspraak wil ze het even laten rusten. Het is een soort harde lijn in haar hoofd: voor die tijd kan en wil ze nog niet over dit soort dingen nadenken. Na de uitspraak wil ze misschien wel contact met Humanitas. Ze weet echter nu nog niet waar ze aan toe is. [N1]

Ik heb binnenkort waarschijnlijk misschien een WLEODK, maar moeder wil eerst afwachten wat de strafbepaling is. Ze denkt dat ze al heel snel naar huis mag. En dan krijgt ze één of twee weken elke keer een paar keer uitstel, dus dan ben je in één keer een half jaar verder. En dan ben je de kracht van WLEODK – zo snel mogelijk in zo'n gezin aan de slag - ... het kan alsnog, maar ja goed... dan komt ze misschien wel al inderdaad binnenkort vrij. [FG]

Over het algemeen start het “nadenken” pas na de uitspraak: het nadenken over de situatie thuis en de betekenis van hun detentie voor het thuisfront, maar ook het nadenken over eventuele hulp voor dit thuisfront en dus deelname aan WLEODK. De coördinatoren geven aan dat de intakegesprekken in dat opzicht voor sommige moeders nog te vroeg waren en dat het om deze reden belangrijk kan zijn om WLEODK op een later moment nogmaals aan te bieden.

Zo'n intake is natuurlijk... na drie/vier dagen detentie wordt die gedaan, of een week [...] een week, als ze een week binnen zitten. Vorig jaar deden we dat zeker. Dan hadden we die intake. Ja, en dan is alles nog koek en ei, zal ik maar zeggen. He, want ze zitten in een ontkennende fase. [FG]

In het Huis van Bewaring denken vrouwen vaak “misschien valt het mee”. Veel vrouwen willen of kunnen nog niet nadenken over lange tijd weg zijn; ze zijn te druk met verwerken wat er gebeurd is en gaat gebeuren. Je ziet dat vrouwen met hogere straffen wel happen op onze informatie. De eerste week dat ze binnen komen, benaderen wij vrouwen al over dit project. Eigenlijk is dat geen goed moment. [...] Na het HvB realiseren ze vaak pas: “Hoe zouden ze er bij zitten? Wat heb ik een zoi achtergelaten.” [...] Het is wel heel goed om vrouwen meteen te benaderen. Zo maak je ze bewuster van de situatie die ze achter laten. Herkenbaarheid is belangrijk, zo hebben ze het al gehoord als ze het later nog eens tegenkomen. Dat heeft een positieve werking. [...] In eerste instantie vinden moeders het vaak moeilijk om iemand in de thuissituatie te laten komen. We merken dat als moeders nog niet zijn afgestraft zij nog geen ondersteuning wensen in de thuissituatie. Dit heeft te maken met onzekerheid rondom strafmaat, het zelf nog wel op te kunnen lossen, het nog niet zichtbaar zijn van problemen door beperkt contact met thuisfront, thuisfront wat zich groot houdt ten opzichte van moeder (want ze heeft het al zo zwaar). Vaak zie je wanneer moeders zijn afgestraft de problemen van het thuisfront pas zichtbaar worden voor hun. WLEODK zal dan opnieuw aangeboden moeten worden. Hier zijn wij nu alert op binnen de PI. [C1]

Ook als gezinnen al voor deze rechterlijke uitspraak besluiten om aan WLEODK deel te nemen, blijft deze uitspraak een belangrijke plaats innemen. Je zou pas na deze uitspraak *echt* met de gezinnen aan de slag kunnen, omdat er dan meer duidelijkheid is over hoe de toekomst eruit ziet.

Kijk, als er eenmaal een uitspraak is en ze weten dat moeder 10 jaar zit, dan wordt het wat anders. Dan kun je met iemand gaan werken aan “hoe gaan we die 10 jaar doorkomen?”. En ik heb nu alleen maar meegemaakt dat iemand nog niet veroordeeld was, dus dan zijn er nog veel meer heftige zaken. Waarbij je constant bezig bent om angsten weg te nemen en gedachten te veranderen. Dus dan kun je nog niet zo erg aan de slag. [V1]

Te korte detentie

De coördinatoren geven aan dat veel vrouwen te kort in detentie verblijven om een WLEODK-traject op te kunnen starten. WLEODK wordt daarom ook niet aangeboden bij (een deel van de) moeders met een korte gevangenisstraf.

Soms vraag ik het niet eens. Dan denk ik “Ze komt uit Den Haag”. Dan ben ik alleen maar gespitst “iemand die 20 dagen moet zitten, oh, dan ga ik helemaal geen WLEODK aanbieden. Eh, Moedermaatje, Moedermaatje, dat moet ik daar”. Dan ben ik zo gefocust om te zeggen “heb je na detentie geen ondersteuning nodig?”. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Nee, dat heeft dan ook geen zin WLEODK. Überhaupt niet om erover te beginnen. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Nee, want eigenlijk duurt het zes maanden. Het traject duurt zes maanden. [FG]

Onbekendheid project

Het project WLEODK is een relatief nieuw project en mede daarom nog relatief onbekend. Dit betekent dat moeders en gezinnen de weg naar WLEODK nog niet goed kunnen vinden en dat het vinden van gezinnen die in aanmerking komen voor WLEODK hoofdzakelijk neer komt op de coördinatoren, die de gezinnen via de moeders dienen te vinden. Gezinnen gaan zelf niet snel op zoek.

Maar je ziet heel vaak dat die gezinnen niet heel erg op zoek gaan: wij hebben een vraag en daar hebben we hulp voor nodig. [...] Ze zijn niet heel erg zelfredzaam of aan het shoppen van waar kan ik met mijn probleem heen. Dat gebeurt bijna niet, het gaat bijna allemaal via de moeder. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ik heb wel een aantal trajecten aangemeld gekregen, ooit, maar dat was meer ook het leveren van informatie over bezoektijden, onze boekjes, gewoon voorlichtingsmateriaal vanuit het gezin zelf, omdat dan de ouder of oma op zoek was gegaan naar iets wat er dan was, omdat ze niet wist hoe ze het moest gaan vertellen. Maar dat is allemaal in het begin geweest, bij de pilot. Dat is te verwaarlozen. [FG]

Maar mocht een gezin op zoek zijn naar ondersteuning, dan is het ook moeilijk om je als gezin zelf voor WLEODK aan te melden. Ook bij andere instanties is WLEODK nog niet erg bekend.

De gezinnen thuis? [...] Eigenlijk via de moeder. [...] Maar het zou zo moeten zijn dat als zo'n gezin bijvoorbeeld een hulpvraag heeft dat je thuis – bijvoorbeeld bij Centrum voor Jeugd en Gezin, of waar vraagt zo'n gezin anders hulp – of via internet kunnen zij bijvoorbeeld een mailtje sturen... [FG]

Buiten de PI's is het project te onbekend. Het is niet ingebed in het gewone maatschappelijke werk in Nederland. [FG]

Om ergens aan mee te kunnen en willen doen, moet je wel weten wat het inhoudt; je moet wel weten waar je “ja” of “nee” tegen zegt. Uit de interviews bleek dat dit niet altijd het geval is. Voor dit kwalitatieve onderzoek, werden bijvoorbeeld moeders binnen de PI geselecteerd die in een eerder

stadium zouden hebben aangegeven dat zij *niet* wilden deelnemen aan WLEODK. Tijdens de interviews met de vijf geselecteerde moeders bleek echter dat geen van deze vijf moeders ooit eerder van het project gehoord had. Dit leek niet alleen aan de onbekendheid met de naam WLEODK samen te hangen. Ook na verdere uitleg over het project, ging er bij de meeste moeders geen “belletje rinkelen”. Sommigen dachten na verdere uitleg wel eens iets in die richting gehoord te hebben of gaven aan dat zij op weg naar het interview korte uitleg hadden gekregen, maar geen van de moeders wist wat het project inhoudt en wat men voor haar en haar gezin zou kunnen betekenen. Sterker nog, één van deze geïnterviewde moeders gaf na het interview (waarin zeker geen poging werd gedaan om mevrouw te overtuigen) aan dat zij *wel* hulp in de vorm van WLEODK zou willen ontvangen.

Angst van onwetendheid, geen goed beeld kunnen vormen van wat er gebeurt [dat is wat eerst weggenomen moet worden voordat moeders mee willen doen]. [...] Nee [, vrouwen weten niet waar ze ja of nee tegen zeggen]. Het is heel moeilijk uit te leggen. Soms teken ik het. Taal is meestal niet de ingang; niet hetzelfde niveau, humor, intonaties, dialect en cultuur. Als iemand komt om te helpen, kan dat 101 dingen betekenen. Tekenen, nadoen, vraag aan hen wat ze denken. [C1]

Wat het precies inhoudt, is wel een beetje vaag. [N2]

Een concreet voorbeeld van informatie over het project waarvan moeders en gezinnen *niet* op de hoogte lijken te zijn, is de duur van het ondersteuningstraject.

[Omdat je nu zegt “het is een traject van een half jaar”] Dat noemen we helemaal niet. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Dat is op papier zo [...] wat kunnen wij bieden en dan noem ik nooit van een half jaar [...]. [FG]

Als het voor moeders al onduidelijk is waar zij “ja” of “nee” tegen zeggen en het project bij hen al zo onbekend is, vormt deze onbekendheid voor het thuisfront waarschijnlijk een nog groter struikelblok. Moeders vinden het lastig om uit te leggen aan het thuisfront waar zij precies aan mee wil doen en wat het thuisfront precies kan verwachten. Voor het thuisfront lijkt dan vervolgens eenzelfde probleem te ontstaan: Als zij niet weten waar zij precies “ja” of “nee” tegen zeggen, zijn zij wellicht meer geneigd om “nee” te zeggen.

Bovendien vinden ze [moeders in detentie] het lastig om uit te leggen aan het thuisfront wat het project inhoudt. [C1]

Nou, het enige wat ik kan bedenken [als reden voor de tegenvallende instroom], wat van belang is, is dat de gezinnen goed weten wat het project inhoudt. Ja, ik denk dat dat heel erg belangrijk is, dat ze weten wat je komt doen en wat ze kunnen verwachten, gewoon, van het project. [V4]

Bovendien kan het voor moeders een drempel zijn om het project aan het thuisfront te moeten voorleggen. Dit levert of leverde vertraging op; er wordt nu – bij op z'n minst een gedeelte van de

gezinnen – meer initiatief bij de coördinatoren gehouden: De coördinatoren leggen zelf contact met het gezin.

Voorheen was het zo, dan vroegen we aan de moeder van “Zou je hun thuis willen vragen of er interesse is om hier ondersteuning te krijgen?”. Wat er dan gebeurde is dat die moeders dat misschien wel ooit half uitlegden... Ten eerste al niet precies wisten van wat houdt het eigenlijk in, wat voor soort van ondersteuning is het, óf helemaal niet uitlegden en niet bespraken thuis. En dan zaten wij te wachten van “gaat die nog een keer meedoen of hoe zit het?”. En nu hebben wij gezegd: als de moeder in principe toestemming geeft dat er thuis ondersteuning komt, dan kunnen wij zelf die ouders en de gezinnen gaan benaderen. [...] Je vraagt altijd toestemming. Als moeder zegt “Ik vind het goed, ik weet alleen niet of thuis mee wil werken” dan heb je het in eigen hand, dan kun je contact leggen met het gezin. Dan kun je het goed uitleggen, kun je misschien een beetje angst of wantrouwen wegnemen, wat dan zo’n moeder niet lukte. Dus je zag heel vaak, dan deed je wel een intake voor WLEODK, maar dan hoorde je niets meer. [FG]

Het thuisfront wil niet meewerken

Los van het vorige punt of in aanvulling op het vorige punt, komt uit de interviews naar voren dat een niet-meewerkend thuisfront vaak een reden is voor de tegenvallende instroom binnen WLEODK. Dat moeder graag aan WLEODK wil deelnemen, betekent niet automatisch dat de huidige verzorger van haar kind(eren) ook wil deelnemen.

Daarnaast is het thuisfront niet bereikbaar of geven ze geen medewerking. [...] Helaas is de goede naam niet bekend bij het thuisfront, dus dan is daar de weerstand vaak groter. Als moeder het regelt, is het moeilijker dan dat de achterblijvers aan de bel trekken. De moeder beslist dan dat ze hulp wil voor thuis, maar zo ziet de verzorger dat misschien helemaal niet. [C1]

Ik denk dat moeders positief reageren op deze vraag of mededeling, omdat ze misschien hopen van “dan laat ik zien dat ik goed gedrag vertoon, dan doe ik mijn uiterste best”. Misschien dat ze het ook wel serieus willen. Alleen dan blijkt vaak dat het thuisfront er helemaal niet op zit te wachten. Dus dat is, denk ik, dat er toch geen goede communicatie is, tussen vader en moeder of oma en moeder of wat dan ook, en dat het daardoor toch fout loopt. [V1]

Ik wilde wel, maar mijn moeder niet. [...] Maar mijn moeder was ook vooral koppig. [...] Ja, mijn moeder vindt het te veel. Ze wil zelf graag dingen doen, aanvaardt hulp niet zo. Er kwam ruzie van. [...] “Ik ben nooit thuis en het heeft geen zin” heeft mijn moeder tegen WLEODK gezegd. Mijn moeder heeft een sterke wil, daar kun je niet tegenin gaan. [...] Mijn moeder is niet om te praten. En ze is wel heel belangrijk, omdat zij zorgt voor mijn kind. [N2]

Ja, [of het werkt of niet ligt] toch [aan] de bereidheid van het gezin. Dus je moet ze echt warm maken, ze moeten het de moeite waard vinden. Dus die investering kun je doen, maar van hun kant moet er ook echt een voorwaarde zijn om te zien dat ze er beter van worden. [...] Nou, eigenlijk bedoel ik hier met match dat ze met elkaar niet de gezamenlijke bereidheid vinden om de schouders eronder te zetten en om er meer van te maken. Dus dit kan ik ook treffen. Ik ben ook wel eens met iemand gestopt – en dat vond ik heel erg, maar toch – maar daar kon ik te weinig mee uit de voeten. [...] Als vrijwilliger ben je afhankelijker van medewerking dan een instantie als maatschappelijk werk en de reclassering. [V2]

Daarbij zou het niet alleen om de medewerking van de verzorgers kunnen gaan, maar ook om de medewerking van de kinderen zelf. Het zou daarom belangrijk zijn om hen ook al gelijk bij het opstarten van een traject te betrekken.

Je moet voornamelijk ook die kinderen nog meekrijgen, want moeder kan wel zeggen – telefonisch of tijdens een bezoek van “Ja, er gaat iemand komen en jullie moeten je gedragen”, maar zo werkt dat niet in de praktijk. Helaas niet, want het is een heel gehaal en getrek om echt gewoon een eenheid te vormen. Het netwerk moet daar sowieso al vanaf dag één bij betrokken worden. [...] Soms is de hulpvraag heel anders van die kinderen dan van moeder, omdat ze toch uiteindelijk nog met dingen zitten die ze niet bij hun moeder durven aan te geven. Dus iedereen er gewoon al gelijk erbij betrekken. [V3]

Andere behoeften of behoeften zijn reeds gedekt

Een reden om niet aan WLEODK deel te nemen zou kunnen zijn dat men andere behoeften heeft, waarvan men denkt dat deze niet door WLEODK worden ingevuld, of dat deze behoeften reeds op een andere manier gedekt worden. Dit geldt zowel voor de moeders zelf als voor hun achterblijvende gezinnen.

Nee, ik denk het niet [dat er behoefte is vanuit de gezinnen]. Dat wat ik gezien heb – ik heb natuurlijk niet alle gezinnen gezien, dus ik kan niet voor iedereen spreken – maar daar waar ik geweest ben, was verder niet de behoefte aan de regie van moeder, want dat ging helemaal goed daarzo. Er is meer behoefte aan de wetgeving en de kennis van de advocatuur en dergelijke. Daar hebben mensen behoefte aan, aan dat soort dingen. [V1]

[Fragment verslag:] Mevrouw wil vooral graag praktische ondersteuning als ze weer terug naar de maatschappij gaat. [N4]

[Fragment verslag:] Ze heeft zelf ook behoefte aan ondersteuning als ze buiten is: met name praktische ondersteuning. [N3]

[Fragment verslag:] Ja, [ik wil hulp met] de schulden en met een huis zoeken. [...] Nee [mijn ouders, die op dit moment de verzorgers van mijn kinderen zijn] hebben geen hulp nodig, dat gaat goed. [N5]

De niet-deelnemende moeders geven aan dat zij met name praktische ondersteuning ná detentie wensen. Eén van deze moeders geeft daarbij aan dat haar hulpvragen tijdens detentie reeds gedekt worden door een medegedetineerde, waarmee zij goed contact heeft.

[Fragment verslag:] Haar gedachte daarbij [bij WLEODK] is vooral dat het fijn is dat dit geregeld wordt; niet zozeer fijn voor haarzelf. Zij praat namelijk zelf veel met een medegedetineerde, die ook moeder is. Ze heeft daardoor niet echt de behoefte aan een Gezinsmaatje. [...] Ik heb geen behoefte aan ondersteuning voor mijn kinderen. Mijn broer overigens ook niet. De thuissituatie is goed volgens mevrouw. Als zij al ondersteuning zou willen, dan zou het voor haarzelf zijn en zij heeft genoeg aan de medegedetineerde. [N1]

Controleverlies bij opvoeders

Uit de interviews komt naar voren dat een gevoel van controleverlies zowel bij de moeders als bij de verzorgers van de kinderen een rol zou kunnen spelen. Men wil problemen liever *zelf* oplossen, zonder inmenging van een vreemde. Enerzijds heeft dit te maken met het feit dat een *wildvreemde* in het gezin komt en daar dingen doet en ziet.

Ik denk toch wel dat het [de tegenvallende instroom] voornamelijk heeft te maken met het feit dat... Het is natuurlijk een moeder die tijdelijk binnen detentie zit. Ja, je laat je gezin eigenlijk in principe voor een paar maanden, een jaar, achter. En dan eigenlijk iemand anders – of het nu onbewust of bewust is – die neemt de moederrol gewoon op zich en die loopt dan zo tegen bepaalde dingen aan. Daarbij komt kijken dat de vrouwen die binnen detentie zitten, die schamen zich voornamelijk wel voor datgeen wat ze hebben gedaan. En als je binnen zo'n gezin terechtkomt: je komt niet alleen om één probleem op te lossen, maar je loopt tegen zoveel dingen aan. En dan denk ik ook dat heel veel moeders heel terughouden zijn van “Ja, wil ik dat wel, dat een wildvreemd persoon – die ik niet heb gezien – binnen mijn gezin terechtkomt en eigenlijk even maar gaat zeggen van “oké, dit gaat er gebeuren om alles weer gewoon op orde te hebben”.” Terwijl je eigenlijk altijd jarenlang voor je eigen kinderen hebt gezorgd, maar dat staat nu gewoon even stil. Dat is ook gewoon de controle die ze op dat moment erover verliezen, en de controle erover even moeten loslaten: “oké, dit gaat gewoon op dit moment even niet”. Dat is wel de ervaring die ik gewoon heb meegemaakt bij de gezinnen waar ik terecht ben gekomen. [V3]

Ze zijn bang dat wij gaan controleren of ze het goed doen, zoals bijvoorbeeld Bureau Jeugdzorg. Ook schaamte dat mevrouw het zelf niet kan, speelt een rol. Angst om de leiding weg te geven. Erna begrijpen ze dat ze zichzelf mogen zijn. Hun reactie is dan: “Oh, ik mocht alles zelf aangeven. Zo fijn! Alleen had ik het niet gered.” Ja, zeker [is deze angst bij dit project groter dan bij andere projecten], omdat je bij ze thuis komt. Wij zullen zien hoe ze de kinderen en het huishouden hebben achtergelaten. Bovendien zijn ze zelf bang voor de confrontatie. [C1]

Als je het aan moeders zelf vraagt: “Waarom zou je niet meedoen met WLEODK?” dan heeft dat vaak met vertrouwen te maken. Je moet iemand kennen om iemand in je gezin toe te laten. [FG]

Anderzijds lijkt dit ook te maken te hebben met het feit dat die ander dingen doet en ziet, die zij liever *zelf* hadden willen doen en zien.

Want ja, je vindt het natuurlijk fijner als je het allemaal zelf kunt doen. [V2]

We hebben één keer een ervaring gehad van een moeder die dan vrijkwam en door zou gaan met een Moedermaatje – dus een vrijwilliger die een gezin had ondersteund en door zou gaan als Moedermaatje – en met moeder klikte het helemaal niet in het begin. Moeder had zoiets van: “Ja, jij hebt heel veel dingen met mijn kinderen georganiseerd, hartstikke leuk en aardig. Ik had het zelf moeten bedenken eigenlijk, en dat is niet gebeurd, dus ik kap alles af”. [FG]

Ook uit de interviews met de niet-deelnemende moeders schemert enigszins door dat moeders niet afhankelijk willen zijn van anderen en het belangrijk vinden dat zij zelf kunnen bepalen welke hulp zij aanvaarden.

[Fragment verslag:] Een project als WLEODK zou goed kunnen zijn voor alle moeders. Elke moeder zou mee moeten doen aan zo'n project. Maar iedereen mag zelf de keuze maken. [N1]

[Fragment verslag:] Ze heeft ook nooit eerder contact met andere hulpverlening gehad; alleen met de sociale dienst, maar daar had ze ook geen behoefte aan. Ze wil niet afhankelijk zijn van mensen. Ze wil zelfstandig zijn en zich niet laten beïnvloeden. Ook de opvoeding doet ze het liefst zelf; daar heeft ze geen hulp bij nodig. Ze verwerpt haar kinderen niet en laat zich niet beïnvloeden door wat andere kinderen wel hebben. [N3]

De vuile was niet buiten hangen en wantrouwen richting buitenwereld

Het is al vervelend om toe te moeten geven dat je het zelf niet redt, maar nog vervelender dat iemand anders wellicht bepaalde problemen in jouw huishouden ontdekt. Daarbij blijft de angst voor wat diegene met die informatie doet, meespelen. De opvoeding of (zorg voor) kinderen lijkt daarbij een extra precair terrein te zijn.

Als je aan mijn opvoeding komt, dan kom je aan mij! En dat wil ik niet, dus dat houd ik op afstand. Want stel je voor dat ze zeggen dat ik het verkeerd doe. En ik denk dat dat voor deze mensen ook geldt, want je komt op heel gevaarlijk terrein. [...] Je gaat over opvoeden praten en het gaat over zorgen voor de kinderen. Dat doen ze toch allemaal op hun eigen manier, maar ze doen het ook naar eigen beste kunnen. [...] Ik denk dat die mensen voor zichzelf toch wel denken dat ze problemen hebben. Maar om dat naar een ander toe toe te geven, dat is nog een brug te ver. [...]. Het is een heel eng onderwerp. Je moet via een buitenkant binnenkomen. [V1]

Ook worden er smoesjes bedacht, omdat ze zich schamen. Ze willen de zaken mooier voor doen dan ze zijn en zijn ze bang voor reacties als mensen dan bij hen thuis komen. [C1]

[Fragment verslag:] Dat er binnen WLEODK contact zou zijn met de verzorger van haar kinderen maakt haar niets uit. Maar ze weet dat de thuissituatie goed is: financieel, school, voeding etc. Dat een "vreemde" met haar kinderen zou praten, vindt ze niet fijn. Ze heeft liever niet dat zij met vreemden praten. "Het idee dat ik er zelf niet bij ben, vind ik niet prettig." Ze geeft aan dat dit voor haarzelf ook min of meer geldt: "Ik kijk zelf ook eerst de kat uit de boom." Dat ze het vervelend vindt dat anderen met haar kinderen praten, zit niet zozeer in de bekendheid van haar detentie: Haar kinderen weten dat zij in detentie zit. [N1]

Zijn er problemen in het gezin?

Het is maar de vraag of er daadwerkelijk problemen in het gezin aanwezig zijn, en of die problemen gezien worden door de gedetineerde moeders. Zoals eerder is opgemerkt, hebben moeders (aan het begin van hun detentie) wellicht weinig oog voor de problemen thuis. Ze zijn aan het "overleven", waardoor hun eigen problemen op de voorgrond staan.

Nee, dat denk ik niet [dat moeders voldoende zicht hebben op thuis om te zien dat er een probleem is]. Daarom moet je vader en moeder hebben, of vader, moeder en oma.... Want zodra jij opgepakt wordt, dan denk jij: "Nou, oma past wel op, want oma past altijd op", of de buurvrouw of wie dan ook. Degene die altijd op jouw

kinderen past, die past dan ook wel op. Of Jantje is al 18 en nou, Jantje die let wel op. Dat is het idee, denk ik, waarmee je naar de gevangenis gaat. Dan heb je de eerste weken, zeker als je geen contact mag hebben... Dan is je enige zorg overleven. Hoe kom ik hier aan mijn eten? Hoe kom ik aan mijn drinken? Hoe kan ik hier douchen? Hoe kan ik schone kleren aan? Hoe onderga ik al die verhoren? Hoe slaap ik op een harde bank? Hoe kan ik slapen terwijl het licht aanblijft? Dat is het enige waar je je druk om maakt. En wat er thuis aan de hand is? Nou ja, dat zoeken ze daar maar uit. Ik denk dat je dan niet aan iemand moet vragen: "wil je hulp thuis?". Ik denk dat zo'n iemand misschien zal zeggen "geef me een boterham" of "zorg dat ik mijn drinken krijg" of "wil je vragen of het licht uit mag?". En dan ben je niet met je gezin bezig? Ik denk dat als je daar een poosje zit en je mag bezoek ontvangen, en oma komt op bezoek en oma vertel hoe het er thuis aan toegaat, dat er dan ergens een luikje opengaat: "O ja, thuis is er ook nog een wereld. Shit, hoe zou het eigenlijk thuis gaan? Hoe gaat het nou eigenlijk met Pietje, want die had toch zijn arm gebroken?" "O ja, nee, het gips is er al lang af". Dan pas denk ik dat zulk soort dingen komen en dan pas komt er ruimte om te zeggen "gaat dat wel goed daar?". En dan zal oma zeggen: "Het gaat hartstikke goed, maak je geen zorgen; echt waar!". Dan nog, dan denk je, denk ik, nog dat het wel goed gaat en dan heb je nog niet het idee dat je hulp moet vragen. [V1]

"Fijn als kinderen hulp krijgen, maar weet niet zo goed waarmee." Vrouwen hebben weinig inzicht in wat er met kinderen gebeurt, bijvoorbeeld: Als het goed gaat op school, gaat het vast goed met het kind. Vaak vinden de vrouwen dat ze zelf een probleem hebben, niet hun kinderen. [...] Ze denken vaak: Ik zit vast, ik ben het probleem en ik heb hulp nodig, het gezin niet. [...] Het erkennen van eventuele negatieve effecten van detentie voor hun achterblijvende gezin vindt vaak plaats door gesprekken met coördinatoren van Gezin in Balans. [C1]

[Fragment verslag:] Ja, maar ik heb met opvoeden niet zo'n probleem. Het zijn meer mijn problemen waarmee ik hen belast. Ze kunnen me helpen door me met mijn problemen te helpen. [N5]

Het niet zien van problemen, die wellicht wel aanwezig zijn, zou samen kunnen hangen met de detentie: moeders hebben dan sowieso beperkt zicht op de thuissituatie. Er zijn echter ook aanwijzingen dat sommige moeders wellicht in het algemeen ook een beperkt inzicht hebben in het ontstaan van problemen en behoeften van hun kinderen.

[Fragment verslag:] Ik gaf aan dat ik geen hulp nodig had. Toen ik in het half-open zat, had ik geen contact met jeugdzorg. Ik had geen idee wat detentie was; tot ik op strafonderbreking was. Toen kwam jeugdzorg in beeld. [...] Ze geeft aan dat ze eigenlijk altijd wel het beste met haar kinderen voor heeft gehad, maar dat ze achteraf gezien niet altijd in het belang van haar kinderen heeft gehandeld. De geboorte van haar jongste dochter en het feit dat deze nu bij haar in detentie opgroeit, heeft haar ogen wel verder geopend. [N4]

Dus ja, de vraag is: in hoeverre ziet ze wat er gebeurt? En kan ze zelfreflectie toepassen? En dan kan ik zeggen: "jij helpt hulp nodig". Maar als zij dat niet ziet, dan gebeurt dat ook niet. [V1]

Kinderen weten niet van detentie af

Een voorwaarde voor deelname aan WLEODK is dat de kinderen weten dat moeder op dat moment in detentie verblijft. Dit blijkt een reden voor sommige moeders te zijn om niet aan WLEODK deel te nemen. Zij willen dit niet aan hun kind(eren) vertellen of willen dit pas na hun detentie doen.

Het [vertellen aan het kind dat je in detentie zit] is een reden om niet mee te doen. Vrouwen vragen vaak: "Maar jullie kunnen toch wel ondersteunen?". Wij antwoorden dan: "Ja, maar het is dus wel voorwaarde dat je vertelt waar je bent.". Daarop antwoorden vrouwen vaak dat ze er nog over na zullen denken. [C1]

[Fragment verslag:] Ja [mijn kinderen vertellen waar ik echt ben, is een struikelblok], de oudste zit op school. Ze wordt vast gepest. Ik wil het ze later vertellen. [...] Ja [, dus daarom zou ik ook liever niet mee willen doen]. [...] Het maakt niet uit als ze [Humanitas] me helpen [bij het aan de kinderen vertellen over detentie]. Ik vind het belangrijk dat ik het zelf vertel, op een manier die ze begrijpen. Ik wil graag dat ze het gevoel hebben dat we alles met elkaar kunnen bespreken, dus ik moet het zelf vertellen. [N5]

Andere organisaties willen niet meewerken

Het lijkt ook voor te komen dat andere instanties aangeven dat moeders of gezinnen niet aan WLEODK deel kunnen nemen.

Lastig is het dat mensen als bijvoorbeeld jeugdzorg denken dat ze ons kunnen elimineren, omdat zij vinden dat ze ons niet nodig hebben. De regie ligt dan niet meer bij moeder. Ze gedragen zich soms alsof ze de eigenaar zijn van het hulpverlenerstraject. Ik moet soms toestemming vragen aan mensen waarvan ik vind dat ze geen toestemming hoeven te geven. [C1]

4.2.4 Instroom WLEODK: de praktijk

Verschillende medewerkers van WLEODK gaven knelpunten binnen de instroom van WLEODK aan, die niet zozeer met de gezinnen zelf samenhangen, maar meer met de vormgeving van het project, de inbedding van het project, en de manier waarop de moeders binnen de PI dienen te worden gevonden. In deze subparagraaf komen de zoektocht naar potentiële deelnemers, het belang dat vrijwilligers hechten aan directe betrokkenheid van moeder, vragen rondom de rolverdeling tussen vrijwilligers en coördinatoren en zorgen rondom de instroom aan de orde.

Moelijkheden om de moeders te traceren

Het is de verantwoordelijkheid van de coördinatoren om de moeders die met hun gezinnen aan WLEODK mee zouden kunnen doen te vinden. Anderen voelen zich niet verantwoordelijk voor de gezinnen en de gezinnen worden derhalve niet door anderen naar Gezin in Balans toe geleid. Waar bijvoorbeeld op papier een ouder-kindfunctionaris binnen iedere PI aanwezig zou moeten zijn, die het aanspreekpunt is voor vragen over ouderschap – en moeders met vragen dus ook naar Gezin in Balans door zou kunnen verwijzen – lijkt dit in de praktijk niet het geval te zijn (zie ook Bijlage D).

Op het moment dat iemand binnenkomt, dan maakt de afdeling bevolking een sheet van "ze heeft een tatoeage op de rechterarm, ze rookt, ze drinkt, ze is verslaafd, ze woont daar en daar en die persoon is contactpersoon en ze heeft twee kinderen onder de zestien". En dan gaat het blaadje gewoon in de map of in het systeem, maar die doen daar verder niets mee. Dat is niet hun verantwoordelijkheid. [FG]

Hoe moeilijk of gemakkelijk het is om de moeders te vinden, verschilt tussen de penitentiaire inrichtingen.

Ja, [het is de taak] van de binnencoördinatoren [om de potentiële deelnemers in beeld te krijgen], maar dat gaat niet overal hetzelfde, hè? Dat is per PI verschillend hoe de moeders aangeleverd worden. [FG]

Het geeft ook aan waarom [naam coördinator] en ik in Ter Peel gigantisch meer intakes hebben dan een Nieuwersluis, omdat wij rechtstreeks, direct in de computer kunnen zien dat er moeders zijn met kinderen, we gaan ze opzoeken en we vragen ze of ze iets met Gezin in Balans willen hebben. [FG]

Inbedding project

WLEODK is een onderdeel van het aanbod van Gezin in Balans, en in die zin één van de projecten die met moeders besproken kan worden. Dit betekent dat een nieuw project als WLEODK ook bij de coördinatoren “in het systeem” moest komen. Dit lijkt op dit moment een stuk beter te gaan dan voorheen.

O, als je hun verhaal hoort, dat de kinderen het bijvoorbeeld nog niet weten of dat ze niet goed weten hoe ze het moeten zeggen, of dat de kinderen niet goed weten hoe een PI eruit ziet ofzo, dat je daar nu veel sneller op reageert van “Zouden wij misschien iets voor jouw kind kunnen doen? Zouden we daar een boekje kunnen afgeven of zou iemand van ons daar naartoe mogen gaan?” [...] Het gaat erom dat je, op het moment dat je een intake hebt, dat het in ons systeem meer een gewoon aanbod is geworden en niet meer “O ja, we hebben óók nog dat bijzondere project WLEODK”. [FG]

Tegelijkertijd geven de coördinatoren aan dat WLEODK niet “apart” aangeboden wordt en dat zij dit ook niet wenselijk achten.

We moeten eigenlijk af van WLEODK als apart traject. Wij moeten gewoon ondersteuning bieden aan moeders en kinderen, tijdens en na detentie. [...] Ja, het is ook niet handig om te scheiden van elkaar, dat heeft alleen maar met geld te maken. Er is geld voor WLEODK, dus moet het een apart traject zijn. Want wij hebben al veel meer gezegd van “Waarom moet het allemaal het ene Moedermaatje heten, het andere Bezoekmaatje, het andere WLEODK, Moeder-de-gans. Het is gewoon het aanbod van Gezin in Balans, Humanitas. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ik heb het nooit over verschillende [...] [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Nee, ik ook niet, maar het moet wel. [FG]

De hoeveelheid losse onderdelen van het aanbod wordt als verwarrend gezien: voor de moeders, maar ook voor de medewerkers zelf.

Zelfs de vrijwilligers die halen alles door elkaar. Die noemen zelfs de moeder die ze bezoeken “Moedermaatje”. Ik denk “laat maar”. Ik ben er al lang vanaf gestapt. [FG]

Ook de afbakening van het project is onduidelijk en/of de grenzen van het project zouden in de ogen van de coördinatoren “opgerekt” kunnen worden. Valt ondersteuning nu alleen onder WLEODK als een Gezinsmaatje gedurende een half jaar wordt ingezet of zou iedere vorm van ondersteuning aan een kind als WLEODK kunnen worden gezien?

Ik vind ook echt dat wij een kind ondersteunen door een moeder te laten bellen met school. En dan vind ik ook echt dat je direct, door een school in te lichten, en te ondersteunen en duidelijk te maken aan het school maatschappelijk werk of de mentor of de leraar wat er aan de hand is thuis, dat je een kind – op het moment dat’ie komt met vragen – kunt begeleiden. Als een moeder dat doet, dan vind ik echt dat je een kind ondersteunt. Alleen, het valt niet binnen de ondersteuning die we beschreven hebben binnen het project WLEODK. [...] Ik vind echt dat als ik een boek opstuur naar een kind, zodat een moeder ’s avonds een boek voor kan lezen wat zij zelf heeft en wat een kind heeft over waar zij is en een leuk verhaal kan vertellen samen aan de telefoon, heb ik een kind ondersteund. Terwijl, het valt niet binnen WLEODK. Dus, cijfermatig en gevoelsmatig zit je heel ver uit elkaar. [...] Het doel moet zijn dat je de gezinnen thuis in welke vorm dan ook ondersteuning aan kan bieden. Al stuur je maar een kopietje met de bezoektijden. Heel klein, maar dat past dan niet in WLEODK, en wordt ook niet als zodanig gerapporteerd, maar ik vind dat acties die je onderneemt om het thuis beter te laten verlopen. [FG]

[Reactie op het laatste gedeelte van het vorige citaat:] Dus we moeten eigenlijk ons hele project WLEODK gaan noemen. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Nee, WLEODK is het deel wat je doet tijdens detentie, dus die je onderneemt naar het thuisfront. [FG]

Daarnaast lijkt de naamgeving van het project WLEODK een negatieve connotatie te hebben. De coördinatoren lijken het gebruik van deze naam te vermijden. Wellicht is dit omdat de naam - Wie Let Er Op De Kleintjes? – een vraag is die suggereert dat er niet (goed) op de kinderen zou worden gepast, maar er lijkt onder de coördinatoren ook een voorkeur naar het verwijzen naar het algemene Gezin in Balans-aanbod, in plaats van losse onderdelen van het aanbod, te bestaan.

[WLEODK] Wij gebruiken die term niet. Het is ook een verschrikkelijke term eigenlijk. [FG]

Ja, en die term zou ook anders moeten. [FG]

Aanwezigheid moeder

Enkele vrijwilligers geven aan dat zij het belangrijk vinden dat moeder reeds aan het begin van het traject kennismaakt met de vrijwilliger die in het gezin aan de slag gaat. Bovendien wordt aangegeven dat ook de verzorger van het kind aanwezig zou moeten zijn bij een dergelijke start.

Moeder was daar ook bij. Dus, dat vond ik vooral heel fijn. Omdat je toch een gezin binnenkomt en ook met kinderen in aanraking komt, die natuurlijk wel een moeder hebben die er niet voor hun kan zijn. Dus dat was wel heel prettig. [...] Voor mij persoonlijk was het heel erg fijn dat zij wist wie ik was. [V4]

Ik denk dat je vader en moeder tezamen moet hebben. Ik denk dat vader eigenlijk op bezoek moet komen bij moeder, en dan heb je samen een gesprek: met zijn drieën.

En dan wordt er samen een beslissing genomen van “hoe gaan we dit aanpakken?”. Ik denk dat je dan de meeste kans van slagen hebt. Want dan ben je binnen al bezig, dan kennen ze je, en dan ga je buiten verder. [...] Ja, ik denk dat je eerst een gesprek [met moeder] moet hebben, van “Hoe denk je dat het thuis gaat?” “Ja goed” “Vind je het goed als ik er de volgende keer bij zit, als oma op bezoek komt of als je man op bezoek komt? Want ik maak me eigenlijk zorgen. Het zou fijn zijn als het goed gaat, maar ik maak me eigenlijk zorgen”. En eigenlijk praat je ze dan al iets aan. Het is een heel moeilijk onderwerp, denk ik. [V1]

Als ik weer zo’n traject zou doen voor WLEODK: eerst met moeder. Moeder kan dat dan ook terugkoppelen aan haar kinderen: “ik heb een mevrouw gezien”. Ik probeer me ook wel zoveel mogelijk in zo’n moeder te verplaatsen: iemand komt in je huis. Je zit 24 uur per dag opgesloten; alles wordt voor je bepaald. (...) Dus het frustrereert hen voornamelijk. Wie komt er thuis? Hoe ziet die persoon eruit? Hoe gaat die met de kinderen om? [V3]

Rollen coördinator en vrijwilliger

Een aantal vrijwilligers hebben het idee dat zij beter eerder in het traject zouden kunnen worden betrokken dan op het moment het geval is. Dat de vrijwilliger in een later stadium wordt betrokken, na voorwerk door de coördinator, wordt door hen als drempelverhogend gezien.

Als zij [de coördinator] al een heel gesprek met die vader gehad heeft en hij heeft al al die moeilijke antwoorden moeten geven, en hij heeft al in de gaten “O, o, ze komen bij mij binnenkijken!”, en dan kom ik nog eens een keer... Volgens mij is dat net een drempel erbij. Je moet het ijzer smeden als het heet is, dus zodra je die man aan de telefoon hebt, moet je afspreken, moet je langskomen. En dan moet je onderzoeken: is dit zinvol, ja of nee? En misschien moet je dat gewoon zelf doen. Ik zou dat gesprek met die vader moeten voeren, dat eerste gesprek, en moeten besluiten: oké, hier gaan wij verder want hier is echt behoefte aan óf ik zeg na dat gesprek “joh, moet je luisteren, ik heb een hartstikke leuk gesprek gehad met die man, maar dit gaat hem niet worden”. Je kan het wel het graag willen, maar het moet ook reëel zijn. [...] En dat betekent dus dat het voorwerk belangrijker is, in het begin, als de uitvoering. En dat je dan na moet denken over “wie doet dat voorwerk, wie doet dat eerste gesprek met beide partijen?”. Ik denk dat dat een hele belangrijke opening is van het geheel. [V1]

Ik denk dat je sowieso, als de coördinator het idee heeft “ik wil een vrijwilligster koppelen aan dit gezin”, betrek ‘r al vanaf dag één erbij. Niet het traject van “dit is er al met moeder besproken, ze weet dat er iemand thuis komt, bel even”. Gewoon een koppeling laten plaatsvinden. Daar moet eigenlijk al een stapje vooraf gebeuren: moeder die zit met dit, eerst kennismaken met de moeder. [V3]

Zorgen rondom de instroom

Ten slotte wordt door verschillende medewerkers aangegeven dat de tegenvallende instroom “voelbaar” is binnen het project. Er wordt gesproken over verspilde tijd en geld, prestigedrang en een te ambitieus plan.

Maar inmiddels is wel van alles al opgestart bij Gezin in Balans. Ik denk ja, er is een vrijwilliger gezocht, er is al mailverkeer geweest, iemand heeft de spullen overgegeven van “joh, dat moet je allemaal meenemen”. Dus er is al een hoop werk

verzet en dan blijkt het niet door te gaan. Dan is het allemaal voor niks, en dat is zonde hoor. [...] Maar ik denk dat inderdaad het voorwerk minstens zo belangrijk is. Dat kost natuurlijk ook tijd en geld. En als je natuurlijk maar een beperkte hoeveelheid geld hebt, dan wil je het liefst zo snel mogelijk die hulp bieden, omdat je dan je geld goed besteed hebt. Maar ik denk dat het stukje daarvoor minstens zo belangrijk is. [...] En ik denk dat dat vaak gebeurd is, omdat ik nu van [de coördinator] nu dus ook hoor: “Ik ga eerst zelf héél goed onderzoeken of het wel zin heeft om het project op te starten, want we hebben al teveel geld over de balk gesmeten, wat dat betreft.” Geld en energie. [V1]

Minder prestigedrang binnen het project [is een verbeterpunt]. [...] Het nadeel van “neem de tijd” is dat iemand anders dan weer denkt aan de financiën. Juist de tijd nemen en vertellen en je gezicht laten zien is zo waardevol. [C1]

De planning is té optimistisch en vooruitstrevend gesteld (net als de 1e versie van het stappenplan veel te gedetailleerd en uitgebreid en niet haalbaar was en ondertussen is aangepast), het instroomjaar moet twee keer zo lang óf het beoogde resultaat moet naar beneden bijgesteld worden. [C5]

En we moeten presteren ook, want natuurlijk, daar staat een som geld tegenover. Dus: er moeten 300 kinderen ondersteund worden. En dat is dus niet gebeurd. Maar in die andere tijd zijn die moeders wel door andere dingen ondersteund. [FG]

4.3 De interventie

In deze paragraaf wordt de interventie WLEODK behandeld. Waar het in de vorige paragraaf vooral ging over de aanloop naar een te starten traject, gaat het in deze paragraaf over datgene wat er gebeurt als de betrokkenen met het traject zijn gestart. In de eerste subparagraaf (4.3.1) wordt ingegaan op datgene wat men met WLEODK beoogt te bereiken. In de tweede subparagraaf (4.3.2) wordt de methodiek van de interventie behandeld: de hulpmiddelen waarvan de vrijwilligers gebruik kunnen maken tijdens een WLEODK-traject. Ten slotte wordt in de derde subparagraaf (4.3.3) ingegaan op het verloop van de trajecten: Hoe zou het procesmatig moeten verlopen en wat zijn de knelpunten hierbij?

4.3.1 Inhoud interventie – algemeen

Verwachtingen gezinnen

Komt datgene wat men binnen WLEODK beoogt te bereiken en de manier waarop dat gebeurt overeen met datgene wat de gezinsleden verwachten van het project? Uit de interviews komt naar voren dat op zijn minst een gedeelte van de gezinsleden niet precies weet wat zij kunnen verwachten binnen het traject: sommigen weten niet welke rol de vrijwilliger zal spelen en sommigen weten niet goed hoe de begeleiding er inhoudelijk uit zal zien. Er wordt echter ook juist gesuggereerd dat er wel goed aan deelnemers lijkt te zijn uitgelegd hoe een WLEODK-traject eruit ziet, maar dat de wens de vader van de gedachte blijft. Wellicht weten de deelnemers verstandelijk wel hoe het zit, maar blijven ze in een aantal gevallen hopen op een andere invulling.

Ik denk dat dat [wat het project inhoudt] heel summier is uitgelegd en dat daar wel wat meer aandacht aan besteed kan worden. [...] [Je zou] duidelijk[er kunnen] uitleggen dat het maatje een soort coachende rol heeft en niet zelf dingen gaat doen in het gezin. En dat is ook een beetje mijn valkuil geweest, maar ik denk dat dat gewoon van te voren al duidelijk moet zijn. En daar moet de coördinator duidelijk in zijn. Als maatje moet je je dat ook gewoon goed realiseren. [V4]

Ik denk wel dat zij begrepen had wat het was, maar dat ze eigenlijk toch hopen dat er iemand komt die gaat zorgen dat haar dochter vrijkomt. Hoe irreëel het ook is, maar in feite is dat wat ze hopen; dat jij dat kunt verzorgen. Dat is onmogelijk. Dus je moet dan in de gesprekken, zeg maar, het vertrouwen winnen en zien hun verwachtingen te veranderen of hun verwachtingen reëel te maken. [...] Nee, ik verwacht wel dat zij daarin goed voorbereid zijn, dat zij wel verwachten dat ik in principe niets doe: hooguit eens een keer iets opzoeken voor ze of een tip geven. [...] Maar ik geloof niet dat zij verwacht dat ik dingen doe die zij ook zelf kan, nee. [V1]

Nee, en ze vertellen ook niet alles. Nee, ze vertellen ook echt niet alles. In die zin van, ze denken van “ze komen een beetje het gezin op orde brengen en letten op de kleintjes”. Dat wordt dan ook letterlijk opgevat: Wie let er op de kleintjes, mijn kleine kinderen? Een soort van babysitter. Dat is niet altijd zo het geval, maar ja, je trekt gewoon een hele beerput open. Dan denken ze van “Oh, daar komen ze toch niet achter”. Als je a zegt moet je ook b zeggen. Zoveel komt eruit. Ze weten het echt niet altijd, waar ze aan beginnen. En dan kunnen ze ook niet terug. Dan is het ook van “oké, loop ik daar echt tegenaan...”. Ze zijn zich er niet altijd bewust van. [...] Ze weten het denk ik wel, maar ik denk dat het nog niet concreet genoeg voor hun is. Dat denk ik. [...] En dat is ook altijd wel de vraag die ik aan ze stel als ik bij zo’n gezin langskom, van “wat verwachten jullie van mij?”. En dan kunnen ze het zelf ook niet zeggen: “Ja, dat weet ik niet”. Ze kunnen dat zelf ook nooit beantwoorden: “Dat weten we niet wat we kunnen verwachten”. “Ik heb weleens van mijn moeder gehoord, van er komt een mevrouw langs, ja”. [...] Ze [de gezinnen] hebben eigenlijk niet zoveel met het inhoudelijke van een traject. Omdat ze al niet weten wat ze kunnen verwachten, stappen ze er eigenlijk ook gewoon blindelings in en denken van “we zien het allemaal ook gewoon wel”. [V3]

Of het thuisfront verwacht dat vrijwilligers even problemen op komst lossen in plaats van het netwerk [, dat zou één van de redenen kunnen zijn als een vrijwilliger weinig of niets bereikt in een gezin]. [C1]

Contact tussen gezin en moeder

Eén van de zaken die binnen WLEODK beoogd wordt, is het faciliteren van de mogelijkheid voor moeders en kinderen om tijdens de detentie van moeder contact te houden. Met name door de coördinatoren wordt aangegeven dat dit een erg belangrijk onderdeel van WLEODK is.

Wanneer WLEODK niet aangeboden zou worden, is het niet mogelijk voor kinderen om met hun verzorgers of familieleden, op deze manier, in contact te komen met moeder. [C1]

Contact tussen de kinderen en hun gedetineerde ouder verloopt, zonder hulp, soms moeizaam. Soms is het er zelfs niet, omdat verzorgers dit verbergen voor hun kinderen. [C2]

Het allerbelangrijkste is dat er contact tussen de moeder en de kinderen mogelijk is. Vaak weten kinderen erg weinig over de situatie van de moeder, ze weten niet wat er gaat gebeuren: waar zit moeder, hoe lang blijft ze weg en wat gaat er met hun gebeuren? WLEODK heeft de mogelijkheid om hier door de binnencoördinator antwoorden op te krijgen en dit aan de kinderen en de verzorger door te geven. Ook zijn er contactmomenten mogelijk tussen de moeder en de kinderen. Bijna altijd wordt het voor de kinderen, als het duidelijk is hoe de stand van zaken is en als er een plan van aanpak is, rustiger in hun leven, zij weten waar zij aan toe zijn. De onzekerheid kan ze gek maken, maar dit geldt voor ieder mens. WLEODK kan deze onzekerheid wegnemen. [C7]

Het belang van het faciliteren van contact tussen moeders en kinderen wordt ondersteund door niet-deelnemende gedetineerde moeders. Zij geven onder andere aan dat zij liever een andere vorm van contact hadden gewild en dat zij ook meer contact met hun kinderen hadden gewild.

Het is lastig om de kinderen hier binnen te krijgen. Ik heb acht maanden geen contact met één van mijn dochters gehad, maar zij is hier laatst geweest. Er is een last van mijn schouders gevallen. De bezoekszaal vind ik heel dubbel; dat heb ik liever niet. Je ziet allebei aan een andere kant. Het is best heftig als mijn kinderen naar de gevangenis moeten om mij op te zoeken. [...] Na een paar maanden belde ik met de middelste; ik wist niet waar ik over moest praten. [N4]

[Fragment verslag:] Moeder en verzorger bij elkaar bij bezoeken. [...] Het zou fijn zijn als je samen kon zijn met je kind, en dat de verzorger dan op een afstandje erbij is. Zo kan de verzorger ook zien dat ik een goede moeder ben. [...] Wat ik zou willen is samen zijn met mijn dochter, met iemand erbij. Ik ben bang dat ik misschien iets fout doe. [N2]

[Fragment verslag:] Ja [Humanitas had kunnen helpen], ik had ze [de kinderen] wel meer willen zien. [N5]

Bewustwording van elkaars behoeften en zorgen

Binnen een WLEODK-traject werkt men samen aan elkaars knelpunten en doelen. Dit zorgt ervoor dat men zich bewust wordt van elkaars behoeften en zorgen, en dat het gezin weer meer een eenheid vormt.

Het bij elkaar brengen [is het nuttigste van WLEODK]. Bewust worden van elkaars behoeften en zorgen. [...] Alle partijen vullen voor elkaar in, en voeden elkaar in angst en schaamte. Een stukje communicatie en dichter bij elkaar brengen. [...] Moeder wil iets betekenen, maar het thuisfront denkt vaak: wij zitten nu in de ellende door haar en nu gaat ze ons nog een beetje vertellen wat wij moeten doen. Ja, daaaag. Laat haar nu maar zitten en aan zichzelf werken. Dan doen wij ook ons ding. Wie Let Er Op De Kleintjes kan juist helpen die twee werelden bij elkaar te brengen. [...] Het bij elkaar brengen van twee behoeften, twee hulpvragen [, dat is waar WLEODK het verschil kan maken]. [...] Door het kunnen delen van hun hulpvragen zie je dat gezinsleden zich minder opstellen als slachtoffer en worden geactiveerd om zelf verantwoordelijkheid te nemen met betrekking tot het oplossen van problemen. [C1]

Wat je kunt bereiken is toch dat het gezin meer als geheel benaderd wordt. [...] Ja, de saamhorigheid. [...] Dan zie je dat daar toch een stimulerend effect vanuit gaat, van je gesprek en van je bezig zijn met dat gezin. [...] Dat ze meer met elkaar in gesprek gaan, de dingen overleggen, meer een vaste aanpak zien te creëren. Vooral dat spiegelen dat wordt vaak niet gedaan, want wie kijkt er in je gezin? Als je er eerst vertrouwelijk gewoon eerst mag inkijken en je kunt dat mooi spiegelen, dan kan er heel wat gebeuren. [...] Ja, dat vind ik echt een voordeel [dat je alle partijen hoort]. [...] Dat je gewoon de eenheid meer tot stand kan brengen binnen een gezin. Hè, wat ik net al zei: de saamhorigheid komt daarbij ook beter tot zijn recht. [...] Je bent echt een beetje het cement tussen de stenen. [...] Nou, de bouwstenen die er zijn om, zeg maar, een gezin te laten draaien. Daar kun je het gewoon aan elkaar brengen. [V2]

Orde in de chaos

WLEODK schept orde in de chaos. Er wordt gedurende het traject rust en structuur binnen het gezin gebracht.

Ik denk dat het het meeste nut heeft dat je een beetje orde in de chaos probeert te scheppen. Dat je goed luistert naar waar de knelpunten liggen en dat je daar duidelijkheid in kan scheppen. Wat zijn knelpunten? Wat zouden we daaraan kunnen doen? En hoe zou je dat kunnen doen? [V4]

En een stukje veiligheid, rust en structuur weer binnen het gezin brengen. Gewoon chaos weghalen. [V3]

Dat is gewoon voor hun een rustpunt. Want ik ga dan bijvoorbeeld 's morgens van negen tot 11 uur/half twaalf en dan trekken ze er een ochtend voor uit en dat spreek je van tevoren af, en dat is echt een rustpunt. [...] Want het is vaak een janboel en door dat te kunnen uitspreken, en doordat je het spiegelt, en doordat je het dan verder in een tijd zet of hoe dan ook in een kader brengt, wordt het ineens allemaal beter te behappen. [V2]

Wellicht is de vrijwilliger in staat om orde in de chaos te scheppen doordat deze van “buitenaf” komt, en daardoor in staat is om met een objectieve blik, van een afstandje naar het gezin te kijken.

Ze zitten er gewoon zelf zo in elke dag. En iemand van buitenaf, die dan er met een frisse blik naar kijkt, die kan dat gewoon beter duidelijk maken. [V4]

Je haalt ze uit het bos waarin ze verdwaald zijn. En dan zien ze het weer, heel kort gezegd. [FG]

Concrete tips

Medewerkers van Gezin in Balans geven concrete tips, bijvoorbeeld ten aanzien van toeslagen en contacten met instanties. Uit de interviews komt naar voren dat deze tips nodig zijn en gewaardeerd worden.

Nou, het komt aan als je een gesprek hebt, als je tips hebt. Dat is heel belangrijk. [V2]

Gezinnen zijn vaak aan het overleven en hebben geen idee waar ze recht op hebben of hulp kunnen vragen. [C1]

[Fragment verslag:] Ze kunnen vragen beantwoorden. Ook die te maken hebben met het benaderen van instanties, hoe ik dingen moet formuleren. En tips hoe ik dingen aan moet pakken. [N2]

Detentie bespreekbaar maken

Binnen WLEODK wordt het onderwerp ‘detentie’ bespreekbaar gemaakt. Gedurende het traject wordt beoogd om meer openheid over de detentie van moeder en begrip voor de situatie waarin het gezin zich bevindt te scheppen.

Het onderwerp ‘detentie’ wordt uit de taboesfeer gelift. [C8]

Hoe zeggen mijn kinderen dat ik in detentie heb gezeten? Hoe reageer ik erop? Hoe kan ik mijn kinderen helpen? Wat ga je tegen vriendjes en vriendinnetjes zeggen? Wat zouden andere moeders hiervan denken? Uit het “niets” ben ik er weer. Hoe leg ik dat uit? [N4]

Het kunnen bespreken van detentie, lijkt met name belangrijk te zijn met het oog op de kinderen.

Hulp voor de kinderen haalt detentie uit de taboesfeer, zodat er openheid ontstaat en begrip voor de lastige situatie waarin het gezin zich bevindt. Hierdoor zijn de kinderen in staat om hun steentje bij te dragen. [C2]

Je ziet bijvoorbeeld dat wanneer kinderen op school kunnen vertellen wat er in de thuissituatie gebeurt er veel meer begrip is vanuit leerkrachten of schoolmaatschappelijk werk wanneer kinderen gedragsveranderingen laten zien. [C1]

Kinderen zijn met een maatje dus op bezoek gekomen bij moeder, en dan was dat maatje dan ook bij. En dat ze dan op de terugweg gewoon nog weer kunnen praten met de vrijwilliger over dat bezoek dat wordt altijd als heel positief ervaren. [FG]

Luisterend oor voor verzorgers

Er wordt door de coördinatoren ook op gewezen dat het luisterend oor dat medewerkers van WLEODK bieden vooral voor de verzorgers van belang zou zijn.

Voor de verzorgers hebben ook heel erg behoefte aan een luisterend oor. Zij zijn in het dagelijks leven al erg druk met zorgen voor anderen en delen soms dit als geheim met zich mee. Zij vinden het heel fijn om met iemand te spreken die ervaring heeft hierin. [C6]

Je leeft ook gewoon met een geheim, hè. Je loopt niet te koop met “Mijn dochter zit in de gevangenis en daarom heb ik de zorg voor die twee kinderen”. Dan heb je wel iemand, een uitlaatklep waar je even tegenaan kan praten zonder dat die met een vooroordeel binnen komt. [FG]

Nou, er komt eens een keer iemand bij jou thuis en daar kunnen ze hun verhaal aan kwijt: hoe het gegaan is met de arrestatie en wat er allemaal daarna is gebeurd, dat

ze tien keer bij instanties zijn geweest en niet worden geholpen, of dat ze dan toch niet durven te zeggen, problemen die daarna op school ontstaan omdat die kinderen niets durven zeggen. [FG]

4.3.2 Methodiek interventie – stappenplan en hulpmiddelen

Stappenplan

Het stappenplan dat binnen WLEODK gehanteerd wordt, lijkt houvast te geven. Tegelijkertijd wordt door verschillende personen benadrukt dat het stappenplan niet binnen ieder gezin op dezelfde manier kan worden doorlopen: Vrijwilligers dienen flexibel met het stappenplan om te gaan.

Ik vind het [stappenplan] handig om het te hebben, omdat je dan weet: zo zitten dingen in elkaar, zo kan het werken. Maar ik wil wel die vrijheid om te kunnen zeggen “Hier is geen behoefte aan, dus die haal ik er tussenuit.”. [...] In mijn geval denk ik dat deze oma het jammer vond dat ik weg ging. Het was klaar; de termijn was afgelopen, omdat er toch maar een bepaald aantal maanden – een half jaar geloof ik, ik weet het niet eens – loopt. [V1]

Nou, ik mis er niets in. Nee, het is juist heel uitvoerig. [V2]

Niet te veel hangen aan een stappenplan [is een verbeterpunt]. Uiteraard is de kop en de staart belangrijk. Is er iets waardoor jij niet naar stap drie kan omdat je bij stap twee een horde ervaart, probeer daar flexibel mee om te gaan. [C1]

Doelen

Over het algemeen lijken vrijwilligers positief tegenover het formuleren van doelen tijdens een WLEODK-traject te staan. Het formuleren van de doelen levert bijvoorbeeld alleen al gespreksstof op. Tegelijkertijd lijkt het niet eenvoudig te zijn om realistische doelen te formuleren, die gedurende het WLEODK-traject ook bereikt zouden kunnen worden. Blok 9 illustreert dat doelen inderdaad variëren in hun aard en haalbaarheid binnen de geboden ondersteuning(speriode) van(uit) WLEODK.

Die doelen zijn wel gemakkelijk te formuleren. Meer of het realistische doelen zijn... dat is niet altijd haalbaar. Omdat je niet... Niet altijd kan je een eenheid vormen: die z'n doelen zijn anders, die z'n doelen zijn weer anders, moeder heeft er weer een andere mening over en ik zit er dan eigenlijk tussenin. [V3]

Maar naderhand hoor ik dan terug dat ze het zo ontzettend fijn vonden om de doelen te verwoorden. [...] Het levert echt gespreksstof. [...] Want daar staan natuurlijk utopische dingen in, tenminste die spreken ze uit, die niet mogelijk zijn. Maar dat geeft helemaal niet, want dat is de gespreksstof. [V2]

Blok 9 Doelen van moeders en verzorgers binnen het ondersteuningstraject

- *Diepere gesprekken i.v.m. huiselijk geweld (moeder)*
- *Huis, uitkering (moeder)*
- *Graag een fiets (verzorgers)*
- *Weten wat voor hulp [naam kind] krijgt in het uurtje met de juf (moeder)*
- *Dat [naam kind] goed kan leren (verzorgers)*
- *Verbetering veiligheid, stabiliteit, discipline, geluk en gezondheid van mijn kinderen (moeder)*

- Uithuisplaatsing voorkomen (moeder)
- Klaar met taakstraf (verzorger)
- Gezondheid [van verzorger] is nu niet goed, wil ik graag goed (verzorger)
- Een eigen bedrijf beginnen in het buitenland (moeder)
- De tijd dat ik hier zit wil ik nuttig besteden, bijvoorbeeld scholing of cursus (moeder)
- Hoe leg ik uit dat haar vader gedetineerd is (verzorger)
- Dat hun ov opgeladen is (moeder)
- Dat ik voor mijn broertje kleren kan betalen (verzorger)
- Dat [naam kind] een goede band houdt met papa (verzorger)

Sociale netwerkstrategieën

De verschillende geïnterviewden zijn een stuk minder eenduidig over het inzetten van sociale netwerkstrategieën. Eigenlijk lijkt er een soort haat-liefde relatie met sociale netwerkstrategieën te bestaan. Enerzijds vinden verschillende geïnterviewden het idee achter de sociale netwerkstrategieën geweldig.

Daarnaast hebben enkele vrijwilligers deelgenomen aan een training sociale netwerkstrategieën van Sonestra en dat was geweldig. [V2]

Het systeem voorop kunnen zetten [is de belangrijkste tool voor vrijwilligers]. Dus dat wat er al is, het netwerk, ook in gaan zetten en gebruiken. [...] Mensen komen meer uit hun isolement en kunnen van hun netwerk gebruik maken. [C1]

Anderzijds wordt aangegeven dat het niet altijd lukt om het netwerk te mobiliseren, dat het niet altijd nodig is om deze netwerkstrategieën in te zetten en dat het voor de gezinnen zelf wellicht zelfs onwenselijk zal zijn.

Het niet kunnen mobiliseren van een sociaal netwerk in de korte tijd die er voor staat [is één van de redenen die te noemen zijn als een vrijwilliger weinig of niets bereikt in een gezin]. [C1]

Eh, ik ben natuurlijk niet in een gezin geweest waar de vader alleen overbleef met zijn kinderen, en dat'ie naar zijn werk moest, en dat die kinderen opgevangen moeten worden, want dan zou je meer het sociale netwerk er bij kunnen betrekken. Dan heb je natuurlijk wel iets te doen. [...] Bij deze oma was dat niet nodig om een sociaal netwerk in het leven te roepen, want zij deed het prima, zij had alle mogelijkheden tot haar beschikking. [...] We [hebben] ook die training in sociale netwerkstrategieën gehad. Ik denk niet dat ik dat ga toepassen zo groot, misschien wel in het klein. [V1]

En ik ben dus heel blij dat ik het gedaan heb [de training sociale netwerkstrategieën gevolgd], want ik heb dat altijd in mijn achterhoofd en ik kan te allen tijde dit gebruiken. Helaas is het in de praktijk niet voldoende uitvoerbaar, maar ik heb het wel. [...] Eh, ja, dus met het gezin uitzoeken hoe ze hulp kunnen krijgen van anderen: familie of vrienden of buurt. [...] Ja, dat is heel ambitieus. Want, nou ja, ik begin altijd eerst met de netwerkkaart bij de moeder zelf. [...] Ja, dan is dat netwerk zo armzalig. En er kwam gewoon echt niet meer uit. Er komt ook niemand op bezoek. [...] Nou, dan kun je daar helemaal niets mee. En ik heb daar ook... Dat is best wel jammer, daar hebben we ook mee geoefend, maar dat gaat niet. [...] Dan kan je dat

[netwerk] proberen [te activeren], maar dat geeft heel veel moeilijkheden en strubbelingen. [...] Dat voelen ze ook wel als vergaand, want ze willen het liefst toch zo veel mogelijk binnen hun eigen gezin oplossen en het samen doen. En als het niet gaat naar instanties. En eigenlijk zijn er ook mensen heel goed in staat om met een vriendin of tante te praten, dus daar kunnen ze ook al dingen op een rijtje krijgen. [...] Die hebben ze dan al. Dus eigenlijk een strategie, vind ik, die je bijna niet kunt uitvoeren. En het is ook heel indringend. [...] Sommigen zijn helemaal los van de familie. Ga dan maar eens met die netwerkstrategieën aan de slag. [...] [Als gezinnen eenmaal aan WLEODK deelnemen] dan zijn er geen moeilijkheden [meer]. Maar als ik dus met een gezin die familie erbij ga betrekken, of de burens of de vrienden, dan weet ik het niet. Ik heb dat nog niet gedaan en ik heb er ook echt mijn vraagtekens bij, of dat niet echt een brug te ver is. [V2]

Ik denk als je WLEODK ziet in een systeem om het netwerk in kaart te hebben gebracht – we moeten weten wie wat gaat doen, we moeten de problemen oplossen met een netwerk – dat het niet werkt, te complex is. [FG]

Eén van de coördinatoren legt deze paradox als volgt uit:

Het netwerk erbij betrekken is niet het minst nuttige van WLEODK, maar vaak wel moeilijk. En de maatjes gaan dan zelf van alles overnemen of opzetten. Het wordt dan moeilijker om het netwerk te activeren. Maar er is wel behoefte aan dat netwerk. [...] Netwerk activeren is een moeilijke vaardigheid. Soms kan het activeren statisch en onnatuurlijk overkomen. “Ik ga eens even een netwerk bij elkaar brengen en dan is het geregeld voor jullie.” Gezinnen reageren dan op hun beurt met lichte weerstand; “Huh, eventjes een netwerk? En hoe gaat dat netwerk nou mijn problemen oplossen? Ik heb alles en iedereen achter gelaten, dus wie wil mij nou nog helpen.” Dus het werkt beide kanten op. [C1]

Wordt de methodiek uitgevoerd als beoogd?

In het voorgaande verhaal is duidelijk geworden dat het stappenplan niet (altijd) gehanteerd zou (moeten) worden zoals het opgesteld is, dat de doelen die geformuleerd worden veelal niet realistisch zijn en dat de sociale netwerkstrategieën vaak niet (kunnen) worden ingezet. Op grond hiervan zou men zich af kunnen vragen in hoeverre de methodiek uitgevoerd wordt zoals deze oorspronkelijk bedoeld was. In overeenstemming met deze gedachte geeft één van de vrijwilligers aan dat er in de loop der tijd wel het één en ander van de pijlers van deze methodiek is afgebrokkeld. De methodiek zou bovendien voor vrijwilligers wel eens te moeilijk kunnen zijn om uit te kunnen voeren in de complexe praktijk.

Nou, beter maken... Wat mij betreft is er al een heleboel afgekalfd van wat we in de map hebben meegekregen, hè? Dus... omdat het in de praktijk niet uit te voeren was. En hoe het dan wel beter zou kunnen worden... Ja, want het is een heel ambitieus plan. Ja, hoe zouden we het dan beter kunnen krijgen? [...] Ik zei al dat het een ambitieus plan is. Hierop aansluitend wil ik nog kwijt dat ik denk dat vrijwilligers er tegen opzien om het stappenplan te hanteren. Werken met een sociogram, genogram, tijdlijn en netwerkkaart vraagt nogal wat qua inzet en knowhow en ervaring. Dit is voor veel vrijwilligers ingewikkeld. Je kunt bovendien niet inschatten wat je tegenkomt, zeker als je met het netwerk aan de slag gaat. De problemen zijn immers zeer divers. Dit vraagt een professionele aanpak. Ik denk dat vrijwilligers het werk met gedetineerden eenvoudiger willen houden, zoals gesprekken voeren. [V2]

Ook de coördinatoren geven aan dat de methodiek “losgelaten” wordt en er in de loop van de tijd steeds meer “maatwerk” werd geleverd. De methodiek leek bij de behoeftes van slechts een zeer beperkte doelgroep aan te sluiten.

[Methodiek] Dat gaat gewoon niet. Alleen voor zo'n project moet dat dus wel, anders heb je aan het eind van die drie jaar niets om te meten. Dat kan je namelijk niet meten. Als je allemaal van die kleine stukjes hebt, ja, ga dat eens meten...dat lukt dus niet. Dus je moet een vorm daarvoor kiezen. Nou, toen is er in het begin die vorm ervoor gekozen. [FG]

[Doervraag in reactie op het vorige citaat: Maar die blijkt niet aan te sluiten?:] Nee [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Maar die laten we al los. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, oké, omdat je door ervaring wijs bent geworden ondertussen. [...] Nou, we hebben het denk ik nu wel zover omgebouwd dat'ie wel beter aan gaat sluiten bij... [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Maar dan gaat het wel om op maat, niet om het gewone. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Dus niet op papier, zoals het plan beschreven is, met de doelstelling en de voorwaarden en... [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Dat sluit maar voor een hele kleine groep aan. Hij moet veel breder. [FG]

De voorkeur van deze coördinatoren gaat er bovendien naar uit om in de toekomst de methodiek nog meer los te laten dan op dit moment al het geval is. De methodiek wordt gezien als bijzaak; het gaat hen erom dat een vrijwilliger vriendschappelijk contact onderhoudt met de gezinsleden.

[Wat zou je concreet willen veranderen aan WLEODK?] Ik zou de methodiek loslaten en veel meer gaan naar de basishouding en waarden en normen van Humanitas in zijn geheel. Dus gewoon het maatje inzetten en dan maatwerk, zeg maar; op maat en met een maatje. En dat is het eigenlijk. En dan zou ik de methodiek gewoon loslaten. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, want dat is bijzaak. [FG]

Dat je weer teruggaat naar de echte essentie en dat is gewoon “het maatje zijn”, dat je een maatje hebt. [FG]

Dan heb je de tools, je hebt al die dingen in huis, voor eventueel extra, maar het laagdrempeligste is: je legt contact, je vraagt of er vragen zijn. Dus dat moet het uiteindelijke doel zijn. [FG]

Op deze manier zouden er een grotere diversiteit aan hulpvragen beantwoord kunnen worden gedurende de ondersteuningstrajecten dan binnen de huidige methodiek het geval is.

Wij hebben een WLEODK-matrix gemaakt, zal ik maar zeggen, of methode, en die is erg rigide, waardoor een aantal vragen die er gesteld zijn er niet onder kunnen vallen en wij eigenlijk op zoek zijn... zouden willen dat veel meer vragen die er dan zijn – die er dan niet in passen – toch onder een WLEODK zouden kunnen vallen. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Zoals acties die je onderneemt in een school bellen, een boek sturen of... Dat hoort er ook allemaal bij, alleen dat valt nu niet specifiek onder... [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] ...in die methodiek van WLEODK. Al die vragen niet. [FG]

4.3.3 Verloop interventie

Samen werken aan het vervullen van belangen, behoeften en wensen van kinderen

Binnen WLEODK wordt er gewerkt aan het vervullen van belangen, behoeften en wensen van de kinderen en daarmee de belangen, behoeften en wensen van het gehele gezin. Dit is in overeenstemming met wat niet-deelnemende moeders zeggen over hun wensen: zij willen het beste voor hun kind, grijpen de hulp aan die hiervoor nodig is, en willen dit aan de buitenwereld laten zien.

Ik grijp nu alle ondersteuning aan, omdat ik het beste voor mijn kind voor heb. Je moet een toekomstbeeld hebben. Je huisvesting, school, voeding/drinken; alles moet geregeld zijn voor de kinderen. [N4]

Anderen laten zien dat ik opkom voor mijn kind [zou het doel zijn om mee te doen aan WLEODK]. Ik kan niets hierbinnen. En ik wil wel een goede moeder zijn [N2]

Als de verschillende gezinsleden inderdaad aan dezelfde hulpvragen werken, heeft dit een positief effect: het zou de band tussen alle partijen versterken en de zelfredzaamheid bevorderen. Als het niet lukt om gezamenlijke hulpvragen te formuleren, zou het echter ook tot gevolg kunnen hebben dat een vrijwilliger weinig of niets bereikt in een gezin.

De samenwerking aan oplossingen versterkt de band tussen alle partijen. De gevonden oplossingen bevorderen de zelfredzaamheid en het geloof in eigen kracht. [C8]

Of de hulpvragen van moeder worden behandeld, maar dit is dan niet goed afgestemd op het thuisfront en komt er weerstand [dat zou één van de redenen kunnen zijn als een vrijwilliger weinig of niets bereikt in een gezin]. [C1]

Een zo compleet mogelijk beeld

Binnen WLEODK wordt met verschillende “partijen” gewerkt. Op deze manier wordt een zo’n compleet mogelijk beeld van de situatie van een gezin gevormd. Dit blijkt niet altijd even gemakkelijk te zijn: Soms is er bijvoorbeeld geen toegang tot informatie die wel essentieel lijkt te zijn of is het moeilijk om alle partijen fysiek bij elkaar te brengen. Ook kan de positie tussen alle partijen zowel wenselijk als onwenselijk zijn: De vrijwilliger kan bemiddelen tussen allerlei partijen, maar kan ook tussen de partijen in komen te staan.

[Fragment verslag:] Hoe kan Humanitas helpen? Dat ik meer contact krijg en dat er bemiddeld wordt tussen alle personen. [V2]

Ja, wat is het lastige? Ik denk dat het voor mij makkelijker geweest zou zijn als ik ook moeder begeleid had en vanuit moeder de verhalen gehoord had. En af en toe wat meer informatie vanuit advocaten had. Ik snap ook wel dat dat misschien helemaal niet kan of mag, maar dat zou mij wel geholpen hebben om dingen beter in perspectief te brengen. Nu weet je vaak dingen niet. Dan ga je raden of met je gezonde verstand... En dan kom je ook wel een end, maar ja, soms weet je helemaal niet hoe dingen lopen bij rechtszaken of bij verhoren of weet ik wat. [...] Stel je voor, ik zou een vader met een gezin gaan begeleiden, dan zou ik het echt heel belangrijk vinden dat ik het contact met die moeder heb. [V1]

En als moeder dan zegt van "Hey, ik wil niet meer dat dit maatje bij mij thuis komt, dan houdt het op. Dus het is ook heel erg voorzichtig zijn: wat zeg je tegen moeder, wat zeg je tegen de kinderen en wat doe je daar zelf als vrijwilligster aan, om daar gewoon in te bemiddelen. Want anders kan het zo gigantisch, ja, uit de hand lopen, dat alles wat je gewoon opgezet hebt met die kinderen en wat gewoon loopt en goed is, dat kan eigenlijk gewoon zo over zijn. [V3]

Moeilijk vind ik het bij elkaar brengen van mensen in korte tijd, fysiek gezien. [C1]

Kleine stapjes

Gedurende de interventie lijkt het belangrijk te zijn om kleine stapjes te nemen. Dit is nodig om te voorkomen dat de toekomst een zwart gat blijft. Door eerst aan kleinere tussendoelen te werken, wordt er toch aan de grote doelen en daarmee de toekomst gewerkt; de toekomst wordt daarmee zichtbaar. Succeservaringen bij deze tussenstapjes zouden bovendien ook van meerwaarde kunnen zijn voor de vrijwilligers zelf.

Er wordt vooral naar het verleden gekeken. In de toekomst ligt een blind stuk. Het zou fijn zijn dat er wat tussen zit. [...] Humanitas kan helpen om je kleine stapjes te laten maken; iemand die je aan de hand neemt. [N4]

En dan vervolgens de doelen voor ogen houden, een beetje vooruit stippelen als ze het eigenlijk moeilijk zien zitten, om het in een tijdlijn te plaatsen. [...] Ja, naar de toekomst kijken en dan op een manier waarop het niet allemaal als een zwart gat gezien wordt, hè? [V2]

Kleine stapjes nemen en gewoon al blij zijn als ze zich aan de afspraak houden elke week. [V4]

Kleine stapjes en laagdrempeligheid worden door de coördinatoren extra belangrijk gevonden als het gaat om moeders met een lagere intelligentie. Door de kleine stapjes zou het traject wellicht langer duren, maar zo zou de doelgroep wel vergroot kunnen worden.

Nee [WLEODK is niet geschikt voor een grotere doelgroep dan sociaal ontwikkelde moeders], dan moet je het onwijs laagdrempelig houden. En dan eigenlijk gewoon puur met "Ik kom bij jou op de koffie en dan gaan we eens praten over wat er allemaal aan de hand is". [FG]

Ja, maar vandaar ook allemaal hele kleine stapjes, want ik bedoel ook juist bij die laag verstandelijk beperkten werkt netwerk wel, maar alleen het traject duurt langer en de stapjes worden kleiner. Dus, ik bedoel, ieder stapje is wel weer naar het doel toe; alleen het is wel een heel lang traject voordat je resultaat kan behalen. [FG]

Andere ondersteuningsvragen

Gedurende de ondersteuning is het belangrijk om aan de ondersteuningsvragen van het betreffende gezin te blijven werken. Deze ondersteuningsvragen hoeven niet overeen te komen met datgene wat de medewerker in het gezin ziet.

Dus als ik denk “jullie hebben geen zak te vreten”, maar jullie vraag is om een nieuw huis te krijgen of whatever, dan kan ik zeggen van “ik heb liever dat de kinderen eten hebben”. Maar dat maakt niet zoveel uit, wat ik er van vind. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Je kan er wel wat naar toespelen, naar die vragen. Dat zij die vraag dan uiteindelijk stelt. Maar als zij hem dan niet stelt, dan houdt het gewoon op. [FG]

Maar goed, als zij daar maar twee dingen uitpakken van de tien die jij nodig zou kunnen vinden, dan heb je al een goede score. En dan is het jammer van die andere acht, maar die komen misschien op een ander moment. [FG]

Valkuilen

Er werden tijdens de interviews enkele valkuilen genoemd waarin vrijwilligers vaak dreigen te stappen. Een eerste valkuil is om zelf de problemen op te (willen) lossen voor de gezinnen in plaats van hen te coachen om het als gezin op te lossen. Er wordt gesuggereerd dat dit gevaar wellicht vooral bij beginnende vrijwilligers aanwezig is, maar ook aangegeven dat deze neiging per persoon verschillend zou kunnen zijn.

Vaak wil je zelf snel helpen, maar dat is niet de bedoeling van dit project. [C1]

Ik ben heel erg op het maken van afspraken. Je moet heel veel vanuit hun laten komen. In het werk waar ik in zit, motiveer je jongeren altijd met een bepaald doel, maar hier is het: je moet het meer laten zien gebeuren. En ik heb zo iets van “Nee, als ik dingen kan voorkomen, dan voorkom ik dat ook”. [...] Nou, op je handen zitten dat kan ik sowieso niet. Daar ben ik te koppig voor. Ik heb zo iets van “ik doe het toch lekker”. [...] Ik heb het echt geprobeerd, maar ik kan het niet. Ik kan het gewoon echt niet. [V3]

Duidelijk uitleggen dat het maatje een soort coachende rol heeft en niet zelf dingen gaat doen in het gezin. En dat is ook een beetje mijn valkuil geweest, maar ik denk dat dat gewoon van te voren al duidelijk moet zijn. [...] Als maatje moet je je dat ook gewoon goed realiseren. [...] Ik denk ook wel dat het eraan ligt dat het voor mij de eerste keer was, dus dat je ook zelf nog zoekende bent in hoe je het gaat doen en hoe je het gaat aanpakken. Maar ja, daar zou voor mij nog een verbeterpunt liggen. [V4]

Een andere valkuil waarin vrijwilligers dreigen te stappen is over grenzen heen gaan. Hiermee kunnen persoonlijke grenzen bedoeld worden of grenzen die min of meer door het project WLEODK worden bepaald: Wat mag en kan ik als vrijwilliger wel of niet in het kader van WLEODK doen? Er wordt aangegeven dat deze laatste grenzen wellicht ook niet erg duidelijk zijn voor vrijwilligers.

Nou, ik heb het voor mijzelf duidelijk gemaakt, in de loop der jaren, wat wel en niet kan. Natuurlijk doe je soms ietsjes meer, omdat je toch gewoon oprecht je goeie bedoelingen hebt. Het zou ontzettend aan mij knagen als iets niet geslaagd is en ik stap zo uit een gezin van "ja, maar ik heb niet alles kunnen doen wat ik had kunnen doen", in die zin van misschien had ik dat ook nog anders kunnen aanpakken. [V3]

Nee, er worden niet zo duidelijk grenzen aangegeven. [...] Ja [het is een persoonlijke keuze wat je nog wel of niet doet], en dat kan dan altijd in overleg. Met de coördinator kun je overleggen hoe ver dat je gaat. [...] Maar, ik moet wel weten wat mijn grenzen zijn, ik moet weten wat de grenzen zijn van het gezin, in hoeverre dat ze open staan. Dus in dat opzicht moet ik het deels aanvoelen of moet ik voor mezelf de conclusie gaan trekken van tot zover en niet verder, want het zijn toch vaak hele complexe gezinnen. [V2]

Deze valkuil is wellicht relatief groot vanwege de aanwezigheid van kinderen binnen WLEODK.

Wat het lastige ervan is, vind ik, omdat je met kinderen vaak te maken hebt: het raakt je heel hard, veel harder dan met volwassenen over het algemeen, dus de kans dat jij over jouw grenzen heen gaat of heel erg gaat helpen om die kinderen boven Jan te krijgen, die kans is natuurlijk veel groter dan bij een volwassene, als je een volwassene ondersteunt. Ik denk dat die grenzeloosheid bij kinderen veel meer op de loer ligt, zeg maar. [FG]

Als vrijwilligers in deze valkuil stappen, zou dit gevolgen kunnen hebben voor de zelfredzaamheid van het gezin en hun toekomstperspectief op de langere termijn.

De vrijwilligers die zich compleet verliezen dat zijn vaak ook niet de trajecten waar je veel verandering ziet, niet op de manier zoals wij het zouden willen zien. Je ziet wel heel veel verandering, maar dan zie je heel veel overname ook, en niet het de moeder in de kracht zetten of het gezin juist in hun kracht zetten. Dan houd je ook weer zo'n vrijwilliger voor: "Wat nou als jij weg bent? Wie gaat dit dan doen?" [FG]

De uitvoering van een traject staat onder (tijds)druk

Niet alleen ten aanzien van de instroom (zie paragraaf 4.2.4), maar ook in de uitvoer van de trajecten, wordt er door medewerkers druk/verantwoordelijkheid ervaren ten aanzien van het welslagen van het project. Enkele vrijwilligers geven aan dat zij de verantwoordelijkheid voelen om een ambitieus plan goed af te ronden en dat de tijd die zij daarvoor krijgen wellicht wat aan de korte kant is.

Ik probeer een beetje steun te krijgen in mijn opvattingen, want het moet goed lopen. Het is ook een bepaalde verantwoordelijkheid. Het is niet zomaar vrijblijvend. En dat is met zo'n ambitieus plan. Dan voel je ook een grote verantwoordelijkheid, hè. [V2]

Ja, een traject van een half jaar is eigenlijk te kort. Je moet het eigenlijk zo zien: drie maanden heb je de tijd om kennis te maken binnen het gezin, dan krijg je pas echt alles goed op orde. Dan heb je nog drie maanden de tijd: dan heb je eigenlijk anderhalve maand de tijd om alles op orde te zetten en het af te ronden en dan anderhalve maand de tijd om het te gaan afbouwen. [V3]

4.4 Afronding van WLEODK-trajecten

In deze paragraaf wordt de afronding van WLEODK-trajecten besproken. De trajecten worden na een half jaar afgerond, met een evalueatie en het liefst op feestelijke wijze.

De trajecten die ik heb gedaan en echt tot het einde toe zijn afgerond, is altijd een eindgesprek tussen het maatje en het gezin en de coördinator dan. Dan bespreek je alles: alle ondersteuningsdoelen, alle knelpunten, je kijkt of alles naar tevredenheid loopt. En dan sluit je dat af en dat doen een maatje dan ook met het gezin op een wat feestelijke manier; voor zover mogelijk, maar iets speciaals. [FG]

4.4.1 Hulpvragen beantwoord?

Tijdens de focus group werd aangegeven dat de hulpvragen na een afgerond traject over het algemeen beantwoord zijn. Het blijkt ook voor te komen dat de hulpvragen al voordat het half jaar is verstreken, beantwoord waren. Een traject kan dan voortijdig beëindigd worden.

Wat we bijvoorbeeld ook bij zo'n traject hadden, is dat – bij [naam] bijvoorbeeld – er heel veel praktische vragen zijn vanuit het gezin, en op het moment dat die opgelost zijn, dat moeder en de verzorgers zoiets hebben van “Ja, al die welwillende bemoeienissen en interesse die laat maar lekker zitten. De voogdij is geregeld, de financiën zijn geregeld, we hebben een voedselpakket; mijn vraag is niet “het netwerk inbrengen om de zaken te regelen”. De dingen zijn opgelost, ik vind het wel goed. Kijk, en dan kun je zeggen: is dit een geslaagd WLEODK-traject? Nou, als je naar de methodiek kijkt misschien niet, maar als je kijkt naar de hulpvraag van het gezin wel. Dus ik denk dat het niet per se negatief hoeft te zijn om een traject negatief af te sluiten. [FG]

Als zij er klaar mee zijn, dan moet je daar ook tevreden mee zijn. [FG]

Dat de hulpvragen binnen het WLEODK-traject zijn beantwoord, betekent niet dat er geen moeilijkheden binnen het gezin meer worden gesignaleerd. Dit is voor de verschillende medewerkers best wel eens lastig.

Ik denk [...] dat je in dit soort situaties gewoon heel erg alert moet zijn op dat het uitgangspunt steeds is: vragen die hun stellen. Wij zijn nog lang niet klaar. Als je als hulpverlener in zo'n gezin komt – zou komen, hè, dus in een hulpverleningsstatus – nou, dan zitten ze nog jaren in een Moedermaatjestraject of jaren in WLEODK. [FG]

Ja maar, dan kom je weer op dezelfde vraag; het komt iedere keer naar voren. Wat vind jij wat er had moeten. Ja, ik vind dat er veel meer binnen zo'n gezin... Maar je kunt gewoon die vraag niet beantwoorden. Dat gaat niet: als zij dat niet in willen

zien, kun je daar ook niet mee aan de slag gaan. En wat je dan ziet: dan zie je ze over een paar jaar wel weer terug. [FG]

Ja, omschrijf het negatieve gevoel als je er heel erg van baalt: je had zoveel meer kunnen doen, maar het is niet gelukt om dat naar boven te krijgen. Ja goed, dat is een beetje inherent aan wat we doen. [FG]

Wellicht nog vervelender is het als de vragen van de gezinsleden niet beantwoord zijn.

Ik denk ook wel dat als je de verwachting van moeder ofzo, of van kinderen zeg maar, niet waar kunt maken – omdat je het niet goed hebt uitgelegd of om het niveau van de deelnemer of om de complexiteit van... of de bemoeienis van ome die of tante die – dat voelt wel onbehaaglijk. [FG]

Juist om de reden dat je eindeloos binnen een gezin aanwezig zou kunnen blijven, geven de coördinatoren aan dat het goed is om een einddatum – na een half jaar – aan het traject te verbinden.

Nou, voor sommigen heb je heel veel begeleiding nodig. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Zes jaar. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] En bij sommigen ben je met twee vragen klaar. Dus ik denk dat het realistisch is om te zeggen dat je er een tijd aan verbindt. Dat je zegt: “Nou, maximaal is het dit”. Want ik weet ook dat er gezinnen zijn die eigenlijk met hun hulpvragen al na een paar maanden klaar zijn, maar omdat ze de ondersteuning en het maatje prettig vinden om hetgene – hè, dat het niet meer zo gaat om die hele specifieke vragen, maar gewoon om het gevoel dat er iemand is waarmee je alles kunt delen – dus dan is de vraag... Je moet altijd alert zijn op: Is dit nog een Humanitas-traject of is dit gewoon het netwerk geworden? Want dat kan ook, hè, dat een vrijwilliger een soort van onderdeel van het netwerk wordt en ja, daar niet meer uit weg gaat of hoeft te gaan. Alleen dat dat niet meer in een traject valt. Dus je bent niet meer bezig met die hulpvragen of die ondersteuning. Dat is iets wat nog wel eens gebeurt. Afscheid nemen is best wel moeilijk na een lange tijd, als je veel met elkaar gedeeld hebt. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, en er is natuurlijk wel nagedacht over de tijd. En als je er nooit een begin- en een eindpunt aan hebt zitten, kun je eeuwig blijven tuttelen, dat je dus iedere keer weer wat ziet. Ik denk daarom ook dat we toen in de tijd gezegd hebben: een half jaar. Kijk, als iemand vijftien jaar in detentie moet zitten of acht jaar, ja, je kan acht jaar die kinderen blijven ondersteunen, maar dat helpt niet. Ze zullen toch... Uiteindelijk zullen ze toch met het feit moeten leven dat moeder acht jaar weg is en moeten ze gewoon verdergaan. Dat is het stukje wat je doet en dat is de vraag waar je antwoord op probeert te zoeken in het half jaar. [FG]

4.4.2 Na WLEODK

Door de kleine stapjes die binnen de trajecten genomen worden en de gezinsleden op eigen kracht problemen te laten oplossen, zouden zij na afronding van een WLEODK-traject in staat moeten zijn om zelfstandig verder te gaan.

En daarna kunnen zij heus zelf wel die grote problemen oplossen van geld of weet ik veel wat. Dat doen wij niet, maar die kunnen zij dan weer verder oplossen omdat ze een stukje weerbaarheid hebben gekregen om toch verder te gaan. [FG]

In een aantal gevallen wordt de ondersteuning vanuit Gezin in Balans niet gestopt en worden moeders – na thuiskomst – verder ondersteund met een Moedermaatje. Sommige niet-geheel-afgeronde WLEODK-trajecten (dat wil zeggen: trajecten die korter dan een half jaar duurden), die beëindigd werden doordat moeder eerder dan verwacht weer thuis was, werden “omgezet” in een Moedermaatje-traject.

Maar wat je heel veel - bij trajecten die ik met [een student van de Universiteit Utrecht] heb doorgenomen - ziet, is gewoon toch vroegtijdig vrijkomen van de moeder, waardoor het gewoon een Moedermaatje-traject wordt. En daarom zeg ik ook: “Ja, wat maakt het kip en het ei, het is gewoon ondersteuning”. En of het dan een WLEODK niet-geslaagd traject is, omdat de moeder vrij komt; dan denk ik “Ja, dat klinkt heel tegenstrijdig voor mij”. [FG]

Als je een Gezinsmaatjestraject hebt, heb je vaak nog wel contact daarna. Dus dan kan je het nog wel een beetje navolgen. Als een maatjestraject wordt gestart bijvoorbeeld. [FG]

4.4.3 Negatieve redenen voor afronding

Hoewel het grootste deel van de trajecten positief lijkt te worden afgerond, zijn er ook negatieve redenen voor afronding te noemen. De belangrijkste redenen lijken hierbij de veiligheid van de vrijwilliger en conflicten waarin de vrijwilliger belandt te zijn.

Dat de vrijwilliger zich niet meer veilig voelt, dat vind ik... Dat is in twee trajecten wel, dat er dingen gebeurd zijn waardoor de vrijwilliger zegt: “Dit gaat mij te ver” of “ik kom in kringen of mensen gaan zich ermee bemoeien die ik niet prettig vind of waar ik me niet prettig bij voel”. [...] Ja, en er was ook nog een ander traject waarvan dan de achterblijvende partij dan bijvoorbeeld ook heel erg boos is op moeder. Dat kan ook, hè, dus dat je zoveel frictie krijgt en zoveel wrijving dat je tussen een conflict in komt te staan, waarvan je denkt: “Tsja, dit gaat gewoon niet”. Of een vrijwilliger komt in een conflict met jeugdzorg, dat soort dingen. Doordat je toch die belangen behartigt van zo’n gezin, kom je natuurlijk ook wel weerstand tegen. Dat is wel een nare manier, denk ik, om een traject af te sluiten. [...] Het is ook wel een paar keer voorgekomen dat je wel begint en dat toch blijkt dat het thuisfront afhaakt. [FG]

Maar het positieve daarvan is om het wel mee te nemen, van “oké, wat kunnen we hier uithalen waar we de volgende keer misschien eerder een grens moeten trekken of eerder onze conclusies moeten trekken”, uit veiligheid ook voor je vrijwilliger. [FG]

Een negatieve reden voor afronding kan ook samenhangen met de complexiteit van de problematiek binnen het achterblijvende gezin. Er kunnen zaken geconstateerd worden die niet onbesproken kunnen blijven. De vrijwilliger komt daardoor in een hulpverleningsrol terecht, die niet altijd door het gezin geaccepteerd wordt. Andere instanties dienen op zo’n moment ingeschakeld te worden.

Maar goed, doordat diegene in het gezin is gekomen en gezien heeft dat het er bijvoorbeeld veel slechter aan toe gaat dan geschetst wordt bij moeder of... Dan kom je natuurlijk ook weer in zo'n situatie waarin... Gaan we de waarheid vertellen? Moeten we andere instanties inschakelen? Is het gevaarlijk misschien voor kinderen, waar ze verblijven? Dan kom je toch in zo'n gebied waarvan je natuurlijk van tevoren zegt: daar probeer je weg te blijven. Je probeert niet degene te zijn die daar thuis komt en daar zegt: "Ja, maar dit kán gewoon eigenlijk niet". Dat willen wij liever niet zijn, maar dat is wel je plicht uiteindelijk als je het ziet, als je het opmerkt. Je hebt wel een signaalfunctie, als vrijwilliger ook. En dan wordt het lastig. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, dan moet je iets doen. [FG]

4.5 Medewerkers

In deze paragraaf wordt ingegaan op de medewerkers van WLEODK. Hiermee worden zowel de professionals als de vrijwilligers bedoeld. In de eerste subparagraaf (4.5.1) wordt ingegaan op het contact tussen medewerkers van WLEODK en de verschillende gezinsleden: wat is belangrijk hierbij, welke kenmerken dient een medewerker van WLEODK te bezitten? In de tweede subparagraaf (4.5.2) wordt de training en begeleiding van vrijwilligers besproken. In de laatste subparagraaf (4.5.3) zijn enkele kanttekeningen, die tijdens de interviews naar voren kwamen, genoteerd.

4.5.1 Contact tussen medewerkers en gezinsleden

Een zeer positief beeld

Allereerst dient opgemerkt te worden dat het beeld dat tijdens de interviews door de betrokkenen geschetst wordt ten aanzien van het contact tussen medewerkers van WLEODK en de verschillende gezinnen zeer positief is. Dit wordt door de medewerkers zelf zo gevoeld, waarbij de goede naam die Gezin in Balans reeds heeft opgebouwd een belangrijke rol lijkt te spelen: Het vertrouwen wordt sneller gewonnen als men bekend is met (medewerkers van) Gezin in Balans.

Als vrijwilligers voor het eerst komen, hebben ze vaak nog geen twee woorden gezegd en het hele verhaal komt al op tafel. [...] Ik denk dat ze hun vertrouwen makkelijker geven doordat ze vertrouwen hebben in Gezin in Balans. [C1]

Als je het aan moeders zelf vraagt: "Waarom zou je niet meedoen met WLEODK?" dan heeft dat vaak met vertrouwen te maken. Je moet iemand kennen om iemand in je gezin toe te laten. Als zij weten hoe jij handelt en hoe wij denken, en daar vertrouwen in hebben, dan zie je dat ze alsnog wel eens komen van "Ja, nou, het mag toch wel" of "Ik vind het toch wel prettig". Dus ik denk zeker dat de bekendheid met het project en mensen van Humanitas, dat dat helpt om verder te gaan. [FG]

Maar ook de niet-deelnemende moeders zijn zeer positief over Humanitas in het algemeen en de medewerkers die zij kennen.

[Fragment verslag:] Ik heb niet wekelijks contact met ze, maar ze zijn erg betrokken. De klik met [naam coördinator] is goed. Ze laten zien dat ze er zijn voor jou en je kinderen. Ze geven aan: "Daarbuiten (alle hulpverleners) daar gaan wij wel mee praten". Ze houden je rustig en laten merken dat ze je wel snappen. Ze geven tips en

concrete handvaten. Ze zien je als moeder, niet snel als gedetineerde. Het gaat niet om je delict. Het gaat over jou en je kinderen; ook de toekomst. [N4]

[Fragment verslag:] Mevrouw is positief over de medewerkers van Humanitas. [Naam coördinator] is heel spontaan en direct; daar had ze meteen een klik mee. Haar dochter heeft [de coördinator] ook telefonisch gesproken en vindt [de coördinator] ook een hele spontane vrouw. Dat haar dochter [de coördinator] heeft gesproken is ietwat strijdig met het feit dat ze eerder aangaf dat ze liever niet heeft dat men met haar kinderen praat. [De coördinator] lijkt een uitzondering te zijn doordat moeder haar al enigszins kende en heeft "goedgekeurd". [N1]

[Fragment verslag:] Anderen kun je niet vertrouwen. [Naam coördinator] is wel te vertrouwen. Zij heeft haar namelijk met veel dingen geholpen. "Als ik haar naam hoor, word ik blij". Als ze met [de coördinator] praat, dan voelt ze dat [de coördinator] naar haar luistert. Ze doet haar best voor haar. Ze heeft ook het gevoel dat [de coördinator] haar kan helpen met de situatie thuis. [N3]

[Fragment verslag:] Goed gevoel [bij de coördinator van Humanitas]. Ze kan me tenminste helpen! [N2]

[Fragment verslag :] Ik voel een klik, ik vertrouw haar [coördinator van Humanitas] wel. Ze is spontaan en aardig. [...] Ja [ik heb het idee dat ze mij kan helpen], ze schrijft dingen gelijk op. Ik heb wel het idee dat ze ermee aan de slag gaat. [...] Ja [ik zou haar aanraden bij anderen], ze is niet stil. Het gesprek loopt lekker, alsof we vriendinnen zijn. [N5]

Maakt het voor het contact met de gezinsleden dan helemaal niet uit welke medewerker van Gezin in Balans zij treffen? Is de goede naam al voldoende? In de interviews komen wel een aantal eigenschappen van medewerkers naar voren die een verschil kunnen maken in het contact met de verschillende gezinsleden en de uitvoering van WLEODK. Deze eigenschappen staan hieronder beschreven, waarbij deze opsomming niet als uitpuittend moet worden gezien. Er is tijdens de interviews gezocht naar eigenschappen die specifiek of extra van belang zijn binnen WLEODK, waardoor er in deze opsomming voorbij wordt gegaan aan algemene eigenschappen of vaardigheden, die van belang zijn voor alle hulpverleners (zoals bijvoorbeeld "een luisterend oor kunnen bieden").

Basisrespect en een open vizier

In het contact met deze gezinnen lijkt het vooral belangrijk te zijn dat je een niet-oordelende houding hebt. Medewerkers dienen zo objectief mogelijk te zijn ten aanzien van situaties die anders zijn dan de situaties in hun eigen gezinnen en dienen zaken die hen opvallen op een niet-oordelende wijze met de gezinsleden te bespreken.

Ik denk dat je wel een beetje een open vizier moet hebben; niet heel erg rechtlijnig zijn. Want, je komt toch in gezinnen waar het 9 van de 10 keer anders aan toe gaat dan wat je zelf thuis gewend bent, en je stapt toch een andere wereld binnen dan waar je zelf, als het goed is, in verkeert. [V4]

Nou, omdat ze toch makkelijk met een gezin in gesprek kunnen gaan. Je ziet daar een luisterende houding bij, maar ook iemand die wat in te brengen heeft en iemand die niet al te beoordelend is, maar toch nog vrij dingen kan bespreken. [V2]

Er is een vrijwilliger die een heel groot basisrespect heeft voor iedereen. Ze oordeelt niet en vult niet in. Ze kan heel goed objectief reflecteren. [C1]

Rust en geduld

Het wordt als helpend gezien als medewerkers zelf een stukje “rust” uitstralen. Medewerkers zouden niet mee moeten gaan in de chaos van het gezin, maar hier wel begrip voor moeten kunnen opbrengen en geduldig kunnen zijn. De bezoeken door de vrijwilliger zouden idealiter als een soort rustpunt gezien moeten worden.

Begrip hebben en heel veel geduld. [...] Ja, veel kunnen incasseren. [V3]

En ik vind ook wel een stukje rust, dat ze dus bij je kunnen uitrusten bij wijze van spreken, en dan echt kunnen stilstaan en dat het bewustzijn dan komt. [V2]

Flexibiliteit

Medewerkers van WLEODK dienen flexibel te zijn. Daarbij neemt het flexibel kunnen hanteren van de methodiek volgens de geïnterviewden een belangrijke plaats in.

Inzicht hebben, goed kunnen inspelen op bepaalde situaties, en flexibel zijn, dat moet je zeker kunnen zijn. [V3]

Je moet ontzettend flexibel zijn, in denken en in de juiste balans tussen luisteren en tips geven. Je moet ook echt wel wat psychologische en pedagogische handelingen kunnen verrichten. [...] Nou, eh, met het handboek in de hand, zeg maar, kijken hoe ver je kunt gaan. Niet je vastpinnen op wat een stappenplan of een lijn is, maar stem het af. [V2]

Daarbij volgt ze [een vrijwilliger die ik aan kan raden] het stappenplan wel degelijk. Hoewel ze daar wel mee speelt. Ze raakt niet in paniek als ze na de vier van de zes maanden pas bij stap drie is. En op de één of andere manier heeft ze het stappenplan wel binnen de tijd afgerond. [C1]

Iemand die slaafs het pad zou volgen, en iemand een netwerktoestand opdringt... Ja, nee, dan sla je de plank mis. Je moet wel kijken waar je zit en kijken wat iemand nodig heeft. Wat is hier nodig? En daar moet je mee aan de slag. [V1]

Een vertaalslag kunnen maken

Medewerkers van WLEODK dienen een bepaalde vertaalslag te kunnen maken. Het lijkt belangrijk om ook datgene wat impliciet gezegd wordt te horen en om in staat te zijn om iets te doen met impliciete en expliciete informatie. Dergelijke signalen dienen omgezet te worden in een werkplan.

Je moet kunnen luisteren, dat is eigenlijk nog wel het allerbelangrijkste. En signalen om kunnen buigen. Ja, die signalen kunnen ombuigen in knelpunten en dan ook een actieplan daarop maken. Dat je die signalen kunt omvormen naar een actieplan, dat is eigenlijk het belangrijkste. [V4]

Ja, eh, dat je aan de ene kant luistert wat er dus... hoe de situatie zich voordoet. Hè, hoe zij die zelf schetsen. Eh, dan verder wat je zelf in te brengen hebt aan hulp. [V2]

Informatie omzetten in kansen [is een belangrijke eigenschap voor medewerkers van WLEODK]. [C1]

Jezelf kunnen wegcijferen

In overeenstemming met de coachende rol die medewerkers van WLEODK op zich dienen te nemen, wordt “jezelf kunnen wegcijferen” door één van de geïnterviewden als een belangrijke eigenschap genoemd.

Jezelf wegcijferen [is een belangrijke eigenschap voor een medewerker van WLEODK]. Je moet goed op je handen kunnen zitten. Je probeert namelijk te leren het netwerk in te zetten. Vaak wil je zelf snel helpen, maar dat is niet de bedoeling van dit project. [...] Je moet voorzichtig te werk gaan. Je werkt met kwetsbare kinderen. Houd het gezin centraal en ga niet zelf te veel doen waardoor ze aan je hechten. [...] [Een vrijwilliger die ik zou kunnen aanraden, kan] onwijs goed volgen en de oplossing bij de ander laten. En bij ieder gezin pakt ze het toch ook weer net anders aan. Zoals het past bij hun. [C1]

Niet te veel verwachten

Ten slotte wordt aangegeven dat te hoge verwachtingen bij de medewerkers van WLEODK niet helpend zouden zijn. Een realistisch beeld van de doelgroep, affiniteit met de doelgroep en blijdschap om kleine succesjes zouden belangrijk zijn.

Niet te veel verwachten in één keer en zoveel mogelijk met een open vizier erin gaan. Je moet gewoon niet verwachten dat je binnen een paar weken de boel daar geregeld hebt. Dat zou ik anderen mee willen geven. [...] Ja, inderdaad, kleine stapjes nemen en gewoon al blij zijn als ze zich aan de afspraak houden elke week. Dat je niet voor een dichte deur staat dat is al gewoon heel wat. Ja, en ook je blijven realiseren dat de problemen daar gewoon groot zijn. Dat je dan als maatje, dat dat gewoon niet altijd de eerste prioriteit kan hebben. [V4]

Nou, je moet het niet zien als een uitdaging. Ik ken de vrijwilligster verder niet, maar toen ik een praatje ging maken had ik zoiets van “Oeh, ik zou die niet bij dat traject aanbieden”. “Oh leuk”, moet je vooral niet doen bij dit soort gezinnen, nee. Stap er vooral ook niet zo in van “Het lijkt me leuk, een leuke uitdaging”. Tuurlijk, het is een hele leuke ervaring om te doen, maar je moet niet hoge verwachtingen hebben en je moet sowieso wel wat met de doelgroep hebben. Dat vind ik wel zo’n vereiste. [V3]

4.5.2 Training en begeleiding vrijwilligers

Training is basis

De training die alle vrijwilligers van WLEODK hebben gehad, wordt door de vrijwilligers echt gezien als een basisopleiding. Hierbij wordt aangegeven dat er nog een (groot) deel in de praktijk geleerd dient te worden.

Nou, ik moet zeggen dat [wat het project inhoudt] gaandeweg duidelijker wordt; bij hun, maar ook voor mij. Die training heb ik natuurlijk gehad, dus je weet wel wat het project inhoudt, maar je hebt toch wel een aantal valkuilen. Die ga je nu ontdekken. [...] Ja, het is wel voldoende, maar als, zeg maar, een soort startbewijs. Het is wel zo

dat je gewoon tijdens je vrijwilligerswerk nog heel veel moet leren. [...] Je krijgt natuurlijk in die training gesprekstechnieken en dan doe je natuurlijk een rollenspel, maar dat leer je natuurlijk pas echt in de praktijk. [V4]

Ik vond de training vrij summier en ja, dat vond ik eigenlijk meer een wegwijzer dan dat het echt een gang was. Ja, met een wegwijzer kun je een beetje te weten hoe de weg loopt. Om het echt goed te belopen, heb je wel meer nodig. [...] Ik denk samen: [meer] ervaring met oefening [is er nodig]. Het is toch... Ja, je gaat de praktijk in vanuit een training, en je zou dus bij wijze van spreken beter nog eens een nakomdag kunnen hebben. [V2]

Inhoud training

Als de meest zinvolle aspecten van de training worden het bezoek aan de PI en oefeningen rondom de hulpvraag en netwerkstrategieën genoemd.

Wij zijn de eerste training naar de gevangenis geweest. Gewoon, dat je weet waar die moeder zit, dat was voor mij wel een hele belangrijke les, zeg maar. [V4]

Het meest nuttige wat daaruit voort is gekomen is gewoon de hulpvraag. Dat merk je ook in de praktijk. De bedoeling om iemand de regie te geven, of iemand weer eigenaar van zijn probleem te maken, dat heeft wel met de hulpvraag te maken. Als iemand geen hulpvraag heeft en denkt "Joh, wat kom jij hier doen?" kan ik nog zo proberen om hem weer eigenaar van zijn probleem te maken, maar dat schiet niet op. [...] [En] ik denk de netwerkstrategieën. Dat is ook het nieuwste. De rest was ook allemaal al wel bekend. Dus dat was de nieuwe stof. [V1]

Eén van de vrijwilligers heeft enkele suggesties voor toevoegingen aan de training. Zij zou graag nog wat meer aandacht voor moeder in de training willen zien, en meer informatie (voor de kinderen en over instanties) willen ontvangen.

Jawel, die is wel voldoende. Ik denk dat het ook goed is om een moeder daarbij te betrekken, in die zin van dat "binnen detentie" er nog eens een keer binnenkomt, wat haar intentie is om zoiets te doen. [...] Misschien nog wat boekjes voor die kinderen. Hoe ga je met bepaalde situaties om? Het is meer gericht op de moeder, van "Goh,...". Instanties, een overzichtje van instanties waar je terecht kunt. [V3]

Kennis over de methodiek

Eén van de coördinatoren geeft aan dat (juist vanwege de tijdsdruk, zie ook paragraaf 4.2.3) kennis van de methodiek belangrijk is bij de uitvoering van de trajecten. Vrijwilligers moeten goed weten wat ze binnen het gezin dienen te doen en welke hulpmiddelen, die ze tijdens de training aangereikt hebben gekregen, ze hiervoor kunnen gebruiken.

De tijd is kort en er is een stappenplan. Dus je moet goed kunnen sturen en de methodiek kennen. [C1]

Het is echter de vraag in hoeverre de vrijwilligers over parate kennis ten aanzien van de methodiek beschikken. Tijdens de interviews viel het op dat veel vrijwilligers over de “map” spraken als iets wat tijdens de training uitgereikt is, maar waarvan ze de inhoud niet precies meer kenden.

De termijn was afgelopen, omdat er toch maar een bepaald aantal maanden – een half jaar geloof ik, ik weet het niet eens – loopt. [V1]

Dan zou ik er de map eigenlijk weer bij moeten pakken, want ik heb het nu even niet direct in beeld [welke onderdelen van WLEODK/tools uit de map het nuttigst zijn voor gezinnen]. [V2]

Begeleiding van vrijwilligers

De vrijwilligers worden door de coördinatoren begeleid: de vrijwilliger en coördinator hebben contact met elkaar over de lopende trajecten. De coördinator heeft hierbij echter geen controlerende functie.

Nee [er is geen controle vanuit ons op wat de vrijwilligers doen], die heb je gewoon door contact. En je ziet vrij snel ook wel wat er gebeurt in een gezin en wat er verandert of ja, maar je hebt er niet altijd zicht op. Er gebeuren ook wel eens dingen dat je denkt: “Oh jee, dan had ik...”. [...] Daar kom je dan achteraf achter, ja. Dat moet je dan gewoon weer bespreekbaar maken. [FG]

Uit de interviews wordt duidelijk dat er bij de meeste vrijwilligers behoefte is aan begeleiding vanuit de coördinatoren en dat de coördinatoren er ook naar streven om voldoende begeleiding aan de vrijwilligers te geven.

Ik probeer tweewekelijks contact te hebben. Maar ik merk toch dat er behoefte is aan wekelijks contact, wekelijkse feedback. Gewoon even kort, of ze nog op de goede weg zijn. [...] Veel feedback vragen en veel delen [is een tip voor vrijwilligers en andere coördinatoren]. [C1]

Bij WLEODK ga je veel meer over die knelpunten en die vrijwilligers die weten ook niet alles, dus de bedoeling is dat zij die knelpunten in beeld brengt en daar met de coördinator in overlegt: wie kan daar wat doen en hoe zetten we dat nou uit, en hoe communiceren we dat weer naar moeder toe. [FG]

De ervaringen die men met de begeleiding heeft, zijn echter wat wisselend. Er wordt door alle vrijwilligers aangegeven dat er sprake is van laagdrempelig contact met de coördinatoren. Het is normaalgesproken vrij eenvoudig om contact op te nemen met één van de coördinatoren.

In principe is er geen begeleiding. Ik ervaar het niet als begeleiding. Maar dat kan natuurlijk omdat ze denken “nou, [naam van deze vrijwilliger] redt het wel.”. Dus dat is niet helemaal een standaardantwoord. Ik heb verder geen begeleiding. Als ik iemand nodig heb of iets wil weten dan bel ik of ik mail en voor de rest is er niemand die tegen mij zegt: “joh, hoe gaat het?”. [V1]

Ja, het mailen is fijn, ik kan [de coördinator] ook gewoon een sms sturen. Dat zit gewoon echt altijd wel goed. [...] Ik kan wel echt altijd terecht bij [naam coördinator] en als [de coördinator] niet beschikbaar is bij [naam van een andere coördinator]. Dat zit gewoon goed. [V3]

Ik denk wel dat ik namens iedereen kan spreken om te zeggen dat dat makkelijk gaat. Je kan echt makkelijk bij jouw coördinator terecht. En hoe een coördinator reageert op jouw werk of op jouw vragen en problemen, ja, dat is toch wel weer persoonsafhankelijk. [V2]

Tegelijkertijd wordt er door een aantal vrijwilligers aangegeven dat zij soms wat meer begeleiding zouden willen ontvangen. Dit lijkt met name te spelen bij onervaren vrijwilligers en op momenten dat een bepaalde coördinator afwezig is. Er kwamen in de interviews echter ook aanwijzingen naar voren dat er wat meer *vanuit* de coördinatoren mag worden begeleid; nu lijkt de begeleiding in een aantal gevallen vooral een reactie op de vragen van individuele vrijwilligers te zijn.

Ik denk ook vooral dat het begeleiden van de maatjes in het begin belangrijk is. Ik ben gestart in de zomervakantie, in juli, en toen waren de meeste coördinatoren met vakantie. Dus de eerste maand, de eerste twee maanden, heb ik weinig begeleiding gehad. En daardoor ben ik toen een paar valkuilen ingestapt. [...] Je hebt wel die cursus gehad en je weet wat het project inhoudt, maar om het in de praktijk te gaan doen, is het wel handig als je daar nog eventjes wat meer in begeleid wordt. [V4]

Er is een coördinator een tijdje uit geweest, twee coördinatoren, dus dan loopt het al moeilijker. Als ze niet werken dan is er niemand die het overneemt. [...] Ja, in de tijd dat [naam coördinator] er niet was heeft [naam van andere coördinator] het opgevangen. Maar ik denk dat [naam coördinator] net weer terug was toen [naam van andere coördinator] er uit ging, en nu is [naam van weer een andere coördinator] eruit. Dus het is heel rommelig. Nee, ik kan me voorstellen dat er in die drie gebieden het één en ander niet goed zou gaan, als je niet zelfstandig... Misschien heeft het daar ook wel mee te maken dat ik wat minder projecten heb. Dat het toch wat minder van de grond gekomen is, omdat zij er niet mee bezig konden zijn. [V1]

Hangt ook erg van de coördinator af. Je hebt echt coördinatoren die zo attent zijn, die echt voor je lopen en je enorm waarderen, en je hebt ook coördinatoren die gewoon heel druk zijn en dan heb je echt het gevoel dat je het helemaal uit jezelf moet halen en dat je het bij een ander niet zo vindt. [...] Die poging [om voldoende begeleiding te bieden] is er wel, maar het is echt afhankelijk van wie je treft. [...] Daar [als je het ook over emotionele belasting wil hebben] moet je dan wel zelf mee komen. [V2]

De wisselwerking met coördinatoren lijkt voor vrijwilligers ook belangrijk te zijn met het oog op hun emotionele belasting. De vrijwilligers maken heftige situaties mee en dienen het soms zware werk een plaatsje te kunnen geven.

Nou, het is wel zware kost. Ja, je ziet toch een jongetje dat zijn moeder heel erg mist en een oma die haar leven omgooit om voor haar kleinkind te zorgen. En als je een beetje inlevingsvermogen hebt, dan zie je gewoon dat dat heel erg zwaar is. En dat raakt je wel. [...] Dat weet je natuurlijk ook van tevoren. Anders kun je beter een

rolstoel gaan duwen... Het is natuurlijk wel een doelgroep waar veel problemen zijn en wat gewoon met kinderen sowieso heftig is, die hun moeder zo lang moeten missen. Dus ik denk dat dat in elk gezin speelt. [V4]

Ja, een stukje gezond verstand. Ik bedoel, als je een moeder hebt die snel in paniek raakt, dan moet je die niet inzetten, want daar heb je niks aan. [...] Je moet inderdaad kunnen relativeren, ja. En, dat merk ik ook wel, je bent heel snel geneigd om mee te gaan in het onrecht, van "jeetje, wat een onrecht wordt je aangedaan". En je moet die stap terug kunnen maken. Want als je almaar meegaat in het onrecht wat mensen aangedaan wordt, ja, dan kom je niet ver. [V1]

En je moet het ook wel kunnen begrijpen: ze zijn al in de steek gelaten, ze storten hun ziel en zaligheid bij je uit, ze nemen je in vertrouwen en na een half jaar dan ben je weg. En dat vind ik dan wel lastig. Je speelt dan wel met mensen hun gevoelens; zeker die van kinderen. [...] Stap [als vrijwilliger] niet te snel weer in een nieuw gezin. Gun jezelf wel even de tijd om alles wat je in een ander gezin hebt meegemaakt, om het wel even een plekje te kunnen geven, voordat je weer in een nieuwe gaat. Dat is best wel veel. [...] Je ziet veel, je moet het ook gewoon goed kunnen afsluiten, voordat je weer vol goede moed met het volgende gezin aan de slag gaat. [V3]

Ja [de emotionele belasting is erg groot], maar het geeft mij zoveel voldoening, omdat zo'n gezin er zo van kan opfleuren dat ik het er graag voor over heb. Maar het is niet altijd makkelijk. [...] En er zijn wel een aantal psychisch gestoorden, ja, mensen met toch een aandoening, en dat is geen kleinigheid. Dat vind ik ook echt wel het werk zwaar maken. Je kan niet uitgaan van een gemiddeld iemand die je vriendin is. Je moet echt met stoornissen werken. Dat vraagt een andere benadering. Die zijn er veel, al zijn ze niet gediagnosticeerd. [V2]

Daarbij wijst één van de vrijwilligers erop dat de vrijwilligers binnen WLEODK in hun eentje in een gezin aanwezig zijn, wat in tegenstelling zou zijn met wat bij veel andere hulpverleners gebruikelijk zou zijn.

Dat vind ik soms wel eens moeilijk, want er zijn zulke complexe situaties. En in een gezin komen waarvan de moeder is doorgeslagen en dus een delict heeft begaan, daar kom je dan thuis, en dan denk ik wel eens bij mijzelf: "de hulpverlening zou zeker met twee personen gaan, die zouden dat niet alleen doen". [V2]

Van gedachten wisselen met iemand die minder betrokken is

De vrijwilligers vinden het belangrijk om met iemand van gedachten te kunnen wisselen die minder "betrokken" is bij het gezin. Er wordt aangegeven dat het prettig is om bij een coördinator te kunnen ventileren. In de interviews komt echter ook naar voren dat niet per se de coördinatoren zijn, waarmee men van gedachten zou willen wisselen of waarmee dat in de praktijk gebeurt: in dit kader worden ook andere vrijwilligers en vrienden/kennissen van vrijwilligers genoemd.

Ja, als je het niet weet, vraag zelf hulp. Ik bedoel, als je iets niet weet of je loopt ergens tegenaan, dan kan je wel gaan modderen, maar dat zou ik je niet adviseren. Nee, probeer het dan wel samen te doen, met de coördinator of met een andere vrijwilliger. En misschien dat daar vanuit Gezin in Balans nog wel iets meer in gedaan zou kunnen worden: dat je wat meer contact hebt met medevrijwilligers of wat ook. Of als er wat aan de hand is, dat je... En ik denk ook wel dat de vrijwilligers die er zijn wel heel makkelijk de coördinator bellen. [V1]

Het is wel fijn dat je gewoon contact kunt houden met de coördinator van buitenaf, die nog een kritische blik heeft. Want je kunt er soms zodanig in zitten dat je het zelf gewoon even niet weet of je wil gewoon even ventileren. Dat is ook gewoon soms wel even goed of even spuien, want hun hebben dan weer sneller contact met binnen detentie. Dat gaat dan ook echt gewoon zo snel. Dat vind ik dan wel prettig. [V3]

Ik heb een vriendin, die is maatschappelijk werkster, en daar heb ik het ook wel eens mee over. Ik probeer een beetje steun te krijgen in mijn opvattingen, want het moet goed lopen. Het is ook een bepaalde verantwoordelijkheid. Het is niet zomaar vrijblijvend. [V2]

Terugkomdagen (en vrijwilligersdagen)

Een deel van de ondersteuning van vrijwilligers vindt plaats middels terugkomdagen (zie ook paragraaf 2.3). Het lijkt wisselend te zijn in hoeverre deze dagen worden aangeboden en bezocht. De vrijwilligers lijken echter wel de meerwaarde van deze dagen in te zien.

Ze [de vrijwilligers] hebben natuurlijk steeds die terugkombijeenkomsten. Nou loopt dat niet altijd even makkelijk. Want ik heb eigenlijk al een jaar geen terugkombijeenkomsten gehad, als ik het nu zo bekijk. [...] Normaal hadden we dat toch wel twee/drie keer per jaar. Dus daar zit op dat moment misschien een kink in de kabel. [...] Daar [ondersteuning op emotioneel vlak] zijn die terugkombijeenkomsten natuurlijk ook wel goed voor. Als je dan een moeder had die heel lastig was of wat veel problemen opleverde – ik heb diverse gehad met kinderen waar problemen mee waren – dan is dat wel prettig als je dat op zo'n terugkombijeenkomst kan bespreken. Hè, dat je kunt vertellen hoe en wat en dat anderen daarop reageren. Dat je in elk geval je verhaal kwijt kan, ja. [V1]

Ja, die [terugkomdagen] worden regelmatig ingevoerd, dus wat dat betreft kan iedereen gewoon één keer in de drie, vier maanden bij elkaar komen en dat dan bespreken. [...] Dat is wel voldoende. Het blijkt ook dat heel veel vrijwilligers daar geen gebruik van maken. [...] Ja, dat is zonde, zo loopt het dus. [V2]

Ditzelfde lijkt te gelden voor vrijwilligersdagen.

En zoals nu, hebben we geen vrijwilligersdag en dat is ook altijd een moment om met elkaar weer van gedachten te wisselen. [...] Er waren te weinig aanmeldingen. Ze organiseren twee van zulke dagen en dat kost natuurlijk een hoop geld. Als je dan maar 20 aanmeldingen krijgt, dan kan ik me voorstellen dat je zegt: "Sorry jongens, maar daar doen we hem niet voor". [...] Nou, dat vind ik heel belangrijk, zulk soort dingen. En dat wordt allemaal een beetje minder. Dat zal ook met geld te maken hebben. Anders zouden ze misschien zeggen: "we nemen een kleinere locatie en doen het toch". Maar omdat je al zo op moet letten, steken ze nu niet hun nek uit. En dat is jammer. [V1]

4.5.3 Kanttekeningen bij de het inzetten van vrijwilligers

Diversiteit in geschiktheid voor WLEODK

Er wordt door enkele vrijwilligers op gewezen dat zij het idee hebben dat niet iedere vrijwilliger even geschikt zou zijn om als Gezinsmaatje ingezet te worden binnen WLEODK. Er wordt aangegeven dat de vrijwilligers het liefst een pedagogische of psychologische achtergrond zouden moeten hebben (maar in ieder geval mensenkennis moeten hebben) om in dit complexe veld hun vrijwilligerswerk goed uit te kunnen voeren.

Ik [heb] genoeg tools om daarmee aan de slag te gaan. En ik kan me voorstellen, om even weer terug te komen op dat onderscheid, dat die huisvrouw die de cursus gedaan heeft misschien niet zo mee uit de voeten kan. Maar goed, dat heb je altijd met vrijwilligers natuurlijk. En misschien gaan die ook wel niet verder in zo'n traject, omdat dat dan toch teveel is. Dat weet ik niet. En misschien kunnen ze het wel heel goed. Dat weet ik niet. [...] Ik denk dat je toch wel een klein beetje kennis van pedagogiek moet hebben. Dat je echt wel wat dingen van opvoedkunde moet weten. [...] Moet zij zich zorgen maken? Moet zij hulp invoeren of kan ik haar met een paar praktische tips weer op weg helpen? Ik denk dat als jij in zo'n gezin terecht komt, dat je daar dan wel iets van moet weten. En ik denk dat je in de tweede plaats, hoe moet ik dat nou zeggen, ik wil niet denigrerend of wat ook zijn – ik wil mezelf niet boven iets uittillen – maar wel zo slim moet zijn de weg te weten naar de informatie. [...] Ik heb natuurlijk regelmatig vrijwilligers ontmoet, en soms kom ik iemand tegen en dan denk ik: "wat jij hier doet, ik weet het niet". Maar dat is natuurlijk een eerste... Dat heb ik bij coördinatoren ook, dat ik denk van "nou, ik weet het niet, maar als ik bij jou zou zitten geloof ik niet dat ik lang vrijwilliger zou zijn". Maar dat zijn hele persoonlijke dingen. Ik weet het niet. Ik ken ze niet goed genoeg. [...] Voldoende kennis en knowhow. Ja, daar zit het hem toch in. Ik ben wat dat betreft, denk ik, toch gekleurd en ik wil de ander niet buitensluiten. Het is natuurlijk heel persoonlijk dat je dat... Maar er loopt een vrijwilliger rond – het is een harstikke lief mens – en ik denk dat ze als Moedermaatje een schat is, maar ik zou ze niet in een gezin zetten. Omdat ik bang ben... Zij is een "Oeh en aah", dat werkt niet. Je moet met twee benen op de grond blijven. Dus, om even zo'n voorbeeld te noemen. Dat zijn de belangrijkste dingen toch wel, waar ik op zou selecteren. [V1]

Maar ik vind wel een stukje psychologie en pedagogiek dat dat wel heel goed op zijn plaats is. In een gezin, als het over de kinderen gaat, waarmee ze in de knoei zitten en hoe ze daar toch mee verder kunnen voor hunzelf. Noem iemand die een borderliner is of compulsief is, ja, daar moet je wat zicht op hebben. Om echt de mensen te leren kennen waar het om draait. [...] Ja, eigenlijk vind ik mensenkennis wel het belangrijkste. Ja, het klinkt nogal zwaar, dat je wat psychologische, pedagogische dingen moet kennen/hebben, maar eigenlijk gewoon goede mensenkennis en je moet er iets van kunnen maken. [...] En dan denk ik [als ik naar sommige andere vrijwilligers kijk] van, ja, dan denk ik "die doen leuke gesprekken en dat kan heel waardevol zijn, maar dan zou ik ze nooit in zo'n complexe situatie hun werk laten doen.". [V2]

Is een dergelijk project geschikt voor vrijwilligers?

Deze zelfde vrijwilligers trekken deze gedachte nog wat verder door en lijken zich hardop af te vragen of dit project wel op deze manier door vrijwilligers uitgevoerd kan worden.

Maar misschien is dit geen project voor vrijwilligers. Of je moet vrijwilligers hebben die zeggen “Oké, ik kan dit en ik wil dit, en het maakt me niet uit dat dit onbetaald werk is.”. Dan moet je misschien je vrijwilligers aankijken. [V1]

Mijn eerste ervaring toen het project startte was wel direct van “wat is dit een ambitieus plan”. Dat vond ik echt waar. Want nou, je kunt er een deel van gebruiken vaak, hè, wat passend is in de situatie. Maar goed, het hele project zit gewoon heel goed in elkaar en we hebben er een goede opleiding voor gehad, dus wat dat betreft zouden wij ver kunnen gaan. Maar als niet-professional, met geen statuur achter je, is het gewoon een andere situatie. [V2]

4.6 WLEODK vergeleken met ander aanbod en hulpverlening

In deze paragraaf wordt WLEODK vergeleken met ander aanbod van Gezin in Balans (paragraaf 4.6.1) en overige hulp (paragraaf 4.6.2). Deze vergelijking wordt vooral gemaakt om meer inzicht in de meerwaarde van WLEODK te krijgen. Deze paragraaf eindigt dan ook met wat volgens de geïnterviewden de “kracht” van WLEODK is (paragraaf 4.6.3).

4.6.1 WLEODK vergeleken met het overige aanbod van Gezin in Balans

WLEODK vormt op dit moment een onderdeel van het aanbod van Gezin in Balans. Gezin in Balans kan daarbij volgens de coördinatoren als een soort paraplu worden gezien, waaronder allerlei onderdelen van het aanbod vallen. Moeders kunnen zelf kiezen aan welke onderdelen van het aanbod zij willen deelnemen en in welke volgorde. Wellicht verdient het wel de voorkeur dat moeders eerst aan een ander onderdeel van het aanbod van Gezin in Balans deelnemen voordat zij aan WLEODK deelnemen, zodat ze zich bewuster zijn van de thuissituatie.

WLEODK moet een onderdeel van het grotere geheel [Gezin in Balans] zijn dat duidelijk goed erin past. Het hele project is eigenlijk een jas waar allerlei zakken in zitten en dat moet duidelijk zijn. [...] In de regel is het ook wel zo dat zodra ze met ons in contact komen en meedoen aan een project, ze ook aan meer dingen mee gaan doen. Maar vaak is het dan wel óf Moedermaatje óf WLEODK. [...] Het [deelnemen aan verschillende projecten] mag in iedere volgorde. Wel kan het soms fijn zijn als moeders al ergens aan deelgenomen hebben, zodat je al bij dat bewustzijn bent dat er thuis van alles speelt en ze zich beter kunnen verplaatsen. [C1]

Voor de deelnemende moeders zou het verschil tussen WLEODK en ander aanbod van Gezin in Balans “voelbaar” moeten zijn. WLEODK zou voor hen meer praktisch zijn; in ander aanbod gaat het meer om het emotionele welbevinden van moeders.

Bij andere projecten zoals Ik-Jij-Wij ben je in je emotie en in je hoofd bezig met hoe je het zou willen doen, weinig praktisch. WLEODK is meer uitvoerend. [C1]

Maar met het Gezinsmaatje of WLEODK-traject is het echt heel erg praktisch aan de slag: je inventariseert de knelpunten, je kijkt wat je ermee kan doen met het gezin en hoe ze het zelf op kunnen gaan lossen en daar coach je op als maatje. [FG]

Ook voor vrijwilligers is er een onderscheid tussen WLEODK en bijvoorbeeld een Moedermaatje. Dit lijkt met name te maken hebben met het feit dat je niet alleen met moeder te maken hebt, maar ook met het hele gezinssysteem.

Ja, dat [vrijwilliger zijn binnen WLEODK] vind ik anders dan gewoon met een gedetineerde moeder praten en ja, haar contact met de buitenwereld zijn [en is daarom anders dan andere projecten]. [V2]

Als je WLEODK inzet dan heb je gelijk te maken met het sociale systeem van moeder. Bij WLEODK heb je gelijk meer mensen die je moet benaderen, overtuigen, informeren, meetlijsten afnemen en bezoeken. [C1]

Het wordt niet alleen gezien als “meer werk”, maar ook als “zwaarder werk”. De eerder genoemde onduidelijkheid in grenzen en/of valkuil om over grenzen heen te gaan, worden hierbij aangehaald.

Vrijwilligers zien dat zelf wel anders of je binnen werkt – binnen de muren – of buiten. En meestal is het dan nog buiten als de moeder weer terug is, maar nu is de moeder nog binnen en stap jij echt het gezin in. Dat vergt wel weer andere dingen van je dan dat je kiest voor de zekerheid, zeg maar, of de veiligheid van binnen. [FG]

[Reactie op het vorige citaat:] Ja, dan is het een uur praten en dan kun je weer naar huis. Heb je verder nergens geen last van. Misschien wel last van een verhaal, persoonlijk, maar je grens is duidelijk aangegeven. Je bent een uur daar en je gaat weer weg. [FG]

4.6.2 WLEODK versus andere hulpverlening

Weinig andere hulpverlening?

Het is onduidelijk in hoeverre er al hulp aanwezig is op het moment dat WLEODK binnen een gezin komt. Er wordt gesuggereerd dat er vaak weinig hulp aanwezig is. Aan de andere kant laten veel praktijkverhalen van vrijwilligers zien dat er (vanaf het moment dat moeder in detentie is gekomen) wel degelijk hulp vanuit verschillende instanties wordt geboden. Het is daarom op dit moment de vraag of er maar weinig hulp is of dat men niet tevreden is met deze hulp.

Er is weinig hulp [aanwezig bij de vrouwen die meedoen aan WLEODK]. Of ze zijn niet tevreden over die hulp. [C1]

Als er inderdaad geen hulp in het gezin aanwezig was, is het interessant om te weten waarom die hulp er niet was en waarom men wel deelneemt aan WLEODK. Tot op heden ontstaat het beeld dat er voor detentie geen hulp nodig was of gevraagd werd of dat deze wel gevraagd werd, maar niet geboden werd. WLEODK lijkt in die zin ook ingezet te worden als “overbrugging” naar reguliere hulpverlening.

Het kan zijn dat er door detentie een acuut probleem ontstaat, dus dat er dan pas hulp nodig is. Of dat er dan pas dingen in kaart komen. Of moeder heeft heel lang overleefd, zonder dat iemand door had dat er zulke grote problemen waren. Of dat ze wel hulp gevraagd hebben en niet gekregen hebben. Bijvoorbeeld op de verkeerde manier gevraagd of net buiten het kadertje gevallen. [C1]

Ik weet dan uit ervaring dat ze op een gegeven moment echt zaten te kijken om psychiatrische hulp, maar dat duurde zo lang en dan “Oh, blijf je toch alsjeblieft komen. Ik kan het niet alleen, maar ik moet zo lang wachten”. En die behoefte werd alsmáar groter, dus die stond wel open voor die hulp. En ik ben daar echt een beetje de redding geweest om die tijd te overbruggen. [V2]

Als er wel hulpverlening aanwezig is

Zoals gezegd, zijn er zeker ook gezinnen waarin reeds andere hulpverlening aanwezig is op het moment dat WLEODK betrokken raakt bij een gezin. Het beeld dat daarbij ontstaat, is dat er door de verschillende instanties veelal los van elkaar wordt gewerkt.

En dat is een beetje eilandjesgebeuren: jeugdzorg doet iets, Gezin in Balans doet iets, dan is er nog een Raad voor de Kinderbescherming... In ieder geval, iedereen heeft zo zijn mensen die iets doen, en die hebben ontzettend weinig contact met elkaar. [V1]

Er lijkt voor WLEODK een belangrijke rol te zijn weggelegd in het versoepelen van het contact tussen de gezinsleden en allerlei instanties. Medewerkers van WLEODK spelen een rol in de vertaling van perspectieven en bedoelingen naar beide kanten.

Ik ben er alleen maar bij geweest om te zorgen dat ik de bezwaren van oma uit kan leggen naar jeugdzorg en dat ik de sancties of de opleggingen van jeugdzorg kan uitleggen naar oma. En eigenlijk zit je daar dan een beetje tussenin, om te vertalen naar beiden, zodat er in elk geval communicatie blijft. [...] Want ik denk wel dat dat vaak een struikelblok is: de vaktaal van alle instanties wordt vaak door ouders niet begrepen. Ze weten niet wat ze ermee moeten. En vaak gaan alle stekeltjes overeind staan, omdat er een beslissing genomen wordt buiten hen om, en dan zit je al in de weerstand. Dus ik denk dat we daar wel een goede rol in kunnen hebben, ja. [V1]

Het bemiddelen met de instanties. Die zijn gewoon kei-en-keihard. Vooral van het deurwaarderskantoor, sorry dat ik het zeg. Ja, echt waar. Ik heb echt dingen gehoord, waarvan ik denk “wow, wat zijn jullie gewoon koudbloedig”. [...] Ik heb dingen gehoord dat je probeert te bemiddelen – niet alleen met deurwaarderskantoren, maar ook gewoon met andere instanties – en dat er gewoon doodleuk wordt gezegd: “maar dat is moeder d’r eigen schuld, toch?”. Natuurlijk, wat ze gedaan heeft, is niet goed; maar wat geeft jou het recht om daarover te oordelen? [...] [Wat je dan vanuit WLEODK kan doen, is] de situatie uitleggen. [...] Niet het hele verhaal, maar wel gewoon van “Hey, een kind is daar en wij zijn er dan in betrokken”. [V3]

En dan begin je ermee en dan blijkt eigenlijk als je in een gesprekje zit – in het eerste of tweede gesprek – dat ze al met instanties bezig zijn en nou ja, dan ga je niet in dat vaarwater zitten, want dan moeten ze zorgen dat ze weer met die instantie uit de voeten kunnen. Want dat is dan de eerste prioriteit. En daar kun je wel sturend in zijn. Sturend in de zin van: even luisteren – hoe loopt dat? – en kan jezelf wat meer inbrengen of moet er van de andere kant wat meer gebeuren? Ik denk vooral aan jeugdzorg. [...] Nou, het voegt vooral toe als met de instanties het niet lekker loopt, want dan heb je toch een hele gunstige inkom. [V2]

Bij een goedlopend traject merk ik wel dat het respect naar elkaar toe vergroot wordt. Moeders krijgen meer respect voor de mensen van jeugdzorg bijvoorbeeld. We zijn iemand die niet mee gaat in de strijd, maar die helpt de perspectieven van de ander te begrijpen, want je hebt elkaar wel nodig. [C1]

In een aantal gevallen lukt het ook om tot samenwerking met bepaalde instanties te komen.

Omdat ze [andere instanties] het toch wel fijn vinden, ook al is het niet landelijk bekend, dat ze weten van "Oh, er wordt dan toch wel wat gedaan binnen zo'n gezin". Ook al is het weliswaar in stilte, maar ze weten wel: er komt toch iemand. [V3]

Ik heb goede ervaringen. Ik heb met een pleeggezin, met een kind in een pleeggezin en BJZ geloof ik dat dat was hele goede contacten gehad, want die zagen het ook opeens heel duidelijk. [V2]

Soms werkt het [samenwerking van hulpverleners onderling] heel goed en heb je binnen no time iedereen rond de tafel. Dialoog is belangrijk. Als duidelijk wordt dat we steunen en geen rol overnemen komt er vaak wel goodwill. [C1]

In andere gevallen is het maar de vraag of men wel *wil* en *kan* samenwerken.

Nou, ik wil bij voorkeur niet met ze [Bureau Jeugdzorg] werken. Ik vind het een verschrikkelijke instantie. [...] Ja, ik heb daar geen vertrouwen in. En dat kan ik die mensen dan ook niet geven. Dat probeer ik wel een beetje: "Ja, je moet er rekening mee houden dit en er zijn nog meer ouders zó", maar ik geloof niet in mezelf. [V1]

Ik vraag, ik eis een terugkoppeling. Want anders wordt het alleen "Oh ja, we hebben je aangehoord". Maar ik verwacht wel van... "Ja, ik verwacht wel dat ik die terugkoppeling op die en die dag terugkrijg te horen." Dus dat eis ik gewoon echt wel van instanties. Ook al is het een vrijwilligersproject, ik wil me wel serieus genomen voelen. [V3]

Er zijn op dit moment een aantal struikelblokken in deze samenwerking tussen gezinsleden, WLEODK en overige instanties te noemen. Een eerste struikelblok is dat het project nog niet zo'n grote naamsbekendheid heeft. Instanties weten niet precies wat er binnen WLEODK gedaan wordt en welke rol men binnen WLEODK op zich neemt.

Maar er is ook weerstand [van andere hulpverleners] van "wij pakken dat al aan" en "wat doen jullie eigenlijk precies?". Rollen zijn niet duidelijk en de rollen moeten duidelijk zijn, omdat het soms ook andersom gebeurt: hulpinstanties gaan achterover hangen, omdat ze denken dan WLEODK dat wel even aanpakt. [C1]

Er wordt daarom gesuggereerd dat er meer bekendheid zou moeten worden gegeven aan het project. Dit zou ook de instroom ten goede komen.

Het zou meer landelijk bekend gemaakt moeten worden, ook bij de grotere instanties. [...] Ja, het is nog niet geheel breed. Scholen! [...] Ga een school binnen in een achterstandswijk, bespreek het met de directeur... [V3]

Een verbeterpunt is de bekendheid van het project. Het wordt nu aangeboden aan de moeders. Het zou ook aangeboden kunnen worden aan partijen die gaan over de kinderen, die vervolgens medewerking aan moeder vragen. [C1]

[Fragment verslag:] Humanitas zou de bekendheid van hun projecten en alles rondom moeders in detentie volgens mevrouw moeten vergroten. Als bijvoorbeeld een gezinsvoogd standaard weet dat er prentenboeken beschikbaar zijn voor de kinderen, zou dit veel eerder ingezet kunnen worden. Nu kwam de voogd hier pas maanden later via mevrouw achter. [N4]

Er wordt daarbij tevens opgemerkt dat dit vergemakkelijkt zou worden op het moment dat instanties concrete ervaringen met gezinnen die vanuit WLEODK begeleid worden hebben gehad.

Een project gaat pas leven als je een gezin hebt waarmee je kunt werken binnen een instelling. Als je een voorbeeld hebt, werkt dat beter! Iemand onthoudt iets, omdat 'ie er een naam bij kent. Abstracte voorbeelden kosten veel energie, om een goed beeld te geven. Een echt voorbeeld is praktischer. [C1]

Een ander struikelblok is dat veel moeders negatief en wantrouwend tegenover overige hulpverlening, en met name Bureau Jeugdzorg, staan.

Ook moet je opletten wat je zegt, je bent afhankelijk van de voogd. Wat kan ik wel zeggen, wat niet? Ik heb ervoor gekozen om me rustig te houden. [N4]

[Fragment verslag:] Ja, dat is prima [dat de verzorgers van de kinderen betrokken worden binnen WLEODK], zolang het Bureau Jeugdzorg niet is en zolang ze helpen. [N5]

Dit lijkt gedeeltelijk voort te komen uit eerdere, eigen ervaringen.

Ja, maar als het niet verpest is, hè. Want ja, het kan natuurlijk mislopen met bepaalde instanties en dan is het moeilijker om terug te gaan. Maar de moed hebben om dan toch terug te gaan naar een andere instantie of een andere plaats... die bereidheid komt dan beter. Dan hebben ze de moed niet opgegeven. [V2]

De meeste vrouwen hebben weinig vertrouwen in hulpverleners door eerdere ervaringen. Stel de vraag aan vrouwen: "Maar hoe fijn was het geweest als er juist toen iemand was die je volledig kon vertrouwen en je wel hielp hoe je je verhaal kon vertellen aan iedereen om je heen. Dat zijn wij dan voor jouw kinderen." Dat zou juist wel fijn zijn, vinden dan de meeste vrouwen. [C1]

En daarbij is het voor de medewerkers van WLEODK lastig dat de mening van moeder niet altijd overeenkomt met de mening van de overige gezinsleden. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat het gezin Bureau Jeugdzorg wel wil betrekken en tevreden is met deze hulpverlening, maar dat moeder tegen deze hulpverlening is en/of ontevreden met de betreffende hulpverlener.

Die ontevredenheid [met andere hulpverlening] kan soms wel een lastig punt zijn, omdat moeder soms niet tevreden is met bijvoorbeeld de voogd, maar het gezin vindt het juist prima. [C1]

Als Jeugdzorg erbij betrokken wordt kan er wantrouwen bij de moeder ontstaan, omdat ze niet echt betrokken wordt of voelt bij het nemen van beslissingen in relatie met haar kind(eren). [C3]

Toegevoegde waarde van WLEODK

Als er al allerlei instanties bestaan die hulp bieden aan gezinnen op het moment dat er problemen ontstaan, heeft WLEODK dan wel toegevoegde waarde? Kan dezelfde hulp dan niet geboden worden door andere instanties? En kan WLEODK wel bovenop reeds aanwezige hulpverlening. De mening over deze vraagstukken is ietwat verdeeld onder de geïnterviewden. Enerzijds zijn er geïnterviewden die aangeven dat WLEODK zeker meerwaarde heeft.

Ja, ze zijn wel in beeld bij een andere instantie, maar daar zitten ze voor een heel ander probleem. [...] Omdat je toch op een andere manier bij dat gezin naar binnen bent gekomen. Bureau Jeugdzorg heeft gelijk al een stempel van "Oh, wij zijn van Bureau Jeugdzorg, dus dan kan je dat en dat en dat verwachten". Als vrijwilligster van het project kan je alle kanten opgaan. [...] Het is nooit te veel, want wat een hulpverlenersinstantie niet doet, dan kunnen wij misschien wel weer doen. [V3]

Ja, want ik denk dat de vrijwillige basis van WLEODK... dat dat iets toevoegt. Want, van ons hoeven de gezinnen niets, maar wij kijken juist: waar wil je dat wij helpen of waar wil dat wij mee meedenken of meekijken? En dat is natuurlijk een hele andere insteek. [V4]

[Fragment verslag:] Hoewel andere instanties dezelfde hulp zouden kunnen bieden als Humanitas (Humanitas is niet de enige die dit aanbiedt) ziet zij wel meerwaarde in Humanitas. Humanitas is positief voor haar. Zij kunnen haar helpen. [N3]

Anderzijds zijn er praktijkverhalen die aangeven dat reeds aanwezige hulpverlening een reden is om niet aan WLEODK mee te doen.

Als jeugdzorg al betrokken is of pleeggezinnen, wordt WLEODK gezien als too much, dus die doen dan niet mee. [C1]

[Fragment verslag:] Er is een gezinscoach, dus daarom geen WLEODK. [N5]

Bovendien geeft ook één van de vrijwilligers aan dat zij zich afvraagt of het wel zo zinvol is om een WLEODK-traject te starten in gezinnen waar ook al andere hulpverlening aanwezig is.

Ik weet niet of het een zinvol iets is. Ik heb daar mijn twijfels bij. De manier waarop het nu gaat, waarop het georganiseerd is, vraag ik me af of het zinvol is. Maar ik zou zo ook geen alternatief weten. [...] Ik zou het [WLEODK bovenop reeds aanwezige hulpverlening] niet doen. Wat ik wel een goeie vind is eventueel met alle hulpverlening om tafel te gaan zitten; net als bij dat je een netwerkbijeenkomst zou gaan houden, zou je met alle hulpverleners om tafel kunnen gaan zitten, van "jongens, wat gebeurt hier, wat is hier aan de hand, en is dit nou de handigste manier?". Maar ik denk niet dat zij accepteren dat wij dat initiatief nemen. [V1]

In het vraagstuk of WLEODK toegevoegde waarde heeft of dubbelop is, lijkt pleegzorg een bijzondere plaats in te nemen. De meerwaarde wordt niet gezien door pleegzorgorganisaties of de pleegzorg wordt gezien als een soort contra-indicatie voor WLEODK.

Pleegzinnen of -organisaties vinden het dubbelop. Ze hebben al een voogd die toezicht houdt op het proces. WLEODK is overbodig, de meerwaarde is niet duidelijk. [...] Pleegzorg is vooral hulp voor de pleegouders, niet specifiek voor de kinderen. [...] Die [meerwaarde van Wie Let Er Op De Kleintjes voor gezinnen] blijft altijd. Ik vind niet dat het zo is, maar ik kan het me wel voorstellen dat ze het als dubbelop zien. Pleegouders die verbonden zijn aan een organisatie krijgen ondersteuning. Pleegouders zijn eigenlijk al hulpverlening. Waarom zou je dan nog extra hulp krijgen? Maar dan probeer je uit te leggen dat het gaat om moeder die invloed kan blijven hebben op haar kinderen. Dat is anders trouwens voor netwerkpleegouders. Daar is een betere opening voor Wie Let Er Op De Kleintjes. [C1]

Als de kinderen in een pleeggezin zitten, dan ga je niet met de voogd aan de slag of met die pleegouders. Dat is gewoon een brug te ver. [...] Als je je daar in zou begeven, dan maak je het er alleen maar complexer van. [V2]

Pleegouders en pleegzorgorganisaties spelen dan ook een belangrijke rol in de mate van contact die moeders tijdens detentie met hun kinderen kunnen hebben. Het is onduidelijk in hoeverre WLEODK hier een rol in kan spelen.

Ik had het gevoel dat het pleeggezin mij niet mocht, omdat ik gedetineerd ben. Dit vond ik erg lastig. Nu is dat gevoel al veel minder [na contact met pleegouders]. Wat ik mij kan voorstellen is dat zij zouden denken dat ik een slechte moeder ben, omdat ik in detentie zit. [...] [Fragment verslag:] Een boodschapper tussen het pleeggezin en haarzelf zou haar hierbij [bij het leren van haar fouten] kunnen helpen: door aan te geven wat zij fout doet, maar haar ook te helpen om dit te verbeteren (niet alleen in rapportage zeggen wat niet goed gaat). [N4]

Ja, pleegouders die zitten weer verbonden aan een voogd en, ja, die zijn van elkaar afhankelijk. Die hebben samen die ruggenspraak: is het wel of niet goed? Als zij dat onderling uitzoeken en zij kennen die kinderen, en zij zijn daarmee in de weer, en die moeder belt hun af en toe, dan gaat het te ver als ik daar probeer eenheid te brengen of contact te leggen. Ik sta open voor hun bezoeken, zodat moeder en kinderen bij elkaar kunnen zijn, en dan houdt het op. [V2]

In een aantal interviews komt naar voren dat het contact tussen moeder en kind of tussen moeder en hulpverlener bemoeilijkt wordt doordat hulpverleners zelf niet bekend zijn met detentie. Zij hebben geen beeld van detentie en weten daarom niet in hoeverre moeders bijvoorbeeld zelf initiatief kunnen nemen om contact op te nemen met hun kinderen of met hen.

Hulpverlening reageert niet altijd stimulerend in de relatie tussen ouder in gevangenis en kind. Zeker als er sprake is geweest van huiselijk geweld in het gezin en gedetineerde de dader is geweest. Ik denk dat dit te maken heeft met de onwetendheid of het onbekende terrein van detentie voor hulpverlener, onderwijzer. [C3]

Ik heb een vrij jonge voorgd; zij had totaal geen beeld van detentie. Ze vroeg mij bijvoorbeeld om foto's te maken, denkend dat ik wel een fototoestel mee naar binnen kon nemen. Het is ook moeilijk te begrijpen dat ik niet altijd kan bellen. De eerste keer dat ze op bezoek kwam, was ze ook een beetje zenuwachtig. Later wist ook zij beter wat zij kon verwachten en verliep het bezoek leuker. [...] Fragment verslag:] De voorgd geeft steeds maar aan dat we dat wel zien als ze weer buiten is, maar waarschijnlijk weet die ook niet hoe ze bepaalde dingen het beste aan kan pakken. [N4]

Ervan uitgaand dat een WLEODK-traject positief verloopt en wetende dat het een kortdurend traject is, is het ten slotte een interessante vraag of WLEODK gevolgen heeft voor het opstarten van hulpverlening tijdens of na een WLEODK-traject. Enerzijds zijn er aanwijzingen dat (de ervaringen met) WLEODK een drempelverlagend effect zou(den) hebben. Er wordt getracht om deelnemers naar reguliere hulpverlening toe te leiden en het zou zo kunnen zijn dat men na een positieve ervaring binnen WLEODK meer open staat voor deze reguliere hulpverlening.

Ik denk dat het drempelverlagend werkt. Ja, want je probeert andere organisaties er toch wel bij te krijgen. Juist omdat je natuurlijk een coachende rol hebt, probeer je juist andere instanties erbij te betrekken. Kijk, je bent natuurlijk na een half jaar weer weg. En die andere instanties die blijven. [V4]

Toeleiding naar hulpverlening wordt door de vrijwilliger versterkt en de hulpverlening wordt beter vindbaar. Of het zou ook kunnen zijn dat als WLEODK goed bevalt dat ze dan meer open voor staan voor andere hulp. [C1]

Anderzijds zou de drempel richting andere instanties na afloop van een WLEODK-traject even hoog kunnen zijn als voor de start van dit traject. Er is vertrouwen gekomen in (de vrijwilliger van WLEODK), niet in de hulpverlening in het algemeen.

Nee, ik denk dat dat niet uitmaakt. Ik denk dat ze ons niet als instantie zien, meer als iemand die gewoon vrijblijvend hulp biedt. Want zodra ze met instanties te maken krijgen, zijn dat instanties die hun sancties op kunnen leggen, die besluiten kunnen nemen waar ze het niet mee eens zijn. Dus die drempel blijft altijd. Wij kunnen dat niet, dus hoeven ze niet bang te zijn. Wij kunnen geen beslissingen nemen, wij kunnen geen sancties opleggen. [V1]

4.6.3 Sterke punten van WLEODK

Waar liggen nu de sterke punten van WLEODK? Wat is specifiek voor WLEODK en maakt dat deze vorm van begeleiding een ingang vindt bij de doelgroep en/of als zinvol wordt ervaren?

Laagdrempelig

Allereerst lijkt het vrijwillige, laagdrempelige karakter van WLEODK belangrijk te zijn.

En dan merk je wel dat ze – dus mij als voorbeeld te noemen – een vrijwilliger gewoon net iets anders... Dat zijn geen drempels. Wij gaan niet verslagen schrijven en alles openbaar maken, en dat roept zoveel vertrouwen op en zo'n nabijheid! [V2]

Het vrijwillige, laagdrempelige, iemand in zijn eigen kracht laten staan en vanuit daar gaan werken [is de kracht van WLEODK]. Intrinsieke motivatie, die echt uit hun zelf komt. En dat kan dan moeder óf het gezin zijn, maar zij zélf willen hulp en gaan het zélf oplossen met steun. [C1]

Ook is het werken met het Gezinsmaatje zeer laagdrempelig en het zijn mensen net zoals jij en ik, meestal ook moeder of vader en zij interesseren zich niet voor wat de vader of moeder heeft gedaan en zij hebben niets met BJZ, reclassering, justitie e.d. te maken. Zij zijn er voor het gezin, zij luisteren naar de kinderen en nemen hun serieus. Dit is zo ontzettend belangrijk voor de kinderen en het geeft hun vaak kracht en het gevoel dat er iemand is die zich om hen bekommerd (sic), ze staan niet alleen. Juist ook omdat het geen hulpverleners zijn maar 'gewone' mensen. [C7]

Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat wellicht niet alle betrokkenen op de hoogte zijn van het feit dat het binnen de WLEODK-trajecten om ondersteuning door vrijwilligers gaat.

Dat weten ze niet eens dat jij een vrijwilligster bent. Ze zien je ook niet als een vrijwilligster. Ze zien je gewoon echt als een maatschappelijk werkster, die van alles en nog wat is. Ja. [V3]

Aansluiten bij behoeftes gezin

Daarnaast lijkt de kracht van het project te liggen in het feit dat er getracht wordt om aan te sluiten bij de behoeften van het totale gezin. Men stelt zich flexibel op en neemt kleine stapjes om deze behoeften te kunnen invullen.

De kracht van het project is dat je aansluit op de behoefte van het gezin. Als jij daar dan overheen walst, dan krijg je denk ik meer weerstand en dat ze dan eerder zeggen van "Pff, elke week, ik heb er eigenlijk niet zo'n behoefte aan". [...] Nou, dat [dat de reguliere hulpverlening voldoende flexibiliteit op kan brengen] denk ik inderdaad niet. Want die hebben toch zo de eigen agenda, van "O, we willen dit voor elkaar, we willen dat, we willen dat". En dat is natuurlijk een verschil met WLEODK, met die vrijwilliger, want die probeert echt gewoon goed aan te sluiten bij de hulpvraag. En die probeert ook gewoon echt die kleine stapjes te nemen en ik denk dat de reguliere hulpverlening toch wat grotere stappen wil nemen. [V4]

WLEODK is eigenlijk, in principe, flexibel in het aanpassen qua tijden. Die past zich aan, je past je aan aan dat gezin, en een hulpverlenende instantie niet. [V3]

Het is heel belangrijk om te onderzoeken: wat wil men? Wat wil moeder en wat wil het gezin? Het is dus heel belangrijk hoe je het brengt. Niet: "Goh jij hebt hulp nodig." Nee beter is: "Oh joh, dit is lastig hè? Moeder is in de gevangenis. Hoe gaat het nou op school?". Het gesprek aangaan en luisteren wat de behoeften zijn [dat is de kracht van WLEODK]. [C1]

Daarbij zou het van belang kunnen zijn dat men binnen WLEODK dicht bij het gezin staat.

Ik heb gemerkt dat er eigenlijk geen hulpverleners zijn die zowel contact met de moeder hebben en met de kinderen en zo dicht in het gezin komen om de knelpunten te inventariseren. Het barst vaak van de hulpverleners maar die werken op een totaal andere wijze en blijven vaak op een afstand. Bij WLEODK is het juist zo fijn dat er daadwerkelijk iemand het huis van het gezin binnen komt, contact heeft met de kinderen, de verzorgers en ook het lijntje heeft naar de moeder of vader die in detentie verblijft. Want daar blijven de hulpverleners in de praktijk vaak weg. [C7]

Eigen kracht

De kracht van WLEODK zou bovendien gelegen zijn in de gedachte dat de gezinsleden zelf verantwoordelijkheid nemen en op eigen kracht de problemen oplossen.

En dat kunnen wij, denk ik, wel; dat we daarin gerichtere informatie geven en mensen sturen. Dan blijft het nog steeds de beslissing van die persoon natuurlijk, wat die doet, maar ik vind dat ook wel normaal. Die persoon blijft verantwoordelijk voor de beslissingen. En ik denk dat dat ook een beetje te vaak gebeurt dat – jeugdzorg of welke instantie... – die beslissing uit handen neemt. [V1]

Het vrijwillige, laagdrempelige, iemand in zijn eigen kracht laten staan en vanuit daar gaan werken [is de kracht van WLEODK]. Intrinsieke motivatie, die echt uit hun zelf komt. En dat kan dan moeder óf het gezin zijn, maar zij zélf willen hulp en gaan het zélf oplossen met steun. [C1]

Het is juist het mooie dat Gezin in Balans juist de moeders in kracht zetten, zodat ze zelf keuzes of stappen zetten. En dit is denk ik heel belangrijk. Het is ook het bijzondere dat ze nog wel hun eigen regie mogen behouden, want dat is zo belangrijk omdat er al zoveel van hun afgenomen is. En dat ze nu zelf keuzes kunnen maken, en het mooie daarbij is dat Gezin in Balans daar een ondersteuning bij kan bieden. [FG]

Preventie

De kracht van WLEODK lijkt ook te liggen in het preventieve karakter van WLEODK. Wellicht wordt door middel van dit project zwaardere hulpverlening voorkomen.

Ik denk dat WLEODK, dat het project ervoor kan zorgen dat er juist geen zwaardere hulpverlening nodig is later. Dat is een enorm belangrijk punt. [V4]

Het is eigenlijk een soort preventieve jeugdzorg. [C1]

Ook zijn ze [gedetineerde moeders] blij, dat wij daar iets in kunnen betekenen om erger te voorkomen. Ze zijn zo bang dat er zware hulpverlening (bijvoorbeeld BJZ, school maatschappelijk werk) op hun kinderen wordt ingezet. [C4]

Expertise op het gebied van detentie

Wel het laatst genoemd, maar daarom niet minder belangrijk: De kracht van WLEODK lijkt ook in de kennis over detentie die binnen het project alom aanwezig is te liggen. Binnen WLEODK kunnen verschillende gezinsleden begeleid worden ten aanzien van detentie-specifieke vraagstukken en kan het begrip dat de buitenwereld voor een dergelijke situatie heeft, vergroot worden.

WLEODK kan een specifiek stukje kennis over detentie bieden: wat gebeurt er met het kind als moeder in detentie is, hoe ga je er mee om op school? [C1]

[Fragment verslag:] Een project als WLEODK zou kunnen helpen door het begrip voor de situatie te vergroten. Je kan pas werken met alle partijen als ze begrijpen hoe de situatie is. [N4]

5. Resultaten: Deelnemers

In dit hoofdstuk worden de gegevens die verzameld zijn door afname van gestandaardiseerde vragenlijsten bij de start van een ondersteuningstraject vergeleken met normgegevens. Dit geeft een indruk van de problematiek binnen gezinnen die deelnemen aan WLEODK in vergelijking tot de algemene Nederlandse populatie. In het hoofdstuk wordt ingegaan op het gedrag van de kinderen (paragraaf 5.1), opvoedingsstress bij hun verzorgers (paragraaf 5.2) en psychologische stress bij de moeders (paragraaf 5.3).

De onderstaande resultaten hebben betrekking op 27 gezinnen met 44 deelnemende kinderen. Deze gezinnen vormen dus de totale groep deelnemers die instroomden in het veranderingsonderzoek (zie Hoofdstuk 6). Deze groep vormt 90% van de gezinnen 75,9% van de kinderen waarover bekend is dat zij instroomden binnen het project (zie paragraaf 3.2.1). Er is dus niet over alle instromende gezinnen informatie beschikbaar. Bovendien is de informatie die beschikbaar is voor deze gezinnen en kinderen niet volledig: het aantal ingevulde vragenlijsten verschilt enorm per uitkomstmaat (*Range*: 4 [SDQ-leerkrachten] tot 43 vragenlijsten [SDQ-moeders] voor de vragenlijsten die afzonderlijk voor deelnemende kinderen werden afgenomen). Er is geen enkele voogd die de vragenlijst (voor de voor- of nameting) heeft geretourneerd.

5.1 Gedrag van de kinderen

De totale moeilijkheden in het gedrag dat kinderen bij aanvang van de ondersteuning volgens de verschillende informanten vertoonden, worden weergegeven in Tabel 5.1. In deze tabel zijn de scores op de vragenlijsten onderverdeeld in normale scores, scores in het grensgebied en afwijkende scores. In de algemene Nederlandse populatie vallen de scores van 80% van de kinderen en jongeren in het normale gebied; de 10% hoogste scores worden gezien als afwijkend, terwijl de 10% die daartussen valt een score in het "grensgebied" heeft (Goedhart et al., 2003). In Tabel 5.1 is te zien dat met name de moeders en de verzorgers relatief meer moeilijkheden in het gedrag rapporteerden dan in ouderrapportage in de algemene populatie het geval is. Het geringe aantal kinderen en leerkrachten dat over het gedrag van de kinderen heeft gerapporteerd, lijkt niet meer moeilijkheden in het gedrag van de deelnemende kinderen te hebben waargenomen dan onder andere Nederlandse kinderen het geval is. Desalniettemin wijzen de afwijkende scores die 37,2% van de moeders en 16,7% van de verzorgers rapporteren wel op de aanwezigheid van moeilijkheden bij een deel van de kinderen.

Tabel 5.1 *Totale moeilijkheden bij de kinderen volgens verschillende informanten*

Informant	N	α	Normaal		Grensgebied		Afwijkend	
			n	%	n	%	n	%
Moeders	43	.79	22	51,2	5	11,6	16	37,2
Verzorgers	12	.59	8	66,7	2	16,7	2	16,7
Kinderen	6	.51	5	83,3	1	16,7	-	-
Leerkrachten	4	.44	3	75,0	1	25,0	-	-

5.2 Opvoedingsstress bij de verzorgers

De opvoedingsstress bij de verzorgers (bij aanvang van de ondersteuning) wordt weergegeven in Tabel 5.2. Hun zelf-gerapporteerde opvoedingsstress wordt hierbij vergeleken met de normgegevens voor moeders en vaders uit niet-klinische groepen. Binnen deze normgegevens wordt enkel een onderscheid tussen hoge en lage scores gemaakt; er kan niet aangegeven worden welke scores als afwijkend gezien worden. Wanneer men naar de gegevens in Tabel 5.2 kijkt, is af te leiden dat vergeleken met de normgroep zowel relatief iets meer deelnemende verzorgers (zeer) hoog als (zeer) laag scoorden. Op grond van een normaalverdeling, zou men (in absolute aantallen) verwachten dat er in zowel de hoogste als de laagste twee categorieën twee personen zouden vallen en het gaat hier in beide gevallen om drie personen. Deze bevindingen geven daarom geen reden om aan te nemen dat de opvoedingsstress binnen deze steekproef gemiddeld hoger is dan in de algemene, niet-klinische populatie.

Tabel 5.2 *Opvoedingsstress bij de verzorgers (gemeten bij de verzorgers)*

(N = 12)	Ouderlijke stress ($\alpha = .95$)	
	N	%
Zeer hoog	1	8,3
Hoog	2	16,7
Boven gemiddeld	-	-
Gemiddeld	3	25,0
Onder gemiddeld	3	25,0
Laag	1	8,3
Zeer laag	2	16,7

5.3 Psychologische stress bij de moeders

In Tabel 5.3 wordt de psychologische stress die moeders bij aanvang van de ondersteuning rapporteerden, vergeleken met de normgegevens van de “normale bevolking” in Nederland. Binnen deze normgegevens wordt enkel een onderscheid tussen hoge en lage scores gemaakt; er kan niet aangegeven worden welke scores als afwijkend gezien worden. Wanneer men naar de gegevens in Tabel 5.3 kijkt, valt echter op dat op alle drie de subschalen (angst, depressie en somatische klachten) relatief veel psychologische stress werd gerapporteerd. Ongeveer de helft van de moeders die de vragenlijst hebben ingevuld, scoorden bij aanvang van de ondersteuning zeer hoog op de schalen angst, depressie en/of somatische klachten. Ter vergelijking: in de normale bevolking scoort slechts 5% van de personen zeer hoog (en 15% van de personen hoog). De bevindingen geven daarom aanleiding om aan te nemen dat de psychologische stress bij moeders in deze steekproef groter is dan in de normale bevolking.

Tabel 5.3 *Psychologische stress bij de moeders (gemeten bij de moeders)*

(N = 25)	Angst ($\alpha = .77/.88$) ^a		Depressie ($\alpha = .73/.90$) ^a		Somatische klachten ($\alpha = .43/.84$) ^a	
	N ^b	%	N	%	N	%
Zeer hoog	12	50,0	13	52,0	11	44,0
Hoog			7	28,0	10	40,0
Boven gemiddeld	7	29,2	-	-	-	-
Gemiddeld	3	12,5	5	20,0	4	16,0
Beneden gemiddeld					-	-
Laag	2	8,3	-	-		
Zeer laag					-	-

^a De eerste Cronbach's alpha heeft steeds betrekking op de gehele schaal; de tweede Cronbach's alpha heeft betrekking op de verkleinde schaal (zie paragraaf 3.4.1.2).

^b De optelling van de aantallen in deze kolom is niet gelijk aan 25. Eén score werd niet meegenomen, omdat er slechts 7 van de 10 items beantwoord waren.

6. Resultaten: Verandering en tevredenheid

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit het veranderingsonderzoek en de gegevens die na afloop van de ondersteuning verzameld zijn ten aanzien van de tevredenheid over de geboden ondersteuning besproken. Allereerst worden in paragraaf 6.1 de deelnemers aan het veranderingsonderzoek besproken. Vervolgens treft u achtereenvolgens de resultaten ten aanzien van gedrag van de kinderen (paragraaf 6.2), opvoedingsstress bij de verzorgers (paragraaf 6.3) en psychologische stress bij de moeders (paragraaf 6.4) aan. Ten slotte worden de gerapporteerde tevredenheid (paragraaf 6.5) en de door moeders, verzorgers en jongeren genoemde verbeterpunten (paragraaf 6.6) ten aanzien van de geboden ondersteuning besproken.

Zowel voor het meten van verandering als voor het meten van de tevredenheid wordt gebruik gemaakt van gegevens die tijdens de nameting werden verzameld. Om deze reden is het belangrijk om per uitkomstmaat en meetmoment te weten door hoeveel verschillende personen de betreffende vragenlijst is ingevuld: alleen als dezelfde vragenlijst (met betrekking tot dezelfde persoon) zowel tijdens de voormeting als de nameting is ingevuld, kan een vragenlijst worden meegenomen in het veranderingsonderzoek. Zoals in de laatste kolom van Tabel 6.1 te zien is, gaat het bij de meeste uitkomstmaten slechts om een gering aantal personen waarvan en/of waarover zowel de voormeting als de nameting beschikbaar zijn. Bij een dergelijke (te) kleine steekproef is de kans groot dat geen enkele analyse een statistisch significante uitkomst geeft en zijn conclusies niet stabiel: Ook *als* er een significant verschil wordt gevonden, is de kans relatief groot dat het om een toevalstreffer gaat. De resultaten met betrekking tot de veranderingen binnen WLEODK-trajecten die in dit hoofdstuk beschreven staan, dienen dan ook met grote voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

Tabel 6.1 *Aantal respondenten per uitkomstmaat en meetmoment*

	Voormeting	Nameting	Voor- en nameting
<i>SDQ – totale moeilijkheden</i>			
Moeders	43	4	3
Verzorgers	12	3	3
Kinderen	6	2	2
Leerkrachten	4	1	1
<i>NOSIK</i>			
Opvoedingsstress	12	3	3
<i>SCL-90</i>			
Angst	24	4	4
Depressie	25	4	4
Somatische klachten	25	4	4
<i>Tevredenheid</i>			
Moeder	-	3	-
Verzorger	-	3	-
Kind	-	0	-
Jongere	-	2	-
Vrijwilliger	-	9	-
Voogd	-	0	-

Daarnaast wordt de interpretatie van resultaten in dit hoofdstuk bemoeilijkt door mogelijke selectieve uitval. Zoals in Tabel 6.1 te zien is, was niet alleen de steekproef bij aanvang klein te noemen, maar was de uitval – van de voormeting naar de nameting – ook groot. Op de eerste regel is bijvoorbeeld te zien dat minder dan 10% van de moeders behouden werden voor de nameting; een uitval van meer dan 90%. Het is dan de vraag in hoeverre diegenen die overgebleven zijn bij de nameting (en dus bij de afronding van de ondersteuning) representatief zijn voor diegenen waarbij de voormeting is afgenomen (en dus diegenen die deelgenomen hebben). Het is niet ondenkbaar dat bijvoorbeeld juist de meest gemotiveerde moeders en gezinnen, de moeders en gezinnen die de meeste vooruitgang boekten, de “beste” vrijwilligers en/of de gezinnen waar de problematiek niet zo complex is overblijven. Om deze reden zou je bij een nameting toch wel minimaal 70% van de oorspronkelijke steekproef willen behouden om enig vertrouwen in de representativiteit van de bevindingen te kunnen hebben. Dat de uitvalpercentages zeer hoog zijn, betekent dus dat we niet weten in hoeverre deze gegevens representatief zijn voor de aan WLEODK deelnemende kinderen en gezinnen. We hebben dit wel, zover mogelijk, inzichtelijk trachten te maken in de figuren: In de figuren zijn niet alleen de veranderingen in scores voor diegenen met een voor- en nameting weergegeven, maar ook de spreiding op de voormeting voor diegenen zonder nameting. De stipjes in de figuren geven de individuele scores weer, waarbij twee met een (zwarte) lijn verbonden stipjes twee bij elkaar horende scores (en dus verandering) weergeven. Op deze wijze is het enigszins zichtbaar in hoeverre de scores van de personen *met* nameting op de voormeting overeen kwamen met de scores van personen *zonder* nameting. Daarnaast zijn in ieder figuur twee gemiddelde lijnen weergegeven. Ten eerste verbindt een (rode) lijn tussen twee vierkanten de totale gemiddelde scores voor de betreffende meting. Ten tweede verbindt een (groene) lijn tussen twee driehoeken de gemiddelde scores van diegenen met een voor- en nameting. Verschillen tussen deze twee lijnen wijzen tevens op verschillen tussen personen *met* en *zonder* nameting.

6.1 Deelnemers

In totaal namen zeven gezinnen met acht deelnemende kinderen deel aan het veranderingsonderzoek. In Tabel 6.2 is te zien hoe de deelnemers aan het veranderingsonderzoek verdeeld zijn over de verschillende gezinnen.

Tabel 6.2 *Verdeling deelnemers per uitkomstmaat en gezin*

Gezin en kind	Uitkomstmaat				
	SDQ- moeder	SDQ- verzorger	SDQ- kind	SDQ- leerkracht	NOSIK SCL-90
Gezin A – kind 1			X		
Gezin A – kind 2	X				X
Gezin B – kind 1	X	X		X	X
Gezin C – kind 1		X			X
Gezin D – kind 1	X				X
Gezin E – kind 1					X
Gezin F – kind 1		X			X
Gezin G – kind 1			X		

In zes van deze zeven gezinnen betrof de ouder die gedurende de ondersteuning in detentie verbleef, de moeder van de kinderen. De verzorger tijdens detentie was in twee gevallen oma en in twee gevallen de vader van het kind. In het gezin met de gedetineerde vader was de moeder van het kind de verzorger. In een ander gezin waren de kinderen alleen thuis: de oudere zus (18 jaar) droeg zorg voor het deelnemende kind (14 jaar), waarbij zij wel hulp van familie ontving. Over het zevende gezin is niet bekend wie daar de verzorger was.

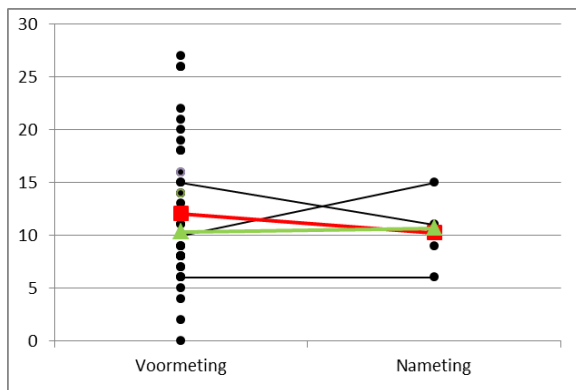
In alle zeven de gezinnen werd een Gezinsmaatje – maar geen bezoekttraject – ingezet. Voor zes gezinnen is aanvullende informatie over de ondersteuning aanwezig. Deze zes gezinnen werden gemiddeld 24,92 weken ($SD = 14,00$; $Range = 5$ tot 48) ondersteund, waarbij het gezin gemiddeld 13,67 keer ($SD = 7,17$; $Range = 5$ tot 24) bezocht werd. Ten aanzien van vijf van deze zes gezinnen werd aangegeven dat het traject procesmatig optimaal verlopen was. Over het zesde gezin (Gezin E) werd aangegeven dat de afspraken regelmatig afgezegd werden; dit is tevens het gezin met de minste bezoeken.

6.2 Veranderingen in gedrag van de kinderen

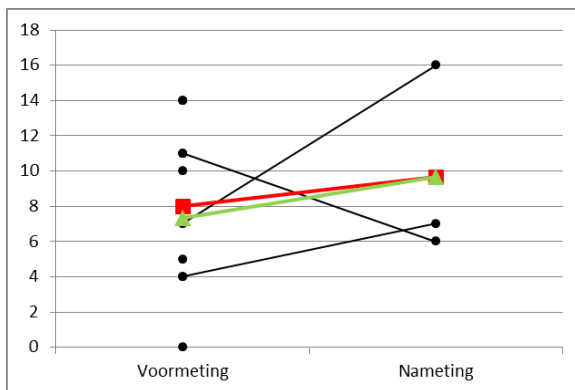
Veranderingen in de totale moeilijkheden bij de kinderen staan weergegeven in Figuur 6.1a tot en met Figuur 6.1d. Een dalende lijn geeft hierbij een afname in de problematiek weer, terwijl het bij een stijgende lijn om een toename in problematiek – van voor- naar nameting – gaat.

Figuur 6.1 *Veranderingen in totale moeilijkheden bij de kinderen volgens verschillende informanten*

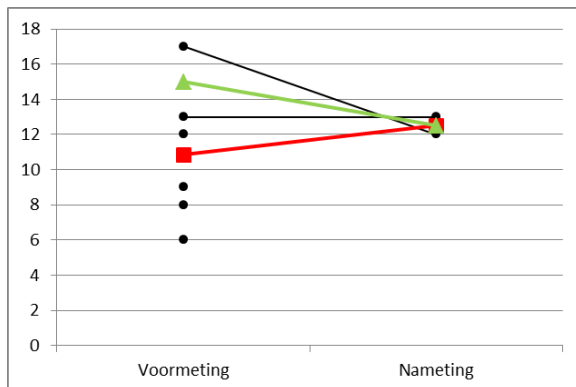
(a) Moeders

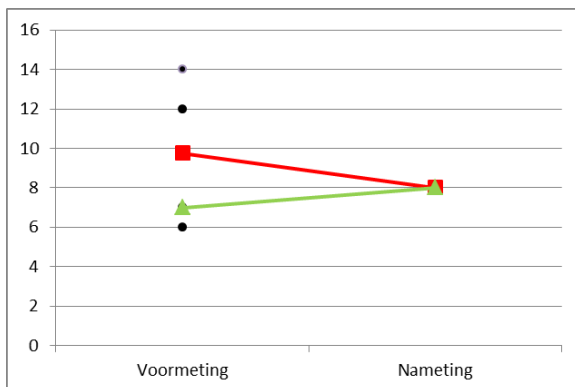
(b) Verzoekers

(c) Kinderen

(d) Leerkrachten

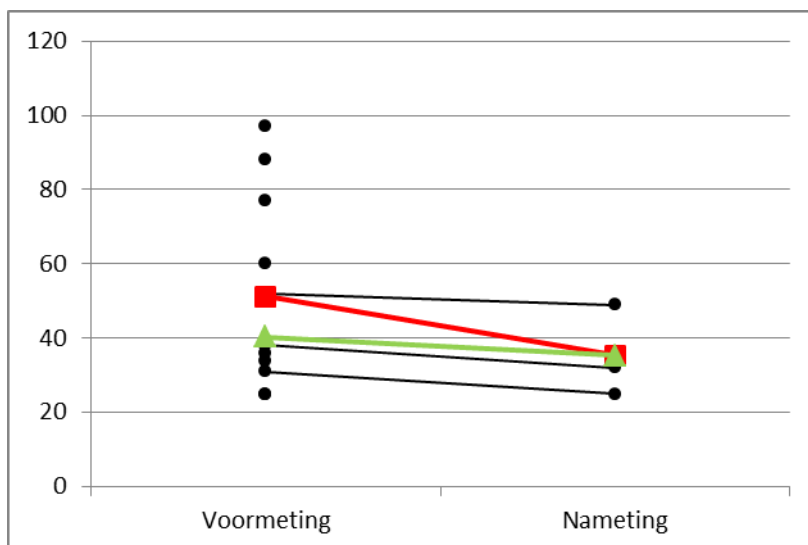

Paarsgewijze *t*-toetsen lieten voor geen van de informanten verschillen in totale moeilijkheden tussen de voor- en nameting zien. Voor moeders werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 10,33$, $SD = 4,51$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 10,67$, $SD = 4,51$), $t(2) = -0,13$, $p = 0,91$. Voor verzorgers werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 7,33$, $SD = 3,51$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 9,67$, $SD = 5,51$), $t(2) = -0,58$, $p = 0,62$. Voor kinderen werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 15,00$, $SD = 2,83$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 12,50$, $SD = 0,71$), $t(1) = 1,00$, $p = 0,50$. Voor leerkrachten kon er niet worden getoetst of de score op de voormeting (7,00) verschilde van de score op de nameting (8,00); er was hier slechts sprake van één paar scores en voor statistische toetsing zijn meerdere paren noodzakelijk.

6.3 Veranderingen in opvoedingsstress bij de verzorgers

Veranderingen in de opvoedingsstress bij de verzorgers staan weergegeven in Figuur 6.2. Een dalende lijn geeft hierbij een afname in de problematiek weer, terwijl het bij een stijgende lijn om een toename in problematiek – van voor- naar nameting – gaat. Visuele inspectie laat zien dat er sprake lijkt te zijn van selectieve uitval: juist de verzorgers met relatief veel opvoedingsstress bij aanvang van de ondersteuning lijken te zijn uitgevallen.

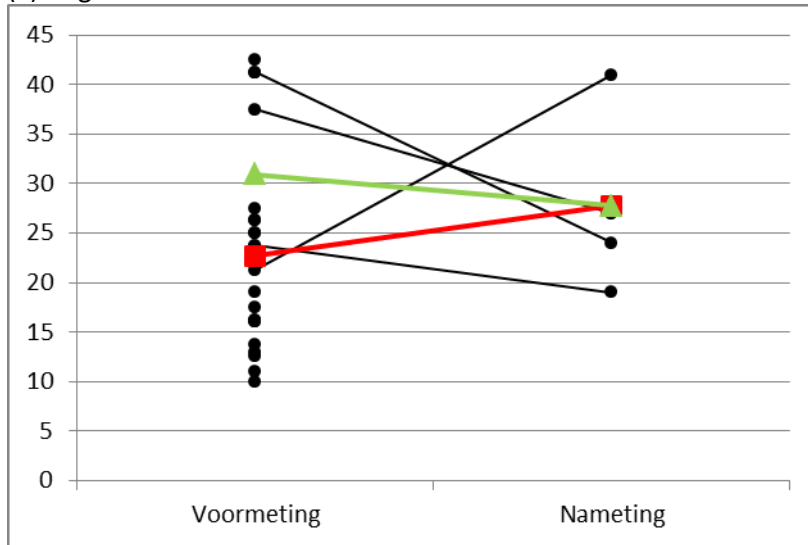
Figuur 6.2 Veranderingen in opvoedingsstress bij de verzorgers

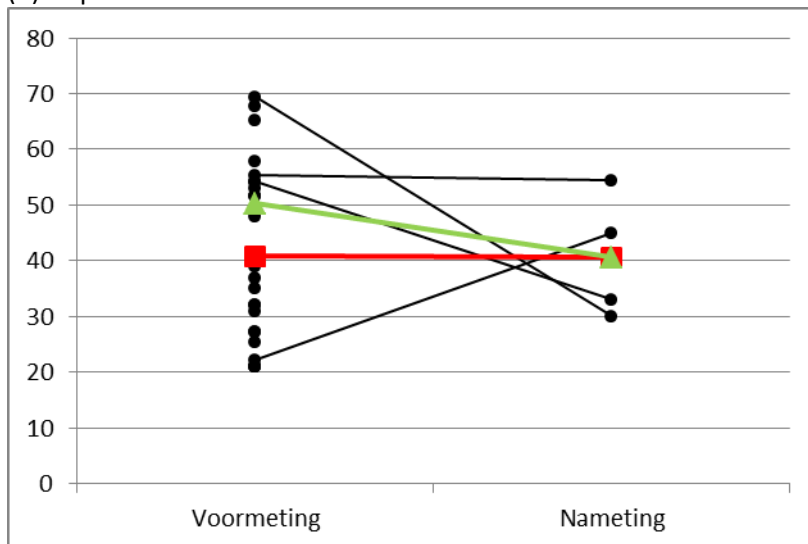
Een paarsgewijze *t*-toets liet een significant verschil tussen de gemiddelde opvoedingsstress bij de verzorgers op de voormeting ($M = 40,33$, $SD = 6,17$) en op de nameting ($M = 35,33$, $SD = 7,13$) zien, $t(2) = 5,00$, $p = 0,04$. Op grond van deze toetsing lijken verzorgers na afloop van de ondersteuning iets minder opvoedingsstress te rapporteren dan bij aanvang van de ondersteuning. Omdat de steekproef zeer klein is (drie paren) *en* er sprake lijkt te zijn van selectieve uitval, is het echter zeer de vraag hoe robuust en representatief deze bevinding is.

Figuur 6.3 *Veranderingen in psychologische stress bij de moeders*

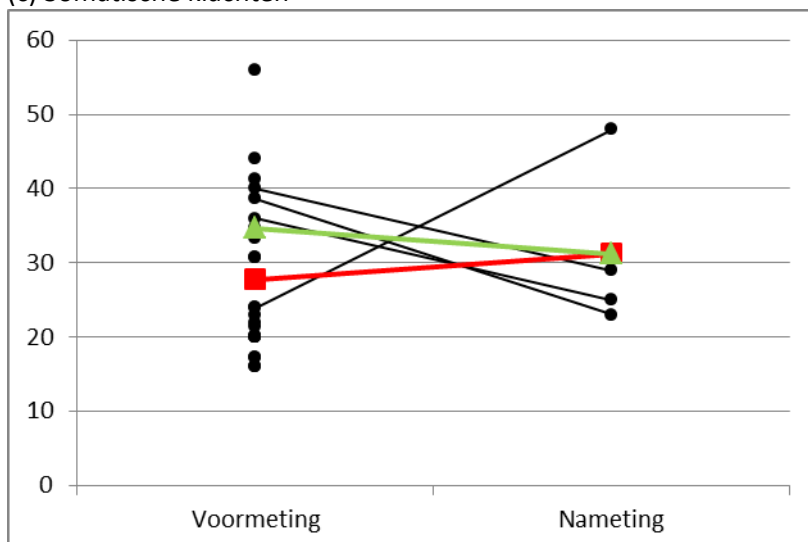
(a) Angst

(b) Depressie

(c) Somatische klachten

6.4 Veranderingen in psychologische stress bij de moeders

Veranderingen in de psychologische stress bij de moeders staan weergegeven in Figuur 6.3a tot en met Figuur 6.3c. Een dalende lijn geeft hierbij een afname in de problematiek weer, terwijl het bij een stijgende lijn om een toename in problematiek – van voor- naar nameting – gaat.

Paarsgewijze t-toetsen lieten geen verschillen tussen de psychologische stress bij de moeders op de voormeting en de nameting zien. Voor angst werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 30,94$, $SD = 9,92$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 27,75$, $SD = 9,43$), $t(3) = 0,40$, $p = 0,72$. Voor depressie werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 50,26$, $SD = 19,96$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 40,60$, $SD = 11,25$), $t(3) = 0,72$, $p = 0,52$. Voor somatische klachten werd er geen significant verschil gevonden tussen de gemiddelde score op de voormeting ($M = 34,67$, $SD = 7,30$) en de gemiddelde score op de nameting ($M = 31,25$, $SD = 11,44$), $t(3) = 0,37$, $p = 0,74$.

6.5 Tevredenheid

Tijdens de nameting werd aan moeders, verzorgers, kinderen/jongeren en vrijwilligers gevraagd om de ondersteuning te evalueren. In Tabel 6.3 staat weergegeven in hoeverre de moeders, verzorgers en vrijwilligers tevreden waren over de mate waarin de situatie, het contact tussen moeder en kind(eren) en het welzijn van de kinderen gedurende de ondersteuningsperiode veranderd was. De personen die de ondersteuningsperiode hebben geëvalueerd, gaven gemiddeld gezien aan dat zij de situatie (een beetje) beter geworden vonden. Alleen met het oog op het contact tussen moeders en kinderen en het welzijn van de kinderen werden door verzorgers en vrijwilligers ook (enige) achteruitgang gerapporteerd, waarbij er geen enkele verzorger was die vooruitgang in het contact rapporteerde.

Zowel moeders ($M = 2,33$, $SD = 0,58$; $Range = 2$ tot 3) als verzorgers ($M = 2,67$, $SD = 0,58$; $Range = 2$ tot 3) hadden over het algemeen een positief gevoel over de ondersteuning. Alle moeders en verzorgers ($N = 3$ voor beiden) zouden de ondersteuning erg bij een vriendin of familie kunnen aanraden. Voor de vrijwilligers was het gevoel over de ondersteuning voor het betreffende gezin gemiddeld gezien een beetje positief ($M = 1,00$, $SD = 1,80$; $Range = -2$ tot 3). De informatie de medewerkers gaven werd over het algemeen als bruikbaar gezien door moeders ($M = 1,67$, $SD = 0,58$; $Range = 1$ tot 3) en verzorgers ($M = 1,00$, $SD = 3,46$; $Range = -3$ tot 3), waarbij deze informatie door een enkele verzorger als erg onbruikbaar werd ervaren. Alle moeders en verzorgers ($N = 3$ voor beiden) gaven aan dat zij gebruik hadden gemaakt van hulpmiddelen om met de kinderen over detentie te praten. Deze hulpmiddelen werden zowel door moeders ($M = 2,00$, $SD = 0,00$) als door verzorgers ($M = 2,67$, $SD = 0,58$; $Range = 2$ tot 3) als bruikbaar ervaren.

Tabel 6.3 *Verandering volgens verschillende informanten*

	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>	Minimum	Maximum
<i>Verandering in de situatie met betrekking tot de gestelde doelen</i>				
Moeder	3	1,00 (0,00)	1	1
Verzorger	3	2,33 (0,58)	2	3
Vrijwilliger	7	2,00 (0,58)	1	3
<i>Verandering in de situatie los van de gestelde doelen</i>				
Moeder	3	1,33 (0,58)	1	2
Verzorger	3	2,33 (0,58)	2	3
Vrijwilliger	7	2,14 (0,38)	2	3
<i>Verandering in het contact tussen moeder en kind(eren)</i>				
Moeder	3	2,67 (0,58)	2	3
Verzorger	3	-1,00 (1,00)	-2	0
Vrijwilliger	7	1,29 (1,70)	-2	3
<i>Verandering in het welzijn van kind(eren)</i>				
Moeder	3	2,67 (0,58)	2	3
Verzorger	3	1,67 (1,16)	1	3
Vrijwilliger	7	1,71 (1,25)	-1	3

Opmerking. -3 = Veel slechter geworden; -2 = Slechter geworden; -1 = Een beetje slechter geworden; 0 = Hetzelfde gebleven; 1 = Een beetje beter geworden; 2 = Beter geworden; 3 = Veel beter geworden.

De medewerkers van WLEODK werden door de moeders ($M = 2,67$, $SD = 0,58$; $Range = 2$ tot 3) en verzorgers ($M = 3,00$, $SD = 0,00$) (erg) aardig gevonden. Behalve naar de persoonlijke gevoelens ten opzichte van de medewerkers, werd ook gevraagd naar hun tevredenheid over de inbreng, voorbereiding, interesse en behulpzaamheid van de medewerkers. De resultaten hiervan staan weergegeven in Tabel 6.4. Zoals in de tabel te zien is, waren moeders en verzorgers gemiddeld gezien een beetje tevreden tot erg tevreden over de medewerkers. Er was echter ook een verzorger erg ontevreden over verschillende aspecten van de medewerker.

Aan kinderen en jongeren werd een globaler oordeel over de ondersteuning gevraagd dan bij moeders, verzorgers en vrijwilligers het geval was. De twee jongeren die de geboden ondersteuning hebben geëvalueerd gaven aan dat zij de ondersteuning fijn of heel fijn vonden en dat de ondersteuning hen een beetje of erg geholpen had.

Tabel 6.4 *Tevredenheid ten aanzien van medewerkers*

	N	M (SD)	Minimum	Maximum
<i>Inbreng medewerkers</i>				
Moeder	3	2,67 (0,58)	2	3
Verzorger	3	0,67 (3,22)	-3	3
<i>Voorbereiding medewerkers</i>				
Moeder	3	2,00 (0,00)	2	2
Verzorger	3	2,67 (0,58)	2	3
<i>Interesse medewerkers</i>				
Moeder	3	2,67 (0,58)	2	3
Verzorger	3	0,67 (3,22)	-3	3
<i>Behulpzaamheid medewerkers</i>				
Moeder	3	3,00 (0,00)	3	3
Verzorger	3	0,67 (3,22)	-3	3

Opmerking. -3 = Erg ontevreden; -2 = Ontevreden; -1 = Een beetje ontevreden; 0 = Neutraal; 1 = Een beetje tevreden; 2 = Tevreden; 3 = Erg tevreden.

Ten slotte werd aan moeders en verzorgers gevraagd wat hen zelf het meest geholpen had wat de ondersteuning betreft en wat hun gezin/de kinderen het meest geholpen had. De antwoorden van diegenen die deze vragen beantwoord hebben, staan hieronder weergegeven. Hierbij werden onder andere de gesprekken, informatievoorziening en hulp/aanwezigheid bij contact met instanties genoemd.

Wat heeft u het meest geholpen?

Moeders:

- *Humanitas heeft me heel goed geholpen in de tijd in detentie en nu ik thuis ben vind ik het heel prettig met Humanitas, dat ze me nog begeleiden.*
- *Gesprekken. Aanwezigheid bij gesprekken met voogd. Ondersteuning oma. Moedermaatje*
- *Praten hoe het met de kinderen ging met mij*

Verzorgers:

- *Voorbereiden gesprekken jeugdzorg; handvatten*
- *Me op weg helpen dmv hun informatie zodat ik weet waar ik moet zijn en wat ik moet doen. Daardoor heb ik meer zelfvertrouwen en het gevoel dat ik alles aan kan.*
- *Dat het maatje mij leerde 1) geduld te hebben met [naam kind], 2) sterk te zijn, 3) [naam kind] meer te laten gaan, niet zo te pushen met leren op school.*

Wat heeft uw gezin het meest aan gehad?

Moeders:

- *Dat de kinderen duidelijk hebben gekregen dat ze een beter contact met me hebben gekregen door Humanitas.*
- *Ondersteuning oma. Aanwezigheid bij gesprekken met voogd.*
- *Praten, hulp met papieren instanties; even de cel vergeten.*

Verzorgers:

- *Moeder en kinddagen*
- *Emotionele ondersteuning, dagen voor haar alleen!!!*
- *Hij kan meer zichzelf zijn nu.*

6.6 Verbeterpunten

Tijdens de nameting werd aan moeders, verzorgers en jongeren tevens expliciet gevraagd hoe de ondersteuning aan hen nog verder verbeterd zou kunnen worden. Hieronder staat weergegeven welke punten door hen genoemd werden. Uit de antwoorden die gegeven zijn, lijkt naar voren te komen dat er vooral behoefte is aan meer ondersteuning (kwantiteit) en informatievoorziening.

Moeders:

- *Vaker/sneller contact; meer bemiddeling*
- *Nog meer aandacht*

Verzorgers:

- *Nog langere koppeling*

Jongeren

- *Misschien een boekje maken waarin staat welke hulpverlening voor wat is en met telefoonnummers, zodat de kinderen ook weten naar wie ze moeten bellen als ze ergens mee zitten of als ze contact willen opnemen met de ouder die in detentie zit.*
- *Ik vond het erg fijn dat ze zo goed konden praten! Tips: geen, ga zo door. Hoe ze met mij om gingen vindt ik heel fijn!! Voor: [naam vrijwilliger] Mercy! Voor jou een extra pluim*

7. Conclusie

Het project Wie Let Er Op De Kleintjes (WLEODK) is ontstaan vanuit een roep van gedetineerde moeders om meer ondersteuning voor hun achterblijvende minderjarige kinderen. Humanitas heeft zich tot doel gesteld om een laagdrempelig ondersteuningsaanbod te realiseren voor achterblijvende kinderen van ouders in detentie, om daarmee de kans op maatschappelijke uitval te verminderen. Onder de noemer WLEODK zijn derhalve twee soorten trajecten ontwikkeld: een Gezinsmaatje en een begeleid bezoektraject. Aan deze trajecten werd veranderingsonderzoek gekoppeld, dat primair bedoeld was om na te gaan in hoeverre WLEODK doeltreffend is. Secundaire doelen van dit onderzoek waren om de ernst van de problematiek bij de instromende gezinnen en de tevredenheid van betrokkenen over de afgeronde trajecten te onderzoeken. Helaas bleek na enige tijd dat de instroom binnen WLEODK tegenviel, en daarmee ook de instroom binnen het daaraan gekoppelde onderzoek. Er werd daarom getracht om naast het veranderingsonderzoek een antwoord te vinden op nieuwe vragen, zoals “Waardoor wordt de tegenvallende instroom veroorzaakt?” en “Wat zijn sterke punten en verbeterpunten aan het project WLEODK?”.

Binnen het veranderingsonderzoek werden vragenlijsten bij de start van het traject en bij afronding van het traject afgenomen (een voor- en een nameting) bij diverse informanten: moeders, verzorgers, kinderen, vrijwilligers en leerkrachten. In totaal ging het hierbij om 30 gezinnen met 58 kinderen. De overige onderzoeksvragen werden beantwoord aan de hand van interviews (met vijf niet-deelnemende, gedetineerde moeders, vier vrijwilligers en één coördinator), schriftelijke feedback van negen coördinatoren, een focus group bestaande uit vijf coördinatoren en een online vragenlijst over de intakes van 2013.

In hoeverre is WLEODK doeltreffend? Deze onderzoeksvraag is niet eenvoudig te beantwoorden: Een zeer gering aantal deelnemers (zeven gezinnen met acht deelnemende kinderen) en mogelijke selectieve uitval zorgen voor grote onzekerheid met betrekking tot de conclusies. De volgende resultaten dienen dus met grote voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Ten aanzien van het gedrag van kinderen, werd er voor geen van de informanten een verandering gedurende het ondersteuningstraject waargenomen: moeders, verzorgers, kinderen en leerkrachten rapporteerden geen verschillen in het gedrag van de kinderen tussen de voor- en nameting. Ditzelfde gold voor psychologische stress bij de moeders: er werden geen verschillen in angst, depressie en somatische klachten gevonden tussen de voor- en nameting. Er lijkt wel verandering in opvoedingsstress op te zijn getreden: De verzorgers lijken na afloop van de ondersteuning iets minder opvoedingsstress te rapporteren dan bij aanvang van de ondersteuning. Omdat de steekproef zeer klein is (drie paren) *en* er sprake lijkt te zijn van selectieve uitval, is het echter zeer de vraag hoe robuust en representatief deze bevinding is. Er kan dus zeer voorzichtig geconcludeerd worden dat tijdens de ondersteuningsperiode een vermindering in opvoedingsstress lijkt te zijn opgetreden, maar geen verandering in moeilijkheden in het gedrag van kinderen of psychologische stress bij moeders.

Hoe ernstig was de problematiek bij aanvang van de ondersteuningstrajecten? Vergelijking van de informatie die verzameld is bij 27 gezinnen met 44 deelnemende kinderen (ten aanzien van gedrag van kinderen, opvoedingsstress bij verzorgers en psychologische stress bij moeders) met normgegevens geeft een indruk van de ernst van de problematiek bij aanvang van de ondersteuning

binnen WLEODK. Ten aanzien van het gedrag van kinderen, valt op dat met name de moeders en de verzorgers relatief meer moeilijkheden in het gedrag rapporteren dan in ouderrapportage in de algemene, Nederlandse populatie het geval is. Het geringe aantal kinderen en leerkrachten dat over het gedrag van de kinderen heeft gerapporteerd, lijkt echter niet meer moeilijkheden in het gedrag van de deelnemende kinderen te zien dan onder andere Nederlandse kinderen het geval is. De bevindingen ten aanzien van opvoedingsstress bij de verzorgers geven geen reden om aan te nemen dat de opvoedingsstress binnen deze steekproef gemiddeld hoger is dan in de algemene, niet-klinische populatie. De bevindingen ten aanzien van psychologische stress geven wel aanleiding om aan te nemen dat de psychologische stress bij moeders in deze steekproef groter is dan in de normale bevolking. Er lijkt dus met name bij de moeders relatief veel psychische problematiek aanwezig te zijn; of er bij de kinderen sprake is van relatief veel moeilijkheden in het gedrag, is afhankelijk van wie je het vraagt.

Hoe tevreden zijn de betrokkenen na afloop van een ondersteuningstraject over de geboden ondersteuning en de resultaten van de ondersteuning? Tijdens de nameting werd aan moeders, verzorgers, kinderen/jongeren en vrijwilligers gevraagd om de ondersteuning te evalueren. De drie moeders, drie verzorgers en zeven vrijwilligers die de ondersteuning evalueerden, gaven gemiddeld gezien aan dat zij de situatie (een beetje) beter geworden vonden. Alleen met het oog op het contact tussen moeders en kinderen en het welzijn van de kinderen werden door verzorgers en vrijwilligers ook (enige) achteruitgang gerapporteerd, waarbij er geen enkele verzorger was die vooruitgang in het contact rapporteerde. Zowel moeders als verzorgers hadden over het algemeen een positief gevoel over de ondersteuning. Voor de vrijwilligers was het gevoel over de ondersteuning voor het betreffende gezin gemiddeld gezien een beetje positief. De medewerkers van WLEODK werden door de moeders en verzorgers (erg) aardig gevonden. De moeders en verzorgers waren gemiddeld gezien een beetje tevreden tot erg tevreden over de medewerkers, waarbij er ook aspecten naar voren kwamen waar een verzorger erg ontevreden over was. De twee jongeren die de geboden ondersteuning hebben geëvalueerd gaven aan dat zij de ondersteuning fijn of heel fijn vonden en dat de ondersteuning hen een beetje of erg geholpen had. De geboden ondersteuning wordt dus, door de personen die de evaluatie hebben ingevuld, over het algemeen als (enigszins) positief geëvalueerd, waarbij er ook minder positieve beoordelingen zijn gegeven.

Waardoor wordt de tegenvallende instroom veroorzaakt? Resultaten uit de online vragenlijst over de intakes uit 2013 lieten zien dat het gegeven dat kinderen niet in beeld zijn, het ontbreken van een hulpvraag, de aanwezigheid van adequate hulpverlening, behoefte aan andere hulp dan WLEODK, moeilijkheden in het contact en een te korte detentie de belangrijkste redenen waren om geen WLEODK-traject te kunnen opstarten. Uit de kwalitatieve onderzoeksmethoden komen met name de volgende redenen naar voren:

- het eerst willen afwachten van een rechterlijke uitspraak;
- een te korte detentie;
- onbekendheid met het project;
- een niet-meewerkend thuisfront;
- andere behoeften of behoeften die reeds gedekt zijn;
- controleverlies bij verzorgers;
- problemen niet met anderen willen delen;
- wantrouwen richting die anderen;

- de onzichtbaarheid van problemen thuis voor moeders;
- het niet aan de kinderen willen onthullen van de verblijfplaats;
- andere organisaties die niet aan de ondersteuning mee willen werken.

De redenen om niet aan WLEODK mee te doen, zijn dus divers; in een deel van de gevallen worden er ook meerdere redenen binnen één gezin genoemd. Belangrijke redenen om niet mee te kunnen/willen doen, lijken kinderen die niet in beeld zijn, een te korte detentie, het ontbreken van een hulpvraag, behoefte aan andere hulp, aanwezigheid van adequate hulp, wantrouwen en angst voor controleverlies te zijn.

Wat zijn sterke punten en verbeterpunten aan het project WLEODK? Tijdens de interviews en de focus group benoemden de coördinatoren en vrijwilligers zowel sterke punten als verbeterpunten. Een overkoepelend sterk punt van WLEODK is dat het een kwetsbare groep in een heel kwetsbare situatie zichtbaar maakt en een aanspreekpunt biedt. Volgens de medewerkers is het vrijwillige karakter een belangrijk sterk punt van WLEODK: De moeders en hun gezinnen doen vrijwillig mee en er wordt met vrijwilligers gewerkt. Doordat er vraaggericht gewerkt wordt, is er grote flexibiliteit mogelijk. Andere sterke punten in de opzet van het project zouden bijvoorbeeld de “regie bij moeder laten” en “zo snel mogelijk in het gezin aan de slag gaan” zijn. Een sterk punt is verder dat er binnen Gezin in Balans expertise ten aanzien van detentie aanwezig is. Opvallenderwijs sluit een deel van de genoemde verbeterpunten aan bij de genoemde sterke punten; deze sterke punten kunnen dus *nog* verder verstevigd worden. Waar het werken met vrijwilligers als sterk punt wordt genoemd, wordt een betere begeleiding van vrijwilligers (bijvoorbeeld ten aanzien van het bewaken van grenzen) als verder verbeterpunt genoemd. Waar flexibiliteit als sterk punt genoemd wordt, wordt een nog grotere flexibiliteit binnen het aanbod door de medewerkers als wenselijk gezien. Waar het snel binnen de gezinnen aan de slag gaan als een sterk punt wordt gezien, wordt meer rust bij het opstarten van een traject als een verbeterpunt gezien. Ten aanzien van de start van een traject wordt bijvoorbeeld gewezen op betere voorlichting richting de gezinnen, een andere opzet van de start van het traject (meer aansluiten bij behoeften en direct met alle partijen) en het herhaaldelijk of later aanbieden van WLEODK. Ten slotte wordt ook de bekendheid bij andere instanties als verbeterpunt genoemd: Als andere instanties het project goed kennen, kunnen zij ook gezinnen naar WLEODK toe leiden. Vrijwilligheid, flexibiliteit en snel willen handelen lijken dus – naast expertise ten aanzien van detentie – potentiële sterke punten te zijn binnen het project, die volgens de medewerkers verder verstevigd zouden kunnen/moeten worden. De bekendheid van het project lijkt daarnaast een belangrijk verbeterpunt te zijn.

Al met al ontstaat de indruk dat het huidige aanbod WLEODK niet geheel aansluit bij de heel diverse doelgroep. Er lijken knelpunten met het oog op de doelgroep, werving, methodiek en de uitvoering daarvan door vrijwilligers te (zijn) ontstaan, welke in deze alinea kort genoemd worden en in de discussie (paragraaf 7.2) verder toegelicht worden. Belemmerend ten aanzien van de doelgroep lijkt onder meer te zijn dat de doelgroep niet altijd in staat is om een hulpvraag te formuleren, dat een korte detentie als contra-indicatie wordt gezien en dat de behoefte van de doelgroep vooral op het gebied van informatie, een “vertaler” tussen instanties en het gezin en orde scheppen in de chaos lijkt te liggen. Op het gebied van de werving, lijken belangrijke belemmerende factoren in het feit dat de instroom volledig op de schouders van de coördinatoren rust, de opzet van de start van een traject, de naam van het project en de manier waarop WLEODK aangeboden wordt te liggen. Ten aanzien van de methodiek lijkt helderheid op dit moment een belemmerende

factor te zijn: Past iedereen de methodiek (met een bij de methodiek passende vrijheid) toe of is iedereen compleet vrij om te doen wat hij/zij wenselijk acht? Wat zijn de grenzen binnen de ondersteuning? Ten aanzien van de vrijwilligers, is er wellicht enige winst te behalen in de screening van nieuwe vrijwilligers en het matchen van vrijwilligers en gezinnen, maar lijkt vooral het investeren in opleiding, supervisie en intervisie van belang te zijn. De kleine doelgroep die overblijft binnen het project, zou wel eens juist de meest complexe doelgroep kunnen zijn, wat de aansluiting tussen WLEODK/Gezin in Balans en de doelgroep verder bemoeilijkt. Het verdient de aanbeveling om een aantal heldere keuzes te maken – onder andere ten aanzien van wat men binnen het project wil: hulpverlening (met duidelijke doelstellingen om de situatie te verbeteren) of minder resultaatgerichte mentoring waarbij geen concrete doelen maar “een leuke tijd hebben” en “een luisterend oor bieden” centraal staan. Heldere keuzes zullen ten goede komen aan de vrijwilligers en daarmee hopelijk ook aan de gezinnen. Een duidelijke omschrijving van het project en de rol die er wel en *niet* gespeeld wordt, geeft bovendien duidelijkheid richting andere betrokken instanties.

7.1 Beperkingen van het onderzoek

Belangrijke beperkingen aan het huidige onderzoek zijn het design van het veranderingsonderzoek, de kleine onderzoeksgroep en mogelijke selectieve uitval. Deze beperkingen zijn, zoals hieronder beschreven wordt, van invloed op de conclusies die uit het onderzoek getrokken kunnen worden.

Zoals in Hoofdstuk 3 beschreven is, is er bij aanvang van het onderzoek bewust gekozen voor een voormeting-nameting design zonder controlegroep, om ervoor te zorgen dat er direct aan alle potentiële deelnemers ondersteuning geboden zou kunnen worden. Onderzoek met een dergelijk design is slechts in staat om verandering in een bepaalde uitkomstmaat tussen de start van een ondersteuningstraject en het einde van een ondersteuningstraject te meten; in dit design wordt de invloed van allerlei storende factoren die een zo zuiver mogelijke meting van het effect van de ondersteuning in de weg staan niet beperkt (zoals bij een *randomized controlled trial* of een design met een wachtlijstconditie in grotere mate het geval zou zijn geweest). Dit betekent dat er grote onzekerheid blijft ontstaan over de herkomst van gevonden verschillen: Wordt een verandering veroorzaakt door de geboden ondersteuning of door iets anders? Voor het huidige onderzoek betekent dit bijvoorbeeld dat het onduidelijk is waardoor de gevonden afname in opvoedingsstress bij verzorgers veroorzaakt wordt. Dit zou veroorzaakt kunnen zijn door de geboden ondersteuning, maar zou ook door een andere factor – zoals tijd – veroorzaakt kunnen worden. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat de opvoedingsstress ook zonder ondersteuning gedaald zou zijn: Doordat verzorger en kind geleidelijk een opvoedrelatie opbouwen, wordt de opvoedingsstress wellicht ook geleidelijk minder.

Binnen het gehele kwantitatieve onderzoek – en binnen het kwalitatieve onderzoek – is sprake van een kleine steekproef. Zoals in Hoofdstuk 6 reeds beschreven is, is bij een dergelijke (te) kleine steekproef de kans groot dat er geen statistisch significante verschillen worden gevonden en zijn conclusies niet stabiel: Ook *als* er een significant verschil wordt gevonden, is de kans relatief groot dat het om een toevalstreffer gaat. Het gevonden verschil in opvoedingsstress zou dus ook een toevalstreffer kunnen zijn. Replicatie van het onderzoek met een grotere steekproef zou meer zekerheid over de conclusies van het onderzoek kunnen geven.

In Hoofdstuk 6 zijn tevens zorgen rondom mogelijke selectieve uitval naar voren gekomen. De interpretatie van resultaten in dit hoofdstuk wordt bemoeilijkt door mogelijke selectieve uitval. De uitvalpercentages van voormeting na nameting zijn in dit onderzoek zeer hoog⁸, waardoor het zeer onduidelijk is in hoeverre de gegevens representatief zijn voor de aan WLEODK deelnemende gezinnen. Het is niet ondenkbaar dat bijvoorbeeld juist de meest gemotiveerde moeders en gezinnen, de moeders en gezinnen die de meeste vooruitgang boekten, de “beste” vrijwilligers en/of de gezinnen waar de problematiek niet zo complex is overblijven. Met name visuele inspectie van de scores op de voor- en nameting wijst op selectieve uitval: Juist de verzorgers met relatief veel opvoedingsstress bij aanvang van de ondersteuning lijken te zijn uitgevallen. Het is dan ook onduidelijk in hoeverre er bij andere gezinnen een afname in opvoedingsstress te verwachten valt: Wellicht geldt een dergelijke afname alleen voor verzorgers met relatief weinig opvoedingsstress, waardoor er in dat geval ook vraagtekens kunnen worden geplaatst bij de klinische relevantie van deze bevinding. Voor opvoedingsstress zijn dus de duidelijkste aanwijzingen voor selectieve uitval gevonden. Ook op andere uitkomstmaten en op andere – niet gemeten – factoren kan er echter sprake zijn van selectieve uitval, wat alle resultaten moeilijk te generaliseren maakt.

Blok 10 Opmerking van een vrijwilliger

De coördinator had het gezin al enkele malen bezocht alvorens zij mij voorstelde aan moeder en dochter. Tijdens kennismakingsgesprek een afspraak gemaakt voor ca. 3 weken later (vakantie zat ertussen). De avond voor de afspraak belde moeder deze af. Ze had er geen zin in/was er niet aan toe. Vervolgens heb ik moeder, na herhaaldelijk proberen, nog telefonisch gesproken, waarbij ze aangaf geen behoefte (voorlopig) aan ondersteuning te hebben. Uiteindelijk heeft ze de coördinator telefonisch laten weten dat ze genoeg steun ondervindt in haar directe omgeving, evenals de kinderen, en af te willen zien van vervolg van het traject.

7.2 Discussie

Op grond van de bevindingen van het verrichte onderzoek en het proces dat tot deze bevindingen heeft geleid, zijn indrukken ontstaan over de aansluiting tussen de behoeftes binnen de doelgroep en het project WLEODK. De indruk bestaat dat het huidige aanbod WLEODK niet geheel aansluit bij de doelgroep. In de onderstaande discussie wordt getracht om een overzicht te geven van knelpunten die er binnen het project lijken te zijn ontstaan of dreigen te ontstaan. Allereerst wordt ingegaan op knelpunten die vooral binnen de doelgroep lijken te liggen. Daarna worden knelpunten besproken die meer aan de aanbodzijde liggen: de werving, methodiek en de uitvoering daarvan door vrijwilligers.

7.2.1 Doelgroep

Het nieuw ontwikkelde aanbod WLEODK had te kampen met een tegenvallende instroom. In het huidige rapport kwamen verschillende redenen aan bod waarom er geen WLEODK-traject gestart

⁸ Uitval van voor- naar nameting is min of meer inherent aan deze doelgroep. Echter, vergelijking met enigszins vergelijkbare studies wijst uit dat er ook vergeleken met deze studies erg veel deelnemers zijn uitgevallen. In deze studies (oudertraining/mentorproject bij deze doelgroep) wordt circa 50 tot 80% van de deelnemers aan de voormeting behouden voor de nameting (Browne, 1989; Harm & Thompson, 1997; Menting, Orobio de Castro, Wijngaards-de Meij, & Matthys, 2014; Sandifer, 2008; Shlafer et al., 2009).

werd bij gezinnen die in potentie deel zouden kunnen nemen. Veel van de redenen die genoemd werden ten aanzien van die tegenvallende instroom lijken in eerste instantie met de doelgroep te maken te hebben: bijvoorbeeld gezinsomstandigheden, andere hulpverlening en rechterlijke uitspraken. Een aantal van deze factoren die op het eerste gezicht buiten het project lijken te liggen, lijken echter – in meer of mindere mate – wel beïnvloedbaar. Hieronder worden een paar “ingangen” beschreven.

Zoals in het kwalitatieve onderzoek aangegeven werd, is een hulpvraag leidend binnen de ondersteuning en is het ontbreken van een hulpvraag een reden om geen traject op te kunnen starten. Nu is het lastige in dit verhaal dat het niet verwoorden van een hulpvraag niet per se betekent dat het gezin geen hulpvraag heeft. Er kan sprake zijn van een verborgen hulpvraag. Zoals de coördinatoren ook zelf aangeven, kan de hulpvraag voor moeder verborgen zijn omdat zij geen zicht heeft op de thuissituatie, kan de hulpvraag verborgen *worden* vanwege bestaande angsten bij moeders of achterblijvende gezinnen, of kunnen moeders bijvoorbeeld niet in staat zijn om zelfstandig tot een hulpvraag te komen omdat zij hier simpelweg mentaal niet toe in staat zijn⁹. Waar het eerste type verborgen hulpvraag wellicht op een later moment vanzelf aan het licht komt (*als* er op een later moment nogmaals contact met moeder wordt gezocht), lijken de twee andere typen hulpvragen alleen in contact met de ander naar boven te kunnen worden gebracht. Alleen als de angsten weggenomen worden, zullen gezinsleden durven te vertellen wat het probleem is. Alleen door te luisteren, door door te vragen en samen wensen en behoeften te onderzoeken lukt het om tot een hulpvraag te komen. Het verdient daarom de aanbeveling om te bepalen hoe men verder gaat (en hoe ver men mag gaan) op het moment dat er geen hulpvraag wordt geformuleerd.

Een te korte detentie werd eveneens als belemmerende factor voor instroom genoemd. Gemiddeld gezien verblijven vrouwen inderdaad minder dan zes maanden in detentie: De gemiddelde detentieduur voor vrouwen bedroeg in 2012 112 dagen (Linckens & de Looff, 2013). Daarbij verbleef ongeveer 83% van de vrouwen minder dan zes maanden in detentie, wat het door de coördinatoren geschetste beeld, dat vrouwen over het algemeen relatief kort in detentie verblijven, bevestigt. Echter, dat de te korte detentie genoemd wordt als belemmerende factor voor de instroom bij WLEODK, is opvallend te noemen als men kijkt naar de (contra-)indicaties voor deelname aan WLEODK (paragraaf 2.1): Hier wordt de duur van de opgelegde straf niet als beperking genoemd. De indruk ontstaat dat coördinatoren in de loop der tijd hun eigen inclusie- en exclusiecriteria zijn gaan vormen en toepassen: ten aanzien van de detentieduur, maar bijvoorbeeld ook met het oog op de timing van het project binnen die detentie en de betrokkenheid van andere instanties bij het gezin (zoals pleegzorg). Het verdient daarom de aanbeveling om de inclusiecriteria en exclusiecriteria te expliciteren, en te bepalen hoe een WLEODK-traject wordt voortgezet en/of afgerond op het moment dat moeder (vervroegd) thuis komt.

Uit het kwalitatieve onderzoek kwam naar voren dat de brede doelgroep vooral behoefte heeft aan informatie: bijvoorbeeld informatie over hoe het er in de penitentiaire inrichting (PI) aan toegaat en hoe het rechtssysteem werkt. Er lijkt dus behoefte te zijn aan de detentie-specifieke kennis die binnen Gezin in Balans aanwezig is. Daarnaast lijkt er behoefte te zijn aan iemand die helpt in het contact tussen gezinnen en instanties: iemand die wederzijds vertaalt wat er bedoeld

⁹ Het vermoeden bestaat dat een relatief groot deel van de gedetineerden een licht verstandelijke beperking heeft. Een recente screening leverde de schatting op dat 39% van de gedetineerden een licht verstandelijke beperking heeft (Kaal, 2013). Het is aannemelijk dat dit ook voor vrouwelijke gedetineerden geldt.

wordt en iemand die zijn/haar kennis over detentie kan overbrengen in de richting van andere instanties. Ten slotte lijkt er behoefte te zijn aan iemand die orde schept in de chaos: iemand die de sociale kaart overziet en met een objectieve blik kijkt naar wat er speelt binnen het gezin. Natuurlijk zijn dit vragen die ook binnen WLEODK-trajecten beantwoord worden, maar het zijn niet de vragen waar WLEODK zich primair op richt: het versterken van het sociale netwerk van kinderen zodat kinderen niet in een sociaal en emotioneel isolement komen (of blijven). Bovendien zouden enkele van deze vragen strijdig kunnen zijn of worden met de “waarden” binnen WLEODK. In hoeverre is er sprake van empowerment als een medewerker van WLEODK de rol van bemiddelaar op zich neemt? In hoeverre sluit de objectieve blik aan bij het vraaggericht werken? Wat doe je als hier tegenstrijdigheden in zitten?

Blok 11 Een verzorger over haar huidige situatie
Verdwaal in doolhof van wetten en regelgeving. Word nerveus

7.2.2 Werving

De gezinnen die in aanmerking komen voor een project (de doelgroep) zou je eigenlijk ook allemaal in dat project willen laten instromen. Het vinden van potentiële deelnemers en hen enthousiast maken (de werving) zijn taken die binnen WLEODK bij de coördinatoren belegd zijn. In de afgelopen jaren hebben de coördinatoren heel hard hun best gedaan om de instroom te verhogen. Daarbij hebben zij in de loop der tijd ook concrete verbeteringen aangebracht, zoals het herhaaldelijk benaderen van moeders zodat zij beter in staat zijn om een nieuwe hulpvraag bij een moeder die zichzelf niet meldt (briefjesmoe) te signaleren. Het blijft echter hard werken voor de coördinatoren: Zij lijken compleet verantwoordelijk te zijn voor de instroom en de mate waarin zij hierin gefaciliteerd worden verschilt per PI. Aan de enige hulp die de coördinatoren daarbij lijken te krijgen, hebben zij waarschijnlijk zelf bijgedragen: de goede naam die Gezin in Balans/Humanitas al binnen de PI's heeft. De werkdruk van de coördinatoren lijkt verhoogd te worden door de onbekendheid van het project: Het project lijkt zowel binnen als buiten de PI nauwelijks bekend te zijn. Dit betekent bijvoorbeeld dat gezinsleden nauwelijks de mogelijkheid hebben om zichzelf aan te melden of via een andere instantie op WLEODK gewezen te worden. Onbekendheid met de precieze inhoud van het project kan bovendien een extra belemmering voor deelname betekenen: Als er al genoeg onzeker is, wil je weten waar je aan toe bent en wil je weten waar je “ja” of “nee” tegen zegt. De indruk ontstaat dat op dit moment voor gezinnen belangrijke informatie achterwege blijft en/of de verstrekte informatie niet duidelijk genoeg is. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan de duur van een traject. Het verdient derhalve de aanbeveling om te blijven investeren in de bekendheid van het project en voorlichting over het proces en de inhoud van WLEODK.

Gezinnen lijken op dit moment ook “ja” of “nee” tegen de ondersteuning te zeggen zonder dat zij weten wie er precies in het gezin gaat komen. Moeders kennen bijvoorbeeld het gezicht van de coördinator wel, maar niet het gezicht van de wildvreemde vrijwilliger die in haar gezin aan de slag gaat. Als dit gezicht *wel* bekend is, is het voor moeders/gezinnen wellicht ook eenvoudiger om een keuze te maken. In overeenstemming met deze gedachte, pleiten een aantal vrijwilligers ervoor om eerder in het traject betrokken te worden en om eerst (en *ook*) contact met de betreffende moeder te hebben. Een vrijwilliger die met het hele gezin werkt, sluit enerzijds aan bij wat men met WLEODK beoogt te bewerkstelligen: bewustwording van elkaars behoeften en zorgen en samen, met

het hele gezin, werken aan de knelpunten binnen het gezin. Het werken met het hele gezin en aansluiten bij de behoeftes van het gezin wordt daarbij door de medewerkers gezien als een kracht van het project. Anderzijds geven verschillende medewerkers tevens aan dat dit werken met het hele gezin (en allerlei derden die bij het gezin betrokken zijn) een risico met zich meebrengt: De vrijwilliger kan tussen allerlei gezinsleden/partijen in komen te staan. De mate waarin de vrijwilliger betrokken is bij alle gezinsleden en het moment waarop dit gebeurt, dienen dus goed overwogen te worden.

Bij de werving kan de naam van het project een rol van betekenis spelen. De indruk ontstaat dat de naam *Wie Let Er Op De Kleintjes* in de praktijk lastig ligt. Coördinatoren lijken deze naam te vermijden, ook in de voorlichting over het project. Binnen de gezinnen zorgt de naam volgens vrijwilligers voor verwarring (babysit?), maar ook de vrijwilligers zelf halen, volgens de coördinatoren, de (namen van de) verschillende onderdelen van het aanbod door elkaar. Tijdens de interviews reageerden moeders op de naam WLEODK met uitleg over wie er op dit moment (goed) voor hun kinderen zorgt, ook na uitleg (en vaak meermaals). Heroverweging van de naam lijkt daarom niet onverstandig. Een herkenbare naam, die door iedereen gehanteerd wordt, zorgt voor duidelijkheid en vergroot daarmee de bekendheid van het project.

Verder lijken de coördinatoren in een soort spagaat tussen vraaggericht werken en zelf beslissen *of* er een hulpvraag is te belanden. Enerzijds wordt aangegeven dat moeder de regie houdt en dat moeder met een hulpvraag moet komen. Anderzijds lijkt WLEODK op dit moment alleen op initiatief van de coördinator aangeboden te worden: de coördinator maakt de match tussen het verhaal van moeder en het aanbod binnen Gezin in Balans. Alleen als de coördinator aan WLEODK denkt bij deze moeder, lijkt zij dus de kans te krijgen om hieraan deel te nemen. Het lijkt wenselijk om na te denken over wie de primaire keuze maakt: moeder op grond van het gehele aanbod of de coördinator op grond van wat zij wenselijk acht.

Ten slotte werden ten aanzien van de eerder aangehaalde redenen voor tegenvallende instroom enkele redenen genoemd die meer aan de aanbodzijde liggen: WLEODK was wellicht niet (goed) aangeboden en er was een tekort aan vrijwilligers. Dit zijn redenen die wellicht te voorkomen zijn. Natuurlijk kunnen deze moeilijkheden samenhangen met de fase waarin het project zich bevindt, maar zij brengen tevens een les voor de toekomst met zich mee: wees alert op dit soort knelpunten en probeer tijdig in te grijpen.

7.2.3 Methodiek

Binnen WLEODK wordt gewerkt met een stappenplan, waarbinnen met behulp van “hulpmiddelen” gewerkt wordt aan doelen die de verschillende gezinsleden zelf opstellen. Een vaste basismethodiek, die met enige flexibiliteit toegepast kan worden binnen de praktijk, heeft alleen zin als men deze methodiek ook kent en beheerst en zich er ook aan houdt. De indruk ontstaat dat de oorspronkelijke methodiek binnen WLEODK door een groot deel van de medewerkers is losgelaten. Dit heeft natuurlijk consequenties voor het veranderingsonderzoek: Het is onduidelijk wat er nu precies in de gezinnen is gebeurd en wat er dus geëvalueerd werd. Een methodiek loslaten heeft echter ook consequenties voor de medewerkers binnen het project: Vrijwilligers hebben minder houvast en er ontstaat – in het algemeen – minder zicht op het “product” dat geleverd wordt. Het wordt voor vrijwilligers moeilijker om hun valkuilen te vermijden: moeilijkheden zelf oplossen, over persoonlijke grenzen heen gaan en over grenzen van het project heen gaan. Met name deze laatste grenzen

bleken al onduidelijk te zijn voor de meeste vrijwilligers, maar met de toegenomen vrijheid binnen de trajecten is de kans groot dat ook deze onduidelijkheid is toegenomen; wat de vrijheid nog verder vergroot. De coördinatoren, die de vrijwilligers begeleiden, lijken bovendien niet altijd even goed zicht te hebben op wat er binnen een traject gebeurt. Het verdient de aanbeveling om een keuze te maken ten aanzien van de methodiek binnen dit project: Gaat iedereen een methodiek (met een bij de methodiek passende flexibiliteit) toepassen of is iedereen compleet vrij om te doen wat hij/zij wenselijk acht?

Voor de medewerkers binnen het project lijkt duidelijkheid over grenzen dus belangrijk te zijn. Dit geldt ook voor het eindpunt voor de ondersteuning: De coördinatoren geven aan dat een maximale termijn voor de ondersteuning prettig is, omdat men anders eindeloos binnen het gezin kan blijven. Sommige gezinnen blijken echter al voor die eindtermijn hun doelen te hebben behaald, waardoor de ondersteuning eerder afgerond kan worden. Duidelijkheid over de aan de ondersteuning verbonden termijn (aantal maanden en/of delen bereikt) lijkt belangrijk met het oog op de vrijwilligers (waaronder het bewaken van hun grenzen), maar ook met het oog op de gezinnen. Enerzijds is deze grens voor hen belangrijk met het oog op de tijd na de ondersteuning: zij moeten dan alleen verder kunnen en men wil hen niet afhankelijk van de ondersteuning maken. Anderzijds geeft dit een stukje duidelijkheid richting de gezinnen, en met name de betrokken kinderen. Voor kinderen die het “verlies” van hun ouder – als gevolg van de detentie – hebben meegemaakt, is het waarschijnlijk (vanuit een hechtingsperspectief) extra lastig om nieuwe relaties aan te gaan, met bijvoorbeeld met nieuwe opvoeders of mentoren; een proces dat nog verder bemoeilijkt wordt op het moment dat kinderen gedragsproblemen vertonen (Shlafer et al., 2009). Op het moment dat zij een relatie aangaan met een vrijwilliger, zou het opeens afbreken van die relatie – om wat voor een reden dan ook – negatief voor deze kinderen kunnen zijn. Het afbreken van de relatie kan voor deze kinderen een bevestiging zijn dat zij niet kunnen bouwen op volwassenen, voor liefde en steun, en dat zij volwassenen niet kunnen vertrouwen (Shlafer et al., 2009). In overeenstemming met de gedachte dat een langdurige, onafgebroken relatie in het belang van het kind is, wees onderzoek naar de voorspellers van effecten van mentorprogramma’s uit dat jongeren die langer dan een jaar aan een mentor gekoppeld waren de grootste vooruitgang lieten zien; er werden minder verbeteringen gevonden bij jongeren die gedurende 6 tot 12 maanden aan een mentor gekoppeld waren. Bij de jongeren die minder dan zes maanden aan een mentor gekoppeld waren, werd zelfs achteruitgang waargenomen (Grossman & Rhodes, 2002).

7.2.4 Vrijwilligers

Binnen WLEODK ligt de uitvoering hoofdzakelijk in handen van vrijwilligers. Hoewel de coördinatoren over het algemeen zeer positief over de vrijwilligers zijn, zijn de vrijwilligers en de coördinatoren unaniem over het feit dat niet iedere vrijwilliger even geschikt voor WLEODK is. In de praktijk zullen bepaalde vrijwilligers dan ook niet (bij bepaalde gezinnen) binnen WLEODK ingezet worden. Maar, welke vrijwilligers zijn (on)geschikt? Welke vrijwilligers zijn geschikt voor welke gezinnen? En hoe zorg je ervoor dat vrijwilligers zo optimaal mogelijk (blijven) functioneren?

Wellicht valt er in de screening van nieuwe medewerkers en het matchen tussen vrijwilligers en gezinnen/moeders nog enige winst te behalen. Belangrijke eigenschappen waarover een vrijwilliger binnen WLEODK – volgens de medewerkers zelf – dient te beschikken zijn:

- basisrespect en een open vizier;
- rust en geduld;
- flexibiliteit;
- een vertaalslag kunnen maken;
- jezelf weg kunnen cijferen;
- niet te veel verwachten;
- pedagogische/psychologische kennis hebben.

Aan de aan-/afwezigheid van dergelijke eigenschappen zou aandacht kunnen worden besteed bij nieuwe vrijwilligers, die mogelijk binnen WLEODK ingezet zullen worden. Naast eigenschappen en kennis lijkt echter ook hun ervaring belangrijk te zijn: werving van vrijwilligers die ervaring hebben in een helpende rol, en hier succesvol in zijn geweest, verdient de voorkeur (DuBois et al., 2002).

Er vindt op dit moment eigenlijk geen matching tussen gezinnen en vrijwilligers plaats: Een (binnen de regio) beschikbare vrijwilliger wordt aan het gezin gekoppeld. De meerwaarde van matching lijkt voor de coördinatoren onduidelijk te zijn: het is in het verleden geprobeerd, maar leverde eigenlijk geen betere “klik” op tussen gezin en vrijwilliger dan zonder matching het geval was. Ook op grond van de literatuur is niet met zekerheid te zeggen of matching betere resultaten oplevert. In een meta-analyse (DuBois et al., 2002) was er in ongeveer de helft van de studies naar mentorprogramma’s sprake van matching – met name op grond van gender, etniciteit en interesses – maar was matching niet significant gerelateerd aan de gevonden effecten. Ook in een recente studie werd geen verschil in proces en uitkomsten gevonden tussen jongens die aan een vrouwelijke of mannelijke mentor gekoppeld waren (Kanchewa, Rhodes, Schwartz, & Olsho, 2014). Een andere studie (Blake-Beard, Bayne, Crosby, & Muller, 2011) lijkt echter te suggereren dat hoewel de matching geen invloed op de uitkomsten heeft, het matchen op grond van gender en etniciteit met name belangrijk wordt gevonden door personen van het vrouwelijke geslacht en personen met een donkere huidskleur. Bovendien rapporteerden diegenen waarbij matching op grond van gender of etniciteit had plaatsgevonden dat zij meer hulp hadden ontvangen.

Investeren in training van vrijwilligers, supervisie en intervisie is belangrijk. Training (vooraf en doorlopend), supervisie en een steungroep worden – evenals het eerder besproken screenen en matchen – als *best practices* voor mentorprogramma’s genoemd (zie ook Blok 13). Door middel van training dienen de vrijwilligers voldoende te worden toegerust om hun taken binnen het gezin uit te voeren. Daarbij is met name *doorlopende* training een programmakenmerk dat gekoppeld is aan het behalen van de gewenste resultaten (DuBois et al., 2002). Schlafer en collega’s (2009) geven aan dat er binnen deze training ook voldoende aandacht dient te worden besteed aan zaken die *specifiek* zijn voor deze doelgroep: bijvoorbeeld ten aanzien van de behoeften binnen deze gezinnen (inclusief financiële moeilijkheden) en de risico’s die kinderen lopen, en hoe om te gaan moeilijke situaties (zoals met verzorgers die om geld vragen) en met moeilijkheden ten aanzien van moeder-kindcontact en stigmatisering. Supervisie/begeleiding vanuit de coördinatoren zorgt ervoor dat het project wordt uitgevoerd zoals het beoogd wordt en dat vrijwilligers ook op persoonlijk vlak begeleid worden. Voor deze supervisie, en de monitoring van de trajecten, is het wel van belang dat de coördinatoren voldoende zicht hebben op wat een vrijwilliger binnen een gezin doet. Dit lijkt voor de beginnende Gezinsmaatjes, maar ook voor de ervaren Gezinsmaatjes van belang: waar de beginnende maatjes handvatten nodig lijken te hebben, kan het ook bij ervaren Gezinsmaatjes van belang zijn om te monitoren of zij nog voldoende in de geest van/volgens de methodiek van het

project handelen. Daarnaast lijkt er vanuit vrijwilligers vraag te zijn naar intervisie: Regelmatig contact tussen vrijwilligers onderling (in een klein groepje) lijkt met name belangrijk te worden gevonden met het oog op de emotionele belasting en (persoonlijke) grenzen binnen het project. Het verdient daarom de aanbeveling om te investeren in training, begeleiding en intervisie.

Blok 12 Opmerking van een vrijwilliger

Ik was als maatje erg welkom in het gezin. Moeder heeft 8 maanden moeten wachten op psychiatrische hulp. In deze maanden waren de gesprekken thuis met mij voor haar houvast. De bezoeken aan het gezin verliepen positief doordat het mogelijk was opbouwende gesprekken te voeren. Dat was vooral nodig als moeder angstig was voor terugval. Bij de evaluatie gaf moeder aan dat vooral het luisteren, het bemoedigen en de tips zinvol waren. Ze had weer vertrouwen in anderen en zichzelf gekregen. Moeder kwam de afspraken altijd na zonder uitzondering. In de weken van afwezigheid van de Reclassering vroeg moeder of ik standby wilde zijn als ze een gesprek wilde. [...] Ik heb het traject als zeer zinvol ervaren. Ik houd er een voldaan gevoel aan over.

7.2.5 Tot slot

Al met al ontstaat uit de verhalen van de coördinatoren de indruk dat de doelgroep voor WLEODK klein is, en in de afgelopen jaren wellicht ook kleiner is geworden. Als in beschouwing wordt genomen dat WLEODK vooral moeders aantrekt met een relatief hoge intelligentie en een relatief lange gevangenisstraf, waarbij de problematiek complex is, maar waarbij er nog geen adequate hulpverlening – of hulpverlening waarmee zij tevreden zijn – in het gezin aanwezig is, blijven er wellicht inderdaad weinig gezinnen over. Dit is zorgelijk qua instroom, maar er zouden ook moeilijkheden in de match tussen het project en/of ondersteuning vanuit Gezin in Balans en deze doelgroep kunnen ontstaan. Als men namelijk kijkt naar de gezinnen die volgens de coördinatoren vooral aangetrokken worden, dan zou het namelijk wel eens zo kunnen zijn dat men de “moeilijkste” gezinnen overhoudt: gezinnen met veel problemen en zonder goede ervaringen met hulpverlening, waarvan moeder relatief lang en dus voor een relatief ernstig misdrijf in detentie verblijft.

Als inderdaad de moeilijkste gezinnen overblijven, gaat het contact met deze gezinnen al gauw richting “hulpverlening” als men daadwerkelijk iets aan de problematiek in het gezin wil doen. Daarnaast wordt de kans groter dat de vrijwilligers in situaties komen waarin zij zich eigenlijk niet zouden willen bevinden; ook hun veiligheid kan bijvoorbeeld een issue worden. Men kan zich afvragen of WLEODK toereikend is en of de vrijwilligers binnen WLEODK voldoende zijn toegerust om dergelijke problematiek aan te pakken. Maar wellicht nog belangrijker: Is het de bedoeling van Gezin in Balans om in deze hulpverlenende rol te stappen? Hoe wordt er met overstijgende problematiek omgegaan? Worden problemen die gesignaleerd worden aangepakt of wordt er anders een gespecialiseerde instantie ingeschakeld? Dit lijkt een spanningsveld bij verschillende medewerkers op te leveren: De hulpverleningsrol waarin men door de situatie gedwongen wordt of de objectieve waarnemingen die men binnen een gezin doet, botst met waarden binnen Gezin in Balans, zoals vrijwilligheid en vraaggerichtheid. Pas op het moment dat de problemen zo escaleren dat een melding onvermijdelijk (en verplicht) is, lijkt er meer duidelijkheid voor de medewerkers te ontstaan. Het verdient de aanbeveling om een keuze te maken in wat men binnen het project wil: hulpverlening (met duidelijke doelstellingen om de situatie te verbeteren) of minder

resultaatgerichte mentoring waarbij geen concrete doelen maar “een leuke tijd hebben” en “een luisterend oor bieden” centraal staan. Zaken als de beoogde doelgroep, de methodiek en de opleiding en begeleiding van medewerkers dienen afgestemd te worden op deze keuze of keuzes. Wellicht zijn er twee aparte producten nodig: een aanbod voor een doelgroep met relatief lichte problematiek *en* een aanbod voor een doelgroep met relatief complexe problematiek.

WLEODK is in ontwikkeling. Het huidige onderzoek laat dan ook zien dat er al veel gebeurd is, maar dat er ook nog veel moet gebeuren. Hierbij lijken er veel uitdagingen in de “afbakening” van het project te liggen. Welke hulpvragen vallen wel en niet onder WLEODK? Wat zijn de inclusie- en exclusiecriteria? Hoe lang duurt een traject minimaal en maximaal? Welke rol heeft de vrijwilliger, en daarmee WLEODK? Wat doen we met zaken die niet binnen onze rol passen? Heldere keuzes ten aanzien van dit soort vragen zullen ten goede komen aan de vrijwilligers en daarmee hopelijk ook aan de gezinnen. Een duidelijke omschrijving van het project en de rol die er wel en *niet* gespeeld wordt, geeft bovendien duidelijkheid richting andere betrokken instanties.

Hopelijk draagt dit rapport daarmee bij aan de zichtbaarheid van kinderen van gedetineerde moeders en een bundeling van krachten om hun ontwikkeling zo optimaal mogelijk te laten verlopen, ondanks het gemis van hun moeder. De kwetsbare groep kinderen van gedetineerde moeders verdient alle inspanningen die gedaan worden om ondersteuning op maat te bieden.

Blok 13 Kenmerken van programma's: *best practices* voor mentorprogramma's

- Monitoren van de implementatie van het programma
- Screenen van potentiële mentoren
- Matchen van mentoren en jongeren, gebaseerd op één of meerdere relevante criteria
- Training van mentoren vooraf
- Doorgaande training van mentoren
- Supervisie van de mentorrelatie door staf
- Steungroep voor mentoren
- Gestructureerde activiteiten voor mentoren en jongeren
- Betrekken van ouders
- Verwachtingen over de frequentie van contact tussen mentoren en jongeren
- Verwachtingen over de duur van de mentorrelaties

Bron: overgenomen uit (Zwiebach et al., 2010), gebaseerd op (DuBois et al., 2002)

Literatuur

- Allen, S., Flaherty, C., & Ely, G. (2010). Throwaway moms: Maternal incarceration and the criminalization of female poverty. *Affilia*, 25(2), 160–172. doi:10.1177/0886109910364345
- Arditti, J. A., & Few, A. (2008). Maternal distress and women's reentry into family and community life. *Family Process*, 47(3), 303–321. doi:10.1111/j.1545-5300.2008.00255.x
- Arditti, J. A., Lambert-Shute, J., & Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of incarceration for families and children. *Family Relations*, 52(3), 195–204. doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x
- Arrindell, W. A., & Ettema, J. H. M. (2003). *SCL-90 Symptom Checklist: Handleiding bij een multidimensionele psychopathologie-indicator*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Barry, T. D., Dunlap, S. T., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2009). Inconsistent discipline as a mediator between maternal distress and aggression in boys. *Child & Family Behavior Therapy*, 31(1), 1–19. doi:10.1080/07317100802701186
- Begeleid bezoek Wie let er op de kleintjes* (2013). Ongepubliceerd manuscript.
- Bijleveld, C., & Wijkman, M. (2009). Intergenerational continuity in convictions: A five-generation study. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 19, 142–155. doi:10.1002/cbm.714
- Blake-Beard, S., Bayne, M. L., Crosby, F. J., & Muller, C. B. (2011). Matching by race and gender in mentoring relationships: Keeping our eyes on the prize. *Journal of Social Issues*, 67(3), 622–643. doi:10.1111/j.1540-4560.2011.01717.x
- Bocknek, E., Sanderson, J., & Britner, P. (2009). Ambiguous loss and posttraumatic stress in school-age children of prisoners. *Journal of Child and Family Studies*, 18(3), 323–333. doi:10.1007/s10826-008-9233-y
- Boudin, C. (2011). Children of incarcerated parents: The child's constitutional right to the family relationship. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 101(1), 77–118. Geraadpleegd op http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/jclc101§ion=6
- Braam, H., Mak, J., & Tan, S. (2007). *Moeders in detentie en de omgang met hun kinderen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Browne, D. C. H. (1989). Incarcerated mothers and parenting. *Journal of Family Violence*, 4(2), 211–221. doi:10.1007/BF01006630
- Cecil, D. K., McHale, J., Strozier, A., & Pietsch, J. (2008). Female inmates, family caregivers, and young children's adjustment: A research agenda and implications for corrections programming. *Journal of Criminal Justice*, 36(6), 513–521. doi:10.1016/j.jcrimjus.2008.09.002
- Cunningham, A., & Baker, L. (2003). *Waiting for mommy: Giving a voice to the hidden victims of imprisonment*. London, Canada: Centre for Children and Families in the Justice System.

- De Brock, A. J. L. L., Vermulst, A. A., Gerris, J. R. M., & Abidin, R. R. (1992). *NOSI, handleiding experimentele versie*. Amsterdam: Pearson.
- Derogatis, L. R. (1994). *The symptom checklist 90-R: administration, scoring and procedures manual* (3rd ed.). Minneapolis, MN: National Computing Systems.
- DuBois, D. L., Holloway, B. E., Valentine, J. C., & Cooper, H. (2002). Effectiveness of mentoring programs for youth: A meta-analytic review. *American Journal of Community Psychology, 30*(2), 157–197. doi:10.1023/A:1014628810714
- Egberink, I. J. L., Janssen, N. A. M., & Vermeulen, C. S. M. (2014). COTAN beoordeling 1996, NOSI. Geraadpleegd op 9 juli 2014 van www.cotandocumentatie.nl
- Elgar, F. J., Mills, R. S. L., McGrath, P. J., Waschbusch, D. A., & Brownridge, D. A. (2007). Maternal and paternal depressive symptoms and child maladjustment: The mediating role of parental behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*(6), 943–955. doi:10.1007/s10802-007-9145-0
- Goedhart, A., Treffers, F., & Van Widenfelt, B. (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Maandblad Geestelijke Volkgezondheid, 58*, 1018–1035.
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines, 38*(5), 581–586. doi:10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x
- Grossman, J. B., & Rhodes, J. E. (2002). The test of time: Predictors and effects of duration in youth mentoring relationships. *American Journal of Community Psychology, 30*(2), 199–219. doi:10.1023/a:1014680827552
- Hairston, C. F. (1991). Mothers in jail: Parent-child separation and jail visitation. *Affilia, 6*(2), 9–27. doi:10.1177/088610999100600203
- Hanlon, T., Carswell, S., & Rose, M. (2007). Research on the caretaking of children of incarcerated parents: Findings and their service delivery implications. *Children and Youth Services Review, 29*(3), 384–362. doi:10.1016/j.childyouth.2006.09.001
- Harm, N. J., & Thompson, P. J. (1997). Evaluating the effectiveness of parent education for incarcerated mothers. *Journal of Offender Rehabilitation, 24*(3/4), 135–152. doi:10.1300/J076v24n03_08
- Hissel, S., Bijleveld, C., & Kruttschnitt, C. (2011). The well-being of children of incarcerated mothers: An exploratory study for the Netherlands. *European Journal of Criminology, 8*(5), 346–360. doi:10.1177/1477370811415755
- Houck, K. D. F., & Loper, A. B. (2002). The relationship of parenting stress to adjustment among mothers in prison. *American Journal of Orthopsychiatry, 72*(4), 548–558. doi:10.1037//0002-9432.72.4.548
- IBM Corp. (2013). IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp.

- Jaarverslag 2012 Wie let er op de kleintjes: Ontwikkeling ondersteuningsaanbod kinderen van gedetineerde moeders.* (n.d.). Geraadpleegd op http://www.gezin-in-balans.nl/uploads/downloads/Jaarverslag_Wie_let_er_op_de_kleintjes_2012.pdf
- Johnston, D. (1995a). Effects of parental incarceration. In K. Gabel & D. Johnston (Eds.), *Children of incarcerated parents* (pp. 59–88). New York: Lexington Books.
- Johnston, D. (1995b). Parent-child visitation in the jail or prison. In K. Gabel & D. Johnston (Eds.), *Children of incarcerated parents* (pp. 135–143). New York: Lexington Books.
- Johnston, D. (1995c). The care and placement of prisoners' children. In K. Gabel & D. Johnston (Eds.), *Children of incarcerated parents* (pp. 103–123). New York: Lexington Books.
- Kaal, H. L. (2013). *Evaluatie pilot "Screenen voor LVB in het gevangeniswezen."* Leiden: Hogeschool Leiden.
- Kanchewa, S. S., Rhodes, J. E., Schwartz, S. E. O., & Olsho, L. E. W. (2014). An investigation of same-versus cross-gender matching for boys in formal school-based mentoring programs. *Applied Developmental Science, 18*(1), 31–45. doi:10.1080/10888691.2014.876251
- Linckens, P., & de Looft, J. (2013). *Gevangeniswezen in getal: 2008-2012*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Lipsey, M., & Derzon, J. (1998). Predictors of violent or serious delinquency in adolescence and early adulthood: A synthesis of longitudinal research. In R. Loeber & D. P. Farrington (Eds.), *Serious & violent juvenile offenders* (pp. 86–105). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Loper, A. B., Carlson, L. W., Levitt, L., & Scheffel, K. (2009). Parenting stress, alliance, child contact, and adjustment of imprisoned mothers and fathers. *Journal of Offender Rehabilitation, 48*(6), 483–503. doi:10.1080/10509670903081300
- Loper, A. B., & Clarke, C. N. (2013). Attachment representations of imprisoned mothers as related to child contact and the caregiving alliance: The moderating effect of children's placement with maternal grandmothers. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 78*(3), 41–56. doi:10.1111/mono.12020
- Loper, A. B., & Novero, C. M. (2010). Parenting programs for prisoners. In J. M. Eddy & J. Poehlmann (Eds.), *Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners* (pp. 189–215). Washington, DC: The Urban Institute Press.
- Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 20*(5), 561–592. doi:10.1016/S0272-7358(98)00100-7
- Mackintosh, V., Myers, B., & Kennon, S. (2006). Children of incarcerated mothers and their caregivers: Factors affecting the quality of their relationship. *Journal of Child and Family Studies, 15*(5), 579–594. doi:10.1007/s10826-006-9030-4
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments. *American Psychologist, 53*(2), 205–220. doi:10.1037/0003-066X.53.2.205

- Menting, A. T. A. (2012). *A fresh start from arrested motherhood: A randomized trial of parent training for mothers being released from incarceration* (Proefschrift). Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland.
- Menting, A. T. A., Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2014a). *Arrested motherhood: Parenting, cognitive distortions, and depressive symptoms in mothers being released from incarceration*. Manuscript aangeboden ter publicatie.
- Menting, A. T. A., Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2014b). *Children of mothers being released from incarceration: Characteristics and potential targets for intervention*. Manuscript aangeboden ter publicatie.
- Menting, A. T. A., Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2014c). *Protocol Lange termijn follow-up Betere Start*. Ongepubliceerd manuscript, Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland.
- Menting, A. T. A., Orobio de Castro, B., Wijngaards-de Meij, L. D. N. V., & Matthys, W. (2014). A trial of parent training for mothers being released from incarceration and their children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 43(3), 381–396. doi:10.1080/15374416.2013.817310
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2005). Parental imprisonment: Effects on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life-course. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 46(12), 1269–1278. doi:10.1111/j.1469-7610.2005.01433.x
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2008a). Parental imprisonment: Long-lasting effects on boys' internalizing problems through the life course. *Development and Psychopathology*, 20(1), 273–290. doi:10.1017/S0954579408000138
- Murray, J., & Farrington, D. P. (2008b). The effects of parental imprisonment on children. *Crime and Justice*, 37(1), 133–206. doi:10.1086/520070
- Murray, J., Farrington, D., & Sekol, I. (2012). Children's antisocial behavior, mental health, drug use, and educational performance after parental incarceration: A systematic review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138(2), 175–210. doi:10.1037/a0026407
- Phillips, S. D., Burns, B. J., Wagner, H. R., Kramer, T. L., & Robbins, J. M. (2002). Parental incarceration among adolescents receiving mental health services. *Journal of Child and Family Studies*, 11(4), 385–399. doi:10.1023/A:1020975106679
- Phillips, S. D., & Erkanli, A. (2006). Disentangling the risks: Parent criminal justice involvement and children's exposure to family risks. *Criminology & Public Policy*, 5(4), 677–702. doi:10.1111/j.1745-9133.2006.00404.x
- Phillips, S. D., & Gates, T. (2011). A conceptual framework for understanding the stigmatization of children of incarcerated parents. *Journal of Child and Family Studies*, 20(3), 286–294. doi:10.1007/s10826-010-9391-6
- Poehlmann, J. (2005a). Incarcerated mothers' contact with children, perceived family relationships, and depressive symptoms. *Journal of Family Psychology*, 19(3), 350–357. doi:10.1037/0893-3200.19.3.350

- Poehlmann, J. (2005b). Representations of attachment relationships in children of incarcerated mothers. *Child Development*, 76(3), 679–696. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00871.x
- Poehlmann, J., Dallaire, D., Loper, A. B., & Shear, L. D. (2010). Children's contact with their incarcerated parents: Research findings and recommendations. *The American Psychologist*, 65(6), 575–598. doi:10.1037/a0020279
- Poehlmann, J., Shlafer, R. J., Maes, E., & Hanneman, A. (2008). Factors associated with young children's opportunities for maintaining family relationships during maternal incarceration. *Family Relations*, 57(3), 267–280. doi:10.1111/j.1741-3729.2008.00499.x
- Sandifer, J. L. (2008). Evaluating the efficacy of a parenting program for incarcerated mothers. *The Prison Journal*, 88(3), 423–445. doi:10.1177/0032885508322533
- Shlafer, R. J., & Poehlmann, J. (2010a). Adolescence in the context of parental incarceration: Family, school, and community factors. In J. M. Eddy & J. Poehlmann (Eds.), *Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners* (pp. 121–140). Washington, DC: The Urban Institute Press.
- Shlafer, R. J., & Poehlmann, J. (2010b). Attachment and caregiving relationships in families affected by parental incarceration. *Attachment & Human Development*, 12(4), 395–415. doi:10.1080/14616730903417052
- Shlafer, R. J., Poehlmann, J., Coffino, B., & Hanneman, A. (2009). Mentoring children with incarcerated parents: Implications for research, practice, and policy. *Family Relations*, 58(5), 507–519. doi:10.1111/j.1741-3729.2009.00571.x
- Slotboom, A.-M., Kruttschnitt, C., Bijleveld, C. C. J. H., & Menting, B. (2011). Psychological well-being of incarcerated women in the Netherlands: Importation or deprivation? *Punishment & Society*, 13(2), 176–197. doi:10.1177/1462474510396313
- Strozier, A., Armstrong, M., Skuza, S., Cecil, D., & McHale, J. (2011). Coparenting in kinship families with incarcerated mothers: A qualitative study. *Families in Society*, 92(1), 55–61. doi:10.1606/1044-3894.4064
- Training uitgeschreven* (2012). Ongepubliceerd manuscript.
- Trainingsmap Wie let er op de kleintjes* (2013). Ongepubliceerd manuscript.
- Van Nijnatten, C. (1997). Children in front of the bars. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 41(1), 45–52. doi:10.1177/0306624X9704100105
- Van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D. A., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12(6), 281–289. doi:10.1007/s00787-003-0341-3
- Verenigde Naties. (1989). Convention on the rights of the child. Geraadpleegd op <http://www2ohchr.org/english/law/crc.htm>

Wakefield, S., & Wildeman, C. (2011). Mass imprisonment and racial disparities in childhood behavioral problems. *Criminology & Public Policy*, 10(3), 793–817. doi:10.1111/j.1745-9133.2011.00740.x

Webster-Stratton, C. (2001). *The Incredible Years: Parents and children videotape series: A parenting course (BASIC)*. Seattle, WA: Incredible Years.

Zwiebach, L., Rhodes, J. E., & Rappaport, C. D. (2010). Mentoring interventions for children of incarcerated parents. In J. M. Eddy & J. Poehlmann (Eds.), *Children of incarcerated parents: A handbook for researchers and practitioners* (pp. 217–236). Washington, DC: The Urban Institute Press.

Bijlage A: Interviewschema's

Benadering

- De instroom van Wie Let Er Op De Kleintjes valt wat tegen. Waar ligt dat volgens u aan?
- Wat zijn de reacties van vrouwen als u hen benadert voor dit project?
- Wat maakt de benadering bij dit project anders dan bij andere projecten?
- Zijn er specifieke angsten/gedachten te noemen die u eerst moet wegnemen voordat iemand wél meedoet?
- Als u denkt aan de laatste vrouwen waarbij het niet gelukt is om hen deel te laten nemen aan Wie Let Er Op De Kleintjes, wat waren dan de redenen waarom zij niet meededen?
- Wat zou u als tip meegeven aan iemand die hetzelfde werk zou moeten doen?

Interventie

- Heeft u het idee dat men weet waar men ja/nee tegen zegt? Weet men wat Wie Let Er Op De Kleintjes precies inhoudt?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het meeste?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het minste?
- Waarin kan deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes het verschil maken? Wat levert het op?
- Wat maakt het moeilijk om aan Wie Let Er Op De Kleintjes te blijven deelnemen?
- Wat betekent het om binnen het project met verschillende partijen te werken: een moeder, een verzorger, een kind, maar ook een coördinator en een vrijwilliger? Wat is hier het voordeel van? Wat is hier lastig aan? Zijn hier verbeterpunten in te noemen?
- Aan wie zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?

Medewerkers

- Wat zijn volgens u belangrijke eigenschappen waar medewerkers van dit project aan moeten voldoen?
- Heeft u het idee dat de vrijwilligers voldoende zijn toegerust om binnen de gezinnen te werken?
 - ⇒ Ja => Wat is de belangrijkste "bagage" die zij hebben?
 - ⇒ Nee => Wat ontbreekt er volgens u? Wat zou er op uw wensenlijstje staan?
- Heeft u het idee dat er een "klik" is tussen vrijwilligers en gezinnen?
- Als vrijwilligers weinig of niets bereiken in deze gezinnen, waar ligt dat dan volgens u aan?
- Welke medewerker zou u aan anderen willen aanraden. Waarom juist hem/haar?
- Heeft u nog tips voor andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Doen de deelnemende moeders ook mee aan andere projecten van Gezin in Balans?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?

- ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan de andere projecten? Wat voegt het precies toe?
- Zijn de deelnemende gezinnen ook in beeld bij andere hulpverleners?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?
- Heeft deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes volgens u ook gevolgen voor contacten met andere instanties?
 - ⇒ Drempels/drempelverlagend?
 - ⇒ Afstemming hulpverleners onderling?
- Waar moet Wie Let Er Op De Kleintjes zich in onderscheiden ten opzichte van andere hulpverlening? Wat is specifiek voor Wie Let Er Op De Kleintjes? Waar ligt de kracht van Wie Let Er Op De Kleintjes?

Benadering

- De instroom van Wie Let Er Op De Kleintjes valt wat tegen. Waar ligt dat volgens u aan?
- Wat zijn de reacties van vrouwen als u hen benadert voor dit project?
- Wat maakt de benadering bij dit project anders dan bij andere projecten?
- Als u denkt aan de laatste vrouwen waarbij het niet gelukt is om hen deel te laten nemen aan Wie Let Er Op De Kleintjes, wat waren dan de redenen waarom zij niet meededen?
- Welk "type" gezinnen of moeders meldt zich juist wel aan (en welke minder?)
⇒ Mate van problemen? Opleidingsniveau? Autochtoon/Allochtoon?
- Welk "type" gezinnen of moeders zou het meeste van Wie Let Er Op De Kleintjes kunnen profiteren?
⇒ Grootte van netwerk?
- In welke mate is bekendheid met Humanitas of WLEODK van belang voor deelname?
- Weten moeders voldoende om een keuze te kunnen maken en om het thuisfront uit te leggen wat het inhoudt? Verbeterpunten?
- Moeders lopen soms weg voor problemen. In welke mate is het dan helpend om hen te confronteren met deze problemen en/of aan te geven dat zij degene zijn die hier iets aan moeten doen?
- Het thuisfront niet mee kunnen krijgen lijkt een belangrijke reden voor de tegenvallende instroom te zijn. In welke mate ligt dit aan de verzorgers of de kinderen zelf?
- Wat zou u als tip meegeven aan iemand die hetzelfde werk zou moeten doen?

Interventie

- Heeft u het idee dat men weet waar men ja/nee tegen zegt? Weet men wat Wie Let Er Op De Kleintjes precies inhoudt?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het meeste?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het minste?
- Waarin kan deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes het verschil maken? Wat levert het op?
- Wat maakt het moeilijk om aan Wie Let Er Op De Kleintjes te blijven deelnemen?
- Wat betekent het om binnen het project met verschillende partijen te werken: een moeder, een verzorger, een kind, maar ook een coördinator en een vrijwilliger? Wat is hier het voordeel van? Wat is hier lastig aan? Zijn hier verbeterpunten in te noemen?
- Aan wie zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?

Medewerkers

- Op grond waarvan wordt welke vrijwilliger aan welk gezin toegewezen?
- Wat zijn volgens u belangrijke eigenschappen waar medewerkers van dit project aan moeten voldoen?

- Heeft u het idee dat de vrijwilligers voldoende zijn toegerust om binnen de gezinnen te werken?
 - ⇒ Ja => Wat is de belangrijkste "bagage" die zij hebben?
 - ⇒ Nee => Wat ontbreekt er volgens u? Wat zou er op uw wensenlijstje staan?
- Heeft u het idee dat er een "klik" is tussen vrijwilligers en gezinnen?
- Als vrijwilligers weinig of niets bereiken in deze gezinnen, waar ligt dat dan volgens u aan?
- Welke medewerker zou u aan anderen willen aanraden. Waarom juist hem/haar?
- Heeft u nog tips voor andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Doen de deelnemende moeders ook mee aan andere projecten van Gezin in Balans?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan de andere projecten? Wat voegt het precies toe?
- Zijn de deelnemende gezinnen ook in beeld bij andere hulpverleners?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?
- In hoeverre blokkeren andere instanties de deelname aan WLEODK? In hoeverre is dit terecht?
- Heeft deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes volgens u ook gevolgen voor contacten met andere instanties?
 - ⇒ Drempels/drempelverlagend?
 - ⇒ Afstemming hulpverleners onderling?
- Waar moet Wie Let Er Op De Kleintjes zich in onderscheiden ten opzichte van andere hulpverlening? Wat is specifiek voor Wie Let Er Op De Kleintjes? Waar ligt de kracht van Wie Let Er Op De Kleintjes?

Benadering

- Hoe hoorde u voor het eerst van Wie Let Er Op de Kleintjes?
- Wat waren uw eerste gedachten toen u over dit project hoorde?
- Waarom bent u (toch) niet aan dit project gaan deelnemen? Wat maakte het moeilijk om aan dit project deel te nemen?
- Waren er dingen die Humanitas anders had kunnen doen, waardoor u misschien wel had kunnen meedoen aan Wie Let Er Op De Kleintjes?

Interventie

- Had u het idee dat u goed wist wat Wie Let Er Op De Kleintjes precies inhoudt?
- Wat vond u ervan dat de verzorgers van uw kinder(en) ook bij het project betrokken zouden worden?
- Wat vond u ervan dat uw kinderen ook bij het project betrokken zouden worden?
- Denkt u dat uw deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes verschil had kunnen maken? Wat had het volgens u kunnen opleveren?
- Aan wie zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?

Coördinator

- Wat was uw indruk van de medewerker van Humanitas die bij u op bezoek kwam?
- Had u het idee dat deze medewerker goed bij u paste, dat er een "klik" was?
 - ⇒ Wat was er prettig of minder prettig aan het contact met deze medewerker?
- Had u het idee dat deze medewerker u kon helpen?
- Zou u deze medewerker ook aan anderen aanraden? Waarom wel/niet?
- Heeft u nog tips voor deze of andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Heeft u al wel meegedaan aan een ander project van Gezin in Balans of bent u van plan om dit te doen?
 - ⇒ Nee => Waarom niet? Waar zou u wél behoefte aan hebben?
 - ⇒ Ja => Waarom wél daaraan? Wat maakt het anders?
- Heeft u in het verleden ook hulp van andere instanties ontvangen?
 - ⇒ Nee => Heeft u wel behoefte aan ondersteuning?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?

Benadering

- Wat is uw eerste gedachte bij Wie Let Er Op De Kleintjes?
 - ⇒ Wat verwachtte u toen u de naam WLEODK voor het eerst hoorde?
- Hoe hoorde u voor het eerst van Wie Let Er Op de Kleintjes?
- Wat waren uw eerste gedachten toen u hoorde wat dit project inhield?
- Waarom bent u aan dit project gaan deelnemen?
- Waren er dingen die de keuze om mee te gaan doen lastig maakten? Zo ja, welke?
- Waar moet Humanitas volgens u vooral op letten als zij mensen benaderen om mee te doen met Wie Let Er Op De Kleintjes?

Interventie

- Wat vond u van Wie Let Er Op De Kleintjes?
- Waar heeft u het meeste aan gehad? Wat vond u prettig?
- Waar heeft u het minste aan gehad? Wat vond u minder prettig?
- Denkt u dat uw deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes verschil heeft gemaakt? Wat heeft het opgeleverd?
- Waren er dingen die het moeilijk maakten om aan Wie Let Er Op De Kleintjes te blijven deelnemen?
- Wat betekende het voor u om samen met de moeder van de kinderen voor wie u zorgde aan dit project mee te doen?
- Wat betekende het voor u dat er "een vreemde" in uw gezin kwam? Welke voor- en nadelen had dit?
- Ik neem aan dat de betreffende medewerker van Humanitas u een "luisterend oor" bood. In hoeverre had u dit nodig? Kon u voor die tijd al niet met uw verhaal bij anderen terecht?
- Aan wie zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?

Vrijwilliger

- Wat was uw indruk van de medewerker van Humanitas die bij u op bezoek kwam?
- Had u het idee dat deze medewerker goed bij u paste, dat er een "klik" was?
 - ⇒ Wat was er prettig of minder prettig aan het contact met deze medewerker?
- Had u het idee dat deze medewerker u kon helpen?
- Zou u deze medewerker ook aan anderen aanraden? Waarom wel/niet?
- Heeft u nog tips voor deze of andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Heeft u in het verleden ook hulp van andere instanties ontvangen?
 - ⇒ Nee => Wat heeft er voor gezorgd dat u wél aan dit project hebt meegedaan?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?
- Had uw deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes volgens u ook gevolgen voor uw contacten met andere instanties?
 - ⇒ Drempels/drempelverlagend?
 - ⇒ Afstemming hulpverleners onderling?

Benadering

- De instroom van Wie Let Er Op De Kleintjes valt wat tegen. Waar ligt dat volgens u aan?
- Wat zijn de gezinnen bij uw eerste contact met hen?
- Wat maakt de benadering bij dit project anders dan bij andere projecten?
- Zijn er specifieke angsten/gedachten te noemen die u eerst moet wegnemen voordat gezinnen er "helemaal voor gaan"?
- Wat zou u als tip meegeven aan iemand die hetzelfde werk zou moeten doen?

Interventie

- Heeft u het idee dat men weet waar men ja/nee tegen zegt? Weet men wat Wie Let Er Op De Kleintjes precies inhoudt?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het meeste?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het minste?
- Waarin kan deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes het verschil maken? Wat levert het op?
- Wat maakt het moeilijk voor gezinnen om aan Wie Let Er Op De Kleintjes te blijven deelnemen?
- Wat maakt het moeilijk voor u om met deze gezinnen te werken?
- Wat betekent het om binnen het project met verschillende partijen te werken: een verzorger, een kind, maar ook een coördinator en een moeder? Wat is hier het voordeel van? Wat is hier lastig aan? Zijn hier verbeterpunten in te noemen?
- Aan wie zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?

Medewerkers

- Wat zijn volgens u belangrijke eigenschappen waar medewerkers van dit project aan moeten voldoen?
- Heeft u het idee dat de vrijwilligers voldoende zijn toegerust om binnen de gezinnen te werken?
 - ⇒ Ja => Wat is de belangrijkste "bagage" die zij hebben?
 - ⇒ Nee => Wat ontbreekt er volgens u? Wat zou er op uw wensenlijstje staan?
- Heeft u het idee dat er een "klik" is tussen vrijwilligers en gezinnen?
- Als u of andere vrijwilligers weinig of niets kunnen bereiken in deze gezinnen, waar ligt dat dan volgens u aan?
- Welke medewerker zou u aan anderen willen aanraden. Waarom juist hem/haar?
- Heeft u nog tips voor andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Zijn de deelnemende gezinnen ook in beeld bij andere hulpverleners?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?

- Heeft deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes volgens u ook gevolgen voor contacten met andere instanties?
 - ⇒ Drempels/drempelverlagend?
 - ⇒ Afstemming hulpverleners onderling?
- Waar moet Wie Let Er Op De Kleintjes zich in onderscheiden ten opzichte van andere hulpverlening? Wat is specifiek voor Wie Let Er Op De Kleintjes? Waar ligt de kracht van Wie Let Er Op De Kleintjes?

INTERVIEWSCHEMA VRIJWILLIGER (versie oktober 2013)

Instream

- De instroom van Wie Let Er Op De Kleintjes valt wat tegen. Waar ligt dat volgens u aan?
- Is in principe ieder gezin geschikt voor WLEODK?
 - ⇒ Is de behoefte aan een dergelijk project gelijk voor autochtone en allochtone gezinnen?
- Wat zijn de reacties van gezinnen bij uw eerste contact met hen?
- Wat maakt de benadering bij dit project anders dan bij andere projecten?
 - ⇒ Wat is belangrijk bij het eerste contact met de gezinnen?
- Zijn er specifieke angsten/gedachten te noemen die u eerst moet wegnemen voordat gezinnen er "helemaal voor gaan"?
- Wat zou u als tip meegeven aan iemand die voor het eerst zo'n gezin binnenstapt?

Interventie

- Heeft u het idee dat men weet waar men ja/nee tegen zegt? Weet men wat Wie Let Er Op De Kleintjes precies inhoudt?
- Is het voor u ook duidelijk wat u, binnen WLEODK, bijvoorbeeld wel of niet kunt doen voor deze gezinnen?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het meeste?
- Aan welk onderdeel van Wie Let Er Op De Kleintjes hebben de gezinnen volgens u het minste?
- Waarin kan deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes het verschil maken? Wat levert het op?
- Wat maakt het moeilijk voor gezinnen om aan Wie Let Er Op De Kleintjes te blijven deelnemen?
- Wat maakt het moeilijk voor u om met deze gezinnen te werken?
- Wat betekent het om binnen het project met verschillende partijen te werken: een verzorger, een kind, maar ook een coördinator en een moeder? Wat is hier het voordeel van? Wat is hier lastig aan? Zijn hier verbeterpunten in te noemen?
- Aan welke moeders of gezinnen zou u Wie Let Er Op De Kleintjes willen aanbevelen? Welke gezinnen zouden hier het meeste aan hebben, volgens u?
- Hoe zou Humanitas Wie Let Er Op De Kleintjes nóg beter kunnen maken? Welke tips heeft u?
 - ⇒ Ontbreekt er iets aan het stappenplan?
 - ⇒ Kun je alle hulp geven die je binnen het project beoogt te geven?

Medewerkers

- Wat zijn volgens u belangrijke eigenschappen waar medewerkers van dit project aan moeten voldoen?
- Heeft u het idee dat de vrijwilligers voldoende zijn toegerust om binnen de gezinnen te werken?
 - ⇒ Wat is de belangrijkste "bagage" die zij hebben?
 - ⇒ Wat ontbreekt er volgens u? Wat zou er op uw wensenlijstje staan?
 - ⇒ Wat is uw mening over de begeleiding vanuit Gezin in Balans?
- Heeft u het idee dat er een "klik" is tussen vrijwilligers en gezinnen?
- Als u of andere vrijwilligers weinig of niets kunnen bereiken in deze gezinnen, waar ligt dat dan volgens u aan?

- Welke medewerker zou u aan anderen willen aanraden. Waarom juist hem/haar?
- Heeft u nog tips voor andere medewerkers van Humanitas?

WLEODK vs anderen

- Zijn de deelnemende gezinnen ook in beeld bij andere hulpverleners?
 - ⇒ Nee => Wat zorgt ervoor dat zij wél aan dit project meedoen?
 - ⇒ Ja => In hoeverre is Wie Let Er Op De Kleintjes anders dan andere hulpverlening? Wat voegt het precies toe?
- Heeft deelname aan Wie Let Er Op De Kleintjes volgens u ook gevolgen voor contacten met andere instanties?
 - ⇒ Drempels/drempelverlagend?
 - ⇒ Afstemming hulpverleners onderling?
 - ⇒ Kan WLEODK altijd bovenop reeds aanwezige hulpverlening of kan het soms ook niet?
- Waar moet Wie Let Er Op De Kleintjes zich in onderscheiden ten opzichte van andere hulpverlening? Wat is specifiek voor Wie Let Er Op De Kleintjes? Waar ligt de kracht van Wie Let Er Op De Kleintjes?

Bijlage B: Online vragenlijst

Met dank aan Elise Goudriaan

Online vragenlijst ThesisTools

← → <http://www.thesistools.com/web/?id=415611> Enquête + Vragenlijst + On... x

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

Welkom bij de vragenlijst. Probeer alles zo goed mogelijk in te vullen en geen vragen over te slaan!

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

EUpanel.nl Doe mee aan online onderzoek en verdienen een bonus per onderzoek

← → <https://www.srvsvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... x

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

1.

Wat is de naam van de binnencoördinator?*

- Pascale
- Catherine
- Liesbeth
- Lina

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

EUpanel.nl Doe mee aan online onderzoek en verdienen een bonus per onderzoek

ThesisTools

Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

2.

Wat is het nummer van de participant?*

3.

Wat is het geslacht van de participant?*

Man

Vrouw

volgende

ThesisTools

Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

EUpanel.nl

Dee mee aan online onderzoek en verdienen een bolero per onderzoek

ThesisTools

Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

4.

Is er een Wie Let Er Op De Kleintjes (WLEODK) project gestart?*

Ja

Nee

volgende

ThesisTools

Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

EUpanel.nl

Dee mee aan online onderzoek en verdienen een bolero per onderzoek

Bij Nee op vraag 4:

← → <https://www.srvsvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... ×

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

Wat is de reden dat er geen WLEODK traject is gestart?

Let op: Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk. De belangrijkste reden kan worden aangegeven met 1, en de redenen die daar op volgen met 2 en 3. Het is niet verplicht om meerdere redenen aan te geven, alleen als dit echt van toepassing is.

5.

Mogelijke redenen:

Let op: Redenen met een (*) dienen onderaan de pagina verder toegelicht te worden. Redenen zonder (*) mogen optioneel verder toegelicht worden.

	1	2	3
1. Moeder had geen zicht op de thuissituatie.	☐	☐	☐
2. Er was geen begeleiding nodig: geen - weinig problemen.	☐	☐	☐
3. Er was al adequate begeleiding in het gezin aanwezig. *	☐	☐	☐
4. Een andere vorm van begeleiding vanuit Humanitas was geschikter. *	☐	☐	☐
5. Begeleiding vanuit een andere instantie was geschikter. *	☐	☐	☐

instantie was geschikter. *

6. Andere hulpverleners of toezichthouders stelden begeleiding vanuit WLEODK niet op prijs.	☐	☐	☐
7. Voorwaarde rondom bekendheid van detentie (bij de kinderen) vormde een probleem.	☐	☐	☐
8. Contact houden was niet mogelijk. *	☐	☐	☐
9. Overig *	☐	☐	☐

Hieronder kan per reden kort een uitleg worden gegeven:

6.

1. Moeder had geen zicht op thuissituatie.

7.

2. Er was geen begeleiding nodig: geen - weinig problemen.

← → <https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... x

8.

**3. Er was al adequate begeleiding in het gezin aanwezig, namelijk...
Deze begeleiding was geschikter, omdat...**

9.

**4. Een andere vorm van begeleiding vanuit Humanitas was geschikter, namelijk...
- Deze vorm was geschikter, omdat...
- Deze andere begeleiding is wel/niet gerealiseerd**

10.

**5. Begeleiding vanuit een andere instantie was geschikter, namelijk...
- Deze begeleiding was geschikter, omdat...
- Deze andere begeleiding is wel/niet gerealiseerd.**

11.

6. Andere hulpverleners of toezichhouders stelden begeleiding vanuit WLEODK niet op prijs.

← → <https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... x

12.

7. Voorwaarde rondom bekendheid van detentie (bij de kinderen) vormde een probleem.

13.

8. Contact was niet mogelijk vanwege:

Communicatieproblemen met PI
 Afwijzing van de moeder
 Afwijzing vanuit het gezin
 Onjuiste contactgegevens
 Andere reden, namelijk

14.

9. Overig, namelijk...

15.

Overige opmerkingen (optioneel):

Bij Ja op vraag 4:

← → <https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... ×

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

16.

Is het WLEODK project geheel afgerond?*

Ja
 Het project loopt nog
 Nee, omdat

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

EUpanel.nl Doe mee aan online onderzoek en verdienen een bonus per onderzoek

← → <https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i> Enquête + Vragenlijst + On... ×

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

17.

Geef een globaal oordeel over de uitkomst van de begeleiding; in hoeverre zijn de doelen behaald?

1 = de doelen zijn helemaal niet behaald
10 = de doelen zijn helemaal behaald

▾

18.

Opmerkingen:

19.

Geef een globaal oordeel over de kwaliteit van de begeleiding:

1 = de kwaliteit was extreem slecht
10 = de kwaliteit was extreem goed

▾

https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i Enquête + Vragenlijst + On...

20.

Opmerkingen:

21.

Geef een globaal oordeel over de belasting voor de vrijwilliger:

1 = belasting voor de vrijwilliger was heel laag
10 = belasting door de vrijwilliger was heel hoog

1 ▾

22.

Opmerkingen:

Enquête afronden

https://www.srvysvr.com/web/index2.php?i Enquête + Vragenlijst + On...

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek, ook namens ThesisTools!

Wilt u een rapportage van dit onderzoek ontvangen?

Ja, en ik wil ook af en toe meewerken aan andere onderzoeken. Ja

- ThesisTools zal een verslag van de student vragen, maar omdat het vrijblijvend is, kunnen we niet beloven dat we u altijd een rapportage kunnen toezenden.

Nee, maar ik wil best af en toe meewerken aan andere onderzoeken. Nee

Uw e-mailadres:

ThesisTools stelt het zeer op prijs wanneer u bereid bent om vaker een uitnodiging te ontvangen voor onderzoek uitgevoerd door studenten t.b.v. hun studie. U ontvangt maximaal 1x per maand een onderzoeksuitnodiging. Uitschrijven kunt u altijd, onderaan in iedere uitnodiging. Uw emailadres wordt niet ter beschikking gesteld van studenten!

Bedankt, de enquête is afgerond. Vink hierboven de optie 'nee' aan en klik op 'verstuur'. Daarna kan de link opnieuw geopend worden om een nieuwe enquête te starten voor het volgende dossier

ThesisTools
Maak en verspreid gratis je online enquête op www.thesistools.com

Bijlage C: Opzet focus group

Participanten

- Vier binnencoördinatoren (waarvan er twee ook als buitencoördinator werken) + één buitencoördinator
- Moderatoren:
 - ⇒ Gespreksleider + assistent-gespreksleider
 - ⇒ Nadruk: geen goede/foute antwoorden => verkenning van ideeën (pas op dat je zelf ook niet bepaalde antwoorden bevestigt!!!)
 - ⇒ Stimuleren onderlinge discussie a.d.h.v. vooropgestelde vragen, maar nadruk ook afhankelijk van ochtendsessie + (door)vragen afhankelijk van inhoud discussie
 - ⇒ Assistent-gespreksleider vult de gespreksleider aan (laat zij punten liggen? doorvragen?) en houdt de tijd in de gaten.
 - ⇒ Liefst per deelonderwerp even belangrijkste punten samenvatten en vragen of hier iets aan toe te voegen is (mag je ook door de assistent(en) laten doen).
- Overige assistenten:
 - ⇒ Opname
 - ⇒ Aantekeningen: voor onderzoeker + samenvatting richting participanten
 - ⇒ Belangrijkste ideeën op flap-over?
 - ⇒ Naamkaartjes? Participanten kennen elkaar, maar misschien wel handig om iemand aan te kunnen spreken... Voorstelrondje nodig?
 - ⇒ Bv. één assistent die ter plekke zoveel mogelijk mee schrijft/typt (citatens)
 - Eén assistent die de belangrijkste punten noteert en samenvat (o.a. voor de afsluiting van een onderwerp).
 - Rouleer dit, indien gewenst.

Omgeving/benodigdheden

- Opstelling: cirkel
- Zo gemoedelijk mogelijk

- Opname voor onderzoeker (check af en toe even of deze nog loopt en test wellicht even of het hoorbaar is).
- Evt. flapover voor belangrijkste punten
- Laptops of pen en papier voor citaten en belangrijkste punten

OUTLINE

1. Welkom

- Heet iedereen welkom
- Introduceer jezelf en jouw assistenten (+ hun rollen)
- Kort voorstelrondje, zodat jij weet wie wie is (?)

2. Doel

- We hebben het vandaag over WLEODK => richting nieuwe buitencoördinator kort uitleggen wat jullie 's ochtends gedaan hebben
- Nu: gesprek a.d.h.v. vragen rondom de instroom, doorstroom en uitstroom
- *De resultaten zullen gebruikt worden voor het rapport dat vanuit de Universiteit Utrecht over WLEODK geschreven wordt.*
- *Jullie zijn uitgekozen, omdat jullie als beroepskrachten bij het project betrokken zijn en wij er vanuit gaan dat jullie het project goed overzien. Verder denken en hopen wij dat ieder van jullie in staat is om zich een eigen mening te vormen over wat er goed en minder goed gaat binnen het project, en waar eventuele mogelijkheden of oplossingen zouden kunnen liggen.*

3. Regels

- Geen goede/foute antwoorden, alleen verschillende inzichten. Geef je mening dus alsjeblieft ook als die verschilt van wat daarvoor gezegd werd.
- We nemen alles op
- Laat elkaar uitspreken (ook vanwege de opname ;-))
- Mobiel uit; als dat niet kan: zo snel en stil mogelijk beantwoorden en zo snel mogelijk terug.
- Ik leid de discussie, maar praat zoveel mogelijk met elkaar

4. Vragen

*** = Resultaten vanuit het ochtendprogramma nodig, dus eerst even bekijken en "invullen"!**

Zoals gezegd, heb ik hier een aantal vragen staan die bedoeld zijn om de discussie op gang te brengen. Deze vragen staan genoteerd vanaf de toeleiding en instroom van potentiële deelnemers tot aan de uitstroom van deelnemers, zodat we met elkaar het gehele proces doorlopen. Bij enkele vragen zal ik tevens de resultaten uit de ochtendsessie bespreken.

Toeleiding

Algemeen: Hoe komen de gezinnen die mee zouden kunnen doen aan WLEODK tot nu toe bij jullie in beeld?

Specifiek:

- Wiens taak is het om potentiële deelnemers in beeld te krijgen? (Binnencoördinator, buitencoördinator, PI, instanties en/of gezinnen zelf?)
- Wat zou een gezin met een hulpvraag moeten doen om bij jullie onder de aandacht te komen en een WLEODK-traject op te starten? (dus hoe vindt het achterblijvende gezin zelf de weg?)
- Wie of wat beïnvloedt de beslissing om iemand uit te nodigen voor een intakegesprek?
- Welke rol zou de PI in de toeleiding van de gezinnen kunnen spelen? (idealiter)
- Als je terugdenkt aan het afgelopen jaar, wat ging er dan goed bij het in beeld brengen van potentiële deelnemers? (wat hebben jullie geleerd?)
- Welke verbeterpunten zien jullie in de manier waarop jullie de gezinnen in beeld krijgen?

Conclusie toeleiding?

Intake

Algemeen: Hoe ziet een intakegesprek er normaalgesproken uit?

Specifiek:

- Als je terugdenkt aan de intakegesprekken die je in het afgelopen kalenderjaar hebt gevoerd, wat was dan jouw mooiste herinnering?
- Terugdenkend aan de intakegesprekken van het afgelopen kalenderjaar, wat zijn dan de grootste teleurstellingen?
- Wie of wat beïnvloedt de beslissing om een WLEODK-traject op te starten?
- Wiens oordeel over of men in aanmerking komt voor een WLEODK-traject is het meest doorslaggevend?: (1) moeder, (2) achterblijvende gezin, (3) coördinator (4) voogd/BJZ (zet in volgorde) *(evt aanvullen met "partijen" die tijdens de vraag hiervoor zijn genoemd)*
- Is het genoemde lijstje een lijstje van hoe het zou moeten zijn of een lijstje van hoe het in de praktijk uitpakt? (probeer eventuele verschillen hierin naar boven te krijgen)

Vanuit ochtendprogramma:

- Is er een casus uit het ochtendprogramma die vanmiddag nog niet aan bod is geweest, maar die je hier nog graag zou willen uitlichten/toelichten? Waarom juist deze casus? (wat geeft dit aan?)
- *- Vanuit het ochtendprogramma weten we dat in 2013 [Reden 1], [Reden 2] en [Reden 3] belangrijke redenen waren waarom er geen WLEODK-traject werd gestart. In hoeverre komt dit overeen met het beeld dat jullie vooraf hadden? (Hoe kunnen eventuele verschillen verklaard worden?)

- Wat zegt het ons dat dit de belangrijkste redenen waren?

*- We hebben ook kunnen zien dat er uit [aantal] op de [totaal aantal] intakegesprekken (dus XX%) een WLEODK-traject volgde. Wat zegt dit ons? (aansluiting op hun eigen verwachting + behoefte van doelgroep?)

Overkoepelend:

- Welke verbeterpunten zien jullie in de intakefase? (van intakegesprek tot werkelijke start traject; evt. per reden behandelen: wat zou men kunnen doen om dit te voorkomen?) => Wat kunnen jullie zelf doen?

Conclusie intake?

Interventie

Algemeen: Wat vinden jullie van de interventie WLEODK? (evt. vervolgens uitsplitsen op gezinsmaatje en bezoekttrajecten)

Specifiek:

- Wat vind je het beste aan WLEODK?

- Wat spreekt de vrijwilligers en gezinnen het meeste aan? (verschil met vorige vraag?)

- In hoeverre sluit de interventie WLEODK wel of niet aan bij de behoeften van de doelgroep (Moeders? Kinderen? Verzorgers?)

- Welk rapportcijfer (1-10) zou je geven voor de aansluiting tussen de hulpvragen van de gezinnen en het aanbod van WLEODK, en waarom? (verschil in aansluiting met moeder en achterblijvende gezin?)

*- In de ochtendsessie is aangegeven dat de kwaliteit van de begeleiding gemiddeld [M] op een schaal van 1 tot 10 was. Wat zegt dit jullie? => Hoe zou de kwaliteit van de begeleiding (nog) verder verbeterd kunnen worden?

*- In de ochtendsessie is ook aangegeven dat de belasting voor de vrijwilligers gemiddeld [M] op een schaal van 1 tot 10 was. Wat zegt dit jullie? => In hoeverre komen de belasting en wat vrijwilligers aankunnen met elkaar overeen? Hoe zou de belasting voor de vrijwilligers (eventueel) beperkt kunnen worden?

- Stel je voor dat jij de baas bent en 1 ding aan de interventie zou kunnen veranderen dat het programma beter zou maken, wat zou je dan veranderen?

Voortijdig beëindigde trajecten

Soms start je een traject op, maar lukt het niet om de zes maanden die er voor een traject staan met elkaar vol te maken.

Algemeen: Welke gevoelens en gedachten heb je bij een voortijdig beëindigd traject?

Specifiek:

- In welke gevallen zou het wellicht positief kunnen zijn dat een traject beëindigd wordt?
- Terugdenkend aan het afgelopen kalenderjaar, wat was dan de vervelendste voortijdige beëindiging?
- Hoe is er “afgesloten” op het moment dat een WLEODK-traject voortijdig werd gestopt? (altijd verdere begeleiding Humanitas dmv moedermaatje? Warme overdracht naar andere instanties? Ook wel eens helemaal niet meer welkom/geen contact meer?)
- *- In het ochtendprogramma is bij [aantal] van de [totaal aantal] gestarte trajecten aangegeven dat het traject voortijdig is beëindigd. Is dit veel of weinig volgens jullie, en waarom?

Uitstroom

Algemeen: Hoe worden de geheel afgeronde WLEODK-trajecten meestal afgesloten?

Specifiek:

- Kun je me vertellen over het afgesloten traject waarbij je het meest positieve gevoel had? (waardoor positief?)
- Kun je me vertellen over het afgesloten traject waarbij je het minst positieve gevoel had? (wel een geheel doorlopen traject) (waardoor “negatief”?)
- Is het gezin bij afronding doorgaans in staat om “op eigen benen te staan”? (bijdrage empowerment vanuit interventie? Warme overdracht richting andere instanties? Realistisch in een half jaar met oog op problematiek?)

Overkoepelend:

- Wat zijn verbeterpunten in de afronding van trajecten? (voortijdig beëindigde trajecten? afgeronde projecten?) => Wat kunnen jullie zelf doen?

Conclusie afronding trajecten?

5. Algehele conclusie

- Geef een samenvatting van wat er vandaag besproken is.
- Haal het doel aan vraag of deze voldoende beantwoord is, of dat hier nog iets aan toegevoegd dient te worden.
- Bedank iedereen voor hun deelname

TIPS

Vragen stellen

- Stel zoveel mogelijk open vragen, en dus zo min mogelijk gesloten vragen (ja/nee).
- Vraag zo min mogelijk "waarom?" => Liever: waar zou dat mee samen kunnen hangen?/Waar zou dat veroorzaakt door kunnen worden?
- Laat ze zoveel mogelijk terugdenken aan concrete ervaringen

Onderwerp afronden:

- Als je nu terugdenkt aan wat we zojuist over besproken hebben, wat is dan volgens jou het belangrijkste? Wat zou jij aan iemand die hier niet bij is geweest vertellen?
- Kort samengevat..... Klopt dat?
- We wilden ... te weten komen. Hebben we alles genoemd?

Aansporingen:

Durf stiltes te laten vallen, die nodigen ook uit om na te denken en verder te praten. Durf de deelnemers ook om meer informatie te vragen. Bijvoorbeeld:

- Zou je dat verder uit kunnen leggen?
- Kun je misschien een voorbeeld geven?
- Nu snap ik niet goed wat je bedoelt.

Bijlage D: Toegankelijkheid van de ouder-kindfunctionaris

Met dank aan Lieve Winkelaar

Gedurende het (kwalitatieve) onderzoek naar Wie Let Er Op De Kleintjes, werd door verschillende medewerkers van Gezin in Balans meermaals benoemd dat binnen de penitentiaire inrichtingen (PI's) voor vrouwen het doorverwijzen van moeders naar het aanbod van Gezin in Balans (Humanitas) moeizaam zou verlopen en dat de verantwoordelijkheid voor het vinden van moeders met vragen bijna geheel op de schouders van de coördinatoren van Gezin in Balans zou rusten. Dit is opvallend te noemen, aangezien er ook binnen elke PI een aanspreekpunt voor vragen over de omgang met kinderen aanwezig zou zijn, die gedetineerde ouders kan informeren over specifieke contactmogelijkheden en kan verwijzen naar aanbod van bijvoorbeeld Humanitas (Dienst Justitiële Inrichtingen, 2008). Om meer helderheid te krijgen hebben wij geprobeerd de zogenoemde “ouder-kind functionarissen” van de drie PI's voor vrouwen te benaderen.

De Staatssecretaris van Justitie zegde in 2008 toe dat in iedere PI een medewerker zou fungeren als aanspreekpunt voor gedetineerde ouders rond omgang met kinderen. Deze toezegging is gestand gedaan in een directieve aan de algemeen directeuren van alle Nederlandse penitentiaire inrichtingen (Dienst Justitiële Inrichtingen, 2008) om uiterlijk per 1 september 2008 deze taak bij een medewerker te beleggen. De met deze taak belaste medewerker is in het dagelijks spraakgebruik de “ouder-kindfunctionaris” gaan heten.

In de praktijk blijkt het voor coördinatoren, moeders en ons onduidelijk te zijn in hoeverre deze taak wordt ingevuld. In een inhoudelijke rapportage van Gezin in Balans (stichting Humanitas), waarbinnen opvoedingsondersteuning en gezinsbegeleiding aan (ex-)gedetineerde moeders en hun kinderen wordt aangeboden, wordt slechts voor één van de drie PI's voor vrouwen een ouder-kindfunctionaris benoemd. Zij meldt moeders aan voor de diverse activiteiten en legt verdere interne contacten indien nodig (met directie, BSD). Tevens is zij altijd aanwezig bij de Moeder de Gansbijeenkomsten welke afgelopen jaar drie keer hebben plaats gevonden. Ook geeft ze rondleidingen aan nieuwe vrijwilligers van Gezin in Balans (Humanitas, 2013, p. 19). Er zijn voor de andere twee PI's voor vrouwen geen namen van ouder-kindfunctionarissen – of andere tekenen die wijzen op het bestaan van een dergelijke functionaris – bij de medewerkers van Gezin in Balans bekend.

Een belangrijk uitgangspunt bij de invoering van de ouder-kind functionaris is dat deze laagdrempelig toegankelijk moet zijn voor vragen rondom moeder in detentie en kinderen. Om deze toegang te verifiëren en helderheid te krijgen over de afstemming tussen Gezin in Balans en de PI's hebben wij telefonische gesprekken gevoerd met de drie PI's voor vrouwen. De PI's werden benaderd met het verzoek de ouder-kindfunctionaris – of iemand die gaat over het contact tussen moeders en kinderen – te mogen spreken. Dit verzoek leverde voor de drie PI's voor vrouwen de volgende informatie op (om anonimiteit te waarborgen zijn de namen van PI's en medewerkers verwijderd).

PI 1. Een medewerker gedetineerdezaken van deze PI gaf telefonisch aan dat in deze PI niemand is aangewezen als ouder-kindfunctionaris of aanspreekpunt voor contact tussen moeder en kind. Wel werd verwezen naar de ouder-kindfunctionaris van PI 3, die desgevraagd echter aangaf geen ouder-kindfunctionaris voor PI 1 te zijn (zie PI 3), en dit ook praktisch niet te kunnen zijn (aangezien zij alleen in PI 3 werkzaam is). Er zijn trainingen voor gedetineerde moeders binnen deze PI, maar de aanmeldingen voor deze trainingen verzorgen de medewerkers van de betreffende trainingen zelf.

PI 2. Verschillende medewerkers van PI 2, waaronder een baliemedewerker en twee secretaresses van verschillende afdelingen zijn telefonisch benaderd. Bij de betreffende medewerkers was geen ouder-kindfunctionaris bekend, noch een medewerker die fungeerde als aanspreekpunt. Er werd geadviseerd om een e-mail te sturen naar het bureau management van de PI met de vraag wie verantwoordelijk is voor zaken rondom moeders en kinderen. Deze e-mail werd beantwoord met de mededeling dat het verzoek om informatie met het oog op de belasting van de inrichting afgewezen werd.

PI 3. Een baliemedewerker van PI3 was bekend met deze functie en kon direct doorverwijzen naar de ouder-kindfunctionaris. In een telefoongesprek met deze ouder-kindfunctionaris gaf zij aan dat zij deze functie sinds 2011 officieus bekleedt. Deze functie is echter volgens haar niet officieel, wat betekent dat zij hier geen uren in haar takenpakket voor heeft. Volgens de functionaris is deze taak pas in 2011 op haar eigen initiatief ontstaan in een gesprek met de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (in 2011). Er bestaat vanuit de PI geen officiële taakomschrijving voor deze functie en zij vervult deze taak geheel naar eigen inzicht, waarbij er binnen haar huidige takenpakket geen ruimte voor is. Deze ouder-kindfunctionaris is naar haar idee geen aanspreekpunt voor andere PI's met betrekking tot vragen rondom moeders en kinderen. De ouder-kindfunctionaris benoemt in het gesprek dat er trainingen voor gedetineerde moeders binnen de PI zijn, waaronder de cursus 'Kiezen voor Verandering' die verplicht is voor alle gedetineerden in de PI. Tijdens deze cursus wordt in kaart gebracht waar de gedetineerde hulp bij nodig heeft en worden persoonlijke doelen opgesteld. De vrijwilligers die deze cursus organiseren, denken met de gedetineerde mee en geven, indien nodig, advies aan de gedetineerde om een cursus binnen de PI te volgen. Binnen deze cursus wordt ook aandacht besteed aan moeders met kinderen.

Samenvattend lijkt de invoering van een aanspreekpunt voor contact tussen moeder en kind (in de volksmond "ouder-kindfunctionaris") zes jaar na invoering binnen de PI's voor vrouwen niet of onvoldoende gerealiseerd. Binnen twee van de drie PI's voor vrouwen lijkt er geen aanspreekpunt bekend te zijn bij medewerkers (of gedetineerden), wat strijdig zou zijn met het besluit uit 2008. Zelfs als deze taak organisatorisch wel belegd is, kan er immers slechts invulling aan gegeven worden als de ouder-kindfunctionaris laagdrempelig vindbaar is voor medewerkers, gedetineerden en externe contacten als Gezin in Balans. Binnen één PI vervult een medewerkster volgens eigen zeggen naar eigen inzicht en zonder daarvoor gefaciliteerd te worden sinds 2011 de functie van ouder-kindfunctionaris. Deze functie lijkt jaren na de invoering van de genoemde maatregel – op haar eigen initiatief – gecreëerd te zijn zonder concrete invulling.

Referenties

Dienst Justitiële Inrichtingen (2008). Maatregelen gedetineerde ouders en hun Kinderen.

Opgevraagd op 19 september, 2014, van

www.commissievantoezicht.nl/wetgeving/circulaires/5545815_08_dji.pdf

Humanitas. Gezin in Balans (2013, maart). Gezinsondersteuning en maatschappelijke reïntegratie voor (ex-)gedetineerde moeders. Opgevraagd op 19 september, 2014, van <http://www.gezin-in-balans.nl/uploads/downloads/jaarverslag%20justitie%202012.pdf>